РУСКОТО
ИЗДАНИЕ Е ОТПЕЧАТАНО
ПО ПОСТАНОВЛЕНИЕ НА
ЦЕНТРАЛНИЯ КОМИТЕТ
НА ВСЕСЪЮЗНАТА
КОМУНИСТИЧЕСКА
ПАРТИЯ (БОЛШЕВИКИ)

Пролетарии от всички страни, съединявайте се!

ИНСТИТУТ МАРКС—ЕНГЕЛС—ЛЕНИН при ЦК на ВКП(б)

И. В. СТАЛИН

СЪЧИНЕНИЯ

★

ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА КОМУНИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ

И. В. СТАЛИН

ТОМ
7
1925

ПРЕДГОВОР

Седмият том от Съчиненията на И. В. Сталин съдържа произведенията, написани в течение на 1925 година.

През този период работническата класа и селячеството завършваха под ръководството на Болшевишката партия възстановяването на народното стопанство. Страната на Съветите преминаваше към периода на социалистическата индустриализация, под знака на която премина XIV конгрес на Болшевишката партия. Въпросът за характера, за перспективите на развитието на нашата страна, за съдбините на социализма в Съветския съюз се постави през това време пред партията вече като въпрос на практиката.

В произведенията: „За резултатите на работата на XIV конференция на РКП(б)“, „Въпроси и отговори“, „Октомври, Ленин и перспективите на нашето развитие“, „Политически отчет на Централния комитет на XIV конгрес на ВКП(б)“ и други И. В. Сталин всестранно обосновава генералната линия на Болшевишката партия към победата на социализма в СССР в условията на капиталистическото обкръжение и изобличава капитулантската линия на троцкистите и зиновиевци — реставраторите на капитализма.

Въпросите за укрепването на съюза на работническата класа със селячеството, за възпитаването и привличането на трудещите се маси и на младежта към активно участие в изграждането на социалистическото общество се осветляват в трудовете: „За „Димовка““,

„Към въпроса за пролетариата и селячеството“, „За комсомолския актив в селото“, „За задачите на комсомола“, „Към Първата всесъюзна конференция на пролетарското студентство“, „За политическите задачи на Университета на народите от Изтока“, в беседата с участниците на съвещанието на агитпропчиците на 14 октомври 1925 година и в други трудове.

В седмия том влязоха статиите и речите, посветени на положението и на задачите на чуждестранните комунистически партии в условията на частичната стабилизация на капитализма: „Към международното положение и задачите на компартиите“, „За Чехословашката компартия“, „Към националния въпрос в Югославия“, „За перспективите на ГКП и за болшевизацията“ и „Писмо до др. Ме-рт“.

За първи път се обнародват: речта на пленума на ЦК на РКП(б) на 19 януари 1925 година, беседата с участниците на съвещанието на агитпропчиците на 14 октомври 1925 г., писмото до членовете на редакцията на „Комсомольская Правда“ и писмата до др. др. Д-ов, Ме-рт и Ермаковски.

Институт Маркс—Енгелс—Ленин
при ЦК на ВКП(б)

1925

РАБОТНИЧКИ И СЕЛЯНКИ, ПОМНЕТЕ И ИЗПЪЛНЯВАЙТЕ ЗАВЕТИТЕ НА ИЛИЧ!

Преди една година, отивайки си от нас, великият вожд и учител на трудещите се, нашият Ленин, ни остави завети, посочи пътищата, по които трябва да вървим към окончателната победа на комунизма. Работнички и селянки, изпълнявайте тези завети на Илич! Възпитавайте децата си в духа на тези завети!

Другарят Ленин ни остави завет да затвърдим с всички сили съюза на работниците и селяните. Работнички и селянки, укрепвайте този съюз!

Другарят Ленин учеше трудещите се да поддържат работническата класа в борбата ѝ против буржоазията, вътрешна и външна. Работнички и селянки, помнете този завет! Поддържайте властта на работническата класа, която изгражда новия живот!

Другарят Ленин ни учеше да държим високо знамето на Комунистическата партия, вожда на всички потиснати. Работнички и селянки, сплотявайте се около тази партия — тя е вашата партия!

В деня на годишнината от смъртта на Илич партията издига лозунга — по-широк път за работничката и селянката, които строят заедно с партията новия живот.

И. Сталин

Написано на 5 януари 1925 г.
Напечатано в списание
„Работница“ бр. 1, януари 1925 г.

ДО УЧИТЕЛСКИЯ КОНГРЕС [1]

Фалангата на народните учители съставлява една от най-необходимите части на великата армия на трудещите се от нашата страна, които изграждат новия живот върху основата на социализма.

Пътят, по който работническата класа върви към социализма, може да бъде победоносен само ако трудовите маси на многомилионното селячество го следват ръка за ръка с работническата класа, ако ръководенето на трудещите се маси от работническата класа се провежда в живота неотклонно.

Селският учител трябва да знае, че без такова ръководство не може да има диктатура на пролетариата, а без такава диктатура нашата страна не може да бъде свободна и независима.

Да стане едно от звената, свързващи селските маси с работническата класа — ето главната задача на селския учител, ако той действително иска да служи на своя народ, на неговата свобода и независимост.

И. Сталин

6 януари 1925 г.

„Учительская Газета“ бр. 2,
10 януари 1925 г.

ЗА ЗАДАЧИТЕ НА СПИСАНИЕТО „КРАСНАЯ МОЛОДЁЖЬ“ [2]

В беседа с членовете на редакцията другарят *Сталин*, спирайки се на задачите на списанието, заяви следното:

Списанието трябва да си постави за основна задача привличането на пролетарското безпартийно студентство към работата на Съветската власт и на Комунистическата партия. Списанието ще постигне това само тогава, когато стане на дело истинско съветско студентско списание. Работата във ВУЗ, в органите на Наркомпроса* и пр. има, разбира се, още редица недостатъци. Студентството, което по-добре от всеки друг знае тези недостатъци, трябва систематически да ги разкрива, да ги критикува, да ги посочва, за да можем с общи усилия да подобряваме нашата работа. Поради това е необходимо широко привличане към участие в списанието на най-добрите хора от безпартийното пролетарско студентство. Студентството трябва да почувствува, че това е негово собствено списание, което му помага да работи и да се развива.

Засягайки задачите на някои отдели на списанието, другарят *Сталин* отбеляза следното:

В политическите отдели на списанието трябва да се осветляват само основните въпроси на работата на партията и Съветската власт. Няма защо тук да бъдат дублирани другите списания. Всеки печатен орган в нашия

* Народен комисариат по просветата. — *Бълг. ред.*

Съюз трябва да има своето определено място в общата работа. Много трябва да се развият отделите: „Студентски живот“, „Литературен“, „Наука и техника“. Именно онези отдели, в които студентството самò може активно да участвува и да се проявява. В отдела „Реформа на висшето образование“ също така трябва, наред с преподавателите и професурата, да се привлича студентството към разработка на отделните въпроси.

Осъществявайки лозунга — „По-близо до студентството“, — списанието най-добре ще изпълни своята задача и действително ще стане свой, близък орган на съветското студентство.

Списание „Красная Молодёжь“
бр. 1 (5), януари 1925 г.

РЕЧ НА ПЛЕНУМА НА ЦК И ЦКК НА РКП(б)[3]

17 януари 1925 г.

Другари! По поръка на Секретариата на ЦК имам да направя едно необходимо съобщение по въпросите, отнасящи се до дискусията, и по резолюциите, свързани с дискусията. За съжаление, ние сме принудени да обсъдим въпроса за писанията на Троцки без неговото участие, тъй като той, както днес съобщиха, поради болест няма възможност да дойде на пленума.

Вие знаете, другари, че дискусията започна с писанията на Троцки, с неговите „Поуки от Октомври".

Дискусията започна Троцки. Дискусията бе натрапена на партията.

Партията отговори на писанията на Троцки с две основни обвинения. Първо — Троцки се опитва да ревизира ленинизма; второ — Троцки се опитва да постигне коренно изменение на партийното ръководство.

По повод на тези обвинения от страна на партията Троцки не каза нищо за свое оправдание.

Трудно е да се каже защо той нищо не каза за свое оправдание. Обикновеното обяснение се свежда до това, че той се разболял и нямал възможност да каже нещо за свое оправдание. Но тук, разбира се, партията не е виновна. Ако след всяка атака на Троцки срещу партията него започва да го тресе, партията не е виновна за това.

Сега се получи в Централния комитет заявление от Троцки (заявлението до ЦК е от 15 януари), в което се казва, че той мълчал и не казал нищо за свое оправ-

дание, защото не искал да задълбочи полемиката и не искал да изостря въпроса. Може, разбира се, да се вярва или да не се вярва в убедителността на подобно обяснение. Аз лично не вярвам. Първо, отдавна ли е разбрал Троцки, че неговите писания срещу партията изострят отношенията? И кога именно Троцки е разбрал тази истина? Та не за първи път Троцки излиза срещу партията и не за първи път той се учудва или съжалява, че неговите писания предизвикват изостряне. Второ, щом той действително се е загрижил да не се влошават отношенията в партията, защо той издаде „Поуките от Октомври", насочени против ръководното ядро на партията и предназначени да влошат, да изострят отношенията? Ето защо аз смятам тези обяснения на Троцки за съвършено неубедителни.

Няколко думи за заявлението на Троцки до ЦК от 15 януари, за което казах по-горе и което е раздадено на членовете на ЦК и ЦКК. Преди всичко следва да се отбележи и вземе за сведение заявлението на Троцки, че той е готов да приеме всякакъв пост по указание на партията, че е готов да приеме всякакъв контрол над себе си, доколкото се касае до възможни негови прояви, и че той смята в интереса на делото за абсолютно необходимо по-скорошното му снемане от поста предреввоенсъвет *.

Всичко това, разбира се, трябва да се вземе за сведение.

Що се отнася до същността на въпроса, следва да се отбележат две точки: за „перманентната революция" и за промяната на партийното ръководство. Троцки казва, че ако изобщо му се е случвало след Октомври да се връща по частен повод към формулата за „перманентната революция", това било само във връзка с Истпарта **, във връзка с разглеждане на миналото, а не във връзка с изясняването на сегашните политически задачи. Този въпрос е важен, защото засяга основите на ленинската идеология. Аз смятам, че това заявление на

* Председател на революционния военен съвет. — *Бълг. ред.*
** История на партията. — *Бълг. ред.*

Троцки не може да се приеме нито като обяснение, нито като оправдание. Тук няма и сянка от признаване на своите грешки. Това е избягване от въпроса. Какво значи заявлението, че теорията за „перманентната революция" представлявала от себе си нещо, отнасящо се до Истпарта? Как да се разбере това? Истпарт не е само архива, но и тълкувател на партийните документи. Там има документи, които за времето си имаха значение и след това го изгубиха. Там има и такива документи, които имаха и продължават да имат ръководно значение за партията. Там има също такива документи, които имаха изключително отрицателен характер, отрицателно значение и с които партията не може да се помири. Към коя категория документи отнася Троцки своята теория за „перманентната революция"? Към категорията на положителните или отрицателните? За това Троцки не казва нищо в своето заявление. Той изклинчва от въпроса. Той го заобикаля. Затова обвинението в ревизия на ленинизма остава в сила.

Троцки казва по-нататък, че по разрешените въпроси от XIII конгрес той нито веднаж не бил излязъл нито в ЦК, нито в Съвета за труда и отбраната, нито още повече пред страната с каквито и да било предложения, които пряко или косвено да повдигат разрешените вече въпроси. Това не е вярно. За какво говореше Троцки пред XIII конгрес? За негодност на кадрите и необходимост от коренна промяна на партийното ръководство. За какво говори той сега в „Поуките от Октомври"? За негодност на основното партийно ядро и необходимост от неговата смяна. Такъв е изводът от „Поуките от Октомври". „Поуките от Октомври" са издадени, за да се обоснове този извод. Това е предназначението на „Поуките от Октомври". Ето защо обвинението в опит за коренна промяна на партийното ръководство остава в сила.

Изобщо заявлението на Троцки представлява от себе си, предвид на това, не едно обяснение в истински смисъл на думата, а сбор от дипломатически извъртания и възобновяване на старите спорове, които са вече разрешени от партията.

Не такъв документ искаше партията от Троцки.

Очевидно Троцки не е разбрал, и аз се съмнявам дали изобщо някога ще разбере, че партията иска от своите бивши и сегашни водачи не дипломатически извъртания, а честно признаване на грешките си. На Троцки, както се вижда, не му е стигнала смелостта да признае открито грешките си. Той не е разбрал, че в партията израсна чувството за сила и достойнство, че партията се чувствува господар и иска от нас да умеем да преклоним глава пред нея, когато това се налага от обстановката. Това Троцки не е разбрал.

Как се отзоваха нашите организации на писанията на Троцки? Вие знаете, че има редица резолюции на местните организации по този въпрос. Те са отпечатани в „Правда". Те биха могли да се разделят на три категории. Една категория от тези резолюции настоява за изключването на Троцки от партията. Друга категория иска снемането на Троцки от Реввоенсъвета и отстранението му от Политбюро. Трета категория резолюции, към която принадлежи и последната проекторезолюция, изпратена днес в ЦК от другарите от Москва, Ленинград, Урал, Украйна, иска снемането на Троцки от Реввоенсъвета и условното му оставяне в Политбюро.

Такива са трите основни групи резолюции по въпроса за писанията на Троцки.

На Централния комитет и на ЦКК предстои да направи избор между тези резолюции.

Това е всичко, което имах да ви съобщя по въпросите, отнасящи се до дискусията.

И. Сталин. О троцкизме.
М., 1925.

РЕЧ НА ПЛЕНУМА НА ЦК НА РКП(б)

19 януари 1925 г.

Взех думата, за да подкрепя всячески предложението на др. Фрунзе. Мисля, че ние тук трябва да вземем решение по три въпроса.

Първо, трябва да се приеме предложението на др. Фрунзе по линията на новите кредити — 5 милиона рубли, всичко 405 милиона.

Второ, трябва да се вземе решение за утвърждаването на др. Фрунзе на поста предреввоенсъвет.

Трето, трябва да се задължи партията да окаже всяческа подкрепа на хората на новия Реввоенсъвет.

Трябва да кажа, че в последно време във връзка с някои пораснали нужди на нашите стопански органи, във връзка с това, че стопанско-културните нужди надрастват нашите възможности, у нас се е създало известно ликвидаторско настроение по отношение на армията. У нас има другари, които казват, че трябва постепенно да намалим армията и да я превърнем в милиция. Не става дума за една милиционна система, а за мирна армия, за превръщането на армията в проста милиция, неспособна да бъде готова за военни усложнения.

Длъжен съм да заявя по най-категоричен начин, че трябва решително да се ликвидира това ликвидаторско настроение.

Защо? Защото в последно време международното положение започва коренно да се изменя. Назряват нови предпоставки, които ни предсказват нови усложнения, и ние трябва да сме готови за тях. Въпросът за интервенцията отново става актуален.

Какви са фактите?

Първо, засилване на колониалното и изобщо на освободителното движение в Изтока. Индия, Китай, Египет, Судан — това са важни бази за империализма. Там колониалното движение расте и ще нараства. Това не може да не настройва командуващите слоеве на великите сили против нас, против Съветите, защото те знаят, че семената, които попадат на тази плодоносна почва в Изтока, зреят и ще покълнат. Непременно ще покълнат.

Втори факт: назряват усложнения в Северна Африка, в района на Мароко и Тунис. Във връзка с това става нова прегрупировка на силите, нова подготовка за нови военни усложнения между империалистите. Това, че Испания претърпя поражение в Мароко[4]; това, че Франция протяга ръка към Мароко; това, че Англия не ще търпи засилването на Франция в Мароко; това, че Италия се опитва да използува новото положение, за да протегне ръце към Тунис; това, че другите държави не ще позволят подобно нещо; това, че Англия и Франция, надпреварвайки се една друга, се стараят по всякакъв начин да си осигурят влияние на Балканите, в новите държави, образувани в резултат на разпадането на Австро-Унгария — всичко това напомня известните нам факти от историята на миналата война, напомня фактите, които предшествуваха миналата война. Албания — това не е случайност[5], това е борба на великите сили за затвърдяване на своето влияние на това мъничко парче земя. Всичко това говори, че се извършва подготовка на силите и тяхното прегрупиране по цяла Европа във връзка със започналите усложнения в Далечния изток и във връзка с новите перспективи, които се откриват в Северна Африка. Всичко това са предпоставки на нова война. А новата война не може да не засегне нашата страна.

Трети факт: засилване на революционните настроения сред работниците в Англия. Това е факт от първостепенно значение. Англия е командуваща страна в Европа. Започващото разцепление между Генералния съвет на английските профсъюзи и Работническата партия, появилите се и развиващи се пукнатини вътре в Работническата партия в Англия — всичко това говори, че там нараства нещо революционно, нещо ново. Това тревожи

командуващите слоеве на Англия. Това не може да не ги настройва против Съветска Русия, защото съживяването на движението в Англия се извършва под знамето на дружбата с Русия.

Четвърти факт: във връзка с тези предпоставки, за които говорих, във връзка с това, че предпоставките за война назряват и войната може да стане — разбира се, не утре и не вдругиден, а след няколко години — една неизбежност, във връзка с това, че войната не може да не изостри вътрешната, революционната криза както в Изтока, така и в Запада — във връзка с това не може да не се постави пред нас въпросът, че трябва да бъдем готови за всичко. Мисля, че силите на революционното движение в Запада са големи, те растат, те ще растат, те могат да доведат тук-там до събарянето на буржоазията. Това е така. Но те много трудно ще могат да се задържат. За това ясно говорят примерите със съседите, например с Естония, Латвия. Въпросът за нашата армия, за нейната мощ, за нейната готовност непременно ще се изправи пред нас като жизнен въпрос в случай на усложнения в заобикалящите ни страни.

Това не значи, че при такова положение ние трябва непременно да започнем активни действия срещу някого. Това не е вярно. Ако у някого се промъква такава нотка — това не е правилно. Нашето знаме си остава, както и преди, знаме на *мира*. Но ако войната започне, ние не трябва да стоим със скръстени ръце — ние трябва да влезем в действие, но да влезем в действие последни. И ние ще влезем в действие, за да хвърлим решаващата тежест в блюдото на везните, *тежестта*, която би могла да ги наклони.

Оттук изводът: да бъдем готови за всичко, да подготвяме своята армия, да я обуем и облечем, да я обучим, да подобрим техниката, да подобрим химията, авиацията, и изобщо да издигнем нашата Червена армия на нужната висота. Това изисква от нас международното положение.

Ето защо аз мисля, че ние трябва решително и безвъзвратно да се насочим към задоволяване исканията на военното ведомство.

Печата се за първи път.

ДО „РАБОЧАЯ ГАЗЕТА“ [6]

Помнете, обичайте, изучавайте Илич, нашия учител, нашия вожд.

Борете се и побеждавайте враговете, вътрешни и външни, както Илич.

Изграждайте новия живот, новия бит, новата култура както Илич.

Никога не се отказвайте от дребното в работата, защото от дребното се гради голямото — ето един от важните завети на Илич.

И. Сталин

„Рабочая Газета“ бр. 17,
21 януари 1925 г.

ПИСМО ДО ДР. Д-ОВ

Др. Д-ов!

Отговарям със закъснение: по липса на време не можах да отговоря своевременно.

1) Аз мисля, че Вие лошо сте чели статията [7], иначе Вие непременно бихте намерили там цитат от статията на Илич, в който се говори „за победата на социализма в една страна“.

2) Ако прочетете статията внимателно, сигурно ще схванете, че става дума не за *пълна* победа, а изобщо за победа на социализма, т. е. да се изгонят помешчиците и капиталистите, да се вземе властта, да се отбият атаките на империализма и да се започне изграждането на социалистическото стопанство — всичко това може напълно да се удаде на пролетариата в една страна, но пълната гаранция от реставрация може да бъде осигурена само в резултат на „съвместните усилия на пролетариите от няколко страни“.

Глупаво би било да се започва Октомврийската революция в Русия с убеждението, че победилият руски пролетариат, при явното съчувствие от страна на пролетариата в другите страни, но при липса на победа в няколко страни, „не ще може да устои срещу консервативна Европа“. Това не е марксизъм, а най-обикновен опортюнизъм, троцкизъм и всичко, каквото желаете. Ако теорията на Троцки беше правилна, нямаше да бъде прав Илич, който твърди, че ще превърнем неповска Русия в

социалистическа, че ние имаме „всичко необходимо за изграждането на пълно социалистическо общество“ (виж „За кооперацията“ [8]).

3) Вие навярно не сте обърнали внимание, че обнародваната статия е част от „Предговора“. Ако бяхте обърнали внимание на това, струва ми се, бихте разбрали, че „Предговорът“ трябва да се взема в неговата цялост.

4) Най-опасното нещо в нашата политическа практика — това е опитът да се разглежда победилата пролетарска страна като нещо пасивно, способно само да тъпче на едно място до момента на появяването на помощ от страна на победилите пролетарии от другите страни. Да допуснем, че в течение на едно, пет или десетгодишно съществуване на съветския строй в Русия революция на Запад още не стане; да допуснем, че през този период нашата република все пак ще просъществува като Съветска република, строяща социалистическа икономика в условията на непа* — мислите ли Вие, че през тези пет или десет години нашата страна ще се занимава с преливане от пусто в празно, а не с организирането на социалистическото стопанство? Трябва да се постави този въпрос, за да се разбере цялата опасност от теорията на отричане победата на социализма в една страна.

Но значи ли това, че тази победа ще е пълна, окончателна? Не, не значи (виж моя „Предговор“), защото, докато има капиталистическо обкръжение, винаги ще има опасност от военна интервенция. Но че това е все пак победа на социализма, а не поражение, това вижда всеки. И че тази победа е заедно с това предпоставка за победата на революцията в другите страни — в това едва ли има основание да се съмняваме.

Виждам, че някои другари още не са се отказали от старата социалдемократическа теория за безпочвеност на

* Това второ допускане правя с пълно основание, тъй като силите на нашата република растат и ще растат, а подкрепата от страна на западните другари нараства и ще нараства.

пролетарската революция в страни, по-малко развити капиталистически отколкото, да кажем, Англия или Америка.

5) Съветвам да се препрочетат някои статии на Илич в сборника „Против течението“ [9], неговите брошури за „Пролетарската революция“ [10] и „Детската болест“ [11], а също така и статията му „За кооперацията“.

С ком. поздрав *И. Сталин*

25 януари 1925 г.

Печата се за първи път.

ЗА „ДИМОВКА“

Реч на заседанието на Оргбюро на ЦК на РКП(б)[12]
26 януари 1925 г.

Преди всичко въпросът за Сосновски, макар че той не представлява централният въпрос. Обвиняват го в това, че той уж твърдял някъде в печата, че целият съветски апарат, даже системата — били прогнили. Аз не съм чел тези твърдения и никой не посочи где Сосновски е писал това. Ако той някъде е заявил, че системата на Съветите е прогнила, той би бил контрареволюционер.

Ето книгата му. Тук се казва: „Тъй като не познавам достатъчно добре украинското село, аз не се наемам да съдя доколко Димовка е типична за всички украински села. Нека за това съдят по-големите познавачи на Съветска Украйна. Обаче аз ще си позволя да твърдя, че Димовка съвсем не е изключение. От местния печат, от беседи с работници, от срещи със селяни, от някои попаднали в ръцете ми документи аз долових, че елементите на „димовщината“ са пръснати и по други села.“

Това е много меко казано и тук не става дума за някакво разложение на съветската система или на съветския апарат изцяло, ето защо обвиненията против Сосновски, повдигнати от комисията или от отделни другари, са неправилни. Губкомът * ли повдига това, окръжкомът ** ли, комисията или отделни лица — все едно, това с нищо не е потвърдено, няма документи.

Напротив, аз бих желал да отбележа, че тук е налице заслуга на Сосновски. По това никой нищо не каза.

---

* Губком — губернски комитет (на партията). — *Бълг. ред.*

** Окръжком — окръжен комитет (на партията). — *Бълг. ред.*

Заслугата на „Правда“, заслугата на Сосновски, заслугата на Демян Бедни — това, че те имаха смелостта да изцърпат къс от живия живот и да го покажат на цялата страна, — тази заслуга трябва непременно да се отбележи. Ето за какво трябва да се говори, а не за това, че те отишли до крайност.

Казват, че Сосновски отишъл до крайност. Но в такива случаи, когато съществува общ уклон към официалност, а все пак има тук или там скрити язви, които вредят на цялата работа, в такива случаи трябва да се отиде до крайност. Непременно трябва. Това е неизбежно. От това ще има само полза. Разбира се, ще обидиш някого, но делото от това ще спечели. А без някои обиди по отношение на отделни лица ние няма да поправим работите.

Според мен основният въпрос в тази работа не е в това, че е убит селкорът, дори не и в това, че у нас съществува Димовка — всичко това е много лошо; но основата на работата не е в това. Основата е в това, че нашите местни дейци тук или там в селото, в общината, в околията, в окръга гледат само към Москва, а не желаят да се обърнат към селячеството, не разбират, че не е достатъчно да си в съгласие с Москва, а трябва да умееш още да си в съгласие със селячеството. Ето къде е основната грешка, основната опасност за нашата работа в село.

Мнозина от дейците казват, че у нас в центъра била излязла мода на нови думи за селото, че това било дипломация за пред външния свят, че у нас уж нямало сериозно и непоколебимо желание да подобрим нашата политика в селото. Ето кое аз смятам за най-опасно. Ако нашите другари по места не искат да вярват, че ние сериозно сме се заловили да приучим нашите дейци на нов подход към селото, към селячеството, ако те не схванат това, не искат да вярват в този факт — то това е една извънредно сериозна опасност. Да се пречупи това настроение у дейците по места, да се обърне линията рязко в другата посока, за да погледнат те на нашата политика по отношение на селото като на нещо сериозно, абсолютно необходимо — ето какво ни е нужно сега.

Ние имаме трима съюзника: международния пролетариат, който не бърза с революцията; колониите, които много бавно се раздвижват, и селячеството. За четвъртия съюзник, т. е. за конфликтите в лагера на нашите врагове, аз сега не говоря. Кога ще се раздвижи международната революция — това е трудно да се каже, но когато тя се раздвижи, това ще бъде решаващо. Кога ще се раздвижат колониите — е също трудно да се каже, — това е много сериозен и труден въпрос и нищо определено не може да се каже. А ето със селячеството ние сега работим — това е третият наш съюзник, при това такъв съюзник, който още сега ни дава пряка помощ, дава армия, хляб и пр. С този съюзник, т. е. със селячеството, ние работим заедно, ние заедно с него строим социализъм, добре ли, зле ли, но строим, и ние трябва да знаем да ценим този съюзник именно сега, особено сега.

Ето защо на пръв план в нашата работа ние издигаме сега въпроса за селячеството.

Трябва да се каже, че сегашният курс на нашата политика е нов курс, отбелязващ нова линия на нашата политика по отношение на селото в работата по изграждането на социализма. Това другарите не искат да разберат. Ако те не схванат това основно нещо — никаква работа у нас няма да тръгне, никакво социалистическо строителство у нас няма да има. И доколкото нашите другари, забравяйки това основно нещо, се увличат по свои, тъй да се каже, ведомствени съображения, че е необходимо да се „покажат" пред Москва, че всичко у нас е уж благополучно, че трябвало да се прикриват язвите, че уж не е нужна критика, защото тя дискредитирвала местната власт, местните работници — доколкото такива думи са налице, — в това аз виждам основата на най-сериозна опасност. На това трябва да се сложи край и трябва да се каже на другарите, че не трябва да се боят да изкарват на божия свят някои случаи от живота, колкото и да са неприятни. Ние трябва да преобърнем нашите другари така, че да не гледат само към Москва, а да се научат да гледат към селячеството, което те обслужват, да не крият язвите, а напротив, да ни

помагат да си откриваме грешките, да ги преодоляваме и да поведем работата по пътя, който е набелязан сега от партията.

Едно от двете (аз вече неведнаж съм говорил за това): или ние заедно с безпартийното селячество, заедно с нашите съветски и партийни работници по места ще се самокритикуваме, за да подобряваме нашата работа, или недоволството на селяните ще се набира и ще се излее във вид на въстания. Имайте предвид, че въз основа на новите условия, при непа, един нов Тамбов или един нов Кронщад[13] съвсем не са изключени. Закавказкото, грузинското въстание[14] беше едно важно предупреждение. Такива въстания са възможни в бъдеще, ако не се научим да преодоляваме и разкриваме нашите язви, ако създаваме само привидност на външно благополучие.

Ето защо аз мисля, че тук трябва да се говори не за недостатъци и не за увлечение на отделни журналисти, които разкриват грешките в нашата работа, а за техни заслуги.

Тук трябва да премина към въпроса за нашите журналисти, за кореспондентите. Аз мисля, че сме дошли до периода, когато рабкорите* и селкорите* могат да станат един от основните лостове за правилното насочване на нашата строителна работа в селото, за разкриването на нашите недостатъци, а следователно за поправянето и подобрението на съветската работа. Може би не всички ние разбираме това, но за мене е ясно, че именно оттук трябва да започне подобрението на нашата работа. Това са хора, в своята маса впечатлителни, възпламенени от искрата на правдата, желаещи да сочат истината, желаещи да поправят на всяка цена нашите недостатъци, хора, които не се боят от куршуми — ето тези хора, според мен, трябва да образуват един от основните лостове в разкриването на нашите недостатъци и поправянето на нашата партийна и съветска строителна дейност по места.

---

* Рабкори — работнически кореспонденти; селкори — селски кореспонденти. — *Бълг. ред.*

Ето защо трябва да се вслушваме в гласа на тези другари, а не да хулим дейците на нашия печат. Чрез тях, като чрез някой барометър, отразяващ непосредствено недостатъците на нашата строителна дейност, ние бихме могли твърде много нещо да разкрием и поправим.

По отношение на ЦКК аз мисля, че ЦКК прие общо взето правилна резолюция — може би ще трябва нещо да се поправи, да се прередактира.

В печата въпросът за Димовка трябва да се изложи така, че нашите другари да разберат откъде иде всичко това. Работата не е в това, че е убит селкорът, още по-малко в това, да не се обиди секретарят на окръжния комитет или на губкома, а в това, да се вкара в релсите делото по подобряването на нашата строителна социалистическа работа в селото. Това е основното. За това става дума.

И. Сталин. Крестьянский вопрос М — Л., 1925.

ПО ВЪПРОСА ЗА ПРОЛЕТАРИАТА И СЕЛЯЧЕСТВОТО

Реч на XIII губернска конференция на московската организация на РКП(б) [15]

27 януари 1925 г.

Другари! Исках да кажа няколко думи за основите на политиката, която сега партията възприе по отношение на селячеството. Особено важното значение на въпроса за селячеството в дадения момент не подлежи на съмнение. Мнозина даже, увличайки се, говорят, че е настъпила нова ера — ерата на селячеството. Други започнаха да разбират лозунга „с лице към селото" като лозунг, който означава, че трябва да се обърнем с гръб към града. Някои дори стигнаха дотам, че започнаха да говорят за политически неп. Това са, разбира се, глупости. Всичко това е, разбира се, увлечение. Но ако се абстрахираме от тези увлечения, ще остане едно, а именно това, че въпросът за селячеството в дадения момент, именно сега, придобива особено важно значение.

Защо? Откъде иде това?

За това има две причини. Говоря за основните причини.

Първата причина да придобие селският въпрос у нас в дадения момент особено важно значение се състои в това, че от съюзниците на Съветската власт, от всичките налични главни съюзници на пролетариата — а такива, според мен, има четири — селячеството е единственият съюзник, който може още *сега* да окаже пряка помощ на нашата революция. Става дума за пряка помощ именно сега, в дадения момент. Всички останали съюзници имат сами по себе си велико бъдеще и представляват най-големият резерв на нашата революция. но

все пак, за съжаление, не са в състояние да окажат сега пряка помощ на нашата власт, на нашата държава.

Какви са тези съюзници?

Първият съюзник, основният наш съюзник — това е пролетариатът на развитите страни. Развитият пролетариат, пролетариатът на Запада — това е една извънредно голяма сила и най-верният, най-важният съюзник на нашата революция и на нашата власт. Но за съжаление, положението на нещата е такова, състоянието на революционното движение в развитите капиталистически страни е такова, че пролетариатът на Запада сега не е в състояние да ни окаже пряка и решаваща помощ. Ние имаме неговата косвена, морална подкрепа, цената на която даже не може да се назове, която е неоценима — толкова е тя важна, тази помощ. Но все пак тя не е оная пряка и непосредствена помощ, която сега ни е нужна.

Вторият съюзник са колониите, потиснатите народи в слабо развитите страни, потискани от по-развитите страни. Това, другари, е огромен резерв на нашата революция. Но той много бавно се раздвижва. Той ни идва в пряка помощ, но очевидно няма да пристигне скоро. И именно затова той не е в състояние да ни окаже още днес пряка помощ в нашето социалистическо строителство, в затвърдяването на властта, в изграждането на социалистическата икономика.

Ние имаме трети съюзник, неуловим, безличен, но в най-висока степен важен. Това са ония конфликти и противоречия между капиталистическите страни, които нямат образ, но са, безусловно, много голяма подкрепа на нашата власт и на нашата революция. Това може да изглежда странно, но това е факт, другари. Ако през време на империалистическата война в 1917 г. двете основни коалиции на капиталистическите страни не водеха помежду си смъртоносна борба, ако не се бяха вчепкали една друга за гърлото, ако не бяха заети със себе си, без да имат свободно време да се заемат с борбата против Съветската власт — Съветската власт едва ли щеше тогава да устои. Борбата, конфликтите и войните между нашите врагове — това са, повтарям, наш

много голям съюзник. Как стои работата с този съюзник? работата стои така, че световният капитал след войната, след като преживя няколко кризи, започна да се оправя. Това трябва да се признае. Основните страни-победителки — Англия и Америка — сега дотам се засилиха, че добиха материалната възможност не само да уредят що-годе сносно положението на капитала в своя дом, но и да влеят кръв във Франция, Германия и другите капиталистически страни. Това — от една страна. И тази страна на нещата води към това, че противоречията между капиталистическите страни се развиват засега не в оня усилен темп, в който се развиваха непосредствено след войната. Това е плюс за капитала, това е минус за нас. Но този процес има и друга страна, обратна страна. А обратната страна се състои в това, че при цялата относителна устойчивост, която капиталът засега успя да създаде, противоречията в другата област на капиталистическите взаимоотношения, противоречията между експлоатиращите напреднали страни и експлоатираните изостанали страни, колониите и зависимите страни, започват все повече да се изострят и задълбочават, заплашвайки да провалят „дейността" на капитала откъм една нова, „неочаквана" насока. Кризата в Египет и Судан — вие трябва да сте чели за това във вестниците, — после редицата възли от противоречия в Китай, които могат да скарат днешните „съюзници" и да разбият силата на капитала, новата редица възли от противоречия в Северна Африка, гдето Испания губи Мароко, към което протяга ръка Франция, но което тя не ще може да вземе, защото Англия не ще допусне контрола на Франция над Гибралтар — всичко това са такива факти, които в много отношения напомнят предвоенния период и които не могат да не застрашават „строителната дейност" на международния капитал.

Такива са плюсовете и минусите в общия баланс на развитието на противоречията. Но тъй като плюсовете за капитала в тази област засега преобладават над минусите и тъй като не трябва да се очакват днес или утре военни стълкновения между капиталистите, ясно е, че

работата с нашия трети съюзник все още не стои така както на нас би се искало.

Остава четвъртият съюзник — селячеството. То е при нас, ние живеем с него, строим заедно с него новия живот, лошо ли, добре ли, но заедно с него. Този съюзник, както знаете, не е твърде здрав, селячеството не е такъв надежден съюзник, какъвто е пролетариатът на капиталистически развитите страни. Но то е все пак съюзник и от всички налични съюзници то е единственият, който ни оказва и може да ни окаже още сега пряка помощ, получавайки в замяна на това нашата помощ.

Ето защо въпросът за селячеството именно в дадения момент, когато ходът на развитието на революционните и всякакви други кризи се е малко позабавил, именно сега въпросът за селячеството придобива особено важно значение.

Това е първата причина за особено важното значение на селския въпрос.

Втората причина, за да поставим в дадения момент на първо място в нашата политика въпроса за селячеството, се състои в това, че нашата индустрия, която образува основата на социализма и основата на нашата власт, тази индустрия се опира на вътрешния, на селския пазар. Аз не зная как ще се сложи работата, когато нашата индустрия се развие напълно, когато ще се справим с вътрешния пазар и когато пред нас се постави въпросът за завладяването на външния пазар. А този въпрос ще се постави пред нас в бъдеще — в това може да не се съмнявате. Едва ли в бъдеще ще можем да разчитаме да отнемем от капитала, който е по-опитен от нас, външните пазари на Запада. Но що се отнася до пазарите на Изтока, нашите отношения с който не може да се смятат за лоши, а тези отношения ще се и подобряват — тук ние ще имаме по-благоприятни условия. Няма съмнение, че текстилните произведения, отбранителните средства, машините и др. ще бъдат основните продукти, с които ще снабдяваме Изтока, конкурирайки с капиталистите. Но това се отнася до бъдещето на нашата индустрия. Що се отнася до настоящето, когато

ние не сме задоволили даже една трета от нашия селски пазар, то сега, в дадения момент, основният въпрос за нас е въпросът за вътрешния пазар и преди всичко за селския пазар. Именно защото в дадения момент селският пазар е основната база на нашата индустрия, именно затова ние, като власт и като пролетариат, сме заинтересовани да подобряваме по всякакъв начин положението на селското стопанство, да подобряваме материалното положение на селячеството, да повдигаме покупателната сила на селячеството, да подобряваме взаимоотношенията между пролетариата и селячеството, да създадем оная спойка, за която говореше Ленин, но която ние все още не сме създали както трябва.

Ето откъде произлиза втората причина за това, че ние сме длъжни, като партия, да издигнем в дадения момент на пръв план въпроса за селячеството, че сме длъжни да проявим особено внимание и особена грижливост по отношение на селячеството.

Такива са предпоставките за политиката на нашата партия по въпроса за селячеството.

Цялата беда, другари, е в това, че мнозина от нашите другари не разбират или не искат да разберат цялата важност на този въпрос.

Често казват: в Москва нашите лидери въведоха мода да се говори за селячеството. Това трябва да е несериозно. Това е дипломация. Москва има нужда от говоренето на такива думи за пред външния свят. А ние можем да продължаваме старата политика. Така говорят едни. Други казват, че думите за селячеството са само приказки. Ако московците не седяха в канцелариите, а дойдеха по селата, те щяха да видят какво значи селячество и как се събират данъци. Такива думи се чуват понякога. Аз мисля, другари, че от всички опасности, които стоят пред нас, най-сериозната опасност е това неразбиране от нашите дейци по места на стоящата пред нас задача.

Едно от двете:

Или нашите другари по места ще схванат цялата сериозност на въпроса за селячеството — и тогава те наистина ще се заловят да въвлекат селячеството в

нашата строителна работа, да подобрят селското стопанство и да затвърдят спойката; или другарите не ще схванат това — и тогава работата може да завърши с провал на Съветската власт.

Нека другарите да не мислят, че аз плаша някого. Не, другари, няма защо и няма смисъл да се плаши. Въпросът е много сериозен и към него трябва да се пристъпи тъй, както подобава на сериозни хора.

Пристигайки в Москва, другарите често се стараят да се „покажат" — един вид, у нас на село всичко е благополучно. От това казионно благополучие понякога ти става лошо. А при това е ясно, че няма благополучие и не може да има. Ясно е, че има недостатъци, които трябва да се разкриват без страх от критика и които трябва след това да се отстраняват. Защото въпросът стои наистина така: или ние, цялата партия, ще позволим да ни критикуват безпартийните селяни и работници, или нас ще почнат да ни критикуват по пътя на въстанието. Грузинското въстание — това бе критика. Тамбовското въстание беше също така критика. Въстанието в Кронщад не беше ли също така една критика? Едно от двете: или ние ще се откажем от чиновническото благополучие и чиновническия подход към работата, няма да се боим от критика и ще се оставим да ни критикуват безпартийните работници и селяни, които наистина изпитват на собствения си гръб резултатите от нашите грешки; или ние не ще сторим това, недоволството ще се натрупва, ще нараства, и тогава критиката ще тръгне по пътя на въстанията.

Най-голямата опасност се състои сега в това, че мнозина наши другари не разбират тази особеност на положението в дадения момент.

Има ли този въпрос — въпросът за селячеството — някаква връзка с въпроса за троцкизма, с въпроса, който се обсъждаше тук у вас? Несъмнено, има.

Какво представлява троцкизмът?

Троцкизмът е неверие в силите на нашата революция, неверие в делото на съюза на работниците и селяните, неверие в делото на спойката. В какво се състои сега нашата основна задача? В това, казано с

думите на Илич, да превърнем непоска Русия в социалистическа Русия. Може ли да се осъществи тази задача, без да се осъществи спойката? Не, не може. Може ли да се проведе спойката, съюзът на работниците и селяните, без да се разгроми теорията на неверието в този съюз, т. е. теорията на троцкизма? Не, не може. Изводът е ясен: който иска да излезе от непа като победител, той трябва да погребе троцкизма като идейно течение.

Преди Октомврийската революция Илич често казваше, че от всички идейни противници най-опасни са меншевиките, защото те се стараят да вдъхнат неверие в победата на Октомври. Ето защо — казваше той, — ако не се разбие меншевизмът, не може да се постигне победата на Октомври. Мисля, че има известна аналогия между меншевизма тогава, в периода на Октомври, и троцкизма сега, в периода на непа. Мисля, че от всички идейни течения в комунизма в дадения момент, след победата на Октомври, в сегашните условия на непа, за най-опасен трябва да се смята троцкизмът, защото той се старае да вдъхне неверие в силите на нашата революция, неверие в делото на съюза на работниците и селяните, неверие в делото на превръщането на непоска Русия в социалистическа Русия. Ето защо, без да се разбие троцкизмът не може да се постигне победа в условията на непа, не може да се постигне превръщането на днешна Русия в социалистическа Русия.

Такава е връзката между политиката на партията по отношение на селячеството и троцкизма.

„Правда" бр. 24,
30 януари 1925 г.

ЗА ПЕРСПЕКТИВИТЕ НА ГКП И ЗА БОЛШЕВИЗАЦИЯТА

Беседа с члена на ГКП Херцог

1-и въпрос (Херцог). Разглеждате ли Вие политическите и стопански отношения в демократически-капиталистическата германска република така, че работническата класа в повече или по-малко близко бъдеще ще трябва да води борба за властта?

Отговор (Сталин). Трудно би било да се отговори на този въпрос строго определено, ако става дума за срокове, а не за тенденции. Няма защо да се доказва, че сегашната ситуация се отличава съществено от ситуацията през 1923 година както по международните условия, така и по вътрешните. Това обаче не изключва една рязка промяна на ситуацията в най-близко време в полза на революцията, предвид на възможни сериозни изменения във външната обстановка. Неустойчивостта на международната обстановка е гаранция, че това предположение може да стане нещо твърде вероятно.

2-и въпрос. Ще бъде ли нужен у нас, предвид на даденото икономическо положение и дадените съотношения на силите, един по-продължителен подготвителен период, за да се спечели мнозинството на пролетариата (искане, което Ленин постави на компартиите на всички страни като много важна задача пред завладяването на политическата власт)?

Отговор. Доколкото става дума за икономическото положение, аз мога да преценя нещата само от гледището на общите данни, с които разполагам. Аз мисля,

че планът Дауес[16] вече даде известни резултати, които доведоха до една относителна стабилизация на положението. Внедряването на американския капитал в германската индустрия, валутната стабилизация, подобряването на редица извънредно важни клонове на германската индустрия — което съвсем не означава едно коренно оздравяване на германската икономика, — най-после, подобрението донякъде на материалното положение на работническата класа — всичко това не можеше да не доведе до известно заздравяване на позициите на буржоазията в Германия. Това е, тъй да се каже, „положителната" страна на плана Дауес.

Но планът Дауес има още и „отрицателни" страни, които неизбежно трябва да се проявят в известен период и които трябва да разбият „положителните" резултати на този план. Няма съмнение, че планът Дауес означава за германския пролетариат двойна преса на капитала, вътрешна и външна. Противоречията между разширението на германската индустрия и стеснението на областта на външните пазари на тази индустрия, несъответствието между прекалените искания на Антантата и максималните възможности за задоволяване тези искания от страна на германското народно стопанство — всичко това, като влошава неизбежно положението на пролетариата, на дребните селяни, чиновниците и интелигенцията, не може да не доведе до избухване, до пряка борба на пролетариата за завладяване на властта.

Но това обстоятелство не бива да се разглежда като единствено благоприятно условие за германската революция. За победата на тази революция е необходимо, освен това, Компартията да бъде представителка на мнозинството на работническата класа, да стане решаваща сила в работническата класа. Необходимо е социалдемокрацията да бъде изобличена и разбита, да бъде смъкната до положение на нищожно малцинство в работническата класа. Без това няма защо и да се мисли за диктатура на пролетариата. За да могат работниците да победят, те трябва да се въодушевяват от една воля, да бъдат водени от една партия, която да се ползува от несъмненото доверие на мнозинството от работническата

класа. Ако вътре в работническата класа съществуват две еднакво силни конкуриращи партии, то даже при благоприятни външни условия е невъзможна една трайна победа. Ленин беше първият, който в периода преди Октомврийската революция особено наблягаше на това, като на крайно необходимо условие за победата на пролетариата.

Като най-благоприятна за революцията обстановка би могло да се смята тази обстановка, при която вътрешната криза в Германия и решителният растеж на силите на Компартията биха съвпаднали със сериозни усложнения в лагера на външните врагове на Германия.

Мисля, че липсата на последното обстоятелство през революционния период в 1923 година изигра далеч не последна отрицателна роля.

3-и въпрос. Вие казахте, че ГКП трябва да има зад себе си мнозинството на работниците. Досега на тази цел се обръщаше твърде малко внимание. Какво трябва да се направи, по Ваше мнение, за да се превърне ГКП в една такава енергична партия с прогресивно растяща вербуваща сила?

Отговор. Някои другари мислят, че да се укрепи и да се болшевизира партията — това значи да се изхвърлят от партията всички, които мислят другояче. Това, разбира се, не е вярно. Да се разобличи социалдемокрацията и да се сведе до ролята на нищожно малцинство в работническата класа е възможно само в процеса на всекидневната борба за конкретните нужди на работническата класа. Социалдемокрацията трябва да се прикова на позорния стълб не на основата на планетарни въпроси, а на основата на всекидневната борба на работническата класа за подобряване нейното материално и политическо положение, при което въпросите за работната заплата, за работния ден, за жилищните условия, за осигуровките, за данъците, за безработицата, за скъпотията на живота и пр. трябва да играят много сериозна, ако не решаваща роля. Да се бият социалдемократите всекидневно на основата на тези въпроси, да се разкрива тяхното предателство — ето каква е задачата.

Но тази задача не би се осъществила напълно, ако въпросите на всекидневната практика не биха се свързали с основните въпроси за международното и вътрешно положение на Германия и ако тази всекидневна работа не се осветлява в цялата дейност на партията от гледището на революцията и на завладяването на властта от пролетариата.

Но такава политика е способна да проведе само такава партия, начело на която стоят кадри от ръководители, достатъчно опитни, за да използуват всички видове погрешни ходове на социалдемокрацията за засилването на своята партия, и теоретически достатъчно подготвени, за да не губят заради отделни успехи перспективите на революционното развитие.

С това най-вече се и обяснява, че въпросът за ръководните кадри на компартиите изобщо, включително и на Германската компартия, е един от съществените въпроси на болшевизацията.

За да се проведе болшевизацията, необходимо е да се изпълнят поне някои основни условия, без които е изобщо невъзможна болшевизацията на компартиите.

1) Необходимо е партията да гледа на себе си не като на придатък към парламентарния избирателен механизъм, както всъщност гледа на себе си социалдемокрацията, и не като на безплатно приложение към професионалните съюзи, както понякога твърдят някои анархо-синдикалистки елементи — а като на *висша* форма на класовото обединение на пролетариата, призвана да *ръководи* всички останали форми на пролетарските организации, от профсъюзите до парламентарната фракция.

2) Необходимо е партията, особено нейните ръководни елементи, да овладеят напълно революционната теория на марксизма, неразривно свързана с революционната практика.

3) Необходимо е партията да изработва лозунгите и директивите не въз основа на заучени формули и исторически паралели, а в резултат на старателен анализ на вътрешните и международните конкретни условия на революционното движение, при задължително вземане предвид революционния опит на всички страни.

4) Необходимо е партията да проверява правилността на тези лозунги и директиви в огъня на революционната борба на масите.

5) Необходимо е цялата дейност на партията, особено ако в нея още не са изживени социалдемократическите традиции, да се преустрои на нови, революционни начала, и то така, че всяка стъпка на партията и всяка нейна проява естествено да водят към революционизиране на масите, към подготовка и възпитание на широките маси в духа на революцията.

6) Необходимо е партията в своята работа да умее да съчетава най-високата принципност (да не се смесва със сектантството!) с максимума връзки и контакт с масите (да не се смесва с опашкарството!), без което е невъзможно за партията не само да учи масите, но и да се учи от тях, не само да води масите и да ги издига до равнището на партията, но и да се вслушва в гласа на масите и да отгатва техните наболели нужди.

7) Необходимо е партията да умее да съчетава в своята работа непримиримата революционност (да не се смесва с революционния авантюризъм!) с максимум гъвкавост и способност за маневриране (да не се смесва с приспособленчеството!), без което е невъзможно за партията да овладее всички форми на борбата и организацията, да свърже всекидневните интереси на пролетариата с основните интереси на пролетарската революция и да съчетава в своята работа легалната борба с нелегалната.

8) Необходимо е партията да не скрива своите грешки, да не се бои от критика, да умее да подобрява и възпитава своите кадри въз основа на собствените си грешки.

9) Необходимо е партията да умее да подбира в основната ръководна група най-добрите елементи на челните борци, достатъчно предани, за да бъдат истински изразители на стремежите на революционния пролетариат, и достатъчно опитни, за да станат действителни водачи на пролетарската революция, способни да прилагат тактиката и стратегията на ленинизма.

10) Необходимо е партията систематически да подобрява социалния състав на своите организации и да се чисти от разлагащи опортюнистически елементи, поставяйки си като цел достигането на максимална монолитност.

11) Необходимо е партията да изработи желязна пролетарска дисциплина, израснала въз основа на идейната сплотеност, яснотата на целите на движението, единството на практическите действия и съзнателното отношение към задачите на партията от страна на широките партийни маси.

12) Необходимо е партията систематически да проверява изпълнението на своите собствени решения и директиви, без което последните рискуват да се превърнат в празни обещания, които могат само да подкопаят доверието на широките пролетарски маси към нея.

Без тези и подобни на тях условия болшевизацията е празен звук.

4-и въпрос. Вие казахте, че, наред с отрицателните страни на плана Дауес, второ условие за завладяването на властта от страна на ГКП е такова положение, при което социалдемократическата партия ще бъде напълно разобличена пред очите на масите и не ще представлява вече сериозна сила всред работническата класа. Ако съдим по реалните факти, пътят, който води към това, е още дълъг. Тук явно проличават недостатъците и слабостите на сегашните методи на работа от страна на партията. Как могат да бъдат те отстранени? Как преценявате Вие резултата от декемврийските избори през 1924 година, при които социалдемокрацията — една напълно корумпирана и гнила партия — не само не загуби нищо, но спечели около два милиона гласа?

Отговор. Работата тук не е в недостатъците на дейността на Германската компартия. Работата тук е преди всичко в това, че американските заеми и внедряването на американски капитал плюс валутната стабилизация, като подобриха донякъде положението, създадоха илюзията за възможността на коренна ликвидация на вътрешните и външни противоречия, свързани с поло-

жението на Германия. Яхнала тази именно илюзия като бял кон, германската социалдемокрация влезе в сегашния Райхстаг. Велс сега се пъчи със своята победа в изборите. Но той, очевидно, не разбира, че присвоява чужда победа. Победи не германската социалдемокрация, а групата на Морган. Велс бе и си остана само един от търговските служащи на Морган.

„Правда“ бр. 27,
3 февруари 1925 г.

ПИСМО ДО ДР. МЕ-РТ

Уважаеми др. Ме-рт!

Вашето писмо от 20 февруари получих. Преди всичко приемете моя поздрав. А сега на въпроса.

1) Вие твърде много раздухте (и не само Вие) въпроса за интервюто на Херцог*. Аз не можех да го изгоня и няма да го гоня не само защото той е член на партията, но и защото дойде при мене с едно писмо от др. Гешке, в което последният ме молеше да дам интервю на Херцог. Препис от това писмо Ви препращам. Немският оригинал на писмото вече изпратих до ЦК на ГКП. Само от факта на даване интервю на Херцог, при наличността на писмената молба на др. Гешке, да се прави извод, че ЦК на РКП(б) правел или възнамерявал да прави завой към Брандлер — това значи да се направи слон даже не от мухата, а от нищо, и да се достигне с пръст небето. Ако ЦК на РКП(б) би узнал, че Вие или други членове на ЦК на ГКП подозирате ЦК на РКП(б) в симпатии към Брандлер—Талхаймер [17] и в завой отляво надясно, той би се пукнал от смях.

2) Вие сте напълно прав, като твърдите, че Германската компартия е постигнала огромни успехи. Няма съмнение, че Брандлер и Талхаймер принадлежат към категорията на стария тип ръководители, които отживяват времето си и се изтикват на заден план от новия тип ръководители. У нас в Русия също тъй имаше про-

* Виж Настоящия том, стр. 30—36.—*Ред.*

цес на отмиране на редица стари ръководители измежду литераторите и на стари „вождове“. Той се изостряше в периодите на революционни кризи, забавяше се в периодите на събиране на сили, но винаги съществуваше. Хора като Луначарски, Покровски, Рожков, Голденберг, Богданов, Красин и т. н. — това са първите, за които си спомням в момента, примери на бивши вождове-болшевики, които след това преминаха на второстепенни роли. Това е един необходим процес на подновяване ръководните кадри на живата и развиваща се партия. Разликата между Брандлеровци—Талхаймеровци и тези последните другари се състои, следва да се каже тук, в това, че Брандлеровци и Талхаймеровци, вън от всичко останало, имат зад себе си стар социалдемократически товар, докато споменатите по-горе руски другари бяха свободни от такъв товар. И тази разлика говори, както виждате, не в полза на Брандлер-Талхаймер, а против тях. Фактът, че ГКП успя да изтика и изблъска от сцената Брандлеровци и Талхаймеровци — само този факт вече говори, че ГКП расте, движи се напред, преуспява. А да не говоря за ония несъмнени успехи на ГКП, за които Вие съвсем правилно пишете в своето писмо. Да се мисли сега, че в ЦК на РКП(б) има хора, които възнамеряват да върнат назад колелото на развитието на Германската компартия — значи да се мисли много лошо за ЦК на РКП(б). По-внимателно, др. Ме-рт...

3) Вие говорите за линията на ГКП. Няма съмнение, че нейната линия — говоря за политическата линия — е правилна. С това всъщност се и обясняват ония близки, приятелски (а не само другарски) отношения между РКП(б) и ГКП, за които Вие сам говорите в своето писмо. Но значи ли това, че ние трябва да замазваме отделните грешки в политическата работа на ГКП или РКП(б)? Разбира се, не значи. Може ли да се твърди, че ЦК на ГКП или ЦК на РКП(б) не правят отделни грешки? Може ли да се твърди, че *частичната* критика на дейността на ЦК на ГКП (недостатъчното използуване на процеса Бармат [18], известното гласуване на комфракцията в пруския парламент по въпроса за избирането на председател на парламента, въпроса за данъците във

връзка с плана Дауес и т. н.) е несъвместима с пълното солидаризиране с *общата* линия на ЦК на ГКП? Ясно е, че не може. Какво ще стане с нашите партии, ако ние, срещайки се едни с други, да кажем в Изпълкома на Коминтерна, си затворим очите пред отделните грешки на своите партии, увлечем се в парадиране на „пълното съгласие“ и „благополучие“ и започнем за всичко да си кимаме одобрително с глави? Мисля, че такива партии никога не биха могли да станат революционни. Това биха били мумии, а не революционни партии. Мене ми се струва, че някои немски другари понякога нямат нищо против това, да искат от нас да казваме винаги „да“ на Централния комитет на ГКП, бидейки сами винаги готови за всичко да кажат „да“ на Централния комитет на РКП(б). Аз съм решително против такива взаимни одобрения на всичко. Съдейки по Вашето писмо, и Вие сте против. Толкова по-добре за ГКП.

4) Аз съм решително против политиката на отстраняване от партията на всички другари, които мислят другояче. Аз съм против такава политика не защото съжалявам за тези другари, а защото такава политика ще породи в партията режим на заплашване, режим на всяване страх, режим, убиващ духа на самокритиката и на инициативата. Не е хубаво, когато се боят от партийните водачи, но не ги уважават. Партийните водачи могат да бъдат действителни водачи само в такъв случай, когато не само се боят от тях, но ги и уважават в партията, признават авторитета им. Да се създадат такива водачи е трудно, това е продължителен и тежък, но абсолютно необходим процес, защото без това условие партията не може да се нарече истинска болшевишка партия, а дисциплината на партията не може да бъде съзнателна дисциплина. Аз мисля, че германските другари грешат спрямо тази самоочевидна истина. За да дезавуираме Троцки и неговите привърженици, ние, руските болшевики, развихме една извънредно интензивна принципиално-разяснителна кампания за основите на болшевизма против основите на троцкизма, макар че ако съдим по силата и влиянието на ЦК на РКП (б), ние бихме могли да минем без тази кампания. Нужна ли беше

тази кампания? Тя беше безусловно нужна, защото чрез нея ние възпитахме стотици хиляди нови партийни членове (и нечленове) в духа на болшевизма. Крайно печално е, че нашите германски другари не чувствуват необходимостта да изпреварват или допълват репресиите против опозицията с една широка принципиално-разяснителна кампания, с което затрудняват възпитаването на партийните членове и партийните кадри в духа на болшевизма. Да се изгонят Брандлер и Талхаймер не е трудно — това е лесно нещо. Но да се преодолее брандлерианството — това е сложна и сериозна работа, тук, ако се действува изключително с репресии, може само да се нанесе вреда на делото — тук трябва дълбоко да се разорава почвата и сериозно да се просвещават умовете. РКП(б) се развиваше винаги с противоречия, т. е. в борба с некомунистическите течения, и само в тази борба тя крепнеше, изковаваше истински кадри. Пред ГКП лежи същият път на развитие чрез противоречия, чрез действителна, сериозна и продължителна борба против некомунистическите течения, особено против социалдемократическите традиции, брандлерианството и пр. Но за такава борба не са достатъчни само репресии. Ето защо аз мисля, че трябва да се направи по-гъвкава вътрешнопартийната политика на ЦК на ГКП. Аз не се съмнявам, че ГКП ще съумее да поправи грешките в тази област.

5) Вие сте напълно прав що се отнася до работата в профсъюзите. Ролята на профсъюзите в Германия не е такава, каквато е в Русия. В Русия съюзите се появиха след партията и бяха всъщност спомагателни органи на партията. Не е тъй в Германия и изобщо в Европа. Там партията произлезе от съюзите, съюзите успешно конкурираха с партията в смисъл на влияние върху масите и често пъти като тежки вериги спъваха вървежа на партията. Ако се запитат широките маси в Германия или изобщо в Европа коя организация те смятат за по-близка до себе си, партията или профсъюзите, те несъмнено ще отговорят, че съюзите им са по-близки отколкото партията. Лошо или добро, но факт е, че безпартийните работници в Европа смятат съюзите за свои главни кре-

пости, които им помагат в борбата с капиталистите (работна заплата, работен ден, осигуровка и др.), докато партията преценяват като нещо спомагателно и второстепенно, макар и необходимо. С това именно се обяснява, че широките работнически маси оценяват пряката борба срещу сегашните профсъюзи, която „ултралевите" водят отвън, като борба срещу техните главни крепости, които те са градили десетки години и които сега „комунистите" искат да разрушат. Да не се държи сметка за тази особеност, значи да се погуби изцяло делото на комунистическото движение на Запад. Но от това следват два извода:

първо, на Запад не могат да се овладеят милионните маси на работническата класа, без да се овладеят профсъюзите,

и, второ, не могат да се овладеят профсъюзите, ако не се работи вътре в тези профсъюзи и не се засилва там собственото влияние.

Ето защо трябва да се обърне особено внимание на работата на нашите другари в профсъюзите.

Засега свършвам. Не ме ругайте за моята откровеност и рязкост.

И. Сталин

28. II. 25 г.

Печата се за първи път.

ПО СЛУЧАЙ МЕЖДУНАРОДНИЯ ЖЕНСКИ ДЕН

Нито едно велико движение на угнетените не е минало в историята на човечеството без участието на трудещите се жени. Трудещите се жени, най-угнетените от всички угнетени, никога не са оставали и не са могли да останат настрана от големия друм на освободителното движение. Освободителното движение на робите издигна, както е известно, стотици и хиляди велики мъченици и героини. В редовете на борците за освобождението на крепостните застанаха десетки хиляди жени-труженици. Не е чудно, че революционното движение на работническата класа, най-мощното от всички освободителни движения на угнетените маси, привлече под своето знаме милиони трудещи се жени.

Международният женски ден е показател на непобедимостта и предвестник на великото бъдеще на освободителното движение на работническата класа.

Трудещите се жени, работнички и селянки, са огромен резерв на работническата класа. Този резерв представлява цялата половина от населението. Ще бъде ли женският резерв с работническата класа или против нея — от това зависи съдбата на пролетарското движение, победата или поражението на пролетарската революция, победата или поражението на пролетарската власт. Затова първата задача на пролетариата и на неговия челен отред, Комунистическата партия, се състои в това, да поведе решителна борба за освобождението на жените, работничките и селянките от влиянието на

буржоазията, за политическото просвещаване и организиране на работничките и селянките под знамето на пролетариата.

Международният женски ден е средство за спечелването на женския трудов резерв на страната на пролетариата.

Но трудещите се жени не са само резерв. Те могат и — при правилна политика на работническата класа — трябва да станат истинска армия на работническата класа, действуваща против буржоазията. Да изкове от женския трудов резерв армията на работничките и селянките, действуваща рамо до рамо с великата армия на пролетариата — това е втората и решаваща задача на работническата класа.

Международният женски ден трябва да стане средство за превръщането на работничките и селянките от резерв на работническата класа в действуваща армия на пролетарското освободително движение.

Да живее Международният женски ден!

И. Сталин

„Правда" бр. 56,
8 март 1925 г.

ЦК НА РКП(б) ДО ЦЕНТРАЛНИЯ ИЗПЪЛНИТЕЛЕН КОМИТЕТ НА КУОМИНТАНГА

Централният комитет на Руската комунистическа партия скърби заедно с вас за загубата на вожда на Куоминтанга[19] и организатора на националноосвободителната борба на китайските работници и селяни за свободата и независимостта на китайския народ, за единство и самостоятелност на китайската държава.

Централният комитет на Руската комунистическа партия не се съмнява, че великото дело на Сун Ят-сен няма да умре заедно със Сун Ят-сен, че делото на Сун Ят-сен ще живее в сърцата на китайските работници и селяни за страх на враговете на китайския народ.

Централният комитет на Руската комунистическа партия вярва, че Куоминтангът ще държи високо знамето на Сун Ят-сен във великата борба за освобождението от империализма, че Куоминтангът ще успее да донесе с чест това знаме до пълната победа над империализма и неговите агенти в Китай.

Сун Ят-сен умря — да живее делото на Сун Ят-сен, да живеят и крепнат заветите на Сун Ят-сен!

Секретар на Централния комитет на Руската комунистическа партия

И. Сталин

13 март 1925 г.

„Правда" бр. 60, 14 март 1925 г.

ЗА МЕЖДУНАРОДНОТО ПОЛОЖЕНИЕ И ЗАДАЧИТЕ НА КОМПАРТИИТЕ

От редицата явления, които имат решаващо значение в областта на международното положение, трябва да се отбележат следните основни факти:

1. Несъмнено е, че капиталът успя да се измъкне от тресавището на следвоенната криза. Валутната стабилизация в редица капиталистически страни, растежът на световната търговия и разширението на производството в отделни страни, износът и внедряването на капитала, особено на англо-американския, в страните на Европа и Азия — всичко това говори за успехи на „градивната работа" на капитала. Тази „работа" се извършва, както е известно, начело с англо-американския блок. Като един от най-важните резултати на тази „работа" трябва да се смята така наречената „дауесизация" на Германия, т. е. преминаването от метода на военната интервенция към метода на финансовата интервенция, към метода на финансовото заробване на Германия.

2. Несъмнено е също така, че в центъра на Европа, в Германия, периодът на революционния подем вече се завърши. Периодът на подем на революцията, когато движението кипи и нараства, започвайки да прелива, а партийните лозунги изостават от движението, когато масите трошат рамките на легалността и щурмуват стария строй, като творят по своя воля ново право — този период в Германия остана вече назад. От периода на щурм работническото движение в Германия навлезе в период на натрупване сили, в период на формиране и обучаване

на пролетарската армия под знамето на комунизма. Едва ли трябва да се доказва, че това обстоятелство не може да няма сериозно значение. Това трябва да се каже с още по-голяма определеност, за да стане бързо ориентиране в новата обстановка и да започне работата по подготовката на революцията по нов начин.

Такива са фактите, които имат *положително* значение за буржоазията, защото те говорят за сила и успехи на капитала в дадения момент.

Но наред с тия факти съществуват още редица факти, които имат *отрицателно* значение за капитализма.

1. Несъмнено е, че наред със засилването на капитализма растат противоречията между капиталистическите групи, растат силите, които ослабват и разлагат капитализма. Борбата между Англия и Америка за петрола, за Канада, за пазарите за пласиране и т. н.; борбата между англоамериканския блок и Япония за източните пазари; борбата между Англия и Франция за влияние в Европа; най-сетне, борбата между покорена Германия и господствуващата Антанта — всичко това са общоизвестни факти, които говорят, че успехите на капитала са нетрайни, че процесът на „оздравяването“ на капитализма крие в себе си предпоставките за неговото вътрешно отслабване и разложение.

2. Растежът и закрепването на националноосвободителното движение в Индия, Китай, Египет, Индонезия, Северна Африка и т. н., които подкопават тила на капитализма. Ако „оздравяването“ на империализма изисква разширяване сферата на влияние в колониалните и зависимите страни, а борбата на тези страни против империализма несъмнено се засилва, то ясно е, че успехите на империализма в тази област не могат да бъдат стабилни.

3. Борбата за единство на профдвижението в Европа и кризата в Амстердамското обединение [20]. Борбата на английските профсъюзи за единство на профдвижението, подкрепата на тази борба от страна на съветските профсъюзи, превръщането на борбата за единство на профдвижението в борба против контрареволюционната върхушка на Амстердам (Удегест, Засенбах, Жуо и т. п.),

която провежда линията на разкол на профсъюзите — всичко това са факти, които говорят, че Амстердамското обединение преживява състояние на дълбока криза. А какво значи криза на Амстердам? Това значи неустойчивост на буржоазната власт, защото амстердамската профсъюзна бюрокрация е частица и опора на тази власт.

4. Икономическият растеж на Съветския съюз. Несъмнено е, че интригите на буржоазните драскачи за неспособност на Съветите да организират индустрията претърпяха пълен крах. Несъмнено е, че през последните две години след интервенцията и блокадата индустрията на Съветския съюз се възроди и укрепна. Несъмнено е, че за този кратък срок материалното и културно състояние на работниците съществено се повдигна. Несъмнено е, че това подобрение ще продължи и занапред. Всичките тези обстоятелства имат сега решаващо значение за революционизирането на работниците от капиталистическите страни. Мисля, че работниците от Запада никога още не са се интересували така за Русия, както сега. Защо? Защото до тях достигат слухове за *новия бит* на съветските работници в работническата държава, наречена Съветски съюз, и те биха искали да проверят достоверността на тези слухове. Фактът, че десетки и стотици работници, без разлика на убеждения, пристигат от Европа в Русия и опипват всяко ъгълче — този факт говори несъмнено, че сред работниците от Запад интересът към Русия ще расте с всеки нов месец. Несъмнено е, че това поклонничество в Русия ще нараства. И когато те се убедят, че всяка крачка в развитието на индустрията в Русия означава едновременно и крачка към подобряване положението на работниците, а не към влошаване, както обикновено става в капиталистическите страни — тогава те ще разберат, че е време и за тях, работниците от Запад, да си устроят у тях работническа държава. Ето защо самото съществуване на Съветската държава представлява смъртна опасност за империализма. Ето защо никакви успехи на империализма не могат да бъдат трайни, докато на света съществува и се развива Съветската държава.

Такива са фактите, които имат *отрицателно* значение за буржоазията, защото те говорят за силата и вероятните успехи на революционното движение в найблизкото бъдеще.

Борбата между тези противоположни отрицателни и положителни тенденции представлява основа и съдържание на съвременното международно положение.

В тази борба на противоположностите израсна и прецъфтя така нареченият пацифизъм, без да успее да се разцъфти и да създаде нито „ера“, нито „епоха“, нито „период“. Той не оправда нито надеждите на опортюнистите, нито опасенията на контрареволюционерите.

В същата тази борба загинаха „славните“ имена на Поанкаре и Юз, Макдоналд и Ерио.

Кои от тези тенденции ще вземат връх, положителните или отрицателните?

Не може да има съмнение, че с течение на времето ще победят отрицателните за капитализма, благоприятните за революцията тенденции, защото империализмът не е способен да разреши разяждащите го противоречия, защото той е способен само временно да ги поизлекува, за да се разкрият и разгънат те след това с нова съкрушителна сила. Но също така е несъмнено, че в *сегашния* момент вземат връх положителните, благоприятните за капитализма тенденции.

В това е особеността на днешното международно положение.

В резултат ние имаме известен период на затишие в Европа и Америка, „нарушавано“ от националнореволюционното движение в колониите и „помрачавано“ от съществуването, развитието и засилването на Съветския съюз.

За буржоазията това означава *отдих*, засилен износ на капитал, по-нататъшно забогатяване, засилване на потисничеството и експлоатацията в колониите, засилване на натиска срещу Съветския съюз, концентрация на всички сили на контрареволюцията около англо-американския капитал.

За пролетариата на капиталистическите страни това означава настъпване на период на натрупване сили, настъпване на период на формиране и обучаване пролетарските армии под знамето на комунизма в условията на системата на репресии, редуваща се със системата на „свободи".

За колониите това означава засилване на борбата против националното потисничество и експлоатацията, засилване на борбата за освобождение от империализма.

За Съветския съюз това означава напрягане на всички сили за по-нататъшното развитие на индустрията, за засилване на отбранителната способност на страната, за концентриране на революционните сили на всички страни против империализма.

Оттук задачите на комунистическите партии:

1. Да се използуват докрай всички видове противоречия в лагера на буржоазията с цел да се разложат и отслабят нейните сили, с цел да се засилят позициите на пролетариата.

2. Да се набележат конкретните форми и начини за сближаване на работническата класа от напредналите страни с национално-революционното движение на колониите и зависимите страни с цел за всемерна подкрепа на това движение против общия враг, против империализма.

3. Да се тласне напред и доведе докрай борбата за единство на профдвижението, като се помни, че това дело е най-сигурното средство за овладяването на милионните маси на работническата класа. Защото не може да се овладеят милионните маси на пролетариата, без да се овладеят профсъюзите, а да се овладеят профсъюзите е невъзможно, ако не се работи в тях и не се печели там доверието на работническите маси месец след месец, година след година. Без това няма защо и да се мисли за завоюване диктатурата на пролетариата.

4. Да се набележат конкретните форми и начини за сближаване на работническата класа с дребното селячество, което се задушава от бюрократическата машина на буржоазната държава и от грабителските цени на

всесилните тръстове, като се помни, че борбата за дребното селячество е непосредствена задача на партията, вървяща към диктатура на пролетариата.

5. Да се подкрепя Съветската власт и се разстройват интервенционистките машинации на империалистите против Съветския съюз, като се помни, че Съветският съюз е опората на революционното движение на всички страни, че запазването и засилването на Съветския съюз означава ускоряване на победата на работническата класа над световната буржоазия.

„Правда" бр. 66,
22 март 1925 г.
Подпис: И. Сталин

ЗА ЧЕХОСЛОВАШКАТА КОМПАРТИЯ

Реч в чехословашката комисия на ИККИ [21]
27 март 1925 г.

Другари! Ако се абстрахираме от някои частни случаи и лични моменти, приплетени към въпроса от някои другари, разногласията в Чехословашката компартия биха могли да се сведат до следните 9 въпроса:

1) Има ли криза в Чехословашката компартия?

2) Каква е основната причина на кризата?

3) Какъв е характерът на кризата, т. е. откъде иде опасността, отляво или отдясно?

4) Коя от опасностите е най-сериозна — лявата или дясната?

5) Защо опасността отдясно е най-реалната опасност?

6) Как да се води борбата с дясната опасност, за да се получи от борбата действителна болшевизация и действителен изход от кризата?

7) Каква е най-близката задача на болшевизацията в Чехословашката компартия?

8) За правата на Коминтерна по отношение на националните секции.

9) За др. Крайбих и опасността от разкол.

Има ли криза в Чехословашката компартия? Да, има. Това признават и двете страни. В това няма разногласие помежду им. Др. Шмерал отиде по-далеч, като каза, че кризата е по-дълбока, отколкото обикновено си представляват някои другари.

Коя е основната причина за кризата? Др. Шмерал е напълно прав, като твърди, че основната причина за кризата са трудностите, свързани с прехода от периода

на революционен подем към периода на затишие. Преходният период, изискващ нова ориентация, обикновено предизвиква в партиите една или друга криза. Така стои работата понастоящем и в Чехословашко.

Какъв е характерът на кризата и откъде иде опасността, отляво или отдясно? И тук др. Шмерал е прав, като твърди, че опасността иде от двете страни — и отляво, и отдясно. Има опасност от надценяване на частичните искания в ущърб на основните искания, надценяване на парламентарната дейност и работата в профсъюзите. Това е опасност отдясно, защото тя води към приспособяване към буржоазията. Има, от друга страна, опасност от подценяване на частичните искания, парламентарната дейност, работата в профсъюзите и пр. Това е опасност отляво, защото тя води към откъсване от масите и към сектантство. Желанието на др. Шмерал да заеме централна позиция в тази борба на двата противоположни уклона е напълно законно желание. Бедата е само там, че той не успя да устои на тази позиция и се повлече след десните.

Коя от тези опасности е най-сериозна, лявата или дясната? Аз мисля, че др. Шмерал не си е изяснил този въпрос. Той насочва своята критика предимно против левите, мислейки, че тук е главната опасност. А фактите говорят, че главната опасност иде отдясно, а не отляво. Това др. Шмерал не разбра и в това е неговата първа грешка.

Защо опасността отдясно е в дадения момент най-сериозната опасност? По три причини.

Първо. Преходът от подем към затишие сам по себе си, по самата си природа увеличава шансовете на опасността отдясно. Ако подемът поражда революционни илюзии, създавайки лявата опасност като основна, то, обратно, затишието поражда социалдемократически, реформистки илюзии, създавайки дясната опасност като основна. През 1920 година, когато работническото движение вървеше към подем, Ленин написа брошурата за „„Левичарството“ — детската болест“. Защо Ленин написа именно тази брошура? Защото лявата опасност беше тогава най-сериозната опасност. Аз мисля, че ако Ленин беше

жив, той би написал сега нова брошура за „„Десничарството“ — старческата болест“, защото сега, в периода на затишие, когато опортюнистическите илюзии ще растат, дясната опасност е най-сериозната опасност.

Второ. Както докладва др. Шмерал, в Чехословашката компартия има не по-малко от 70 процента бивши социалдемократи. Едва ли е нужно да се доказва, че в една такава партия социалдемократически рецидиви са не само възможни, но и неизбежни. Излишно е да се говори, че това обстоятелство не може да не увеличава опасността отдясно.

Трето. Чехословашката държава представлява от себе си държава на националната победа на чехите. Чехите получиха своята национална държава вече като господствуваща нация, работниците живеят там засега не лошо: безработица няма, упоението от идеите на националната държава е напълно налице. Всичко това не може да не поражда илюзии за национален мир между класите в Чехословашко. Няма защо и да се говори, че това обстоятелство на свой ред поражда и засилва опасността отдясно. Тук именно трябва да се търси също така причината на това, че различието между десните и левите мина по национална линия, че словаците и немците (потиснатите нации) се оказаха на левия фланг, а чехите — на противоположния фланг. Др. Шмерал говори за опасността от такова разделяне. Това, разбира се, е вярно. Но вярно е също и това, че такова разделяне е напълно понятно, ако се вземат под внимание отбелязаните по-горе национални особености на чехословашката държава и господствуващото положение на чехите.

Такива са основните причини, които правят опасността отдясно в Чехословашката компартия особено сериозна опасност.

Как трябва да се води борбата против дясната опасност в Чехословашката компартия? Този въпрос ни въвежда в самата същина на разногласията. Човек би казал, че борбата с тази опасност трябва да бъде най-решителна и безпощадна. Но у чешките комунисти се случи обратното. Бори ли се др. Шмерал против опасността отдясно? Да, бори се. Но той се бори така,

че вместо ликвидация на десните у него се получава, като краен резултат, култивиране, подкрепа, защита на десните от ударите на левите. Това е малко странно, но то е факт, другари. Това е втората и основна грешка на др. Шмерал.

Съдете сами.

1. Факт е, че съществува една статия на др. Крайбих в полза на троцкизма. Факт е, че този документ е известен в партийните кръгове и минава от ръка на ръка. Необходимо беше да се извади този документ на бял свят и да се разгроми неговият автор, идейно да се разгроми, пред очите на работниците, за да се даде на партията възможност да се ориентира относно опасността от троцкизма и да възпита кадрите в духа на болшевизма. Защото какво е троцкизмът, ако не дясно крило в комунизма, ако не опасност отдясно? Как постъпи в дадения случай др. Шмерал? Вместо да направи въпроса за троцкизма на др. Крайбих достояние на цялата партия, той замаза въпроса, смутолеви го, пренесе го зад кулисите на партията и там го „разреши“ скрито-покрито, както се разрешават обикновените „недоразумения“. От това спечели троцкизмът и др. Крайбих. Загуби партията. Вместо борба с десните се получи закриляне на десните.

2. Известно е, че някои от лидерите на три професионални съюза — на транспортните работници, на дърводелците и на строителните работници — издадоха известния документ, с който искат пълна независимост на съюзите от партията. Известно е, че този документ е показател за съществуването на редица десни елементи в чехословашките съюзи. Необходимо беше да се разясни този документ пред очите на партията и да бъде тя предпазена от опасността на откъсване на профсъюзите от нея. Как постъпи в дадения случай др. Шмерал? Той взе, че потули и този въпрос, като извади документа от обращение и го скри по този начин от очите на партийните маси. И десните останаха непокътнати, и „партийният престиж“ — удовлетворен. Това се казва борба против десните!

3. Известно е, че сред комунистическата фракция в парламента има десни елементи. Известно е, че тези еле-

менти постоянно се изскубват от ръководството на партията, опитвайки се да се противопоставят на ЦК на партията. Борбата против тези елементи е насъщна необходимост, особено сега, особено в дадените условия на затишие. Как се бори др. Шмерал против тази опасност? Вместо да разобличи десните елементи в комфракцията, той ги взема под защита и ги спасява с помощта на една каучукова резолюция за признаване на партийното ръководство, приета в резултат на задкулисна вътрешна борба през четвъртата година от съществуването на партията. Пак същото: десните спечелиха, партията изгуби.

4. Най-сетне, случаят с Бубник. Аз трябва да кажа, другари, че периодът на затишие не е период на отсъствие на всякакви видове акции. Периодът на затишие е период на формиране и обучаване на пролетарските армии, период на тяхната подготовка за революцията. Но пролетарските армии могат да се обучават само в хода на акциите. Скъпотията на живота, настъпила през последно време в Чехословашко, е едно от благоприятните условия за такива акции. Известно е, че Чехословашката компартия използува момента и проведе неотдавна редица демонстрации на почвата на поскъпването на живота. Известно е, че десният комунист Бубник, сега изключен от партията, също така използува случая и се опита да провали акцията на работниците, като удари в тил партията. Какво предприе др. Шмерал, за да запази партията от удара в тил от страна на десните? Вместо да използува „случая" с Бубник и безжалостно да разобличи по този повод, пред очите на партията, цялата група на десните, др. Шмерал сведе принципиалния въпрос за десните до индивидуалния случай Бубник, макар всички да знаят, че Бубник не е сам, че той има привърженици и в съюзите, и в парламентарната комфракция, и в пресата. С цената на една малка жертва (изключването на Бубник) той спаси от разгром групата на десните във вреда на основните интереси на Чехословашката компартия. И това се нарича от др. Шмерал тактика на борбата против десните!

Др. Шмерал нарича тази тактика „тънка", „деликатна" тактика. Възможно е тази тактика да е наистина тънка, но че тя не може да има нищо общо с болшевишката тактика на непримирима борба с десните — в това не може да има никакво съмнение. Др. Шмерал забравя руската пословица: „гдето е тънко, там се къса". Той е забравил, че тънкостта не може да бъде гаранция срещу крах. Както е известно, така и стана, защото тази „тънка" тактика с десните се скъса и претърпя крах при първото изпитание, когато отхранената от тази тактика група на Бубник едва ли не провали неотдавнашната акция на чешкия пролетариат. Засилването на десните и предателството на Бубник — ето равносметката на „тънката" тактика на др. Шмерал. Ето защо аз мисля, че „тънката" тактика на др. Шмерал е тактика на спасяване десните, тактика на задълбочаване кризата, тактика, която носи гибел за партията.

От какво загина старата социалдемокрация като революционна партия? Между другото от това, че Кауцки и К^0 прилагаха на практика „тънката" тактика на укриване и спасяване десните, „деликатната" тактика на „единство и мир" с Ед. Бернщайн и К^0. Какво именно се получи като резултат от това? Получи се това, че в критическата минута пред самата война десните социалдемократи предадоха работниците, „ортодоксалните" се превърнаха в пленници на десните, а социалдемокрацията като цяло се оказа „жив труп". Аз мисля, че след време същото може да се случи с Компартията в Чехословашко, ако вие не замените бързо и решително „тънката" тактика на др. Шмерал с болшевишката тактика на безпощадна борба против десните групировки в комунизма. С това не искам да поставя др. Шмерал на една дъска със социалдемократите. Ни най-малко. Той е безспорно комунист, и може би даже един великолепен комунист. Но аз искам да кажа, че ако не се откаже от своята „тънка" тактика, той неизбежно ще се подхлъзне към социалдемократизма.

Каква е най-близката задача на Чехословашката компартия?

Най-близката нейна задача се състои в това, като се бори против „ултралевите“ уклони, да поведе решителна борба против опасността отдясно, целейки пълното изолиране на десните и тяхното окончателно ликвидиране. Обединението на всички действително революционни партийни елементи за пълната ликвидация на десните групировки — такава е задачата на партията, такъв е изходът от кризата. Без това няма защо и да се мисли за болшевизация на Чехословашката компартия.

Това, разбира се, още не означава задължително изключване на всички и всякакви десни. Изключването не е решаващото средство в борбата против десните. Главната работа се състои в това, да се разбият десните групировки идейно и морално в хода на принципиалната борба, като в тази борба се въвличат широките партийни маси. Това е едно от главните и едно от важните средства за възпитаване на партията в духа на болшевизма. Изключването, ако то е наистина необходимо, трябва да дойде като естествен резултат от идейния разгром на противника. В това отношение левите допуснаха в Чехословашко сериозна грешка, избързвайки с изключването на Бубник. Вместо да използуват докрай „случая“ с Бубник и да го свържат с принципната позиция на десните по въпроса за масовите акции, като разобличат тяхната истинска физиономия, те избързаха с изключването и така си пресякоха всички пътища за по-нататъшно настъпление против десните на тази почва.

Що се отнася до правата на Коминтерна и неговата намеса в работата на националните партии, аз решително не съм съгласен с някои от другарите, които се изказаха за ограничаването на тези права. Искат Коминтернът да се превърне в надзвездна организация, която да гледа безстрастно на това, което става в отделните партии, и търпеливо да регистрира събитията. Не, другари, Коминтернът не може да стане надзвездна организация. Коминтернът е бойна организация на пролетариата, той е свързан с работническото движение с всички корени на своето съществуване и не може да не се меси в работата на отделните партии, като поддържа

революционните елементи и се бори против техните противници. Разбира се, партиите имат своя вътрешна автономия, партийните конгреси трябва да бъдат свободни и централните комитети трябва да се избират на конгресите. Но да се прави от това изводът, че Коминтернът няма право на ръководство и следователно на намеса — това значи да се работи за враговете на комунизма.

Най-после, за др. Крайбих. Аз мисля, че цялата му реч беше насочена към сплашване някои и други с опасността от разцепление. Не докосвайте — казваше той — десните от Бърно, защото иначе ще бъде лошо, не се борете с тях, иначе ще има разцепление. Е добре, ще видим. Нека само не ни плаши др. Крайбих, защото няма да ни уплаши. Той не може да не знае, че ние сме хора, минали през огън, и със заплахи с разцепление нас не можеш стресна. И ако той намисли да премине от заплаха към действие — смея да го уверя, че от това ще пострада само той и никой друг.

Резюмирам. Криза в партията има. Причините за кризата не подлежат на съмнение. Главната опасност иде отдясно. Решителна и непримирима борба с тази опасност — това е задачата. Обединението на всички революционни партийни елементи за пълното ликвидидиране на десните — в това е изходът от кризата.

Трябва да се използува периодът на затишие, за да се заздрави партията, да се болшевизира и да се направи „винаги готова“ за всякакви възможни „усложнения“, защото „не е известен ни денят, ни часът“, когато „ще дойде женихът“, отваряйки пътя за нов революционен подем.

„Правда“ бр. 72,
29 март 1925 г.

ПО НАЦИОНАЛНИЯ ВЪПРОС В ЮГОСЛАВИЯ

Реч в югославската комисия на ИККИ
30 март 1925 г.

Другари! Аз мисля, че Семич не си е напълно изяснил основната същност на постановката на националния въпрос от болшевиките. Болшевиките никога не са откъсвали националния въпрос от общия въпрос за революцията, нито преди Октомври, нито след Октомври. Основната същност на болшевишкия подход към националния въпрос се състои в това, че болшевиките винаги са разглеждали националния въпрос в неделима връзка с революционната перспектива.

Семич цитира Ленин, казвайки, че Ленин държал за вписването на известно разрешаване на националния въпрос в конституцията. С това той, Семич, искаше очевидно да каже, че Ленин смятал националния въпрос за конституционен въпрос, т. е. не въпрос на революцията, а въпрос на реформа. Това е напълно невярно. Никога Ленин не е страдал и не можеше да страда от конституционни илюзии. Стига да прегледате неговите съчинения, за да се убедите в това. Ако Ленин говореше за конституция, той имаше предвид не конституционния път за разрешаване националния въпрос, а революционния път, т. е. той разглеждаше конституцията като резултат от победата на революцията. У нас, в СССР, има също така конституция и тя отразява известно разрешение на националния въпрос. Обаче тази конституция се роди не като резултат на спазаряване с буржоазията, а като резултат на победоносната революция.

Семич се позовава по-нататък на известната брошура на Сталин по националния въпрос, написана в 1912 година[22], стараейки се да намери там макар и косвено потвърждение, че той е прав. Но това позоваване се оказа безрезултатно, защото той не намери и не може да намери не само цитат, но и отделен намек, който поне малко да оправдае неговия „конституционен" подход към националния въпрос. В потвърждение на това аз бих могъл да напомня на Семич известното място от брошурата на Сталин, гдето австрийският метод за разрешаване националния въпрос (конституционният) се противопоставя на метода на руските марксисти (революционния).

Ето го:

„Австрийците мислят да осъществят „свободата на националностите" по пътя на дребни реформи, с бавни крачки. Предлагайки културно-националната автономия като практическа мярка, те съвсем не разчитат на коренно изменение, на демократически-освободително движение, каквото у тях няма в перспектива. А руските марксисти свързват въпроса за „свободата на националностите" с вероятно коренно изменение, с демократически-освободителното движение, понеже нямат основание да разчитат на реформи. А това съществено изменя работата относно вероятната съдба на нациите в Русия."

Струва ми се, че е ясно.

И това не е лично гледище на Сталин, а общо гледище на руските марксисти, които разглеждаха и разглеждат националния въпрос в неразривна връзка с общия въпрос за революцията.

Може без пресиленост да се каже, че постановката на националния въпрос в историята на руския марксизъм премина през два стадия: първи, т. е. дооктомврийски, и втори, т. е. октомврийски. В първия стадий националният въпрос се разглеждаше като част от общия въпрос за буржоазнодемократическата революция, т. е. като част от въпроса за диктатурата на пролетариата и селячеството. През втория стадий, когато националният въпрос се разшири и се превърна във въпрос за колониите, когато националният въпрос от вътрешнодържавен въпрос се превърна в световен въпрос — националният въпрос се разглеждаше вече като част от общия въпрос за пролетарската революция, като част от въпроса за дик-

татурата на пролетариата. И там, и тук подходът беше, както виждате, строго революционен.

Аз мисля, че всичко това Семич още не си е изяснил напълно. Оттук неговият опит да сведе националния въпрос на почвата на конституцията, т. е. да го разглежда като въпрос на реформа.

От тази грешка произтича друга негова грешка, която се състои в това, че той не иска да разглежда националния въпрос като въпрос по същество селски. Не аграрен, а селски, защото това са две различни неща. Съвършено вярно е, че националният въпрос не може да се отъждествява със селския, защото, освен селските въпроси, националният въпрос включва в себе си още въпросите за националната култура, националната държавност и пр. Но също така е несъмнено и това, че все пак селският въпрос съставлява основата на националния въпрос, неговата вътрешна същина. С това именно се и обяснява, че селячеството представлява основната армия на националното движение, че без селската армия няма и не може да има мощно национално движение. Това именно се има предвид, когато се казва, че националният въпрос е *по същество* селски въпрос. Аз мисля, че в нежеланието на Семич да приеме тази формула се крие подценяване на вътрешната мощ на националното движение и неразбиране на дълбоко народния, дълбоко революционния характер на националното движение. Това неразбиране и това подценяване представляват голяма опасност, защото те означават на практика подценяване на вътрешната потенциална сила, която се крие в движението, да кажем, на хърватите за национална свобода, подценяване, изпълнено със сериозни усложнения за цялата Югославска компартия.

В това се състои втората грешка на Семич.

За несъмнено погрешен трябва да се смята и опитът на Семич да разглежда националния въпрос в Югославия, без да го свързва с международната обстановка и с вероятните перспективи в Европа. Като излиза от това, че в дадения момент не съществува сериозно народно движение за независимост сред хърватите и словенците, Семич идва до извода, че въпросът за правото на

нациите на отделяне е академически, във всеки случай не актуален въпрос. Това, разбира се, не е вярно. Даже и да се съгласим, че този въпрос в дадения момент не е актуален, той може да стане напълно актуален, *ако започне война*, или когато започне война, *ако избухне в Европа революция*, или когато тя избухне. А че войната неизбежно ще започне и че *те* там непременно ще се счепкат, в това не може да има съмнение, ако се има предвид характерът и развитието на империализма.

През 1912 година, когато ние, руските марксисти, нахвърляхме първия проект на националната програма, ние още нямахме нито в една от покрайнините на Руската империя сериозно движение за независимост. Обаче ние сметнахме за необходимо да включим в нашата програма един пункт за правото на нациите на самоопределяне, т. е. за правото на всяка националност на отделяне и на самостоятелно държавно съществуване. Защо? Защото ние излизахме не само от онова, което тогава беше налице, но и от онова, което се развиваше и се приближаваше в общата система на международните отношения, т. е. ние се съобразявахме тогава не само с настоящето, но и с бъдещето. И ние знаехме, че ако коя да е националност поиска да се отдели, то руските марксисти ще се борят, за да бъде осигурено правото на отделяне на всяка такава националност. Семич неведнаж се позоваваше в своята реч на брошурата на Сталин за националния въпрос. Но ето какво се казва в тази брошура на Сталин досежно самоопределянето и независимостта:

„Растежът на империализма в Европа не е случайност. В Европа на капитала му става тясно и той се стреми към чужди страни, търсейки нови пазари, евтини работници, нови точки на приложение. Но това води към външни усложнения и война... Напълно е възможно едно такова съчетание на вътрешни и външни конюнктури, при което една или друга националност в Русия да намери за нужно да постави и разреши въпроса за своята независимост. И, разбира се, в такива случаи не е работа на марксистите да поставят прегради."

Това е написано още в 1912 година. Вие знаете, че впоследствие това положение напълно се потвърди

както през време на войната, така и след войната, особено след победата на диктатурата на пролетариата в Русия.

С още по-голямо основание трябва да се вземат предвид такива възможности в Европа изобщо и в Югославия по-специално, особено сега, след задълбочаването на национално-революционното движение в потиснатите страни и след победата на революцията в Русия. Трябва също така да се вземе под внимание обстоятелството, че Югославия не е напълно независима страна, че тя е свързана с известни империалистически групировки и че следователно тя не може да се измъкне от голямата игра на силите, която става вън от Югославия. И ако вие съставяте национална програма за югославската партия — а в дадения случай става дума именно за това, — следва да се припомни, че програмата трябва да излиза не само от това, което съществува в дадения момент, но и от онова, което се развива и неизбежно ще настъпи по силата на международните отношения. Ето защо аз мисля, че въпросът за правото на народите на самоопределяне трябва да се смята за актуален, жизнен въпрос.

Сега за националната програма. Изходна точка на националната програма трябва да бъде предпоставката за съветска революция в Югославия, предпоставката, че без събарянето на буржоазията и победата на революцията националният въпрос не може да бъде разрешен що-годе задоволително. Разбира се, възможни са изключения. Такова изключение имаше например преди войната при отделянето на Норвегия от Швеция, за което Ленин подробно говори в една от своите статии[23]. Но това беше преди войната и при изключително стечение на благоприятни обстоятелства. След войната, и особено след победата на съветската революция в Русия, такива случаи едва ли могат да бъдат възможни. Във всеки случай шансовете в полза на такива възможности са станали сега толкова малки, че може да се приравнят към нула. Но ако е тъй, ясно е, че ние не можем да градим програма върху величини, равни на нула. Ето

защо предпоставката за революцията трябва да служи за изходна точка на националната програма.

По-нататък. Непременно трябва да се включи в националната програма специална точка за правото на нациите на самоопределяне дори до държавно отделяне. Аз вече казах по-горе защо не може да се мине без такава точка при днешните вътрешни и международни условия.

Най-сетне, в програмата трябва да има също така специална точка за национално-териториалната автономия за ония националности в Югославия, които не ще намерят за нужно да се отделят от Югославия. Не са прави тези, които мислят, че такава комбинация трябва да се изключи. Това не е вярно. При известни условия, в резултат на победа на съветската революция в Югославия, напълно възможно е някои националности да не поискат да се отделят, подобно на това, което стана у нас в Русия. Понятно е, че за такъв случай трябва в програмата да има точка за автономията, като се има предвид преустройството на югославската държава във федерация от автономни национални държави на основата на съветския строй.

И тъй, право на отделяне за ония националности, които ще поискат да се отделят, и право на автономия за ония националности, които ще предпочетат да останат в рамките на югославската държава.

За избягване на недоразумения трябва да кажа, че *правото* на отделяне не трябва да се разбира като *задължение*, като повинност за отделяне. Нацията може да използува това право в смисъл на отделяне, но тя може и да не го използува, и ако не пожелае това — това е нейна работа и за това не може да не се държи сметка. Някои другари превръщат правото на отделяне в задължение, искайки например от хърватите отделяне *на всяка цена*. Тази позиция е неправилна и тя трябва да се отхвърли. Не трябва да се смесва право със задължение.

Списание „Большевик" бр. 7,
15 април 1925 г.

ЗА КОМСОМОЛСКИЯ АКТИВ В СЕЛОТО

Реч на заседанието на Оргбюро на ЦК на РКП (б)
6 април 1925 г.

Другари! Първата задача се състои в това, да се осигури на съюза на младежта негово основно пролетарско ядро, като ядро, което ръководи целия съюз. Докладчикът нищо не каза по този въпрос. И това не е чудно, тъй като става дума за работата на комсомола в селото, а не за пролетарското ядро. Но това не пречи осигуряването на пролетарско ядро да си остане основната задача на комсомола. Мисля, че работата в тази насока върви в комсомола повече или по-малко успешно. Може да се каже без преувеличение, че въвличането на работническата младеж в комсомола върви с успех и не е далеч времето, когато съюзът ще обхване не по-малко от девет десети от цялата работническа младеж.

Втората задача се състои в правилното разпределяне на работниците от пролетарското ядро по възловите пунктове и основните райони на съюза с цел да се осигури реалното ръководство на селската част от младежта със сили на това ядро. Аз излизам от това, че селската част на младежта в количествено отношение превишава нейната пролетарска част. Аз излизам от това, че пролетарските сили на младежта не са достатъчни, за да бъдат равномерно разпределени по всички околии и общини на Съветския съюз. Затова е необходимо тези сили да се разпределят така и в такива пунктове, отгдето най-лесно би могло да се осигури ръководството на селската младеж. Аз не мисля, че тази задача се е изпълнявала от комсомола толкова успешно,

както първата задача. Но все пак има основания да се предположи, че работата по изпълнението на тази задача се провежда от комсомола с най-голяма енергия и тя не ще закъснее да даде в най-близко време своите резултати.

Третата задача се състои в това, да се осигури на комсомола многочислен актив от селска младеж в селото, да се възпита политически този актив, да се направи той проводник на пролетарската политика в селото и да се превърне в цимент, свързващ пролетариата с трудовите маси на селячеството. Тази работа е трудна и във висша степен сложна. Да се разреши тази задача в кратък срок е съвсем невъзможно. Нужни са грамадни усилия и най-голямо напрежение на силите на пролетарското ядро на комсомола, за да се справи с тази задача. Но тя трябва да се разреши на всяка цена. Защото без това е невъзможно нито укрепването на комсомола, нито осигуряването на сплотеността между работниците и селяните.

Но как да се осигури на комсомола селски актив, как да се възпита този актив и какво да се направи, за да може той да стане проводник на пролетарската политика в селото?

Казват, че в комсомола има само секретари на селски ядки не по-малко от 27 хиляди души. Казват, че освен секретари на ядки има още други активни дейци-комсомолци в кооперациите, в Съветите, в селските комитети, културните институти и пр. Казват, че всичко това, взето заедно, трябва да даде не по-малко от 100 хиляди души селски актив на комсомола. Вярно ли е всичко това — трудно е да се каже. Но ако всичко това е вярно, трябва да кажа, че този актив при умело използуване може да образува една огромна сила, способна на чудеса. Това обстоятелство е толкова по-важно, защото партията понастоящем разполага в село със значително по-малоброен актив.

И ето задачата: *как да се възпита този многоброен актив, как да бъде той направен проводник на пролетарската политика в селото не на думи, а на дело.*

Аз не мисля да дам тук изчерпателен отговор. Няма никаква възможност да се направи това в една малка реч. Но и в една малка реч е напълно възможно да се набележат някои основни условия, необходими за правилния подход към тази задача. Какви са тези условия? Тези условия са най-малко осем.

Първо. Необходимо е селският актив на младежта да бъде снабден с популярни брошури и наръчници, разясняващи декретите на Съветската власт в полза на бедните слоеве. Необходимо е този актив да знае наизуст тези декрети, да умее да ги разяснява на бедните слоеве и да умее да защищава интересите на бедните слоеве въз основа на тези декрети против натиска на кулаците. Аз мисля, че незнаенето на тези декрети и тяхното систематическо нарушаване от „властниците" в село е една от главните злини на сегашните порядки в село. Комсомолският актив в селото трябва да бъде страж на революционната законност. Той трябва здраво да брани бедните слоеве в село. Тази задача е, без съмнение, проста и прозаична. Няма съмнение, че е много по-лесно да се бъбри за световната революция, отколкото да се проведе в живота тази проста и делнична задача, свързана със съветските декрети. Но също така няма съмнение, че без това е невъзможна никаква спойка.

Второ. Необходимо е селският актив на младежта да бъде снабден с популярни брошури върху елементарните основи на агрономията. Необходимо е този актив да изучава селското стопанство, да се запознава с мерките за неговото подобряване и да умее да дава на селяните необходимите осветления в тази област. Селянинът често се отнася към комсомолеца несериозно, с насмешка. Това става, защото селянинът го смята за откъснат от стопанството, за невежа, за безделник. Оттук задачата — да се сближи и свърже комсомолецът със стопанството. Комсомолецът-активист може да завоюва уважението и доверието на селянина само ако се спои със селското стопанство, ако се научи да дава полезни съвети за повдигането на селското стопанство, за неговото подобряване и укрепване. Разбира се, тази работа не е лека и може би е даже скучна. Но това не й

пречи да бъде необходима за спечелване доверието на селячеството.

Трето. Необходимо е комсомолският актив в селото да бъде снабден с популярни брошури за данъка върху селските стопанства, за местния бюджет, за финансовото състояние на страната. Данъкът и местният бюджет са сега най-важното нещо в село. На тази почва се вършат сега неизброими злоупотреби. Как да се разпределят данъците, така че беднякът да не бъде ощетен, а кулакът да не бъде освободен от данъчни тежести; как да се изразходват сумите по местния бюджет и за какви именно нужди; как да се постигне това, че злоупотребите на тази почва да се откриват и изкореняват — всичко това са въпроси, които комсомолецът-активист не може да отмине. Да се намесва във всички тия неща и да се притече на помощ на трудовия селянин — ето каква е задачата. Тази работа също така не е лека и далеч не увлекателна. Но без нея няма и не може да има никакво съветско строителство в село.

Четвърто. Необходимо е комсомолският актив в селото да бъде снабден с популярни справочници по въпросите на съветското строителство, оживяването на Съветите и въвличането на селячеството в управлението на селото, общината, района, околията и т. н. Необходимо е комсомолецът-активист да знае наизуст наредбите за правата и задълженията на местните Съвети, за правата и задълженията на селяните по отношение на Съветите, за избирателната система, за реда на произвеждането на изборите и т. н. Да се разяснява на селячеството политиката на партията и на Съветската власт в село, да се постигне това, че тази политика да се провежда в живота честно и добросъвестно — ето каква е задачата. Без това не може и да се мисли за спечелване доверие сред селячеството, за разширяване селския актив, за въвеждане пролетарска демокрация в селото.

Пето. Необходимо е да се снабди селският актив на комсомола с популярни брошури върху селскостопанската, кредитната и потребителната кооперация, върху артелите и изобщо колективните стопанства. Необходимо е комсомолецът-активист да умее да въвлича селячеството

във внедряването на кооперативната общественост в селото. Тази работа е във висша степен трудна и сложна, но е абсолютно необходима, за да се приобщи селото към социалистическото строителство. Селскостопанската и кредитната кооперация са сега от първостепенно значение за селянина. Да се постигне това, че кооперацията да стане нещо свое и близко на селячеството — ето в какво е задачата. При това трябва да се обърне внимание на обстоятелството, че липсата на инвентар у бедняшките селски слоеве създава в селото особена обстановка, която е благоприятна за образуването на артели и колективни стопанства, при определена помощ от страна на държавните кредитни учреждения. Задачата се състои в това, бедняшките селски слоеве да имат възможност да получат при това съответния облекчен кредит. Комсомолецът-активист не може да отмине тези жизнени въпроси.

Шесто. Нужно е комсомолският актив в селото да бъде снабден с необходимите указания и материали върху културното строителство в селото — върху развитието на селските читалища, ликвидирането на неграмотността и пр. Активистът-комсомолец — естествен помощник на Съветите и изобщо на културните сили в селото за насаждането на съветската култура — ето каква е задачата.

Седмо. Нужно е комсомолският актив в селото да има точни указания за правата и задълженията на комсомолците, за взаимните отношения между комсомола и партията, между Съветите и комсомола. Необходимо е активистът-комсомолец да гледа на себе си като на помощник на партията и на Съветската власт в селото. Командуването в село, безчинствата през време на избори за Съвети, опитите за подменяване на партийните, кооперативните и съветските организации, хулиганските прояви при така наречената антирелигиозна пропаганда — всичко това трябва да бъде отхвърлено и ликвидирано незабавно като нещо, което безчести знамето на комсомола и е съвсем недостойно за званието комсомолец. Безпощадна борба против тези безобразия и установя-

ване на правилни взаимоотношения между комсомола и съветско-партийните органи — такава е задачата.

Осмо. Необходимо е комсомолският актив в селото да бъде снабден с популярни брошури за съюза на работниците и селяните, за смисъла и значението на този съюз, за диктатурата на пролетариата, за основите на комунизма, най-после, за историята на Октомврийската революция и за това, как са живели селяните по-рано, при царя и помешчиците, как живеят те сега и как ще живеят при условията на заякчаване на спойката и внедряването на социализма. Активистът-комсомолец съвсем не трябва да се нагажда към предразсъдъците на селянина. Да се съобразяваш с тези предразсъдъци и да се нагаждаш към тях — това са две различни неща. Той трябва да умее да говори със селяните с езика на комунист. Той трябва да умее с конкретни факти да убеждава селянина, че вън от социализма за него няма спасение.

Такива са условията, чието изпълнение е необходимо, за да се възпита политически селският актив на комсомола и да бъде той направен проводник на пролетарската политика в селото.

Задачата на ЦК на комсомола е да улесни и контролира изпълнението на тези условия.

Говори се за опасност от колосалния растеж на комсомола в селото. Говори се за наплив на селската младеж в комсомола. Няма съмнение, че тук съществува известна опасност. Но също така няма съмнение, че комсомолът може да не се бои от тази опасност, ако съумее да изпълни с чест поставените по-горе задачи. Стохиляден комсомолски актив в селата — това е такава сила, за която не може да бъде опасен никакъв наплив на селската младеж. Цялата работа е там, да се поведе енергична дейност за политическото възпитание на този актив, цялата работа е там, да се насочва умело дейността на този актив към заякчаването на съюза между работниците и селяните. Цялата работа е там, да се използува този актив за въвличането на селячеството в новото съветско строителство.

И така: а) осигуряване на пролетарско ядро в комсомола като главна ръководеща сила; б) разпределяне на активните сили на това ядро по главните райони на Съветския съюз с оглед на това ръководство; в) възпитаване на селския актив на младежта в дух на осигуряване на пролетарска политика в селото — такива са непосредствените задачи на комсомола изобщо и по-специално на ЦК на комсомола.

Ако имаме пред себе си тези задачи и ги изпълняваме в хода на всекидневната работа, може да не се боим от опасностите, които стоят на пътя на комсомола в селото.

„Правда“ бр. 86,
15 април 1925 г.

КЪМ ПЪРВАТА ВСЕСЪЮЗНА КОНФЕРЕНЦИЯ НА ПРОЛЕТАРСКОТО СТУДЕНТСТВО[24]

Обращение

Другари! Вашите представители ми предложиха да се изкажа за задачите на партията и на партийната работа сред пролетарското студентство.

Позволете ми да ви кажа няколко думи по този въпрос.

Особеността на положението в дадения момент се състои в това, че пролетариатът на нашата страна успя да си създаде обстановката, необходима за социалистическото строителство. Не е вярно, че не може да се строи социализъм само в една страна, която е победила и изгонила капиталистите и помешчиците. Една страна, в която има диктатура на пролетариата, която разполага с огромни ресурси и се ползува от подкрепата на пролетариите от всички страни — такава страна може и трябва да строи социализъм. Ленин е прав, като казва, че нашата страна има всички данни „за изграждането на пълно социалистическо общество". Особеността на дадения момент се състои в това, че ние вече успяхме да направим сериозни крачки в изграждането на социализма, като превърнахме социализма от икона в прозаичен предмет на всекидневната практическа работа.

Каква трябва да бъде ролята на пролетарското студентство в тази строителна работа?

Неговата роля е несъмнено важна, ако не първостепенна. Вузовете и комвузовете, рабфаките и техникумите — това са училища за подготовка на командния състав за стопанството и културата. Медици и иконо-

мисти, кооператори и педагози, минни инженери и статистици, техници и химици, агрономи и строителни инженери, ветеринари и лесовъди, електротехници и механици — всичко това са бъдещи командири по изграждането на новото общество, по строежа на социалистическото стопанство и на социалистическата култура. Не може да се гради ново общество без нов комсъстав*, тъй както не може да се гради нова армия без нов комсъстав. Предимството на новия комсъстав се състои в това, че той е призван да строи не за експлоатиране на трудещите се в интереса на шепа богаташи, а за освобождението на трудещите се, против шепата експлоататори. Цялата работа е там, студентите от вузовете — работници и селяни, партийни и безпартийни — да разберат тази своя почетна роля и да започнат да я изпълняват съзнателно, напълно добросъвестно.

И така, да постигне това, щото пролетарското студентство да стане съзнателен строител на социалистическото стопанство и на социалистическата култура — ето коя е първата задача на партията.

Но новото общество не може да се строи само със силите на комсъстава, без пряката поддръжка на трудещите се маси. За построяването на социализма не са достатъчни само знанията на новия комсъстав. За това е необходимо още доверието и поддръжката на този комсъстав от страна на трудещите се маси. Отличителната черта на стария комсъстав, който строеше при капитализма, се състои в това, че той беше откъснат от работниците и селяните, поставяше се над трудещите се маси, не ценеше нито доверието, нито поддръжката на тези маси, поради което той беше лишен и от едното, и от другото. За нашата страна този път е съвсем негоден. Всъщност новият комсъстав по изграждането на новото стопанство и на новата култура за това именно се нарича нов, защото той трябва да скъса рязко и безвъзвратно със старите начини на командуване. Не откъсване от масите, а най-тясна връзка с тях; не да се поставяш над масите, а да вървиш пред масите, водейки

---

* Комсъстав — командирски състав. —*Ред.*

ги след себе си; не да се отчуждаваш от масите, а да се слееш с тях и да си завоюваш доверието, поддръжката на масите — ето кои са новите пътища за ръководене на стопанството от страна на новия команден състав. Извън тези пътища е немислимо никакво социалистическо строителство.

И така, да постигне това, щото пролетарското студентство да смята себе си за неразривна част от трудещите се маси; да постигне това, щото студентите да се чувствуват общественици и да се държат като истински общественици — ето коя е втората задача на партията.

Най-после специално за студентите-комунисти. Говори се, че студентите-комунисти малко успяват в науките. Говори се, че в това отношение те сериозно изостават от безпартийните. Говори се, че студентите-комунисти предпочитат да се занимават с „висша политика“, убивайки две трети от времето си в безкрайни спорове „върху световните проблеми“. Вярно ли е всичко това? Аз мисля, че е вярно. А щом това е вярно, от него трябва да се направят най-малко два извода. Първо, комунистите-студенти рискуват да станат лоши ръководители на социалистическото строителство, защото не може да се ръководи изграждането на социалистическото общество, ако не се овладеят науките. Второ, създаването на новия команден състав рискува да стане монопол в ръцете на старите професори, които се нуждаят от нова смяна измежду новите хора, защото не може да се подготвя нова смяна и нови научни сътрудници от хора, които не желаят или не умеят да овладеят науката. Няма защо и да се говори, че всичко това не може да не създава пряка опасност за цялото социалистическо строителство. Може ли да се помирим с такова положение? Ясно е, че не може. Ето защо студентите-комунисти и изобщо съветските студенти трябва да си поставят ясно и определено като най-близка задача: да овладеят науката и създадат на стария професорски състав нова смяна от нови, съветски хора. С това съвсем не искам да кажа, че студентите не трябва да се занимават с политика. Съвсем не. Аз само казвам това, че комуни-

стите-студенти трябва да умеят да съчетават политическата работа с овладяването на науката. Казват, че е трудно да се постигне такова съчетание. Това, разбира се, е вярно. Но откога комунистите започнаха да се боят от трудности? Трудностите по пътя на нашето строителство за това и съществуват, за да се борим с тях и да ги преодоляваме.

Освен това трябва да се вземе под внимание още едно обстоятелство. Аз мисля, че нашата страна, с нейните революционни навици и традиции, с нейната борба против ограничеността и застоя на мисълта, представлява най-благоприятната обстановка за разцвета на науките. Едва ли има съмнение, че филистерската ограниченост и рутина, свойствени на старите професори от капиталистическата школа, спъват като вериги вървежа на науката. Едва ли има съмнение, че само новите хора, освободени от тези недостатъци, са способни на едно пълно и свободно научно творчество. В това отношение нашата страна има голямо бъдеще на крепост и разсадник на науките, освободени от всякакви вериги. Аз мисля, че ние вече започваме да вървим по този път. Но би било печално и недостойно, ако комунистите-студенти останат настрана от широкия път на научното развитие. Ето защо лозунгът за овладяването на науката придобива особено значение.

И така, да се постигне това, щото пролетарското студентство и, преди всичко, комунистите-студенти да разберат необходимостта от овладяването на науката и да я овладеят — ето коя е третата задача на партията.

С поздрав *И. Сталин*

15/IV — 25 г.

„Правда" бр. 87,
16 април 1925 г.

ЗА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ РАБОТАТА НА XIV КОНФЕРЕНЦИЯ НА РКП (б)

Доклад пред актива на московската организация на РКП (б)
9 май 1925 г.

Другари! Аз мисля, че няма смисъл да се разглеждат тук подробно резолюциите, приети на XIV конференция на нашата партия[25]. Това би отнело много време, пък и няма нужда от това. Аз мисля, че би било възможно да се ограничим с отбелязването на основните линии, които преминават като червена нишка през тези резолюции. Това би ни дало възможност да подчертаем основните изводи от приетите резолюции. А това на свой ред би улеснило по-сетнешното изучаване на тези резолюции.

Ако се обърнем към резолюциите, то засегнатите в тях разнообразни въпроси биха могли да се сведат към шест главни групи въпроси. Първата група въпроси — това са въпросите, отнасящи се до международното положение. Втората група въпроси — това са въпросите, отнасящи се до най-близките задачи на компартиите в капиталистическите страни. Третата група въпроси — това са въпросите, отнасящи се до най-близките задачи на комунистическите елементи в колониалните и зависимите страни. Четвъртата група въпроси — това са въпросите, отнасящи се до съдбините на социализма в нашата страна във връзка с днешната международна обстановка. Петата група въпроси — това са въпросите, отнасящи се до нашата партийна политика в селото и до задачите на партийното ръководство в новите условия. И, най-после, шестата група — това са въпросите, отнасящи се до основния нерв на цялата наша индустрия, а именно до металната промишленост.

I

МЕЖДУНАРОДНОТО ПОЛОЖЕНИЕ

В какво се състои новото и особеното в международното положение, което определя по същество характера на преживявания момент?

Новото, което се откри през последния период и наложи печата си на международното положение, се състои в това, че в Европа започна отлив на революцията, започна известно затишие, това, което у нас се нарича временна стабилизация на капитализма, *при* едновременния растеж на стопанското развитие и на политическата мощ на Съветския съюз.

Какво значи отлив на революцията, затишие? Не е ли това началото на края на световната революция, началото на ликвидацията на световната пролетарска революция? Ленин казваше, че след победата на пролетариата в нашата страна започна нова епоха, епохата на световната революция, епоха пълна с конфликти и войни, с настъпления и отстъпления, с победи и поражения, епоха, която води към победата на пролетариата в главните страни на капитализма. Щом е започнал отлив на революцията в Европа, не значи ли това, че тезата на Ленин за новата епоха, за епохата на световната революция, губи поради това своята сила? Не значи ли това, че по този начин е отменена пролетарската революция на Запад?

Не, не значи.

Епохата на световната революция е нов етап на революцията, цял стратегически период, обхващащ цяла редица години, а може би и редица десетилетия. В продължение на този период може и трябва да има отливи и приливи на революцията.

Нашата революция премина в своето развитие два етапа, два стратегически периода, и навлезе след Октомври в третия етап, в третия стратегически период. Първият етап (1900—1917 г.) продължи повече от 15 години. Той имаше за цел събарянето на царизма, победата на буржоазнодемократическата революция. В продължение на този период ние имахме цяла редица отливи и приливи

на революцията. Имахме прилив през 1905 година. Този прилив се свърши с временно поражение на революцията. След това имахме отлив, който продължи цяла редица години (1907—1912 г.). По-нататък имахме нов прилив, който се откри с Ленските събития (1912 г.), сменил се след това с новия отлив през време на войната. 1917 година (февруари) откри нов прилив, който се увенча с победата на народа над царизма, с победата на буржоазнодемократическата революция. След всеки отлив ликвидаторите уверяваха, че с революцията е свършено. Обаче революцията, като премина редица отливи и приливи, доведе до победата през февруари 1917 година.

Вторият етап на революцията започна от февруари 1917 година. Той имаше за цел излизането от империалистическата война, събарянето на буржоазията и победата на пролетарската диктатура. Този етап или този стратегически период продължи всичко 8 месеца. Но това бяха 8 месеца на най-дълбока революционна криза, когато войната и разрухата шибаха революцията, ускорявайки до крайност нейния бяг. Именно затова тези 8 месеца на революционна криза могат и трябва да се приравнят с най-малко 8-годишно обикновено конституционно развитие. Този стратегически период, както и предшествуващият стратегически период, се характеризира не с един непрекъснат революционен подем по права възходяща линия, както обикновено си представляват неразбиращите революцията, а с наличност на моменти на отлив и прилив. През този период ние имахме грамаден прилив на революционното движение в дните на юлската демонстрация. По-сетне имахме революционен отлив след юлското поражение на болшевиките. Този отлив се смени с нов прилив непосредствено след корниловщината, с прилив, който завърши с победата на Октомврийската революция. Ликвидаторите от този период бръщолевеха за пълна ликвидация на революцията след юлското поражение. Обаче революцията, след като премина през редица изпитания и отливи, се увенча, както се знае, с победата на пролетарската диктатура.

След победата на Октомври ние навлязохме в третия стратегически период, в третия етап на революцията,

който има за цел победата над буржоазията в световен мащаб. Трудно е да се каже колко дълго ще продължи този период. Във всеки случай няма съмнение, че той ще бъде продължителен, тъй както няма съмнение и в това, че той ще има своите приливи и отливи. В дадения момент световното революционно движение навлезе във фаза на революционен отлив, при което този отлив по редица причини, за които ще говоря по-долу, трябва да се смени с прилив, който може да завърши с победата на пролетариата, но може и да не завърши с победа, а да се смени с нов отлив, който, на свой ред, трябва да се смени с нов революционен прилив. Ликвидаторите от преживявания сега период казват, че настъпилото затишие е краят на световната революция. Но те се лъжат, също както и по-рано се лъжеха, в периода на първия и втория етап на нашата революция, когато вземаха за разгром на революцията всеки отлив на революционното движение.

Такива са колебанията през време на всеки революционен етап, през време на всеки стратегически период.

За какво говорят тези колебания? Говорят ли те за това, че тезата на Ленин за новата епоха на световната революция е загубила или може да загуби своето значение? Разбира се, не! Те говорят само за това, че революцията обикновено се развива не по права възходяща линия, не като непрекъснато нарастващ подем, а по пътя на зигзагите, по пътя на настъпленията и отстъпленията, по пътя на приливите и отливите, които в хода на развитието закаляват силите на революцията и подготвят нейната окончателна победа.

Такъв е историческият смисъл на настъпилата фаза на революционен отлив, историческият смисъл на преживяваното от нас затишие.

Но отливът е само едната страна на въпроса. Другата страна на въпроса се състои в това, че, наред с революционния отлив в Европа, ние имаме бурен растеж на стопанското развитие на Съветския съюз и нарастване на неговата политическа мощ. Иначе казано, ние имаме не само стабилизация на капитализма. Ние имаме заедно с това и стабилизация на съветския строй. Така че налице са две стабилизации: временна стабилизация

на капитализма и стабилизация на съветския строй. Постигането на известно временно равновесие между тези две стабилизации — ето коя е характерната черта на преживяваното от нас международно положение.

Но какво е стабилизация? Не е ли тя застой, и ако стабилизацията е застой, може ли тя да се приложи по отношение на съветския строй? Не. Стабилизацията не е застой. Стабилизацията е закрепване на дадено положение и по-нататъшно развитие. Световният капитализъм не само се закрепи на основата на даденото положение. Той върви по-нататък и се развива напред, като разширява сферата на своето влияние и увеличава своите богатства. Не е вярно, че капитализмът не може да се развива, че теорията за загниването на капитализма, издигната от Ленин в неговия „Империализъм“[26], изключвала развитието на капитализма. Ленин напълно доказа в своята брошура за „Империализма“, че растежът на капитализма не премахва, а предполага и подготвя прогресивното загниване на капитализма.

Така че ние имаме две стабилизации. На единия полюс се стабилизира капитализмът, като заякчава достигнатото положение и се развива по-нататък. На другия полюс се стабилизира съветският строй, като се затвърдява на завладените позиции и се движи напред по пътя към победата.

Кой кого — в това е същината на въпроса.

Защо едната стабилизация върви паралелно с другата, откъде идат тези два полюса? Защото в света няма вече единен и всеобхващащ капитализъм. Защото светът се разцепи на два лагера — на капиталистически лагер, начело с англо-американския капитал, и социалистически лагер, начело със Съветския съюз. Защото международното положение все повече и повече ще се определя от съотношението на силите между тези два лагера.

Така че характерно за дадения момент е не само това, че капитализмът и съветският строй се стабилизираха, но и това, че силите на тези два лагера достигнаха известно временно равновесие, с известен плюс за капитала и, следователно, с известен минус за революционното движение, защото, в сравнение с революционния подем,

настъпилото затишие е без съмнение един, макар и временен, минус за социализма.

Каква е разликата между тези две стабилизации? Накъде води едната и накъде — другата стабилизация?

Стабилизацията в условията на капитализма, като засилва временно капитала, непременно води едновременно с това към изостряне на противоречията на капитализма: а) между империалистическите групи на разните страни; б) между работниците и капиталистите на всяка страна; в) между империализма и колониалните народи на всички страни.

Стабилизацията пък в условията на съветския строй, като засилва социализма, непременно води едновременно с това към смекчаване на противоречията и към подобрение на взаимоотношенията: а) между пролетариата и селячеството на нашата страна; б) между пролетариата и колониалните народи на потиснатите страни; в) между диктатурата на пролетариата и работниците от всички страни.

Работата е там, че капитализмът не може да се развива без засилване експлоатацията на работническата класа, без полугладно съществуване на мнозинството от трудещите се, без засилването на гнета над колониалните и зависими страни, без конфликти и стълкновения между различните империалистически групи на световната буржоазия. А съветският строй и диктатурата на пролетариата могат да се развиват само при условие на неотклонен подем на материалното и културно състояние на работническата класа, при условие на неотклонно подобряване положението на всички трудещи се в Съветската страна, при условие на засилващо се сближаване и обединяване на работниците от всички страни, при условие на сплотяване на потиснатите народи на колониалните и зависими страни около революционното движение на пролетариата.

Пътят на развитието на капитализма е път на обедняване и на полугладно съществуване на грамадното мнозинство на трудещите се при подкупване и подхвърляне трохи на незначителните върхове на тези трудещи се.

Напротив, пътят на развитието на диктатурата на пролетариата е път на неотклонно повдигане благосъстоянието на грамадното мнозинство на трудещите се.

Именно затова развитието на капитализма не може да не поражда условия, които изострят противоречията на капитализма. Именно затова капитализмът не е в състояние да разреши тези противоречия.

Разбира се, ако не съществуваше законът за неравномерността на капиталистическото развитие, който води към конфликти и войни между капиталистическите страни заради колониите; ако капитализмът можеше да се развива без износ на капитали в изостаналите страни, в страните с евтини суровини и работна ръка; ако излишъците от капиталистическото натрупване на „метрополията" се отделяха не за износ на капитали, а за сериозно развитие на земеделието и за подобряване материалното положение на селячеството; ако, най-сетне, тези излишъци се употребяваха за повдигането на жизненото равнище на цялата маса на работническата класа — то тогава и дума не би ставало за засилване експлоатацията на работническата класа, за обедняване на селячеството в условията на капитализма, за засилване на гнета в колониалните и зависими страни, за конфликти и войни между капиталистите.

Но тогава капитализмът не би бил капитализъм.

Цялата работа е там, че капитализмът не може да се развива без да изостря всички тези противоречия и без да натрупва, поради това, условията, които, в последна сметка, улесняват срутването на капитализма.

Цялата работа е там, че диктатурата на пролетариата, напротив, не може да се развива по-нататък, ако не създава условия, които повдигат на по-висока степен революционното движение на всички страни и подготвят окончателната победа на пролетариата.

Това е разликата между двете стабилизации.

Ето защо стабилизацията на капитализма не може да бъде нито продължителна, нито здрава.

Да разгледаме конкретно въпроса за стабилизацията на капитализма.

В какво се изрази конкретно стабилизацията на капитализма?

Първо, в това, че Америка, Англия и Франция успяха да се споразумеят временно върху начините и размерите на ограбването на Германия. Иначе казано, те успяха да постигнат споразумение, наричано от тях дауесизация на Германия. Може ли да се нарече това споразумение що-годе трайно? Не, не може! Първо, защото то е сключено без стопанина, т. е. без германския народ; второ, защото това споразумение означава двоен гнет над германския народ, гнет от страна на националната буржоазия и гнет от страна на чуждестранната буржоазия. Да се мисли, че такава културна нация като Германия и такъв културен пролетариат като германския ще се съгласят да търпят двоен ярем без редица сериозни опити за революционен взрив — значи да се вярва в чудеса. Даже един такъв всъщност реакционен факт, като избирането на Хинденбург за председател[27], не оставя съмнение в това, че временното споразумение на Антантата против Германия е нетрайно, до комичност нетрайно.

Второ, стабилизацията на капитализма се изрази в това, че английският, американският и японският капитал успяха временно да се споразумеят относно установяването на сфери на влияние в Китай, в този най-обширен пазар на международния капитал, относно начините на неговото ограбване. Може ли да се смята това споразумение за що-годе трайно? И то не може. Първо, защото сговорилите се се боричкат и ще се бият до смърт помежду си заради дела от грабежа; второ, защото това споразумение стана зад гърба на китайския народ, който не иска да се подчинява и няма да се подчинява на законите на чуждестранните грабители. Нима растежът на революционното движение в Китай не говори, че машинациите на чуждестранните империалисти са обречени на провал?

Трето, стабилизацията на капитализма се изрази в това, че империалистическите групи на напредналите страни успяха да постигнат временно споразумение за взаимна ненамеса в ограбването и потискането на „своите" колонии. Може ли да се смята това споразумение или

този опит за споразумение за що-годе траен? Не, не може. Първо, защото всяка от империалистическите групи се старае и ще се старае да изтръгне в своя полза късче от чуждите колонии; второ, защото натискът и потисническата политика на империалистическите групи в колониите само закаляват и революционизират тези колонии, изостряйки с това революционната криза. Империалистите се опитват да „омиротворят“ Индия, да обуздаят Египет, да опитомят Мароко, да вържат ръцете и краката на Индокитай, Индонезия и пускат в ход всички видове хитрини и машинации. Възможно е да успеят да постигнат в това отношение известни „резултати“. Но едва ли може да има съмнение в това, че тези машинации не ще успеят и не могат да успеят за дълго време.

Четвърто, стабилизацията на капитализма може да се изрази в това, че империалистическите групи на напредналите страни ще се опитат да се споразумеят за един единен фронт против Съветския съюз. Да допуснем, че ще успеят да скърпят този сговор. Да допуснем, че ще успеят да образуват нещо като единен фронт, като използуват всички видове комбинации, включително мошеническите фалшификации във връзка със софийската експлозия[28] и пр. Има ли основание да се смята, че споразумението против нашата страна или една стабилизация в тази област може да бъде що-годе трайна, що-годе успешна? Аз мисля, че такива основания няма. Защо? Първо, защото заплахата от единен фронт и обединено настъпление на капиталистите би създала огромен обръч, който ще сплоти повече от всякога цялата страна около Съветската власт и ще я превърне в несъкрушима крепост в още по-голяма степен, отколкото беше например през време на нашествието на „14-те държави“. Спомнете си заплахата на известния Чърчил за нашествието на 14 държави. Вие знаете, че беше достатъчно да се изкаже тази заплаха, за да се обедини цялата страна около Съветската власт, против империалистическите хищници. Второ, защото един поход против Съветската страна непременно ще развърже цяла редица революционни възли в тила на противниците, разлагайки и деморализирайки редиците на империализма. А че

такива възли са се насъбрали напоследък в голямо количество и че те не предричат нищо добро на империализма — в това едва ли може да има съмнение. Трето, защото нашата страна не е вече сама, защото тя има съюзници в лицето на работниците на Запада и потиснатите народи на Изтока. Едва ли може да има съмнение в това, че една война против Съветския съюз ще означава война на империализма против своите собствени работници и колонии. Няма нужда да доказвам, че ако те нападнат нашата страна, ние няма да седим със скръстени ръце, че ще вземем всички мерки, за да яхнем революционния лъв във всички страни на света. Ръководителите на капиталистическите страни не могат да не знаят, че по тази част ние имаме известен опит.

Тези са фактите и съображенията, които говорят, че стабилизацията на капитализма не може да бъде трайна, че тази стабилизация означава създаване на условия, които водят към поражението на капитализма, че напротив, стабилизацията на съветския строй означава неотклонно натрупване на условия, които водят към укрепване диктатурата на пролетариата, към засилване на революционното движение във всички страни и към победата на социализма.

Тази принципиална противоположност на двете стабилизации, на капиталистическата и съветската, е израз на противоположността между двете системи на стопанство и на управление, между системата на капитализма и системата на социализма.

Който не е разбрал тази противоположност, той никога не ще разбере основната същина на сегашното международно положение.

Такава е общата картина на международното положение в дадения момент.

II

НАЙ-БЛИЗКИТЕ ЗАДАЧИ НА КОМУНИСТИЧЕСКИТЕ ПАРТИИ В КАПИТАЛИСТИЧЕСКИТЕ СТРАНИ

Преминавам към втората група въпроси.

Новото и особеното в положението на комунистическите партии на капиталистическите страни в дадения

момент се състои в това, че периодът на прилив на революцията се смени с период на неин отлив, с период на затишие. Задачата се състои в това, да се използува преживяваният период на затишие за укрепването на комунистическите партии, за тяхната болшевизация, за превръщането им в действително масови партии, които се опират на профсъюзите, за сплотяването на трудовите елементи от непролетарските класи и, преди всичко, на селячеството около пролетариата, най-сетне, за подготовката на пролетариите в духа на революцията и пролетарската диктатура.

Аз няма да изброявам всички непосредствени задачи, които стоят пред комунистическите партии на Запада. Ако прочетете съответните резолюции, особено резолюцията на разширения пленум на Коминтерна върху болшевизацията[29], вие лесно ще разберете в какво именно се състоят конкретно тези задачи.

Аз бих желал да се спра на основната задача, на тази задача на комунистическите партии на Запада, чието изясняване ще улесни разрешението на всички останали предстоящи задачи.

Каква е тази задача?

Тази задача се състои в това, да се споят комунистическите партии на Запада с профсъюзите. Тази задача се състои в това, да се развие и доведе докрай кампанията за единството на профдвижението, всички комунисти да влязат задължително и безусловно в профсъюзите, да поведат там систематическа работа по обединението на работниците в единен фронт против капитала и по този начин да създадат условията, които ще дадат възможност на комунистическите партии да се опрат на профсъюзите.

Без провеждането на тази задача не е възможно нито превръщането на комунистическите партии в действително масови партии, нито подготовката на условията, необходими за победата на пролетариата.

Профсъюзите и партиите на Запад не са това, което са профсъюзите и партията у нас в Русия. Взаимните отношения между профсъюзите и партиите на Запад далеч не съвпадат с взаимните отношения, които се

създадоха у нас в Русия. Профсъюзите се появиха у нас след партията и около партията на работническата класа. У нас още нямаше профсъюзи, когато партията и нейните организации вече ръководеха не само политическата, но и икономическата борба на работническата класа, чак до дребните и най-дребни стачки. С това най-вече се обяснява изключителният авторитет, с който се ползуваше нашата партия всред работниците до Февруарската революция в сравнение със зачатките от профсъюзи, които съществуваха тогава у нас тук-там. Истински профсъюзи се появиха у нас едва след февруари 1917 година. Преди Октомври ние имахме вече оформени професионални организации, които се ползуваха с грамаден авторитет всред работниците. Ленин още тогава казваше, че без такава опора като профсъюзите не е възможно нито да се завладее, нито да се задържи диктатурата на пролетариата. Най-мощно се развиха профсъюзите у нас след вземането на властта, особено в условията на непа. Няма съмнение, че сега нашите мощни профсъюзи съставляват една от главните опори на пролетарската диктатура. Най-характерното в историята на развитието на нашите профсъюзи се състои в това, че те възникнаха, развиваха се и укрепнаха след партията, около партията и в дружба с партията.

Профсъюзите в Западна Европа се развиваха в съвсем друга обстановка. Първо, те възникнаха и укрепнаха там много време преди появяването на партията на работническата класа. Второ, не профсъюзите се развиха там около партията на работническата класа, а обратното, самите партии на работническата класа произлязоха от профсъюзите. Трето, понеже икономическата област на борбата, най-близката за работническата класа, беше вече, тъй да се каже, завоювана от профсъюзите, то партиите трябваше да се заемат предимно с парламентарна политическа борба, което не можеше да не се отрази върху характера на тяхната дейност и върху тяхната тежест в очите на работническата класа. И именно защото партиите възникнаха там след профсъюзите, именно защото профсъюзите се родиха дълго време преди партиите и те всъщност съставляваха глав-

ните крепости на пролетариата в неговата борба против капитала — именно затова партиите, като самостоятелни сили, неопиращи се на профсъюзите, се оказаха изместени на заден план.

Но от това следва, че ако комунистическите партии искат да станат действително една масова сила, способна да движи напред революцията, те трябва да се споят с профсъюзите и да се опрат на тях.

Да не се държи сметка за тази особеност на положението на Запад — това значи положително да се погуби делото на комунистическото движение.

Там, на Запад, все още има сега отделни „комунисти“, които не искат да разберат тази особеност и които продължават да си служат с антипролетарския и антиреволюционния лозунг: „вън от профсъюзите“. Трябва да се каже, че никой не може тъй да увреди на комунистическото движение на Запад, както тези и подобни на тях „комунисти“. Тези хора мислят да „атакуват“ профсъюзите отвън, като ги смятат за вражески лагер. Те не разбират, че при една такава политика работниците ще оценят тези хора именно като врагове. Те не разбират, че добри или лоши, масовият работник все пак смята профсъюзите за свои крепости, които му помагат да си запази работната заплата, работния ден и пр. Те не разбират, че такава политика не улеснява, а подкопава проникването на комунистите в милионните маси на работническата класа.

„Вие атакувате моята крепост — може да каже на такива „комунисти“ средният масов работник, — вие искате да разрушите делото, което съм създавал десетилетия, като ми доказвате, че комунизмът е по-добър от трейдюнионизма. Аз не зная, може би вие и да сте прави във вашите теоретически пресмятания относно комунизма — откъде мога аз, прост работник, да се ориентирам във вашите теории, — но аз зная едно, че аз имам свои профсъюзни крепости, те са ме водили на борба, те са ме защищавали — зле или добре — от атаките на капиталистите, и всеки, който мисли да разруши тези крепости, разрушава моето собствено работническо дело. Престанете да атакувате моите кре-

пости, влезте в профсъюзите, поработете там пет години, а може и повече, помогнете те да се подобрят и укрепнат, а аз ще ви погледам що за момчета сте вие, и ако действително се окажете момчета на място, не ще се откажа да ви поддържам" и т. н.

Тъй, или приблизително тъй, посреща антипрофесионалистите днешният среден масов работник от Запада.

Който не е разбрал тази особеност в психологията на средния работник в Европа, той нищо няма да разбере от положението на нашите комунистически партии в дадения момент.

В какво е силата на социалдемокрацията на Запад?

В това, че тя се опира на профсъюзите.

В какво е слабостта на нашите комунистически партии на Запад?

В това, че те още не са се споили, а някои елементи от тези комунистически партии не искат да се споят с профсъюзите.

Ето защо основната задача на комунистическите партии на Запад в дадения момент се състои в това, да развият и доведат докрай кампанията за единството на профдвижението, да накарат всички комунисти да влязат поголовно в профсъюзите, да поведат там системна, търпелива работа по сплотяването на работническата класа против капитала и по този начин да се дойде дотам, че комунистическите партии да могат да се опрат на профсъюзите.

Такъв е смисълът на решенията на разширения пленум на Коминтерна върху най-близките задачи на комунистическите партии на Запад в дадения момент.

III

НАЙ-БЛИЗКИТЕ ЗАДАЧИ НА КОМУНИСТИЧЕСКИТЕ ЕЛЕМЕНТИ В КОЛОНИАЛНИТЕ И ЗАВИСИМИТЕ СТРАНИ

Преминавам към третата група въпроси.

Новото в тази област се състои в следното:

а) предвид на засиления износ на капитал от развитите страни в изостаналите, поощряван от стабилизацията на капитализма, капитализмът в колониалните страни се

развива и ще се развива с бърз темп, като събаря старите форми на социално-политическите условия и насажда нови;

б) пролетариатът в тези страни расте и ще расте с усилено темпо;

в) расте и ще расте революционното работническо движение и революционната криза в колониите;

г) във връзка с това нарастват и ще нарастват известни слоеве от националната буржоазия, най-богатите и най-могъщите, които, боейки се от революцията в своята страна повече отколкото от империализма, ще предпочетат сделка с империализма пред освобождението на своята страна от империализма, предавайки с това своята собствена родина (Индия, Египет и пр.);

д) предвид на всичко това освобождението на тези страни от империализма може да бъде проведено само в борба с опортюнистическата национална буржоазия;

е) но от това произтича, че въпросът за съюза на работниците и селяните и за хегемонията на пролетариата в индустриално развитите и развиващи се колонии трябва да стане актуален въпрос, също тъй, както бе станал актуален преди първата революция в Русия, в 1905 година.

Досега работата стоеше така, че за Изтока се говореше обикновено като за нещо цяло и еднообразно. Сега е ясно за всички, че няма вече единен, еднообразен Изток, че сега има колонии, които са развити и се развиват капиталистически, и колонии, които са изостанали и изостават, по отношение на които не може да се приложи никаква еднообразна мярка.

Досега националноосвободителното движение биваше представяно така, че се разглеждаше като непрекъснат фронт на всички национални сили на колониалните и зависими страни, от крайните реакционни буржоа до крайните революционни пролетарии. Сега, след разцепването на националната буржоазия на революционно и антиреволюционно крило, картината на националното движение приема малко по-друг вид. Наред с революционните елементи на националното движение в буржоазията се зараждат опортюнистически, реакционни еле-

менти, предпочитащи сделка с империализма пред освобождението на своята страна.

Оттук задачата на комунистическите елементи в колониалните страни: да се споят с революционните буржоазни елементи, и преди всичко със селячеството, против блока на империализма и опортюнистическите елементи от „своята“ буржоазия, за да поведат начело с пролетариата действителна революционна борба за освобождение от империализма.

Изводът е един: цяла редица колониални страни се приближават сега към своята 1905 година.

Задачата се състои в това, да се сплотят съзнателните работнически елементи от колониалните страни в единна комунистическа партия, способна да ръководи нарастващата революция.

Ето какво казваше Ленин за нарастващото революционно движение в колониалните страни още през 1922 година:

„Сегашните „победители“ в първата империалистическа касапница не са в състояние да победят даже малката, незначително малката Ирландия, не са в състояние да победят даже оная бъркотия, която се създаде между самите тях по финансовите и валутните въпроси. А Индия и Китай кипят. Това са повече от 700 милиона хора. Това е, като прибавим околните и напълно подобни на тях азиатски страни, повече от половината от населението на земята. Там се приближава, неудържимо и все по-бързо се приближава, 1905 г. — с тази съществена и грамадна разлика, че в 1905 г. революцията в Русия можеше още да премине (поне отначало) изолирано, т. е. без да въвлича изведнаж другите страни в революцията. А растящата в Индия и в Китай революция още сега се влива и се вля в революционната борба, в революционното движение, в международната революция (виж т. XXVII, стр. 293).

Колониалните страни са изправени пред своята 1905 година — това е изводът.

Такъв е именно смисълът на резолюциите по колониалния въпрос, приети от разширения пленум на Коминтерна

IV

ЗА СЪДБАТА НА СОЦИАЛИЗМА В СЪВЕТСКИЯ СЪЮЗ

Преминавам към четвъртата група въпроси.

Досега аз говорих за резолюциите на нашата партийна конференция по въпросите, отнасящи се непосред-

ствено до Коминтерна. Сега ние преминаваме към въпросите, които имат пряко отношение и към Коминтерна, и към РКП(б) и по този начин се явяват като съединително звено между външните и вътрешните въпроси.

Как трябва да се отрази временната стабилизация на капитализма върху съдбата на социализма в нашата страна? Не е ли тази стабилизация краят или началото на края на социалистическото строителство в нашата страна?

Може ли изобщо да се изгради със собствени сили социализмът в нашата страна, изостанала в техническо и икономическо отношение, при условие че капитализмът в другите страни ще се запази за един повече или по-малко продължителен период?

Може ли да се създаде пълна гаранция срещу опасността от интервенция, а значи и от реставрация на стария ред в нашата страна при наличността на капиталистическо обкръжение, и при това стабилизирано в дадения момент?

Всичко това са въпроси, които неизбежно се изправят пред нас във връзка с новата обстановка в областта на международните отношения и които ние не можем да отминем, без да им дадем точен и определен отговор.

Нашата страна представлява две групи от противоречия. Едната група от противоречия — това са вътрешните противоречия, съществуващи между пролетариата и селячеството. Другата група от противоречия — това са външните противоречия, съществуващи между нашата страна, като страна на социализма, и всички останали страни, като страни на капитализма.

Да разгледаме тези две групи от противоречия поотделно.

Че съществува известно противоречие между пролетариата и селячеството — това, разбира се, не може да се отрича. Достатъчно е да се напомни за всичко онова, което ставаше и става у нас във връзка с ценовата политика за селскостопанските продукти, във връзка с лимитите, във връзка с кампанията за намаляването цените на фабрикатите и пр., за да се разбере всичката реалност на тези противоречия. Пред нас стоят две ос-

новни класи: класата на пролетариите и класа на частните собственици, т. е. на селячеството. Оттук неизбежността на противоречията между тях. Целият въпрос е там, можем ли ние със своите собствени сили да преодолеем тези противоречия, съществуващи между пролетариата и селячеството. Когато казват: можем ли да построим социализма със своите собствени сили? — то с това искат да кажат: преодолими ли са противоречията, съществуващи между пролетариата и селячеството в нашата страна, или са непреодолими?

Ленинизмът отговаря на този въпрос положително: да, ние можем да построим социализъм, и ще го строим заедно със селячеството, под ръководството на работническата класа.

Къде са основанията, мотивите за такъв отговор?

Мотивите за такъв отговор се състоят в това, че освен противоречията между пролетариата и селячеството съществуват и общи интереси по основните въпроси на развитието, които покриват и, във всеки случай, могат да надделеят над тези противоречия и които са базата, основата на съюза на работниците и селяните.

В какво се състоят тези общи интереси?

Работата е там, че съществуват два пътя за развитие на земеделието: капиталистически път и социалистически път. Капиталистическият път означава развитие чрез обедняването на мнозинството от селячеството в името на обогатяването на горните слоеве на градската и селска буржоазия. Социалистическият път означава, напротив, развитие чрез неотклонно повдигане благосъстоянието на мнозинството от селячеството. Както пролетариатът, така и, особено, селячеството са заинтересовани развитието да тръгне по втория път, по социалистическия път. Защото този път е единственото спасение на селячеството от обедняване и полугладно съществуване. Излишно е да се казва, че диктатурата на пролетариата, която държи в ръцете си основните нишки на стопанството, ще вземе всички мерки, за да победи вторият път, социалистическият път. От друга страна, от само себе си се разбира, че селячеството е

кръвно заинтересовано развитието да тръгне по този втори път.

Оттук общността на интересите на пролетариата и селячеството, която покрива противоречията помежду им.

Ето защо ленинизмът казва, че ние можем и трябва да изградим пълното социалистическо общество заедно със селячеството на базата на съюза на работниците и селяните.

Ето защо ленинизмът, опирайки се на общите интереси на пролетариите и селяните, казва, че ние можем и трябва да преодолеем със своите собствени сили противоречията, съществуващи между пролетариата и селячеството.

Така гледа ленинизмът на този въпрос.

Но както се вижда, не всички другари са съгласни с ленинизма. Ето например какво казва Троцки по въпроса за противоречията между пролетариата и селячеството:

„Противоречията в положението на едно работническо правителство в изостанала страна, с огромно преобладание на селското население, могат да бъдат разрешени *само** в международен мащаб, на арената на световната пролетарска революция" (виж предговора към книгата на Троцки „1905 година").

Иначе казано, ние нямаме сили, не сме в състояние да преодолеем със собствените си сили и да премахнем вътрешните противоречия в нашата страна, противоречията между пролетариата и селячеството, защото, както се вижда, ние само в резултат на световната революция и само на основата на световната революция ще можем да премахнем тези противоречия и да изградим, най-сетне, социализма.

Излишно е да се казва, че тази теза няма нищо общо с ленинизма.

Същият Троцки продължава по-нататък:

„Без пряката държавна подкрепа на европейския пролетариат работническата класа в Русия не ще успее да се задържи на власт и да превърне своето временно господство в продължителна социалистическа диктатура. В това не може да има съмнение нито за минута" (виж „Наша революция" от Троцки, стр. 278).

* Курсивът е мой. *И. Ст.*

Иначе казано, докато западният пролетариат не вземе властта и не ни окаже държавна подкрепа, ние не можем и да мечтаем за задържане на властта за един що-годе продължителен период.

По-нататък:

„Безнадеждно е да се мисли — . . . че например революционна Русия би могла да устои пред лицето на консервативна Европа" (виж съч. на Троцки, т. III, част I, стр. 90).

Иначе казано, излиза, че ние не само не ще можем да изградим социализма, но не ще можем даже да устоим, макар и за кратък срок, „пред лицето на консервативна Европа", макар цял свят да знае, че ние не само издържахме, но и отбихме редица бесни атаки на консервативна Европа срещу нашата страна.

И накрая:

„Истинският подем на социалистическото стопанство в Русия — казва Троцки — ще стане възможен *само след победата** на пролетариата в най-важните европейски страни" (виж пак там, стр. 93).

Струва ми се, че е ясно.

Аз приведох тези цитати, другари, за да ги противопоставя на цитати от съчиненията на Ленин и да ви дам по този начин възможност да доловите основната същност на въпроса за възможността да се изгради пълно социалистическо общество в страна с пролетарска диктатура, обкръжена от капиталистически държави.

Да преминем сега към цитати от съчиненията на Ленин.

Ето какво писа Ленин още в 1915 година, през време на империалистическата война:

„Неравномерността на икономическото и политическо развитие е безусловен закон на капитализма. Оттук следва, че е възможна победата на социализма първоначално в малко на брой или дори в една отделно взета капиталистическа страна. Победилият пролетариат на тази страна, след като експроприира капиталистите и организира свое социалистическо производство, би застанал *против* останалия капиталистически свят, привличайки към себе си потиснатите класи от другите страни, вдигайки в тях въстание против капиталистите, излизайки в случай на нужда даже с военна сила *против* експлоататорските класи и техните държави" . . . Защото „не е възможно свободното обединение на нациите в социализма

---

* Курсивът е мой. *И. Ст.*

без повече или по-малко продължителна, упорита борба на социалистическите републики против изостаналите държави“ (виж т. XVIII, стр. 232—233).

Иначе казано, излиза, че страната на пролетарската диктатура, обкръжена от капиталисти, може не само да премахне със собствените си сили всички вътрешни противоречия между пролетариата и селячеството, но тя може и трябва още да изгради социализма, да организира свое социалистическо стопанство и да създаде въоръжена сила, за да отиде на помощ на пролетариите от околните страни в тяхната борба за събарянето на капитала.

Такава е основната теза на ленинизма за победата на социализма в една страна.

Същото казва Ленин, макар и в малко по-друга форма, през 1920 година на VIII конгрес на Съветите, във връзка с въпроса за електрификацията на нашата страна:

„Комунизмът — това е Съветска власт плюс електрификация на цялата страна. Иначе страната ще остане дребноселска, и ние трябва ясно да съзнаем това. Ние сме по-слаби от капитализма не само в световен мащаб, но и вътре в страната. Това е известно на всички. Ние съзнахме това и ще доведем нещата дотам, че стопанската база да се превърне от дребноселска в едроиндустриална. Само тогава, когато страната се електрифицира, когато индустрията, селското стопанство и транспортът се поставят върху техническата база на съвременната едра промишленост, само тогава ние ще победим *окончателно*“ * (виж т. XXVI, стр. 46—47).

Иначе казано, Ленин напълно съзнава техническите трудности по изграждането на социализма в нашата страна, но той съвсем не прави от това абсурдния извод, че „истинският подем на социалистическото стопанство в Русия ще стане възможен само след победата на пролетариата в най-важните европейски страни“, а смята, че ние със собствените си сили можем да преодолеем тези трудности, за да спечелим „окончателната победа“, т. е. изграждането на пълен социализъм.

А ето какво казва Ленин една година по-късно, през 1921 година:

* Курсивът е мой. *И. Ст.*

„10—20 години правилни съотношения със селячеството и победата е осигурена *в световен мащаб** (даже при забавяне на пролетарските революции, които растат)“ („План и конспекти на брошурата „За продоволствения данък““, 1921 г. — виж т. XXVI, стр. 313).

Иначе казано, Ленин напълно съзнава политическите трудности по изграждането на социализма в нашата страна, но той съвсем не прави от това неправилния извод, че „без пряката държавна подкрепа на европейския пролетариат работническата класа в Русия не ще може да се задържи на власт“, а смята, че при правилна политика по отношение на селячеството ние можем напълно да постигнем „победа в световен мащаб“ в смисъл на изграждането на пълен социализъм.

А какво значи правилна политика по отношение на селячеството? Правилната политика по отношение на селячеството е нещо, което зависи изцяло и напълно от нас, и само от нас, като партия, ръководеща изграждането на социализма в нашата страна.

Същото, но с още по-голяма определеност, казва Ленин през 1922 година в своите бележки за кооперацията:

„Наистина, властта на държавата върху всички едри средства за производство, държавната власт в ръцете на пролетариата, съюз на този пролетариат с многото милиони дребни и най-дребни селяни, осигуряване ръководството на този пролетариат по отношение на селячеството и т. н. — нима това не е всичко, което е нужно — *нима това не е всичко, което е необходимо за изграждането на пълно социалистическо общество** чрез кооперацията, само чрез кооперацията, която по-рано третирахме като търгашеска и която от известно гледище и сега, при непа, имаме право да третираме като такава? Това още не е изграждане на социалистическото общество, но това *е всичко, което е необходимо и достатъчно** за това изграждане“ (виж т. XXVI, стр. 392).

Иначе казано, излиза, че при диктатурата на пролетариата у нас съществуват всички данни, необходими за построяването на пълно социалистическо общество, като се преодоляват всички видове вътрешни затруднения, защото ние можем и трябва да ги преодолеем със собствените си сили.

Струва ми се, че е ясно.

---

* Курсивът е мой. *И. Ст.*

Възражението, че сравнителната икономическа изостаналост на нашата страна изключва възможността за изграждане на социализма, се атакува и събаря от Ленин като нещо несъвместимо със социализма:

„До безкрайност шаблонен е техният довод — казва Ленин, — който те са изучили наизуст през времето на развитието на западноевропейската социалдемокрация и който се състои в това, че ние не сме били дорасли за социализъм, че у нас нямало, както се изразяват разни „учени“ господа измежду тях, обективни икономически предпоставки за социализъм“ (виж т. XXVII, стр. 399).

В противен случай нямаше защо да се взема властта през октомври и да се организира Октомврийската революция. Защото ако по едни или други съображения възможността и необходимостта на построяването на пълно социалистическо общество се изключва, то с това губи своя смисъл и Октомврийската революция. Който отрича, че е възможно построяването на социализма в една страна, той трябва непременно да отрече и правомерността на Октомврийската революция. И обратно: който не вярва в Октомври, той не е длъжен да признае възможността за победа на социализма в условията на капиталистическото обкръжение. Връзката между невярването в Октомври и непризнаването на социалистическите възможности в нашата страна е пълна и непосредствена.

„Аз зная — казва Ленин, — че има, разбира се, мъдреци, които смятат себе си за много умни и даже се наричат социалисти, които твърдят, че не трябвало да се взема властта дотогава, докато революцията не избухне във всички страни. Те не подозират, че говорейки така, те се оттеглят от революцията и преминават на страната на буржоазията. Да се чака, докато трудещите се класи извършат революцията в международен мащаб — това значи всичко да застине в очакване. Това е безсмислица“ (виж т. XXIII, стр. 9).

Тъй стои работата с противоречията от първия вид, с противоречията от вътрешен характер, с въпроса за възможността за изграждане на социализъм в условията на капиталистическото обкръжение.

Да преминем сега към противоречията от втория вид, към външните противоречия, които съществуват между нашата страна, като страна на социализма, и всички останали страни, като страни на капитализма.

В какво се състоят тези противоречия?

Те се състоят в това, че докато има капиталистическо обкръжение, ще има и опасност от интервенция от страна на капиталистическите страни, а докато има такава опасност, ще има и опасност от реставрация, опасност от възстановяването на капиталистическия строй в нашата страна.

Може ли тези противоречия да се смятат напълно преодолими за една единствена страна? Не, не може. Защото усилията на една единствена страна, даже ако тази страна е страна на пролетарската диктатура, са недостатъчни, за да я гарантират напълно срещу опасността от интервенция. Поради това пълна гаранция срещу интервенцията, а значи и окончателна победа на социализма, е възможна само в международен мащаб, само в резултат на съвместните усилия на пролетариите от ред страни или — още по-добре — само в резултат на победата на пролетариите от няколко страни.

Какво значи окончателна победа на социализма?

Окончателна победа на социализма означава пълна гаранция срещу опитите за интервенция, а следователно и за реставрация, защото един що-годе сериозен опит за реставрация може да се извърши само при сериозна подкрепа отвън, само при подкрепата на международния капитал. Ето защо подкрепата на нашата революция от страна на работниците от всички страни, а още повече победата на тези работници макар и само в няколко страни, е необходимо условие за пълното осигуряване на първата победила страна срещу опитите за интервенция и реставрация, необходимо условие за окончателната победа на социализма.

„Докогато нашата Съветска република — казва Ленин — си остава един осамотен ъгъл в целия капиталистически свят, дотогава би било съвсем смешно фантазьорство и утопизъм да се мисли . . . за изчезването на едни или други опасности. Разбира се, че докогато си остават такива коренни противоположности — ще си останат и опасностите, и от тях никъде не можеш да избягаш“ (виж т. XXVI, стр. 29).

И по-нататък:

„Ние живеем не само в една държава, но и в *система от дължави*, и съществуването на Съветската република наред с империалистическите държави е немислимо за продължително време. В края на краищата ще победи или едното, или другото“ (виж т. XXIV, стр. 122).

Ето защо Ленин казва, че:

„Да се победи окончателно е възможно само в световен мащаб и само със съвместните усилия на работниците от всички страни“ (виж т. XXIII, стр. 9).

Тъй стои работата с противоречията от втория вид.

Който смесва първата група противоречия, които са напълно преодолими с усилията на една страна, с втората група противоречия, които се нуждаят за своето разрешение от усилията на пролетариите на няколко страни — той допуска много груба грешка против ленинизма, той или е объркан, или е непоправим опортюнист.

Като образец на такава обърканост би могло да послужи донякъде писмото на един другар, изпратено ми през януари тази година, по въпроса за победата на социализма в една страна. Той пише с недоумение:

„Вие казвате, че Лениновата теория . . . се състои в това, че *социализмът може да победи в една страна*. Аз, за съжаление, не намерих в съответните места у Ленин указания за победата на социализма в една страна.“

Разбира се, бедата не е в това, че този другар, когото аз смятам за един от най-добрите другари от нашата учаща се младеж, „не намерил в съответните места у Ленин указания за победата на социализма в една страна“. Ще дойде време, когато той ще прочете и ще намери най-после такива указания. Бедата е в това, че той е объркал вътрешните противоречия с външните противоречия и накрая се е заплел в тази бъркотия. Може би няма да бъде излишно да ви запозная с моя отговор на писмото на този другар. Ето го:

„Става дума не за *пълната* победа, а за победа на социализма изобщо, т. е. да се изгонят помешчиците и капиталистите, да се вземе властта, да се отбият атаките на империализма и да се започне изграждането на социалистическото стопанство — всичко това може напълно да се удаде на пролетариата в една страна, но

пълна гаранция срещу реставрация може да бъде осигурена само в резултат „на съвместните усилия на пролетариите от няколко страни."

Би било глупаво да се започне Октомврийската революция в Русия при убеждението, че победилият руски пролетариат при явното съчувствие от страна на пролетариите от другите страни, но при отсъствието на победа в няколко страни „не ще може да устои против консервативна Европа". Това не е марксизъм, а най-обикновен опортюнизъм, троцкизъм и всичко, каквото пожелаете. Ако теорията на Троцки беше правилна, нямаше да бъде прав Илич, когато твърди, че ще превърнем неповска Русия в социалистическа, че имаме „всичко, което е необходимо за изграждането на *пълно* социалистическо общество" * (виж „О кооперации") . . .

Най-опасното в нашата политическа практика — това е опитът да се разглежда победилата пролетарска страна като нещо пасивно, способно само да тъпче на едно място до момента на появяването на помощ от страна на победилите пролетарии от другите страни. Да допуснем, че в течение на едно пет-десетгодишно съществуване на съветския строй в Русия революция на Запад още не стане; да допуснем, че през този период нашата република все пак ще просъществува като Съветска република, строяща социалистическа икономика в условията на непа — мислите ли Вие, че през тези пет—десет години нашата страна ще се занимава с преливане от пусто в празно, а не с организация на социалистическото стопанство? Трябва да се постави този въпрос, за да се разбере цялата опасност от теорията на отричане победата на социализма в една страна.

Но значи ли това, че тази победа ще бъде пълна, окончателна? Не, не значи . . . защото, докогато има капиталистическо обкръжение, винаги ще има опасност от военна интервенция" (януари 1925 година).

Тъй стои работата с въпроса за съдбата на социализма в нашата страна от гледището на известната резолюция на XIV-та конференция на нашата партия.

V

ПОЛИТИКАТА НА ПАРТИЯТА В СЕЛОТО

Преминавам към петата група въпроси.

Преди да премина към резолюциите на XIV конференция, отнасящи се до политиката на партията в селото, аз бих желал да се спра с няколко думи на шумотевицата, която вдигна буржоазният печат във връзка с критиката

---

* Курсивът навсякъде е мой. *И. Ст.*

на нашите собствени недостатъци в селото, която предприе нашата партия. Буржоазната преса шумно тържествува, твърдейки наляво и надясно, че откритата критика на нашите собствени недостатъци била признак на слабост на Съветската власт, признак, че тя се разлагала и разпадала. Излишно е да се казва, че цялата тази шумотевица е открай докрай фалшива и лъжлива.

Самокритиката е признак за силата, а не за слабостта на нашата партия. Само една силна партия, която има корени в живота и върви към победа, може да си позволи тази безпощадна критика на своите собствени недостатъци, която тя допусна и винаги ще допуска пред очите на целия народ. Партия, която скрива истината от народа, партия, която се бои от светлина и критика, не е партия, а клика от измамници, обречени на гибел. Господа буржоата ни мерят със своя аршин. Те се боят от светлината и старателно крият истината от народа, прикривайки своите недостатъци с парадната табела на благополучието. И ето, те мислят, че и ние, комунистите, трябва да крием истината от народа. Те се боят от светлината, защото достатъчно е да допуснат една що-годе сериозна самокритика, една що-годе свободна критика на своите собствени недостатъци, за да не остане камък върху камък от буржоазния строй. И ето, те мислят, че щом ние, комунистите, допускаме самокритиката, това е признак, че сме изолирани и висим във въздуха. Със своя аршин ни мерят нас почтените буржоа и социалдемократи. Само партиите, които си отиват и са обречени на гибел, могат да се боят от светлината и критиката. Ние не се боим нито от едното, нито от другото, не се боим, защото сме партия, която е във възход, която върви към победа. Ето защо самокритиката, която се върши от няколко месеца, е признак на огромната сила, а не на слабост на нашата партия, средство за нейното укрепване, а не разлагане.

А сега да преминем към въпроса за политиката на партията в селото.

Какви нови моменти биха могли да се отбележат в селото във връзка с новата обстановка от вътрешен и международен характер?

Аз мисля, че биха могли да се отбележат четири основни факта:

1) промяната в международната обстановка и забавеният темп на революцията, които налагат да се избират най-безболезнените, макар и бавни, начини за приобщаването на селячеството към социалистическото строителство, за изграждането на социализма заедно със селячеството;

2) стопанският растеж на селото и процесът на разслоение на селячеството, които изискват ликвидирането на остатъците от военния комунизъм в селото;

3) политическата активност на селячеството, която изисква промяна на старите методи на ръководство и администриране в селото;

4) новите избори за Съвети, които разкриха несъмнения факт, че в цяла редица райони на нашата страна *средняkът се оказа на страната на кулака против бедняка.*

В какво се състои, във връзка с тези нови факти основната задача на партията в селото?

Изхождайки от факта на диференциацията на селото, някои другари идват до извода, че главната задача на партията е да се разпали класовата борба в селото. Това не е вярно. Това е празно бръщолевене. Това не е сега нашата главна задача. Това е повтаряне на старите меншевишки песни от старата меншевишка енциклопедия.

Главното сега съвсем не е да се разпали класовата борба в селото. *Главното сега се състои в това, да се сплотят средняците около пролетариата, да бъдат отново спечелени.* Главното сега се състои в това, да се споим с основната маса на селячеството, да повдигнем нейното материално и културно равнище и заедно с тази основна маса да се понесем напред по пътя към социализма. Главното се състои в това, да градим социализма заедно със селячеството, непременно заедно със селячеството и непременно под ръководството на работническата класа, защото ръководството на работническата класа е основната гаранция за това, че строителството ще тръгне по пътя към социализма.

Това е сега основната задача на партията.

Може би не ще е излишно да се припомнят думите на Илич, казани от него по този въпрос в момента на въвеждането на непа и запазили до днешно време цялата си сила:

„Най-съществено е да се движим сега напред като несравнено по-широка и мощна маса не иначе, а заедно със селячеството" (виж т. XXVII, стр. 272).

И по-нататък:

„Да се споим със селската маса, с обикновеното трудово селячество, и да започнем да се движим напред неизмеримо, безкрайно по-бавно, отколкото сме мечтали, но затова пък тъй, че с нас действително да се движи цялата маса. Тогава и ускорение на това движение ще настъпи с време, и то такова, за каквото ние сега не можем и да мечтаем" (виж т. XXVII, стр. 231—232).

Във връзка с това пред нас стоят две основни задачи в селото.

1) Първо, трябва да се постигне включването на селското стопанство в общата система на съветското стопанско развитие. По-рано ставаше така, че имахме два паралелни процеса: градът вървеше по свой път, а селото — по свой. Капиталистът се стараеше да включи селското стопанство в системата на капиталистическото развитие. Но това включване ставаше чрез обедняването на селските маси и обогатяването на горния слой на селячеството. Известно е, че този път се оказа бременен с революция. След победата на пролетариата включването на селското стопанство в общата система на съветското стопанско развитие се състои в това, да се създадат условия, които да могат да задвижат напред народното стопанство на базата на постепенното, но неотклонно повдигане благосъстоянието на мнозинството от селяните, т. е. по път, противоположен на този, по който капиталистите преди революцията водеха селячеството и го канеха да върви.

Но как да се включи селското стопанство в системата на стопанското строителство? Чрез кооперацията. Чрез кредитната кооперация, селскостопанската кооперация, потребителната кооперация, занаятчийската кооперация.

Това са пътищата и пътечките, чрез които бавно, но основно трябва да се включи селското стопанство в общата система на социалистическото строителство.

2) Втората задача се състои в това, да се провежда постепенно, но неотклонно линията на ликвидация на старите методи на администриране и ръководство на селото, линията на оживяване Съветите, линията на превръщане Съветите в истински изборни органи, линията на насаждане принципите на съветската демокрация в селото. Илич казваше, че пролетарската диктатура е висш тип демокрация за мнозинството от трудещите се. Илич казваше, че този висш тип демокрация може да се въведе само след вземането на властта от пролетариата и след като добием възможност да заздравим тази власт. И ето, тази фаза на укрепване на Съветската власт и насаждане на съветска демокрация вече започна. Ние трябва да вървим по този път предпазливо и без да бързаме, създавайки в хода на работата около партията многоброен актив от безпартийното селячество.

Ако първата задача, задачата за включване селското стопанство в общата система на стопанското строителство, ни дава възможност да впрегнем селячеството в обща колесница с пролетариата по пътя на изграждането на социализма, то втората задача, задачата за внедряване на съветската демокрация и оживяването на Съветите в селата, трябва да ни даде възможност да преустроим нашия държавен апарат, да го свържем с народните маси, да го направим здрав и честен, прост и евтин, за да създадем условията, които ще улеснят постепенното преминаване от обществото с пролетарска диктатура към комунистическото общество.

Такива са основните линии на резолюциите, приети от XIV конференция на нашата партия по въпроса за политиката на нашата партия в селото.

Съобразно с това трябва да се измени и методът на партийното ръководство в селото.

У нас има хора в партията, които твърдят, че щом има неп, а капитализмът започва временно да се стабилизирва, то нашата задача е да провеждаме политиката на максимално затягане както в партията, така и в дър-

жавния апарат дотолкова, че всичко наоколо да заскърца. Аз трябва да кажа, че тази политика е неправилна и пагубна. Ние сега имаме нужда не от максимално затягане, а от максимална гъвкавост както в политиката, така и в организацията, максимална гъвкавост както в политическото, така и в организационното ръководство. Без това ние, при сегашните сложни условия, не ще удържим кормилото. Нам е нужна максимална гъвкавост, за да запазим кормилото за партията и да осигурим на партията пълното ръководство.

По-нататък. Необходимо е комунистите в селата да се откажат от уродливите форми на администриране. Не може да се разчита само на разпоредби по отношение на селячеството. Трябва да се научим да разясняваме търпеливо на селяните непонятните за тях въпроси, трябва да се научим да убеждаваме селяните, без да жалим за това нито време, нито усилия. Разбира се, много по-лесно и по-просто е да се издаде разпоредба и нищо повече, както правят често някои наши предвики*. Но не всичко, което е просто и лесно, е хубаво. Неотдавна секретарят на една общинска ядка отговорил, както се оказва, на въпроса на представителя на губкома за липсата на вестници в общината: „А защо ни са вестници? Без вестници е по-спокойно и по-добре, иначе селяците прочетат нещо и започнат разни въпроси, и после не можеш се отърва от разправии с тях." И този секретар се нарича комунист! Едва ли е нужно да се доказва, че той не е комунист, а цяло нещастие. Работата е там, че да се ръководи днес без „разправии" е съвсем невъзможно, а без вестници — още по-малко. Трябва да се разбере и усвои тази проста истина, ако искаме да удържим ръководството на партията и Съветската власт в селото.

По-нататък. За да ръководиш днес, трябва да умееш да стопанисваш, трябва да познаваш и разбираш стопанството. Само с едни фрази за „световната политика", за Чембърлейн и Макдоналд сега не можеш да отидеш да-

* Предвик — председател на общинския изпълнителен комитет на съвета. — *Ред.*

лече. У нас настъпи периодът на стопанското строителство. Ето защо да ръководи може този, който разбира от стопанство, който умее да даде на селянина полезни съвети в областта на стопанското развитие, който може да помогне на селянина в стопанското строителство. Да изучават стопанството, да се сраснат със стопанството, да вникнат във всички детайли на стопанското строителство — такава е сега задачата на комунистите в селата. Без това няма защо и да се мечтае за ръководство.

Сега не може да се ръководи по стария маниер, защото политическата активност на селячеството порасна и тази активност трябва да се излее в съветска форма, за да върви чрез Съветите, а не независимо от Съветите. Ръководи оня, който оживява Съветите и създава селски актив около партията в село.

Сега не може да се ръководи по стария маниер, защото стопанската активност на селото порасна и тази активност трябва да се излее в кооперативна форма, за да върви чрез кооперацията, а не независимо от кооперацията. Ръководи оня, който насажда в селото кооперативната общественост.

Тези са, общо взето, конкретните задачи на партийното ръководство в селото.

VI

ЗА МЕТАЛНАТА ИНДУСТРИЯ

Преминавам към последната група въпроси, засегнати от XIV конференция на нашата партия.

В какво се състои новото и особеното в нашето стопанско ръководство?

То се състои в това, че нашите стопански планове започнаха да изостават от действителното развитие на нашето стопанство, те се оказват недостатъчни и много често остават зад действителния растеж на стопанството.

Един от ярките изрази на този факт е нашият държавен бюджет. Вие знаете, че в продължение на половин година ние трябваше три пъти да изменяме нашия държавен бюджет поради бързия растеж на приходната

част на бюджета, който не бе предвиден в нашите бюджетни предположения. С други думи, нашите бюджетни предположения и нашите бюджетни планове оставаха зад растежа на държавните приходи, поради което в държавната каса се оказаха излишъци. Това значи, че соковете на стопанския живот на нашата страна напират нагоре с неудържима сила, събаряйки всички и всякакви научни планове на нашите финансови специалисти. Това значи, че ние преживяваме един не по-малко мощен, ако не по-мощен, стопански трудов подем от този например в Америка след гражданската война.

Като най-ярък израз на това ново явление в живота на нашето стопанство може да се смята растежът на нашата метална индустрия. През миналата година металното производство съставляваше 191 милиона предвоенни рубли. През ноември миналата година бе съставен годишният план за 1924/25 година на сума 273 милиона предвоенни рубли. През януари тази година този план, предвид на неговото несъответствие с темпа на фактическия растеж на металната индустрия, бе изменен и доведен до сумата 317 милиона. През април тази година този разширен план пак се оказа несъстоятелен, поради което трябваше да се доведе до сумата 350 милиона. Сега ни казват, че и този план се е оказал недостатъчен, тъй като трябва да се разшири по-нататък, като се доведе до 360—370 милиона.

С други думи, производството на металната индустрия през тази година, в сравнение с производството през миналата година, се е увеличило почти двойно. Да не говоря за колосалния растеж на нашата лека индустрия, за растежа на транспорта, топливната промишленост и пр.

Какво говори всичко това? Говори, че в устройването на индустрията, представляваща основната база на социализма, ние вече излязохме на широкия път на развитието. Що се отнася до металната индустрия, която представлява основната пружина на цялата индустрия изобщо, мъртвият период остана назад и нашата метална индустрия има всичките предпоставки да върви нагоре, към пълен

разцвет. Прав е др. Дзержински, като казва, че нашата страна може и трябва да стане страна на метала.

Едва ли е нужно още да се доказва грамадното значение на този факт както за вътрешното развитие на нашата страна, така и за международната революция.

Няма съмнение, че от гледна точка на вътрешното развитие развитието на нашата метална индустрия, значението на нейния растеж е колосално, защото то означава растеж на цялата наша индустрия и на цялото наше стопанство, защото металната индустрия е основната база на промишлеността изобщо, защото нито леката индустрия, нито транспортът, нито топливото, нито електрификацията, нито селското стопанство могат да бъдат изправени на краката си без мощното развитие на металната индустрия. Растежът на металната индустрия е базата за растежа на всички индустрии изобщо и на народното стопанство в цялост.

Ето какво казва Ленин за „тежката индустрия“, като под тежка индустрия подразбира преди всичко металната индустрия:

> „Спасението на Русия не е само в добрия добив на селското стопанство — това още не е достатъчно — и не само в доброто състояние на леката индустрия, доставяща на селячеството предмети за потребление — и това е още недостатъчно, — нам е необходима също тъй *тежка* индустрия. А за да бъде приведена тя в добро състояние, ще са нужни много години работа.“

И по-нататък:

> „Без спасението на тежката индустрия, без нейното възстановяване ние не можем да изградим никаква промишленост, а без нея ние въобще ще загинем като самостоятелна страна“ (виж т. XXVII, стр. 349).

Що се отнася до международното значение на развитието на нашата метална индустрия, то е, може да се каже, неизмеримо. Защото какво означава бурният растеж на металната индустрия при диктатурата на пролетариата, ако не пряко доказателство, че пролетариатът е способен не само да руши старото, но и да гради новото, че той е способен да изгради със собствените си сили една нова индустрия и ново общество, свободно от експлоатацията на човек от човека? А да се докаже това на

дело, а не на книга — значи да се тласне напред сигурно и окончателно делото на международната революция. Поклонничеството на западноевропейските работници в нашата страна не е случайно. То има грамадно агитационно и практическо значение за развитието на революционното движение в целия свят.

Това, че пристигат при нас работници, опипват всеки ъгъл на фабриките и заводите — това обстоятелство говори, че те не вярват на книгите и искат да се уверят от собствения си опит в способността на пролетариата да строи нова индустрия, да създава ново общество. И когато те се убедят в това, можете да бъдете уверени, че делото на международната революция ще бъде тласнато напред с гигантски крачки.

„Сега — казва Ленин — ние оказваме главното свое въздействие на *международната* революция чрез нашата стопанска политика. Всички гледат към Съветската руска република, всички трудещи се от всички страни на света, без никакво изключение и без никакво преувеличение . . . Борбата е пренесена на това поприще във всемирен мащаб. Ако решим тази задача, тогава ние сме спечелили в международен мащаб *сигурно и окончателно*. Ето защо въпросите за стопанското строителство придобиват за нас съвсем изключително значение. На този фронт ние трябва да победим с бавно, постепенно — с бързо не може, — но неотклонно издигане и движение напред“ * (виж т. XXVI, стр. 410–411).

Такова е международното значение на растежа на нашата индустрия изобщо, и специално на металната индустрия.

Сега у нас има около 4 милиона индустриален пролетариат. Това е, разбира се, малко, но е все пак нещо, за да се строи социализъм и да се изгради отбраната на нашата страна за страх на враговете на пролетариата. Но ние не можем и не трябва да се спрем дотук. Нам са необходими 15—20 милиона индустриални работници, електрификация на главните райони на нашата страна, коопериране селско стопанство и високо развита метална индустрия. И тогава не ще ни плашат никакви опасности. И тогава ще победим в международен мащаб.

---

* Курсивът навсякъде е мой. *И. Ст.*

Историческото значение на XIV конференция се състои именно в това, че тя ясно набеляза пътя към тази велика цел.

А този път е правилен, защото той е пътят на Ленин, който ни носи окончателната победа.

Това е, общо взето, равносметката от работата на XIV конференция на нашата партия.

„Правда" бр. бр. 106 и 107,
12 и 13 май 1925 г

ЗА ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ЗАДАЧИ НА УНИВЕРСИТЕТА НА НАРОДИТЕ ОТ ИЗТОКА

Реч на събранието на студентите от КУТВ *
18 май 1925 г.

Другари! Позволете ми преди всичко да ви поздравя с четвъртата годишнина от съществуването на Комунистическия университет на трудещите се от Изтока. Излишно е и да се казва, че аз желая на вашия университет всякакви успехи по трудния път на създаване комунистически кадри за Изтока.

А сега да преминем на въпроса.

Ако се анализира съставът на университета на трудещите се от Изтока, не може да не се отбележи известна двойственост на този състав. Този университет обединява представители на не по-малко от 50 нации и национални групи от Изтока. Всичките слушатели на университета са синове на Изтока. Но това определение не дава още нещо ясно и завършено. Работата е там, че сред слушателите на университета съществуват две главни групи, които представляват две категории съвсем различни условия на развитие. Първата група — това са хора, които са дошли при нас от *съветския* Изток, от ония страни, в които няма вече буржоазна власт, в които империалистическият гнет е съборен, а властта се държи от работниците. Втората група слушатели — това са хората, дошли при нас от *колониалните и зависимите страни,* от ония страни, в които все още цари капитализмът, в които империалистическият гнет е

* КУТВ — Комунистически университет на трудещите се от Изтока. — *Ред.*

запазил всичката си сила и в които още трябва да се извоюва независимостта, като се изгонят империалистите.

Така че пред нас стоят два Изтока, които живеят различен живот и се развиват в различни условия.

Няма защо и да се казва, че този двойствен характер на състава на слушателите не може да не налага своя отпечатък върху работата на Университета на трудещите се от Изтока. С това именно се и обяснява, че университетът стои с единия крак на съветска почва, а с другия — на почвата на колониите и зависимите страни.

Оттук и двете линии в дейността на университета: едната линия — имаща за цел да създаде кадри, които могат да обслужат нуждите на съветските републики от Изтока, и другата линия — имаща за цел да създаде кадри, които могат да обслужат революционните нужди на трудещите се маси на колониалните и зависимите страни на Изтока.

Оттук също тъй произтичат двата вида задачи, стоящи пред Университета на трудещите се от Изтока.

Да разгледаме тези задачи на КУТВ, всяка поотделно.

I

ЗАДАЧИТЕ НА КУТВ ПО ОТНОШЕНИЕ НА СЪВЕТСКИТЕ РЕПУБЛИКИ ОТ ИЗТОКА

В какво се състоят характерните особености на съществуването и развитието на тези страни, на тези републики за разлика от колониалните и зависимите страни.

Първо, в това, че тези републики са свободни от империалистическия гнет.

Второ, в това, че те се развиват и се консолидират като нации не под егидата на буржоазния строй, а под егидата на Съветската власт. Това е безпримерен факт в историята, но това е все пак факт.

Трето, в това, че доколкото са слабо развити в индустриално отношение, те могат да се облегнат в своето развитие изцяло и напълно на подкрепата на индустриалния пролетариат на Съветския съюз.

Четвърто, в това, че тъй като са свободни от колониалния гнет, намират се под защитата на диктатурата

на пролетариата и влизат като членове в Съветския съюз, тези републики могат и трябва да се приобщят към социалистическото строителство на нашата страна.

Основната задача е да се улесни приобщаването на работниците и селяните от тези републики към изграждането на социализма в нашата страна, да се създадат и развият, съобразно с особените условия на съществуване на тези републики, предпоставките, които могат да тласнат напред и да ускорят това приобщаване.

Оттук произтичат най-близките задачи, стоящи пред активните работници на съветския Изток:

1) Да се създадат индустриални огнища в съветските републики в Изтока като бази за сплотяването на селяните около работническата класа. Вие знаете, че това дело е вече започнато и ще върви напред успоредно със стопанския растеж на Съветския съюз. Наличността на разни видове суровини, намиращи се в тези републики, е гаранция, че това дело постепенно ще бъде доведено докрай.

2) Да се повдигне селското стопанство и, преди всичко, напояването. Вие знаете, че това дело е също тъй тласнато напред, поне в Закавказието и Туркестан.

3) Да се повдигне и тласне напред кооперирането на широките маси на селяните и занаятчиите като най-правилен начин за включването на съветските републики от Изтока в общата система на съветското стопанско строителство.

4) Да се приближат Съветите към масите, да се направят национални по състав и по този начин да се насади близка и разбираема за трудещите се маси национално-съветска държавна организация.

5) да се развие националната култура, да се създаде широка мрежа от курсове и училища както от общообразователен, така и от професионално-технически характер на родния език за подготовката на съветско-партийни и професионално-стопански кадри от местните хора.

Да се изпълнят тези задачи — това именно значи да се улесни делото на социалистическото строителство в съветските републики от Изтока.

Говори се за образцови републики в съветския Изток. Но какво значи образцова република? Образцова република е такава република, която изпълнява всички тези задачи честно и добросъвестно, създавайки с това у работниците и селяните в съседните колониални и зависими страни влечение към освободителното движение.

Аз казах по-горе за приближаването на Съветите към трудещите се маси на националностите — за национализацията на Съветите. Но какво значи това и как се проявява на практика? Аз мисля, че за образец на едно такова приближаване към масите би могло да се сметне завършеното неотдавна национално разграничаване в Туркестан[30]. Буржоазната преса съзира в това разграничаване „болшевишка хитрост". А ясно е, че тук е проявена не „хитрост", а най-дълбок стремеж на народните маси от Туркменистан и Узбекистан да имат свои собствени органи на властта, които да им са близки и разбираеми. В предреволюционната епоха тези две страни бяха разпокъсани на различни ханства и държави, представлявайки удобен терен за експлоататорските машинации на „имащите властта". Сега настъпи моментът, когато се появи възможност да се *обединят* тези разпокъсани части в независими държави, за да се сближат и споят трудещите се маси на Узбекистан и Туркменистан с органите на властта. Разграничаването на Туркестан е, преди всичко, *обединяване* на разкъсаните части на тези страни в независими държави. Ако тези държави пожелаха след това да влязат в Съветския съюз като равноправни негови членове, това само говори, че болшевиките са намерили ключа към най-дълбоките стремежи на народните маси от Изтока, а Съветският съюз е единственото в света доброволно обединение на трудещите се маси от различни националности. За да обедини отново Полша, буржоазията имаше нужда от цял ред войни. А за да обединят Туркменистан и Узбекистан, комунистите имаха нужда само от няколко месеца разяснителна пропаганда.

Ето как трябва да се сближават органите на управлението, в дадения случай Съветите, с широките маси на трудещите се от различните националности.

Ето где е доказателството, че болшевишката национална политика е единствено правилната политика.

Аз говорих по-нататък за повдигането на националната култура в съветските републики в Изтока. Но какво е националната култура? Как да се съгласува тя с пролетарската култура? Нима Ленин не казваше още преди войната, че у нас има две култури — буржоазна и социалистическа, че лозунгът за национална култура е реакционен лозунг на буржоазията, която се старае да отрови съзнанието на трудещите се с отровата на национализма?[31] Как да се съгласува изграждането на националната култура, развитието на училища и курсове на родния език и създаването на кадри от местните хора с изграждането на социализма, изграждането на пролетарската култура? Няма ли тук непреодолимо противоречие? Разбира се, няма! Ние изграждаме пролетарска култура. Това е съвършено вярно. Но вярно е също тъй и това, че пролетарската култура, която по своето съдържание е социалистическа, приема различни форми и начини на изразяване у различните народи, въвлечени в социалистическото строителство, в зависимост от различията на езика, бита и т. н. Пролетарска по своето съдържание, национална по форма — такава е общочовешката култура, към която върви социализмът. Пролетарската култура не премахва националната култура, а ѝ дава съдържание. И обратно, националната култура не премахва пролетарската култура, а ѝ дава форма. Лозунгът за национална култура беше буржоазен лозунг, когато на власт стоеше буржоазията, а консолидацията на нациите се извършваше под егидата на буржоазния строй. Лозунгът за национална култура стана пролетарски лозунг, когато на власт дойде пролетариатът, а консолидацията на нациите започна да протича под егидата на Съветската власт. Който не е разбрал това принципиално различие между двете различни обстановки, той никога не ще разбере нито ленинизма, нито същността на националния въпрос.

Някои (напр. Кауцки) приказват за създаването на един общочовешки език при отмиране на всички останали езици в периода на социализма. Аз малко вярвам в тази теория за един всеобхващащ език. Във всеки случай,

опитът говори не в полза, а против такава теория. Досега работата се развиваше така, че социалистическата революция не намаляваше, а увеличаваше броя на езиците, защото като разтърсва най-дълбоките низини на човечеството и ги изтласква на политическата сцена, тя пробужда към нов живот цяла редица нови националности, които по-рано бяха неизвестни или малко известни. Кой можеше да помисли, че старата царска Русия представляваше не по-малко от 50 нации и национални групи? Обаче Октомврийската революция, като разкъса старите вериги и изкара на сцената редица забравени народи и народности, даде на последните нов живот и ново развитие. Сега се говори за Индия като за едно цяло. Но едва ли може да има съмнение в това, че при едно революционно раздрусване в Индия на сцената ще изплуват десетки по-рано неизвестни националности, имащи свой особен език, своя особена култура. И ако се касае до приобщаването на различните националности към пролетарската култура, то едва ли може да има съмнение, че това приобщаване ще протича във форми, съответни на езика и бита на тези националности.

Неотдавна получих едно писмо от бурятски другари с молба да им разясня някои сериозни и трудни въпроси за взаимното отношение между общочовешката и националната култура. Ето го:

„Настоятелно Ви молим да ни дадете разяснение на следните за нас много сериозни и трудни въпроси. Крайната цел на Комунистическата партия е единната общочовешка култура. Как се мисли преходът през националните култури, развиващи се в границите на отделните наши автономни републики, към една общочовешка култура? Как трябва да се извършва асимилацията на особеностите на отделните национални култури (език и т. н.)?“

Мисля, че казаното по-горе би могло да послужи като отговор на тревожния въпрос на бурятските другари.

Бурятските другари поставят въпроса за асимилацията на отделни националности в процеса на изграждането на общочовешката пролетарска култура. Няма съмнение, че някои националности могат да претърпят, и ако щете, положително ще претърпят процес на асимилация. Такива процеси са ставали и по-рано. Но работата

е там, че процесът на асимилация на отделни националности не изключва, а предполага противоположния процес на засилване и развитие на редица жизнеспособни и развиващи се нации, защото частичният процес на асимилация на отделни националности е резултат на общия процес на развитие на нациите. Именно затова една възможна асимилация на някои отделни националности не ослабва, а потвърждава съвършено правилната теза, че пролетарската общочовешка култура не изключва, а предполага и подхранва националната култура на народите също тъй, както националната култура на народите не отменя, а допълва и обогатява общочовешката пролетарска култура.

Такива са, общо взето, най-близките задачи, стоящи пред активните работници от съветските републики от Изтока.

Такъв е характерът и съдържанието на тези задачи.

Необходимо е да се използува настъпилият период на засилено стопанско строителство и на нови отстъпки за селячеството, за да се тласне напред изпълнението на тези задачи и с това да се улесни приобщаването на съветските републики от Изтока, които са предимно селски страни, към изграждането на социализма в Съветския съюз.

Казват, че новата политика на партията по отношение на селячеството, правейки редица нови отстъпки (краткосрочна аренда, допускане на наемен труд), съдържала в себе си известни елементи на отстъпление. Вярно ли е това? Да, вярно е. Но това са такива елементи на отстъпление, които се допускат от нас *при* запазване на грамаден превес на сили на страната на партията и на Съветската власт. Твърдата валута, развиващата се индустрия, развиващият се транспорт, заздравяващата се кредитна система, с чиято помощ, чрез износен кредит, може да се разори или да се повдигне до най-висока степен един или друг слой от населението, без да се създават ни най-малки сътресения — това са все такива резерви в ръцете на пролетарската диктатура, въз основа на които известни елементи на отстъпление на един участък от фронта могат само да улеснят под-

готовката на настъплението по целия фронт. Именно затова известни нови отстъпки по отношение на селячеството, допуснати от партията, няма да затруднят, а ще улеснят в дадения момент приобщаването на селячеството към социалистическото строителство.

Какво значение може да има това обстоятелство за съветските републики от Изтока? То може да има само това значение, че дава в ръцете на активните работници в тези републики ново оръжие, което улеснява и ускорява спояването на тези страни с общата система на съветското стопанско развитие.

Такава е връзката между партийната политика в селото и най-близките национални задачи, стоящи пред активните работници в съветския Изток.

Във връзка с това задачата на Университета на народите от Изтока по отношение на съветските републики от Изтока е да възпитава кадрите на тези републики в насока, която осигурява изпълнението на посочените по-горе предстоящи задачи.

Университетът на народите от Изтока не може да се откъсне от живота. Той не е и не може да бъде институт, който стои над живота. Той трябва да бъде свързан с реалния живот с всички корени на своето съществуване. Предвид на това, той не може да се отвлича от най-близките задачи, които стоят пред съветските републики от Изтока. Ето защо задачата на Университета на народите от Изтока е да държи сметка за най-близките задачи на тези републики при възпитаването на съответните кадри за тях.

При това е необходимо да се има предвид наличността на два уклона в практиката на активните работници от съветския Изток, борбата с които в сградата на този Университет е необходима, за да се възпитат действителни кадри и действителни революционери за съветския Изток.

Първият уклон се състои в опростенчеството, в опростяването на задачите, за които говорих по-горе, в опита да се пресадят механически примерите на стопанско строителство, които са напълно разбираеми и приложими в центъра на Съветския съюз, но са съвсем неподходящи

за условията на развитие на така наречените крайнини. Другарите, които допускат този уклон, не разбират две неща. Те не разбират, че условията в центъра и в „крайнините" не са еднакви и далеч не тъждествени. Освен това те не разбират, че самите съветски републики от Изтока не са еднородни, че едни от тях, например Грузия и Армения, стоят на най-висока степен на национално оформяване, други от тях, например Чечня и Кабарда, стоят на най-ниска степен на национално оформяване, а трети от тях, например Киргизия, заемат средно положение между тези две крайности. Тези другари не разбират, че без приспособяване към местните условия, без грижливо отчитане на всички видове особености на всяка страна не може да се изгради каквото и да е сериозно нещо. Резултат на този уклон е откъсването от масите и израждането в леви фразьори. Задачата на Университета на народите от Изтока е да възпита кадрите в дух на непримирима борба с това опростенчество.

Обратно, вторият уклон се състои в преувеличаването на местните особености, в забравянето на онова общо и главно, което свързва съветските републики от Изтока с индустриалните райони на Съветския съюз, в замълчаването на социалистическите задачи, в приспособяването към задачите на един тесен и ограничен национализъм. Другарите, които допускат този уклон, малко се грижат за вътрешното строителство на своята страна, те предпочитат да предоставят това развитие на естествения ход на нещата. За тях главното не е вътрешното строителство, а „външната" политика, разширяването на границите на своята република, спорове с околните републики, желание да изтръгнат от съседите някое парче повече и по такъв начин да се харесат на буржоазните националисти на своята страна. Резултат на този уклон е откъсването от социализма и израждането в обикновени буржоазни националисти. Задачата на Университета на народите от Изтока е да възпита кадрите в дух на непримирима борба с този скрит национализъм.

Такива са задачите на Университета на народите от Изтока по отношение на съветските републики от Изтока.

II

ЗАДАЧИТЕ НА КУТВ ПО ОТНОШЕНИЕ НА КОЛОНИАЛНИТЕ И ЗАВИСИМИТЕ СТРАНИ ОТ ИЗТОКА

Да преминем към втория въпрос, към въпроса за задачите на КУТВ по отношение на колониалните и зависимите страни от Изтока.

В какво се състоят характерните особености на съществуването и развитието на тези страни за разлика от съветските републики от Изтока?

Първо, в това, че тези страни живеят и се развиват под гнета на империализма.

Второ, в това, че наличността на двойния гнет, на вътрешния гнет (на своята буржоазия) и на външния гнет (на чуждата империалистическа буржоазия), изостря и задълбочава революционната криза в тези страни.

Трето, в това, че в някои от тези страни, например в Индия, капитализмът расте със засилен темп, като поражда и оформява една повече или по-малко многобройна класа на местни пролетарии.

Четвърто, в това, че с растежа на революционното движение националната буржоазия на такива страни се разцепва на две части, на революционна (дребната буржоазия) и на съглашателска (едрата буржоазия), от които първата продължава революционната борба, а втората влиза в блок с империализма.

Пето, в това, че наред с империалистическия блок се формирва в такива страни друг блок, блокът на работниците и революционната дребна буржоазия, антиимпериалистическият блок, който има за цел пълното освобождаване от империализма.

Шесто, в това, че въпросът за хегемонията на пролетариата в тези страни и за освобождението на народните маси от влиянието на съглашателската национална буржоазия приема все по-животрептящ характер.

Седмо, в това, че това обстоятелство значително улеснява спойката на националноосвободителното движение на тези страни с пролетарското движение на развитите страни на Запада.

От това произтичат поне три извода:

1) Без една победоносна революция е невъзможно да се постигне освобождението на колониалните и зависимите страни от империализма: даром независимост не се получава.

2) Без изолиране на съглашателската национална буржоазия, без освобождаване дребнобуржоазните революционни маси от влиянието на тази буржоазия, без провеждане политиката на хегемония на пролетариата, без организиране най-съзнателните елементи на работническата класа в една самостоятелна комунистическа партия е невъзможно да се движи напред революцията и да се извоюва пълната независимост на капиталистически развитите колонии и на зависимите страни.

3) Без реална спойка между освободителните движения на тези страни и пролетарските движения на напредналите страни от Запада е невъзможно да се постигне трайна победа в колониалните и зависимите страни.

Основната задача на комунистите в колониалните и зависимите страни е да се ръководят в своята революционна дейност от тези изводи.

В какво се състоят най-близките задачи на революционното движение на колониите и на зависимите страни във връзка с тези обстоятелства?

Своеобразието на колониите и зависимите страни в дадения момент се състои в това, че в света не съществува вече един единен и всеобхващащ колониален Изток. По-рано за колониалния Изток съществуваше представа като за нещо единно и еднообразно. Сега тази представа вече не отговаря на действителността. Сега имаме поне три категории колониални и зависими страни. Първо, страни като Мароко, които нямат или почти нямат свой пролетариат и са съвсем неразвити в индустриално отношение. Второ, страни като Китай и Египет, които в индустриално отношение са малко развити и имат сравнително малоброен пролетариат. Трето, страни като Индия, които са повече или по-малко развити капиталистически и имат повече или по-малко многоброен национален пролетариат.

Ясно е, че няма никаква възможност да се поставят всички тези страни на една дъска.

За страните като Мароко, гдето националната буржоазия още няма причини да се разцепва на революционна и съглашателска партия, задачата на комунистическите елементи е да вземат всички мерки за създаването на единен национален фронт против империализма. Отделянето на комунистическите елементи в единна партия може в такива страни да се извършва само в процеса на борбата с империализма, особено след една победоносна революционна борба против империализма.

В страните като Египет или Китай, гдето националната буржоазия се е вече разцепила на революционна и съглашателска партия, но гдето съглашателската част на буржоазията още не може да се спои с империализма, комунистите вече не могат да си поставят за цел създаването на единен национален фронт против империализма. От политиката на единен национален фронт комунистите в такива страни трябва да преминат към политиката на революционен блок на работниците и дребната буржоазия. Този блок може да приеме в такива страни формата на единна партия, на работническо-селска партия, обаче с оглед тази своеобразна партия да представлява *в действителност* един блок на две сили — Комунистическата партия и партията на революционната дребна буржоазия. Разобличаване половинчатостта и непоследователността на националната буржоазия и решителна борба против империализма — ето какви са задачите на този блок. Такава двусъставна партия е нужна и целесъобразна, ако тя не връзва ръцете и краката на Компартията, ако тя не стеснява свободата на агитационната и пропагандаторска дейност на Компартията, ако тя не пречи за сплотяването на пролетариите около Компартията, ако тя улеснява фактическото ръководство на революционното движение от страна на Компартията. Такава двусъставна партия е ненужна и нецелесъобразна, ако тя не отговаря на всичките тези условия, защото тя може да доведе само до разтварянето на комунистическите елементи в редиците на буржоазията, до загубването на пролетарската армия за Компартията.

Малко по-иначе стои въпросът в страни като Индия. Основното и новото в условията на съществуването на такива колонии като Индия се състои не само в това, че националната буржоазия се е разцепила на революционна и съглашателска партия, но преди всичко в това, че съглашателската част на тази буржоазия е вече успяла да се сговори с империализма по основните въпроси. Страхувайки се повече от революцията отколкото от империализма, загрижена повече за интересите на своята кесия отколкото за интересите на своята собствена родина, тази част на буржоазията, най-богатата и най-влиятелната, застава с двата крака в лагера на непримиримите врагове на революцията, сключва блок с империализма против работниците и селяните на своята собствена страна. Без да се разбие този блок, не може да се постигне победата на революцията. Но за да се разбие този блок, трябва да се съсредоточи огънят против съглашателската национална буржоазия, изобличавайки нейното предателство, освобождавайки трудещите се маси от нейното влияние и подготвяйки систематически условията, необходими за хегемонията на пролетариата. Иначе казано, в такива колонии като Индия пролетариатът трябва да се подготви за ролята на вожд на освободителното движение, като стъпка по стъпка се измества буржоазията и нейните глашатаи от този почетен пост. Да се създаде революционен антиимпериалистически блок и да се осигури в този блок хегемонията на пролетариата — ето каква е задачата. Този блок може да приеме, но не винаги трябва непременно да приеме формата на една единна работническо-селска партия, свързана формално с единна платформа. Самостоятелността на Компартията в такива страни трябва да бъде основният лозунг на челните комунистически елементи, защото хегемонията на пролетариата може да бъде подготвена и проведена само от Комунистическата партия. Но Компартията може и трябва да влезе в открит блок с революционното крило на буржоазията, за да може, като изолира опортюнистическата национална буржоазия, да поведе след себе си милионните

маси на градската и селска дребна буржоазия в борбата против империализма.

Оттук най-близките задачи на революционното движение в капиталистически развитите колонии и зависими страни:

1) Завоюване най-добрите елементи на работническата класа на страната на комунизма и създаването на самостоятелни комунистически партии.

2) Създаване национално-революционен блок на работниците, селяните и революционната интелигенция против блока на съглашателската национална буржоазия с империализма.

3) Осигуряване хегемонията на пролетариата в този блок.

4) Борба за освобождаване градската и селска дребна буржоазия от влиянието на съглашателската национална буржоазия.

5) Осигуряване спойката на освободителното движение с пролетарското движение на развитите страни.

Такива са трите групи от най-близките задачи, стоящи пред активните работници на колониалните и зависимите страни на Изтока.

Тези задачи придобиват особено сериозен характер и особено важно значение, ако се разгледат в светлината на международната обстановка. Международната обстановка в дадения момент се характеризира с настъпилия период на временно затишие на революционното движение. Но какво е затишие, какво може да означава то в дадения момент? То може да означава само засилване натиска върху работниците от Запада, върху колониите от Изтока и, преди всичко, върху Съветския съюз като знаменосец на революционното движение във всички страни. Едва ли може да има съмнение, че подготовката за този натиск върху Съветския съюз е вече започнала в редовете на империалистите. Клеветническата кампания във връзка с въстанието в Естония [32], мошеническата хайка по Съветския съюз във връзка с експлозията в София, общият поход на буржоазната преса против нашата страна — всичко това е подготвителен етап към настъплението. Това е артилерийската подготовка на обще-

ственото мнение, провеждана с оглед да се приучат политически неориентираните хора към атаките против Съветския съюз и да се създадат моралните предпоставки за интервенция. Какво ще излезе от тази кампания на лъжи и клевети, ще рискуват ли империалистите да предприемат сериозно настъпление — това тепърва ще видим. Но че тези атаки не обещават нищо добро за колониите, в това едва ли има основание да се съмняваме. Затова въпросът за подготовката на контраудара на обединените сили на революцията против вероятния удар от страна на империализма е неизбежният въпрос на деня.

Ето защо неотклонното изпълнение на най-близките задачи на революционното движение в колониите и зависимите страни придобива в дадения момент особено важно значение.

В какво се състои мисията на Университета на народите от Изтока по отношение на колониалните и зависимите страни във връзка с всички тези обстоятелства? Тази мисия се състои в това, да се вземат под внимание всички особености на революционното развитие на тези страни и да се възпитат кадрите, дошли от тези страни, в насока, която осигурява изпълнението на изложените по-горе разнообразни и преки задачи.

В Университета на народите от Изтока има около 10 различни групи слушатели, дошли при нас от колониалните и зависимите страни. На всички е известно, че тези другари жадуват за светлина и знание. Задачата на Университета на народите от Изтока се състои в това, да изкове от тях истински революционери, въоръжени с теорията на ленинизма, снабдени с практическия опит на ленинизма и способни да изпълнят добре предстоящите задачи на освободителното движение на колониите и зависимите страни.

При това трябва да се има предвид наличността на два уклона в практиката на активните работници в колониалния Изток, борбата с които е необходима, за да се възпитат действително революционни кадри.

Първият уклон се състои в подценяването на революционните възможности на освободителното движение

и в надценяването на идеята за единен всеобхващащ национален фронт в колониите и зависимите страни, независимо от състоянието и степента на развитие на тези страни. Това е уклон надясно, изпълнен с опасност от понижаване на революционното движение и разтваряне на комунистическите елементи в общия хор на буржоазните националисти. Решителната борба с този уклон е пряко задължение на Университета на народите от Изтока.

Вторият уклон се състои в надценяването на революционните възможности на освободителното движение и в подценяването на съюза на работническата класа с революционната буржоазия против империализма. От този уклон страдат, изглежда, комунистите на Ява, които неотдавна погрешно издигнаха лозунга за Съветска власт за своята страна. Това е уклон наляво, изпълнен с опасност от откъсване от масите и превръщане на Компартията в секта. Решителната борба с този уклон е необходимо условие за възпитаването на действително революционни кадри за колониите и зависимите страни от Изтока.

Такива са, общо взето, политическите задачи на Университета на народите от Изтока по отношение на народите на съветския и колониалния Изток.

Да се надяваме, че Университетът на народите от Изтока ще съумее да изпълни с чест тези задачи.

„Правда“ бр. 115.
22 май 1925 г.

ДО ВСИЧКИ ЧЛЕНОВЕ НА РЕДАКЦИЯТА НА „КОМСОМОЛЬСКАЯ ПРАВДА“ [33]

Другари! Предвид на сериозното значение на „Комсомольская Правда“, аз бих желал да споделя с вас първите свои впечатления от някои статии в този вестник.

1) Смятаме, че някои места в статиите на Стецки „Новият етап на новата икономическа политика“ пораждат съмнения. В тия статии, наистина в мека форма, се провежда лозунгът „обогатявайте се“. Този лозунг не е наш, той е неправилен, той поражда цяла редица съмнения и недоразумения и за него не трябва да има място в ръководна статия на „Комсомольская Правда“. Нашият лозунг е социалистическото натрупване. Ние вдигаме административните прегради, които се изпречват по пътя на повдигането на благосъстоянието на селото. Тази операция безусловно улеснява всеки вид натрупване, и частнокапиталистическото, и социалистическото. Но никога още партията не е казвала, че тя издига като свой лозунг частното натрупване. Ние даваме неповска свобода и допускаме частното натрупване, *за да* улесним провеждането на *нашия* лозунг за социалистическо натрупване в системата на нашето народно стопанство. Възможно е някои наши другари да сметнат този въпрос за спорен. Но тогава така и трябва да се каже, че въпросът за лозунга „обогатявайте се“ е спорен, и статиите в полза на този лозунг трябва да се печатат като дискусионни. От друга страна, ясно е, че „Комсомольская Правда“ не е дискусионен орган, а преди всичко поло-

жителен орган, който дава на читателя общоприетите от партията лозунги и положения.

С една дума, както и да се пристъпва към въпроса, от формална гледна точка или от гледна точка на същността на работата, статията на Стецки трябва да се смята за незадоволителна в този пункт. Би следвало занапред да бъдете по-внимателни.

2) Не напълно е приемлив също тъй онзи пункт в статиите на Стецки за некапиталистическото развитие в селото. По-рано беше възможно да се говори за некапиталистически път на развитие. Сега, когато фактически започна и се разгръща с всички сили борбата между елементите на социалистическото и капиталистическото развитие, по-правилно щеше да е да се говори за социалистически път на развитие. Иначе може да се получи впечатлението, че освен двата пътя на развитие, капиталистическия и социалистическия, има още и трети път — което не е правилно и, във всеки случай, не е убедително.

3) На мене ми се вижда също тъй неправилно онова място в статията на Слепков „За Лениновото наследство“, гдето се казва, че комунистите и комсомолците ще трябва да *конкурират* в организационно-политическата работа с безпартийния актив на селячеството. Досега ние поставяхме въпроса за създаването на такъв актив около партията, за неговото възпитание, и това се смяташе за правилно. Сега Слепков поставя нов въпрос за конкуренция на комунистите и комсомолците с безпартийния актив, който тепърва трябва да се създава. Това е неправилно и не се съгласува с цялата наша кампания под лозунга за оживяването на Съветите. Нужно е не да се конкурира с този актив, а да се създава и възпитава той.

4) Добре би било да се организира системата на приложения към „Комсомольская Правда“ във вид на популярни брошури на най-видните теоретици на марксизма върху комунизма, върху диктатурата на пролетариата, върху Октомврийската революция, а също тъй по различните отрасли на стопанството и управлението, които имат пряко отношение към практическата работа на комсомолския актив в града и селото. Такива приложения, във вид на малки брошури, биха могли да обра-

зуват след това нещо като библиотечка за комсомолския активист, което не може да няма много сериозно значение за възпитаването на комсомолския актив.

5) Добре би било да се опрости стилът на статиите в „Комсомольская Правда", да се задължат сътрудниците да пишат просто, с къси изречения, по възможност без чуждестранни термини, тъй както умееше да прави това *Илич*. В краен случай би било възможно, пак във вид на приложение към „Комсомольская Правда", да се издаде едно малко речниче на чуждите думи или най-малко да се дават в текста на статиите съответните обяснения, ако наистина не може да се мине без чужди думи.

И. Сталин
В. Молотов
А. Андреев

гр. Москва, 2 юни 1925 г.
Печата се за първи път.

ВЪПРОСИ И ОТГОВОРИ

Реч в Свердловския университет
9 юни 1925 г.

Другари! Ще отговоря на въпросите, поставени от вас в писмена форма. Ще засегна въпросите в този ред, в който са поставени във вашата бележка. Тези въпроси са, както ви е известно, десет.

Да започнем от първия въпрос.

I

Какви мерки и какви условия трябва да съдействуват за укрепването на спойката на работническата класа със селячеството при условията на пролетарската диктатура, ако Съветският съюз не бъде подкрепен от социална революция на западния пролетариат през идните 10—15 години?

Мисля, че този въпрос включва в себе си всички останали въпроси, поставени от вас в писмена форма. Ето защо моят отговор ще носи общ и затова далеч не изчерпателен характер. В противен случай не би останало нищо да се каже в отговор на останалите въпроси.

Мисля, че решенията на XIV партийна конференция дават изчерпателен отговор на този въпрос. Тези решения казват, че основната гаранция за укрепването на спойката е правилната политика по отношение на селячеството.

Но какво значи правилна политика по отношение на селячеството?

Тя може да се състои само от редица мероприятия по стопанска, административно-политическа и културно-просветна линия, осигуряващи укрепването на спойката.

Да започнем от стопанската област.

Преди всичко, необходимо е да се ликвидират остатъците от военния комунизъм в селото. По-нататък е необходима правилна политика на цените на фабричните произведения и селскостопанските продукти, осигуряваща бързия растеж на индустрията и на селското стопанство и ликвидацията на „ножиците“. Освен това е необходимо да се намали общата сума на селскостопанския данък и постепенното му прехвърляне от релсите на общодържавния бюджет върху релсите на местния бюджет. Необходимо е да се кооперират милионните маси на селячеството, преди всичко по линията на селскостопанската и кредитната кооперация, като средство за включването на селското стопанство в общата система на социалистическото строителство. Необходимо е да се снабди максимално селото с трактори като средство за техническото революционизиране на селското стопанство и като начин за създаването на културно-технически огнища в селото. Необходимо е, найсетне, да се проведе електрификационният план като средство за сближение на селото с града и премахване на противоположността помежду им.

Такъв е пътят, по който трябва да тръгне партията, ако иска да осигури спойката на града със селото по стопанска линия.

Бих желал да обърна вашето внимание на въпроса за прехвърлянето на селскостопанския данък от релсите на държавния бюджет върху релсите на местния бюджет. Това може да ви се види странно. При все това, факт е, че селскостопанският данък приема и неотклонно ще приема характер на местен данък. Знае се, например, че по-рано, преди две години, селскостопанският данък си оставаше у нас основното, или почти основното, приходно перо на нашия държавен бюджет. А сега? Сега той съставлява незначителна част от държавния бюджет. Държавният бюджет възлиза сега на два и половина милиарда рубли, а селскостопанският данък дава, може да даде тази година максимум 250—260 милиона рубли, със 100 милиона по-малко от минало-

годишната сума. Както виждате, това не е вече толкова много. И колкото повече ще расте държавният бюджет, толкова повече ще спада частта на този данък в него. Второ, 100 милиона от тези 260 милиона селскостопански данък постъпват в местния бюджет. Това е повече от една трета от целия данък. С какво да се обясни това? С това, че от всички съществуващи данъци селскостопанският данък е най-близък до местните условия, че той е най-пригоден да бъде използуван за местни нужди. Едва ли може да има съмнение в това, че местният бюджет изобщо ще расте. Но несъмнено е също и това, че той ще расте преди всичко за сметка на селскостопанския данък, който изисква максимално приспособяване към местните условия. Това е толкова по-вероятно, защото центърът на тежестта на държавните доходи се вече измести и изобщо ще се измести върху постъпления от друг вид, върху постъпления от държавните предприятия, от косвените данъци и т. н.

Ето защо прехвърлянето на селскостопанския данък от релсите на общодържавния бюджет върху релсите на местния бюджет може да стане с време възможно и напълно целесъобразно от гледна точка на укрепването на спойката.

Да преминем към мероприятията за осигуряването на спойката в административно-политическата област.

Внедряване на съветска демокрация в града и селото и оживяване на Съветите с цел да се опрости, да се поевтини и да се заздрави морално държавният апарат, с цел да се изгонят от този апарат елементите на бюрократизма и буржоазното разложение, с цел да се сближи напълно държавният апарат с милионните маси — такъв е пътят, по който трябва да тръгне партията, ако иска да заздрави спойката по линията на административно-политическото строителство.

Диктатурата на пролетарната не е самоцел. Диктатурата е средство, път към социализма. А какво е социализъм? Социализмът е преход от обществото с диктатура на пролетариата към общество без държава. Но за да се осъществи този преход, необходимо е да се подготви преустройството на държавния апарат в такава

насока и по такъв начин, че да може на практика да се осигури превръщането на обществото с диктатура в комунистическо общество. За тази цел и служи лозунгът за оживяването на Съветите, лозунгът за внедряването на съветската демокрация в града и селото, лозунгът за приобщаването на най-добрите елементи на работническата класа и селячеството към непосредственото управление на страната. Да се подобри държавният апарат, да се преустрои той както трябва, да се изгонят от него елементите на бюрократизма и разложението, да бъде той направен близък и свой за широките маси — всичко това е невъзможно без постоянното и активно подпомагане на държавния апарат от самите маси. Но активната и непрекъсната помощ на масите е, на свой ред, невъзможна без въвличането на най-добрите елементи на работниците и селяните в органите на управлението, без осъществяването на пряка и непосредствена връзка на държавния апарат с най-дълбоките „низини“ на трудещите се маси.

С какво се отличава съветският държавен апарат от апарата на буржоазната държава?

Преди всичко с това, че буржоазният държавен апарат стои *над* масите, предвид на което той е отделен от населението с непроходима преграда и по самия си дух е чужд на народните маси. А съветският държавен апарат *се слива* с масите, защото той не може и не трябва да стои над масите, ако иска да се запази именно като съветски държавен апарат, защото той не може да бъде чужд на тези маси, ако действително иска да обхване милионните маси на трудещите се. Това е едно от принципиалните различия на съветския държавен апарат от апарата на буржоазната държава.

В своята брошура „Ще задържат ли болшевиките държавната власт?“ Ленин казваше някога, че 240-те хиляди членове на Болшевишката партия несъмнено биха могли да управляват страната в интереса на бедните против богатите, защото те с нищо не са по-лоши от 130-те хиляди помешчици, които управляваха страната в интереса на богатите против бедните. Въз основа на това някои комунисти мислят, че държавният апарат

може да се изчерпи с няколко стотин хиляди партийни членове и че това е напълно достатъчно, за да се управлява грамадната страна. От такава гледна точка те понякога изпадат в положението да отъждествят партията с държавата. Това не е правилно, другари. Това е изопачаване на мисълта на Ленин. Говорейки за 240-те хиляди членове на Болшевишката партия, Ленин съвсем не искаше да каже, че с това се изчерпва или може да се изчерпи численият състав и общият размах на съветския държавен апарат. Напротив, в състава на държавния апарат той включваше, освен партийните членове, още един милион гласове, подадени тогава, преди Октомври, за болшевиките, заявявайки, че у нас има начин с един удар да *удесеторим* нашия държавен апарат, т. е. да го доведем поне до 10 милиона чрез привличането на трудещите се към повседневната работа на държавното управление.

„Тези 240,000 души — казва Ленин — имат на своя страна още сега не по-малко от един милион гласове на възрастното население, защото именно такова е съотношението на броя на членовете на партията към броя на гласовете, които се подават за нея, установено от опита на Европа и опита на Русия, ако се вземат напр. августовските избори за Питерската дума. Ето че вече имаме „държавен апарат“ от *един милион* хора, предани на социалистическата държава идейно, а не заради получаването на тлъстата заплата на 20-то число всеки месец.

Не само това, ние имаме едно „чудесно средство“ да *удесеторим* изведнаж, с един удар, нашия държавен апарат, средство, с което нито една капиталистическа държава никога не е разполагала и не може да разполага. Това чудесно нещо е привличането на трудещите се, привличането на бедняците към повседневната работа на държавното управление“ (виж т. XXI, стр. 264—265).

А как става това „привличане на трудещите се, привличане на бедняците към повседневната работа на държавното управление“?

Това става чрез масовите инициативни организации, разните комисии и комитети, съвещанията и делегатските събрания, които се образуват около Съветите, стопанските органи, фабрично-заводските комитети, културните институти, партийните организации, организациите на съюза на младежта, всички видове кооперативни обединения и т. н. и т. п. Нашите другари понякога не забе-

лязват, че около нашите низови партийни, съветски, културни, професионални, просветни, комсомолски, армейски, женотделски и всякакви други организации гъмжат цели мравуняци от самодейни организации, комисии и съвещания, обхващащи милионни маси от безпартийните работници и селяни, мравуняци, които в своята повседневна, незабележима, бавна, безшумна работа създават основата и живота на Съветите, които са източник на сила за Съветската държава. Без тези милионни организации, които обграждат нашите съветски и партийни органи, би било абсолютно немислимо съществуването и развитието на Съветската власт, ръководството и управлението на голямата страна. Съветският държавен апарат не се състои само от Съветите. Съветският държавен апарат в дълбокия смисъл на тази дума се състои от Съветите плюс милионните организации на всички видове безпартийни и партийни обединения, които свързват Съветите с най-дълбоките „низини", които *сливат* държавния апарат с милионните маси и стъпка по стъпка унищожават всяко подобие на преграда между държавния апарат и населението.

Ето как трябва да се стараем да „удесеторим" нашия държавен апарат, като го правим свой и близък на милионните маси на трудещите се, като гоним от него остатъците от бюрократизма, като го сливаме с масите и с това подготвяме преминаването от обществото на пролетарската диктатура към комунистическото общество.

Такъв е смисълът и значението на лозунга за оживяването на Съветите и насаждането на съветска демокрация.

Такива са основните мероприятия за укрепване на спойката, които са необходими в областта на административно-политическата работа на партията.

Що се отнася до мероприятията за осигуряване спойката в областта на културно-просветната дейност, за тях трябва да се каже малко, тъй като тези мероприятия са ясни, общоизвестни и затова не се нуждаят от разяснение. Аз бих желал само да отбележа основната линия на работа в тази област за най-близкия период. Тази основна линия се състои в това, да се подготвят условията,

необходими за провеждането на общозадължителното първоначално образование в цялата страна, в целия Съюз. Това е, другари, една извънредно голяма реформа. Нейното провеждане ще бъде огромна победа не само на културния, но и на политическия и стопанския фронт. Тази реформа трябва да послужи като база за гигантския подем на страната. Но тя ще струва стотици милиони рубли. Достатъчно е да се посочи, че за своето провеждане тя ще има нужда от цяла армия, едва ли не от половин милион, учители и учителки. Но ние трябва, въпреки всичко, да осигурим в най-близък период тази реформа, ако действително мислим да издигнем страната на най-високо културно ниво. И ние ще направим това, другари. В това не може да има съмнение.

Това е отговорът на първия ви въпрос.

Да преминем сега към втория въпрос.

II

Какви опасности от израждане на нашата партия съществуват във връзка със стабилизацията на капитализма, ако тази стабилизация се задържи задълго?

Съществуват ли у нас изобщо такива опасности?

Такива опасности, като възможни и даже като реални опасности, без съмнение съществуват. Те съществуват у нас независимо от стабилизацията. Стабилизацията ги прави само по-осезателни. Аз мисля, че главните от тези опасности са три:

а) опасност от загубването на социалистическата перспектива в изграждането на нашата страна и свързаното с това ликвидаторство;

б) опасност от загубване на международната революционна перспектива и свързания с това национализъм;

в) опасност от отслабване на партийното ръководство и свързаната с това възможност за превръщане на партията в придатък към държавния апарат.

Да започнем от първата опасност.

Характерна черта на тази опасност е липсата на вяра във вътрешните сили на нашата революция; липсата на вяра в делото на съюза на работниците и селяните; липсата на вяра в ръководната роля на работни-

ческата класа вътре в този съюз; липсата на вяра в превръщането на „неповска Русия“ в „социалистическа Русия“; липсата на вяра в победата на социалистическото строителство в нашата страна.

Това е пътят на ликвидаторството и израждането, защото той води към ликвидация на основите и целите на Октомврийската революция, към израждането на пролетарската държава в буржоазнодемократическа държава.

Източник на едно такова „умонастроение“, почва за неговото възникване в партията е засилването на буржоазното влияние върху партията в условията на новата икономическа политика, в условията на отчаяната борба на капиталистическите и социалистическите елементи вътре в нашето народно стопанство. Капиталистическите елементи водят борба не само в областта на икономиката. Те се стараят да пренесат борбата в областта на идеологията на пролетариата, опитвайки се да заразят най-неустойчивите партийни отреди с неверие в делото на социалистическото строителство, със скептично отношение към социалистическите перспективи на нашата строителна работа, при което не може да се каже, че техните старания остават абсолютно безплодни.

„Как можем ние, изостанала страна, да построим пълно социалистическо общество — казват някои от тези заразили се „комунисти“, — състоянието на производителните сили на нашата страна не ни дава възможност да си поставяме подобни утопични цели, дай боже криво-ляво да се задържим, за социализъм ли сме ние, нека да строим тъй или иначе, а после ще се види...“

„Ние вече изпълнихме своята революционна мисия, като извършихме Октомврийската революция — казват други, — сега всичко зависи от международната революция, защото без предварителната победа на западния пролетариат ние не можем да изградим социализма, а строго казано, революционерът няма вече какво да прави в Русия...“ Известно е, че през 1923 година, в навечерието на германската революция, една част от учащите се младежи у нас беше готова да захвърли книгите и да замине за Германия, казвайки, че „революционерът

няма какво да прави в Русия, трябва да захвърли книгите и да замине за Германия да прави революция".

Както виждате, двете тези групи „комунисти", и първата, и втората, стоят на почвата на отричането на социалистическите възможности на нашето строителство, на почвата на ликвидаторството. Разликата помежду им се състои в това, че първите прикриват своето ликвидаторство с „научната" „теория за производителните сили" (не напразно Милюков тия дни ги похвали, наричайки ги в „Последние Новости"[34] „сериозни марксисти"), а вторите го прикриват с леви и „ужасно революционни" фрази за световна революция.

Наистина. Да допуснем, че революционерът няма какво да прави в Русия; да допуснем, че е немислимо и невъзможно да се гради социализъм в нашата страна преди победата на социализма в другите страни; да допуснем, че победата на социализма в напредналите страни ще се забави още 10—20 години — може ли при такива условия да се предположи, че капиталистическите елементи в нашето стопанство, действуващи в условията на капиталистическото обкръжение на нашата страна, ще се съгласят да прекратят смъртната борба против социалистическите елементи в това стопанство и ще чакат със скръстени ръце победата на световната революция? Трябва да се постави този въпрос, за да се разбере цялата нелепост на едно такова предположение. Но ако това предположение се изключи, тогава какво им остава на нашите „сериозни марксисти" и „ужасни революционери"? Ясно е, че им остава само едно: да тъпчат на едно място, да се отдадат на волята на стихията и постепенно да се изродят в обикновени буржоазни демократи.

Едно от двете: *или* ние гледаме на нашата страна като на база на пролетарската революция, имаме, както казва Ленин, всички данни за изграждането на пълното социалистическо общество — и тогава можем и трябва да градим такова общество с оглед на пълната победа над капиталистическите елементи в нашето народно стопанство; *или* ние не смятаме нашата страна за база на революцията, нямаме данни за изграждането на социа-

лизма, не можем да построим социалистическо общество — и тогава, в случай на забавяне победата на социализма в другите страни, трябва да се помирим с това, че капиталистическите елементи ще вземат връх в нашето народно стопанство, Съветската власт ще се разложи, партията ще се изроди.

Или едното, или другото.

Ето защо липсата на вяра в социалистическите възможности на нашето строителство води към ликвидаторство и израждане.

Ето защо борбата с опасността от ликвидаторство е една от непосредствените задачи на нашата партия, особено сега, особено в условията на временната стабилизация на капитализма.

Да преминем към втората опасност.

Характерна черта на тази опасност е липсата на вяра в международната пролетарска революция; липсата на вяра в нейната победа; скептическо отношение към националноосвободителното движение на колониите и зависимите страни; неразбирането на това, че без подкрепата на революционното движение на другите страни нашата страна не би могла да устои против световния империализъм; неразбирането на това, че победата на социализма в една страна не може да бъде окончателна, защото тя не може да бъде гарантирана срещу интервенция, докато революцията не победи поне в няколко страни; неразбирането на онова елементарно изискване на интернационализма, по силата на което победата на социализма в една страна не е самоцел, а средство за развитието и подкрепата на революцията в другите страни.

Това е пътят на национализма и израждането, пътят на пълната ликвидация на интернационалната политика на пролетариата, защото хората, заразени от тази болест, гледат на нашата страна не като на частица от цялото, което се нарича световно революционно движение, а като на начало и край на това движение, смятайки, че в интереса на нашата страна трябва да бъдат принесени в жертва интересите на всички други страни.

Да се поддържа освободителното движение на Китай? А защо? Не ще ли е опасно? Не ще ли ни скара това с

другите страни? Не ще ли е по-добре да си установим една „сфера на влияние“ в Китай заедно с другите „напреднали“ държави и да отмъкнем нещо от Китай в своя полза? Това е и полезно, и безопасно... Да се поддържа освободителното движение в Германия? Струва ли си да се рискува? Не е ли по-добре да се разберем с Антантата относно Версайския договор и да изтръгнем нещо във формата на компенсация?... Да запазим дружбата с Персия, Турция, Авганистан? Струва ли си трудът? Не е ли по-добре да възстановим „сферата на влияние“ с някоя и друга от великите сили? И т. н., и т. п.

Такова е националистическото „умонастроение“ от нов тип, което се опитва да ликвидира външната политика на Октомврийската революция и култивира елементи на израждане.

Ако източник на първата опасност, на опасността от ликвидаторство, е засилването на буржоазното влияние върху партията по линията на вътрешната политика, по линията на борбата между капиталистическите и социалистическите елементи в нашето народно стопанство, то за източник на тази втора опасност, на опасността от национализма, трябва да се смята засилването на буржоазното влияние върху партията по линията на външната политика, по линията на борбата на капиталистическите държави с държавата на пролетарската диктатура. Едва ли може да се съмняваме в това, че натискът на капиталистическите държави върху нашата държава е грамаден, че работниците в нашата външна политика не винаги ще успяват да устояват на този натиск, че опасността от усложнения поражда нерядко съблазън да се тръгне по пътя на най-малката съпротива, по пътя на национализма.

От друга страна е ясно, че само на базата на последователния интернационализъм, само на базата на външната политика на Октомврийската революция първата победила страна може да си запази ролята на знаменосец на световното революционно движение, че пътят на най-малкото съпротивление и на национализъм във външната политика означава път на изолиране и разложение на първата победила страна.

Ето защо изгубването на международната революционна перспектива води към опасност от национализъм и израждане.

Ето защо борбата с опасността от национализъм във външната политика е една от непосредствените задачи на партията.

Накрай, за третата опасност.

Характерна черта на тази опасност е липсата на вяра във вътрешната сила на партията; липсата на вяра в партийното ръководство; стремежът на държавния апарат да отслаби партийното ръководство, да се освободи от него; неразбирането на това, че без партийно ръководство не може да има пролетарска диктатура.

Тази опасност иде от три страни.

Първо. Измениха се класите, които трябва да се ръководят. Работниците и селяните не са вече такива, каквито бяха в периода на военния комунизъм. По-рано работническата класа беше декласирана и разпиляна, а селячеството беше обхванато от страх от възвръщане на помешчиците в случай на поражение в гражданската война, при което партията беше в този период единствената концентрирана сила, ръководеща работите по военному. Сега положението у нас е друго. Война вече няма. Няма, следователно, военна опасност, която да сплотява трудещите се маси около партията. Пролетариатът се възстанови и се издигна както в културно, така и в материално отношение. Селячеството също тъй се издигна и разви. Политическата активност на двете класи расте и ще расте. Сега вече не може да се ръководи по военному. Необходима е, първо, максимална гъвкавост в ръководството. Необходим е, второ, необикновен усет към исканията и нуждите на работниците и селяните. Необходимо е, трето, умение да се привличат в партията най-добрите хора от работниците и селяните, които са излезли напред в резултат на развитието на политическата активност на тези класи. Но както се знае, тези условия и качества не се дават изведнаж. Оттук несъответствието между исканията, предявявани към партията, и възможностите, които партията има на разположение в дадения момент. Оттук също тъй опасността от отслабване на

партийното ръководство, опасността от загубване на партийното ръководство.

Второ. През последния период, през периода на стопанското развитие, значително израсна и закрепна апаратът на държавните и обществените организации. Тръстовете и синдикатите, търговските и кредитни институти, административно-политическите и културно-просветните организации, най-сетне кооперацията във всички нейни видове значително израснаха и се разшириха, като погълнаха стотици хиляди нови хора, най-вече безпартийни. Но тези апарати не растат само по състав. Расте също тъй тяхната сила и относителна тежест. И колкото повече расте тяхното значение, толкова по-осезателен става техният натиск върху партията, толкова по-настойчиво се стараят те да отслабят партийното ръководство, толкова повече се засилва тяхната съпротива против партията. Необходима е такава прегрупировка на силите и такова разпределение на ръководните лица вътре в тези апарати, които биха могли да осигурят ръководството на партията в новата обстановка. Но всичко това не може, както се знае, да се постигне с един замах. Оттук опасността от откъсване на държавния апарат от партията.

Трето. Самата работа се усложни и диференцира. Аз говоря за сегашната строителна работа. Появиха се и се развиха цели отрасли и подотрасли на работата както в селото, така и в града. Съобразно с това и ръководството стана по-конкретно. По-рано бе прието да се говори за ръководство „изобщо". Сега ръководството „изобщо" е празно бръщолевене, защото то не съдържа никакво ръководство. Сега се изисква конкретно, предметно ръководство. Предишният период изработи тип на дееца-всезнайко, готов да дава отговор по всички въпроси от теорията и практиката. Сега този стар тип на деецвсезнайко трябва да отстъпи мястото на новия тип деец, който се старае да овладее работата в някой от отраслите на работата. Сега за да се ръководи, трябва да се познава работата, трябва да се изучава работата добросъвестно, търпеливо и настойчиво. Не може да се ръководи в село, без да се познава селското стопанство, без

да се познава кооперацията, без да си запознат с политиката на цените, без да си изучил законите, които имат пряко отношение към селото. Не може да се ръководи в града, без да се познава индустрията, без да се изучава битът на работниците, без да се вслушваш в исканията и нуждите на работниците, без да се познава кооперацията, профсъюзите, клубното дело. Но може ли всичко това да се постигне с един замах? За съжаление, не може. За да бъде издигнато партийното ръководство на нужната висота, трябва, преди всичко, да се повдигне квалификацията на партийните работници. Сега на първо място трябва да стои качеството на работника. Но да се повдигне качеството на партийния работник с един замах не е тъй лесно. Старите навици на прибързано администриране, които, за съжаление, заместваха познаването на работата, все още са живи в партийните организации. С това всъщност се обяснява, че тъй нареченото партийно ръководство се изражда понякога в смешно натрупване на никому ненужни разпоредби, в едно безсъдържателно и словесно „ръководство", което никого и нищо не засяга. В това е една от най-сериозните опасности от отслабване и упадък на партийното ръководство.

Такива са, общо взето, основанията, по силата на които опасността от загубване на партийното ръководство води към разлагане и израждане на партията.

Ето защо решителната борба с тази опасност е една от непосредствените задачи на нашата партия.

Това е отговорът на втория ви въпрос.

Да преминем към третия въпрос.

III

Как да се води борбата против кулаците, без да се разпалва класовата борба?

Аз мисля, че въпросът е сплетен и затова неправилно поставен. За каква класова борба става дума? Ако става дума изобщо за класовата борба в селото, то тя се води от пролетариата не само против кулаците. А противоречията между пролетариата и селячеството като цяло — не е ли това класова борба, макар и да има доста необикновена форма? Нима не е

вярно, че пролетариатът и селячеството образуват понастоящем двете основни класи на нашето общество, че между тези класи съществуват противоречия, наистина разрешими и, в края на краищата, преодолими, но все пак противоречия, които предизвикват борба между тези две класи?

Аз мисля, че класовата борба в нашата страна, ако се имат предвид отношенията между града и селото, между пролетариата и селячеството, има три главни фронта:

а) фронт на борбата между пролетариата като цяло (в лицето на държавата) и селячеството по линията на определянето на максималните цени на фабричните произведения и на селскостопанските продукти, по линията на нормализацията на данъчното дело и т. п.;

б) фронт на борбата между пролетариата като цяло (в лицето на държавата) и кулаците по линията на ликвидацията на спекулантските цени на селскостопанските продукти, по линията на прехвърлянето главната тежест на данъчния товар върху кулаците и т. п.;

в) фронт на борбата между селската беднота, преди всичко селските ратаи, и кулаците.

Вие виждате, че тези фронтове не могат да бъдат еднакви нито по тяхното значение, нито по характера на водещата се там борба. Затова и нашето отношение към формите на класовата борба на тези фронтове трябва да бъде различно, не еднакво.

Да разгледаме въпроса по-отблизо.

Първи фронт. Съобразявайки се със слабостта на нашата индустрия и с невъзможността да се получат заеми за нея, пролетариатът (в лицето на държавата) установи редица основни мероприятия, които да могат да я предпазят от конкуренцията на задграничната индустрия и да ускорят нейното развитие в полза на цялото наше народно стопанство, включително и селското стопанство. Тези мероприятия са: монопол на външната търговия, селскостопанският данък, държавните форми на закупване на селскостопанските продукти, внасянето на плановото начало в развитието на народното стопанство като цяло. Всичко това — на базата на национа-

лизацията на основните клонове на индустрията, транспорта и кредита. Вие знаете, че тези мероприятия доведоха до това, до което трябваше да доведат, т. е. поставиха граница както на неудържимото спадане на цените на индустриалните изделия, така и на неудържимото покачване на цените на продуктите на селското стопанство. От друга страна е ясно, че цялото селячество, доколкото то купува индустриални изделия и продава на пазара продуктите на своето стопанство, предпочита да получава тези изделия на възможно евтини цени и да продава своите продукти на възможно скъпи цени. Селячеството би желало също така да няма никакъв селскостопански данък или поне да бъде той сведен до минимум.

Ето ви почва за борба между пролетариата и селячеството.

Може ли държавата да се откаже от посочените по-горе основни мероприятия? Не, не може. Защото отказът от тези мероприятия би довел в дадения момент до разгром на нашата индустрия, до разгром на пролетариата като класа, до превръщането на нашата страна в аграрна колония на индустриално развитите капиталистически страни, до провала на цялата наша революция.

Заинтересовано ли е селячеството като цяло в унищожаването на тези основни мероприятия на нашата държава? Не, не е заинтересовано. Защото унищожаването на тези мероприятия в дадения момент означава възтържествуване на капиталистическия път на развитие, а капиталистическият път на развитие е път на развитие чрез обедняването на мнозинството на селячеството в името на обогатяването на шепа богаташи, на шепа капиталисти. Кой ще се реши да твърди, че селячеството е заинтересовано от своето собствено обедняване, че то е заинтересовано от превръщането на нашата страна в колония, че то не е коренно заинтересовано от възтържествуването на социалистическия начин на развитие на нашето народно стопанство?

Ето ви почва за съюз между пролетариата и селячеството.

Значи ли това, че нашите промишлени органи, опирайки се на монопола, могат да повишават произволно цените на индустриалните изделия във вреда на интересите на основната маса на селячеството и във вреда на самата индустрия? Не, не значи. Такава политика би напакостила преди всичко на самата индустрия, тъй като ще направи невъзможно превръщането на нашата индустрия от едно нежно и хилаво растение, каквато тя беше вчера, в една здрава и мощна индустрия, каквато тя трябва да стане утре. Оттук нашата кампания за намаление цените на фабричните произведения и повдигане на производителността на труда. Вие знаете, че тази кампания има доста широк успех.

Значи ли това, по-нататък, че нашите закупвателни органи, опирайки се на монопола, могат да си играят с намаляване цените на селскостопанските продукти, правейки ги разорителни за селячеството, във вреда на интересите на цялото наше народно стопанство? Не, не значи, Такава политика би погубила преди всичко индустрията. защото тя, първо, би затруднила снабдяването на работниците със селскостопански продукти, второ, би съвсем разложила и дезорганизирала вътрешния пазар на нашата индустрия. Оттук нашата кампания против тъй наречените „ножици". Вие знаете, че тази кампания даде вече благоприятни резултати.

Значи ли това, най-после, че нашите местни или централни органи, като се опират на закона за селскостопанския данък и се ползуват от своето право за събиране на данъци, могат да смятат този закон за нещо безапелационно, че могат да достигат в своята практика до разглобяване на хамбарите и снемане покривите от къщите на бедните данъкоплатци, както това е ставало в някои райони на Тамбовската губерния? Не, не значи. Такава политика би подкопала всяко доверие на селяните към пролетариата, към държавата. Оттук последните мероприятия на партията по намаляването на селскостопанския данък, по придаването на този данък повече или по-малко местен характер, по уреждането на нашето данъчно дело изобщо, по ликвидирането на безобразията, проявени тук-таме на почвата на събира-

нето на данъците. Вие знаете, че тези мероприятия дадоха вече желаните резултати.

И тъй ние имаме, първо, общност на интересите на пролетариата и селячеството по основните въпроси, тяхната обща заинтересованост от възтържествуването на социалистическия път за развитие на народното стопанство. Оттук съюзът на работническата класа и селячеството. Второ, ние имаме противоречия между интересите на работническата класа и селячеството по текущи въпроси. Оттук борбата вътре в този съюз, борба, която по своето относително значение се покрива от общността на интересите и която трябва да изчезне в бъдеще, когато работниците и селяните ще престанат да бъдат класи — когато те ще се превърнат в труженици на безкласовото общество. Трето, ние имаме средства и начини за разрешаването на тези противоречия между работническата класа и селячеството в рамките на запазването и укрепването на съюза на работниците и селяните, в интереса на двамата съюзници. И ние не само имаме на разположение тези начини и средства, но ние вече ги прилагаме с успех в сложната обстановка на непа и временната стабилизация на капитализма.

Следва ли от това, че ние трябва да разпалим класовата борба на този фронт? Не, не следва. Напротив! От това следва само, че ние трябва по всякакъв начин да ограничаваме борбата на този фронт, като я регулирваме чрез съглашения и взаимни отстъпки и в никой случай не я довеждаме до резки форми, до стълкновения. И ние правим това. Защото ние имаме всички възможности за това. Защото тук общността на интересите е по-силна и по-дълбока отколкото противоречието на интересите.

Както виждате, лозунгът за разпалването на класовата борба е съвсем непригоден за условията на борба на този фронт.

Втори фронт. Тук се явяват като действуващи лица пролетариатът (в лицето на Съветската държава) и кулаците. Тук формите на класовата борба са също тъй своеобразни, както са своеобразни в условията на борбата на първия фронт.

Желаейки да придаде на селскостопанския данък рязко изразен подоходен характер, държавата прехвърля главната тежест на този данък върху плещите на кулачеството. В отговор на това кулачеството се старае да се измъкне с „простени и непростени“ средства и използува цялата си сила и цялото си влияние в селото, за да прехвърли тежестта на данъка върху плещите на средняците и бедняците.

Борейки се против скъпотията на живота и стараейки се да запази устойчивостта на работните заплати, държавата се старае да вземе мерки от икономически характер, водещи към установяването на пределни, справедливи цени на селскостопанските продукти, напълно отговарящи на интересите на селското стопанство. В отговор на това кулаците закупват продуктите от бедняците и средняците, събират големи запаси, държат ги в хамбарите си и не ги пускат на пазара, за да повишат изкуствено цените на продуктите, да ги доведат до равнището на спекулантските цени и чак след това да ги пуснат на пазара, за да изтръгнат луди спекулантски печалби. Вие знаете навярно, че в някои губернии на нашата страна кулаците през тази година са успели да повишат цените на житото до пределна височина.

Оттук класовата борба на този фронт с нейните своеобразни, повече или по-малко скрити форми.

Може да се създаде впечатлението, че лозунгът за разпалване на класовата борба е напълно приложим към условията на борба на този фронт. Но това не е вярно. Защото ние и тук не сме заинтересовани в разгарянето на класовата борба. Защото ние напълно можем и трябва да минем тук без разгаряне на борбата и свързаните с нея усложнения.

Ние можем и трябва да оживим Съветите, да завоюваме средняка и да организираме бедняка вътре в Съветите, за да постигнем данъчно облекчение на основната маса на селячеството и фактическо прехвърляне на главната тежест на данъка върху плещите на кулачеството. Вие знаете, че се вземат мерки в тази насока, и те вече дават благоприятни резултати.

Ние можем и трябва да държим в разпореждане на държавата достатъчно продоволствени запаси, необходими за да влияем на продоволствения пазар, да се намесваме, когато е необходимо, да поддържаме цените на едно приемливо за трудещите се маси ниво и по този начин да осуетяваме спекулантските машинации на кулачеството. Вие знаете, че за тази цел ние отделихме тази година няколко десетки милиона пуда жито. Вие трябва да знаете, че на тази почва постигнахме напълно благоприятни резултати, защото ние не само успяхме да запазим евтините цени на хляба в такива райони като Ленинград, Москва, Донбас, Иваново-Вознесенск и т. н., но и заставихме кулака да капитулира в редица райони, като го принудихме да изнесе на пазара старите запаси от жито на невисоки цени.

Разбира се, работата не зависи тук само от нас. Напълно е възможно в някои случаи кулачеството само да започне да разгаря класовата борба, да се опита да я доведе до точката на кипенето, да се опита да ѝ придаде форма на бандитски или въстанически акции. Но тогава лозунгът за разпалването на борбата не ще бъде вече наш лозунг, а лозунг на кулачеството, значи контрареволюционен лозунг. Освен това няма съмнение, че кулачеството ще трябва тогава да изпита на своя гръб всички несгоди на този лозунг, насочен против Съветската държава.

Както виждате, лозунгът за разпалването на борбата на този фронт не е наш лозунг.

Трети фронт. Тук се явяват като действуващи лица две сили: бедняците и преди всичко ратаите, от една страна, и кулаците, от друга страна. Държавата стои тук формално настрана. Както виждате, този фронт не е тъй обширен, както предшествуващите фронтове. От друга страна, класовата борба на този фронт е съвсем ясна и открита, докато на предшествуващите фронтове тя е скрита и повече или по-малко замаскирана.

Тук се касае за пряката експлоатация на наемниците или полунаемниците от страна на кулака-предприемач. Затова партията не може тук да се занимава с политика на смекчаване, на обуздаване на борбата. *Тук нашата*

задача е да организираме борбата на бедняците и да ръководим тази борба против кулачеството.

Не значи ли това, че ние по този начин се заемаме с разпалването на класовата борба? Не, не значи. Разпалване на борбата означава не само организация и ръководство на борбата. То означава заедно с това изкуствено засилване и умишлено раздухване на класовата борба. Има ли нужда от такива изкуствени мерки сега, когато имаме диктатура на пролетариата и когато партийните и професионалните организации действуват у нас напълно свободно? Разбира се, не.

Затова лозунгът за разпалването на класовата борба е непригоден и за този, третия фронт.

Тъй стои работата с третия въпрос.

Както виждате, въпросът за класовата борба в селото не е толкова прост, както би могло да се стори на пръв поглед.

Да преминем към четвъртия въпрос.

IV

Работническо-селско правителство — фактически или като агитационен лозунг?

Струва ми се, че формулировката на въпроса е донякъде безсмислена.

Какво значи формулировката: работническо-селско правителство — фактически или като агитационен лозунг? Излиза, че партията може да издига и такива лозунги, които не съответствуват на действителността, а служат само за целите на някаква хитра маневра, кой знае защо наречена тук „агитация". Излиза, че партията може да издига и такива лозунги, които нямат и не могат да имат научно обоснование. Вярно ли е това? Разбира се, че не е вярно. Такава партия би заслужила да изчезне след кратко съществуване като сапунен мехур. Нашата партия би била тогава не партия на пролетариата, която води научна политика, а празна пяна на повърхността на политическите събития.

По своя характер, по своята програма и тактика нашето правителство е работническо, пролетарско, кому-

нистическо правителство. Върху това не трябва да има никакви криви тълкувания и съмнения. Нашето правителство не може да има едновременно две програми: и пролетарска, и някаква друга. Неговата програма и неговата практическа работа са пролетарски, комунистически, и в този смисъл нашето правителство е без съмнение пролетарско, комунистическо.

Значи ли това, че нашето правителство не е заедно с това работническо-селско правителство? Не, не значи. Пролетарско по своята програма и по своята работа, нашето правителство е заедно с това и работническо-селско правителство.

Защо?

Защото при нашите условия коренните интереси на основната маса на селячеството изцяло и напълно съвпадат с интересите на пролетариата.

Защото поради това интересите на селячеството са напълно изразени в програмата на пролетариата, в програмата на Съветското правителство.

Защото Съветското правителство се опира на съюза на работниците и селяните, който се изгражда върху общността на коренните интереси на тези класи.

Най-сетне, защото в състава на правителствените органи, в състава на Съветите влизат, освен работници, още и селяни, които се борят против общия враг и изграждат новия живот заедно с работниците, под ръководството на работниците.

Ето защо лозунгът „работническо-селско правителство“ не е празен „агитационен“ лозунг, а революционен лозунг на социалистическия пролетариат, получил своето научно обосноване в програмата на комунизма.

Тъй стои работата с четвъртия въпрос.

Да преминем към петия въпрос.

V

Нашата политика по отношение на селячеството се тълкува от някои другари като разширяване демокрацията за селячеството и изменяне характера на властта в страната. Вярно ли е това тълкуване?

Разширяваме ли ние фактически демокрацията в селото?

Да, разширяваме я.

Е ли това отстъпка на селячеството?

Да, безусловно.

Голяма ли е тази отстъпка и влиза ли тя в рамките на конституцията на нашата страна?

Аз мисля, че тук отстъпката не е много голяма и нито на йота не изменя нашата конституция.

Тогава какво изменяме в този случай и в какво всъщност се изразява отстъпката?

Ние изменяме практиката на работата в селото, която е съвсем незадоволителна в новите условия на развитие. Ние изменяме установените порядки в селото, които спъват делото на спойката и разстройват работата на партията по сплотяването на селячеството около пролетариата.

Досега работата стоеше тъй, че в цяла редица селски райони управляваше една малка група от хора, свързана повече с околията и губернията отколкото със селското население. Това обстоятелство водеше до това, че управниците на селото най-много гледаха нагоре, към околията, и най-малко надолу, към селското население, чувствуваха се отговорни не пред селото, не пред избирателите, а пред околията и губернията, очевидно не разбирайки, че „връх" и „низина" представляват тук една верига и ако веригата се скъса отдолу, ще падне цялата верига. Резултатът от това бе безконтролност, самоуправство произвол на управниците, от една страна, недоволство и роптаене в селото — от друга. Сега се слага решително и безвъзвратно край на тези порядки в селото.

Досега работата стоеше тъй, че в цяла редица райони изборите за Съвети в селата не представляваха действителни избори, а празна канцеларска процедура на прокарване на „депутати" чрез редица хитрости и натиск от страна на една малка група управници, страхуващи се да не загубят властта. Резултатът от това беше този, че Съветите, от близки и свои за масите органи, рискуваха да се превърнат в органи, чужди на масите, а ръководството на селячеството от страна на работниците, тази основа и крепост на пролетарската диктатура, рискуваше да увисне във въздуха. Вие знаете,

че партията бе принудена поради това да произведе нови избори за Съвети, при което новите избори показаха, че старата избирателна практика е в редица райони остатък от военния комунизъм, че тя трябва да бъде ликвидирана като вредна и съвсем прогнила практика. Сега се слага край на тази избирателна практика в селата.

В това е основата на отстъпката, основата на разширяването на демокрацията в селото.

Тази отстъпка е нужна не само на селячеството. Тя е не по-малко нужна на пролетариата, защото тя засилва пролетариата, повдига неговия авторитет в селото, укрепва доверието на селяните към пролетариата. Главната цел на отстъпките и компромисите се състои изобщо, както се знае, в това, да засилват и укрепват като краен резултат самия пролетариат.

Какви са границите на тези отстъпки в дадения момент?

Границите на тези отстъпки са набелязани от XIV конференция на РКП(б) и III конгрес на Съветите на СССР [35]. Вие знаете, че те не са много широки и се ограничават в рамките, за които аз току-що говорих. Но това още не значи, че те завинаги ще останат непоклатими. Напротив, те несъмнено ще се разширяват в зависимост от растежа на нашето народно стопанство, в зависимост от укрепването на стопанската и политическата мощ на пролетариата, в зависимост от развитието на революционното движение на Запада и Изтока, според засилването на международните позиции на Съветската държава. Ленин говореше през 1918 година за необходимостта от „разпростирането на Съветската конституция върху *цялото* население *в зависимост* от прекратяването на съпротивата на експлоататорите" (виж т. XXII, стр. 372). Както виждате, тук става дума за разпростирането на конституцията върху *цялото* население, включително и буржоазията. Това беше казано през март 1918 година. От онова време до смъртта на Ленин изминаха повече от пет години. Обаче Ленин нито веднаж през този период не каза дума за навременност на провеждането в живота на това положение. Защо? Защото още не е дошло времето за едно такова разширение. Но не може

да има съмнение, че то ще дойде някога, когато вътрешните и международните позиции на Съветската държава укрепнат окончателно.

Ето защо ние, предвиждайки в бъдеще по-голямо разширение на демокрацията, все пак смятаме за необходимо да ограничим в дадения момент отстъпките по линията на демокрацията в рамките, очертани от XIV конференция на РКП(б) и III конгрес на Съветите на СССР.

Изменят ли тези отстъпки характера на властта в страната?

Не, не изменят.

Внасят ли те изменения в системата на пролетарската диктатура в смисъл на нейно ослабване?

Никак, ни най-малко.

От оживяването на Съветите и привличането на работа най-добрите хора от селячеството диктатурата на пролетариата не отслабва, а само се укрепва. Ръководството на пролетариата по отношение на селячеството не само се запазва, благодарение разширението на демокрацията, но придобива още нова сила, създавайки атмосфера на доверие около пролетариата. А нали това е главното в диктатурата на пролетариата, когато става дума за взаимните отношения на пролетариата и селячеството в системата на диктатурата.

Не са прави другарите, които твърдят, че понятието за пролетарската диктатура се изчерпва с понятието за насилие. Диктатурата на пролетариата не е само *насилие*, но и *ръководене* трудещите се маси на непролетарските класи, а също тъй и *изграждане* на социалистическото стопанство, което по тип е по-висшо отколкото капиталистическото стопанство, с по-голяма производителност на труда отколкото капиталистическото стопанство. Диктатурата на пролетариата е: 1) неограничено от закона насилие *по отношение на капиталистите и помешчиците*, 2) ръководство на пролетариата *по отношение на селячеството*, 3) изграждане на социализма *по отношение на цялото общество*. Нито една от тези три страни на диктатурата не може да бъде изключена без риск да се изопачи понятието за пролетарската диктатура. Само всички тези три страни, взети заедно, ни

дават пълно и завършено понятие за пролетарската диктатура.

Внася ли новият курс на партията по линията на съветската демокрация някакви влошавания в системата на пролетарската диктатура?

Не, не внася. Напротив! Новият курс само подобрява нещата, укрепвайки системата на пролетарската диктатура. Ако става дума за елемента на *насилие* в системата на диктатурата, а израз на насилието е Червената армия, то едва ли е нужно да се доказва, че насаждането на съветската демокрация в селото може само да подобри състоянието на Червената армия, сплотявайки я около Съветската власт, защото нашата армия е предимно селска. Ако става дума за елемента на *ръководство* в системата на диктатурата, то едва ли може да има съмнение, че лозунгът за оживяване на Съветите може само да улесни пролетариата в това ръководство, като засили доверието на селяните към работническата класа. Ако пък става дума за елемента на *изграждане* в системата на диктатурата, едва ли е нужно да се доказва, че новият партиен курс може само да улесни изграждането на социализма, защото той е турен в ход за укрепването на спойката, а изграждането на социализма е невъзможно без спойката.

Изводът е един: отстъпките спрямо селячеството в дадената обстановка засилват пролетариата и заздравяват неговата диктатура, без да изменят нито на йота характера на властта в страната.

Тъй стои работата с петия въпрос.

Да преминем към шестия въпрос.

VI

Прави ли нашата партия отстъпки на десния уклон в Коминтерна във връзка със стабилизацията на капитализма, и ако прави — действително ли е това една необходима тактическа маневра?

Очевидно става дума за Чехословашката компартия и за споразумението с групата на другарите Шмерал и Запотоцки против десните елементи в тази партия.

Аз мисля, че нашата партия не е направила никакви отстъпки на десния уклон в Коминтерна. Напротив, целият разширен пленум на Изпълкома на Коминтерна [36] премина под знака на изолирането на десните елементи в Коминтерна. Прочетете резолюцията на Коминтерна за Чехословашката компартия, прочетете резолюцията за болшевизацията, и вие без усилие ще разберете, че десните елементи в комунизма бяха главната прицелна точка на Коминтерна.

Ето защо не може да се говори за отстъпки на нашата партия по отношение на десния уклон в Коминтерна.

Строго казано, др. Шмерал и др. Запотоцки не са десни. Те не споделят платформата на десните, на бърновците. Те по-скоро се колебаят между ленинците и десните, с уклон към страната на десните. Особеността на тяхното поведение на разширения пленум на Изпълкома на Коминтерна се състои в това, че те под натиска на нашата критика, от една страна, и под заплахата от перспективата на разцепление, създадена от десните, от друга страна, склониха този път към нашата страна, към страната на ленинците, като се задължиха да вървят в съюз с ленинците против десните. Това им прави чест. Но мислят ли другарите, че ние не трябваше да подадем ръка на колебаещите се, когато те склониха към страната на ленинците, когато те се съгласиха да отстъпят на ленинците против десните? Би било странно и печално, ако сред нас се окажеха хора, неспособни да разберат азбучните истини на болшевишката тактика. Нима практиката не показа вече, че политиката на Коминтерна по въпроса за Чехословашката компартия е единствено правилната политика? Нима др. Шмерал и др. Запотоцки не продължават да се борят против десните в едни и същи редици с ленинците? Нима бърновците в чехословашката партия не са вече изолирани?

Може да се запита — задълго ли? Разбира се, аз не зная, задълго ли — аз не се залавям с пророчество. Ясно е, във всеки случай, че докогато шмераловци водят борба с десните, дотогава ще имаме и споразумение с шмераловци, че щом се измени сегашната позиция на

шмераловци, и споразумението с тях трябва да изгуби сила. Но сега работата съвсем не е в това. Сега работата е в това, че сегашното споразумение против десните *засилва* ленинците, дава им *нова възможност* да водят след себе си колебливите. Това е сега главното, а не това, какви колебания могат още да се случат с другарите Шмерал и Запотоцки.

Има хора, които мислят, че ленинците са задължени да поддържат всеки ляв кресльо и неврастеник, че ленинците са навсякъде и във всичко заклетите левичари сред комунистите. Това не е вярно, другари. Ние сме леви в сравнение с некомунистическите партии на работническата класа. Но ние никога не сме се задължавали да бъдем „най-леви от всички“, както искаше това някога покойният Парвус и за което той още тогава получи мъмрене от Ленин. Между комунистите ние не сме леви и не сме десни — ние сме просто ленинци. Ленин знаеше какво прави, когато се бореше на два фронта, и против левия уклон в комунизма, и против десния уклон. Ненапразно една от най-хубавите брошури на Ленин е написана на темата за „Левичарството“ — детската болест на комунизма“.

Аз мисля, че другарите не биха ми задали шестия въпрос, ако навреме бяха обърнали внимание на това последно обстоятелство.

Тъй стои работата с шестия въпрос.

Да преминем към седмия въпрос.

VII

Няма ли опасност от идеологическо оформяване на антисъветската агитация в селото във връзка с новия курс, вследствие слабостта на партийните организации в селото?

Да, такава опасност има. Едва ли може да има съмнение, че провеждането на изборите за Съветите под лозунга на оживяване на Съветите означава свобода на изборната агитация по места. Не ще и дума, че антисъветските елементи не ще пропуснат един такъв удобен случай да се промъкнат в открилата се пролука и за лишен път да напакостят на Съветската власт. Оттук

опасността от засилване и оформяване на антисъветска агитация в селото. За това красноречиво говорят фактите от историята на новите избори в Кубан, в Сибир, в Украйна. Няма съмнение, че слабостта на нашите селски организации в редица райони засилва тази опасност. Също тъй няма съмнение, че интервенционистките маневри на империалистическите държави на свой ред импулсират нейното засилване.

От какво се подхранва тази опасност, где са нейните извори?

Такива извори има най-малко два.

Първо, антисъветските елементи подушват, че в селата е станала през последно време някаква промяна в полза на кулака, че в редица райони среднякът се е обърнал към кулака. Това можеше преди новите избори да се предполага. След новите избори това предположение стана неоспорим факт. В това е първата и главната основа на опасността от идеологическо оформяване на антисъветската агитация в селото.

Второ, в редица райони нашите отстъпки на селячеството са оценени като признак на наша слабост. В това човек би могъл да се съмнява преди повторните избори. След новите избори не трябва да има място за съмнение. Оттук повикът на белогвардейските елементи в селото: „продължавай натиска!" В това е втората, макар и не тъй съществена, основа на опасността от засилване на антисъветската агитация в селото.

Комунистите трябва преди всичко да разберат, че *сегашният период в селото е период на борба за средняка, че завоюването на средняка на страната на пролетариата е най-важната задача на партията в селото,* че без изпълнението на тази задача опасността от оформяване на антисъветската агитация ще се засилва, и новият партиен курс може да принесе полза само на белогвардейщината.

Второ, комунистите трябва да разберат, че завоюването на средняка е възможно сега само на базата на новата партийна политика по линията на Съветите, на кооперацията, на кредита, на селскостопанския данък, на местния бюджет и пр., че мерките на административен натиск

могат само да провалят и погубят делото, че середнякът трябва да бъде убеден чрез мерки от икономически и политически характер в правилността на нашата политика, че той може да бъде „превзет“ само чрез пример, чрез показване.

Освен това комунистите трябва да разберат, че новият курс се въведе не за да се оживят антисъветските елементи, а за да се оживят Съветите и да се привлече основната маса на селячеството, че новият курс не изключва, а предполага решителна борба с антисъветските елементи, че ако антисъветските елементи казват: „продължавай натиска“, тъй като преценяват отстъпките спрямо селячеството като признак на наша слабост и ги използуват за целите на контрареволюцията — трябва непременно да им се докаже, че Съветската власт е твърда, като им се напомни затворът, който отдавна плаче за тях.

Аз мисля, че опасността от идеологическо оформяване и засилване на антисъветската агитация в селото ще бъде положително пресечена из корен, ако тези наши задачи бъдат усвоени и проведени в живота.

Тъй стои работата със седмия въпрос.

Да преминем към осмия въпрос.

VIII

Няма ли опасност от оформяване на безпартийни фракции в Съветите във връзка със засилването на влиянието на безпартийните?

За опасност в дадения случай може да се говори само условно. Няма нищо опасно, ако влиянието на повече или по-малко организираните безпартийни расте там, където влиянието на комунистите още не е проникнало. Така стои например въпросът с профсъюзите в града и с безпартийните, повече или по-малко съветски обединения в селото. Опасността започва в момента, в който обединението на безпартийните започне да помисля да замени партията.

Откъде се взема тази опасност?

Характерно е, че в работническата класа у нас такава опасност не се наблюдава или почти не се наблю-

дава. С какво да се обясни това? Това се обяснява с обстоятелството, че в работническата класа у нас съществува около партията многоброен актив от безпартийни работници, които обгръщат партията с атмосфера на доверие и я свързват с милионните маси на работническата класа.

Не по-малко характерно е, че тази опасност е особено остра всред селячеството. Защо? Защото партията е слаба между селяните, партията няма още многоброен актив от безпартийно селячество, който да може да я свърже с десетките милиони селяни. А при това никъде, изглежда, не се чувствува такава остра нужда от безпартиен актив, както всред селячеството.

Изводът е един: за да се ликвидира опасността от откъсване и отчуждаване на безпартийните селски маси от партията, трябва да се създаде около партията многоброен безпартиен актив от селячеството.

Но такъв актив не може да се създаде с един замах или в няколко месеца. Той може да бъде създаден и излъчен от останалата маса на селячеството само с течение на времето, в процеса на работата, в процеса на оживяването на Съветите, в процеса на изграждането на кооперативната общественост. За тази цел трябва да се измени самият подход на комуниста към безпартийния. За тази цел е необходимо комунистът да се отнася към безпартийния като равен към равния. За тази цел е необходимо комунистът да се научи да се отнася към безпартийния с доверие като брат към брата. Не може да се иска от безпартийния доверие, когато той получава срещу това недоверие. Ленин казваше, че отношенията между партийците и безпартийните трябва да бъдат отношения на „взаимно доверие“. Тези думи на Ленин не бива да се забравят. Да се създаде обстановка на взаимно доверие между партийци и безпартийни — ето какво е необходимо преди всичко, за да се подготвят условията за създаване на многоброен безпартиен актив от селяни около партията.

А как се създава това взаимно доверие? Разбира се, не изведнаж и не по пътя на разпореждания. То може да се създава, както казва Ленин, само чрез

„взаимния контрол“ на партийците и безпартийните, чрез взаимната проверка в процеса на всекидневната практическа работа. В периода на първата партийна чистка партийците се проверяваха чрез безпартийните и това даде полезни резултати за партията, като създаде около нея атмосфера на необикновено доверие. Ленин още тогава казваше по този повод, че поуките от първата чистка по отношение взаимната проверка на партийците и безпартийните трябва да бъдат разпространени във всички области на нашата работа. Мисля, че е време да си спомним за този съвет на Ленин и да вземем мерки за неговото провеждане в живота.

И тъй, взаимна критика и взаимна проверка на партийците и безпартийните, провеждани в процеса на всекидневната практическа работа като средство за създаване на атмосфера на взаимно доверие помежду им — такъв е пътят, по който трябва да тръгне партията ако тя иска да ликвидира опасността от отчуждаване на милионите безпартийни от партията, ако тя иска да създаде около своите организации в селата многоброен безпартиен актив от селяни.

Тъй стои работата с осмия въпрос.

Да преминем към деветия въпрос.

IX

Ще съумеем ли действително без чужда помощ да извършим обновяване и значително разширяване на основния капитал на едрата индустрия?

Този въпрос може да се разбере двояко.

Или тук се има предвид една незабавна помощ на Съветската държава чрез кредити от страна на съществуващите капиталистически държави, като неизбежно условие за развитието на съветската индустрия, и тогава би било възможно да се даде един отговор, съответствуващ на такава постановка на въпроса.

Или се има предвид помощта на Съветската държава от пролетариата на Запада в бъдеще, след като той победи, като неизбежно условие за изграждането на социалистическото стопанство, и тогава би трябвало да се даде друг отговор.

За да не огорча никого, аз ще се постарая да дам отговор на двете възможни тълкувания на този въпрос.

Да започнем от първото тълкуване.

Възможно ли е развитието на тежка съветска индустрия в условията на капиталистическото обкръжение без кредити отвън?

Да, възможно е. Това дело ще бъде свързано с големи трудности, ще трябва да се преживеят тежки изпитания, но ние все пак ще смогнем, въпреки всички тези затруднения, да проведем индустриализацията на нашата страна без кредити отвън.

Досега историята познаваше три пътища за създаване и развитие на мощни индустриални държави.

Първият път — това е пътят на завземане и ограбване на колонии. Така се развиваше например Англия, която, след като заграби колонии във всички части на света, смучеше оттам „добавъчен капитал“ за засилването на своята индустрия в продължение на две столетия и се превърна, в края на краищата, във „фабрика на света“. Вие знаете, че за нас този път на развитие е неприемлив, защото колониалните завземания и грабежи са несъвместими с характера на съветския строй.

Вторият път — това е пътят на военния разгром и контрибуциите, провеждан от една страна по отношение на друга страна. Така беше например с Германия, която, след като разгроми Франция през време на Френско-пруската война и като измъкна от нея 5 милиарда контрибуция, вля след това тази сума в каналите на своята индустрия. Вие знаете, че този път на развитие е също тъй несъвместим с характера на съветския строй, защото той по същество с нищо не се различава от първия.

Третият път — това е пътят на заробващите концесии и на заробващите заеми, идващи от капиталистически развитите страни в страните, изостанали капиталистически. Така беше например с царска Русия, която, раздавайки заробващи концесии и вземайки заробващи заеми от западните държави, се вмъкна по този начин в ярема на едно полуколониално съществуване, което не изключваше обаче това, че тя можеше по-късно да се добере, в края на краищата, до пътя на едно самостоя-

телно индустриално развитие, разбира се, не без помощта на няколко повече или по-малко „сполучливи“ войни и, разбира се, не без ограбването на съседните страни. Едва ли трябва да се доказва, че този път е също тъй неприемлив за Съветската страна: не за това ние проливахме кръв в тригодишната война с империалистите от всички страни, за да влезем на другия ден след победоносното завършване на гражданската война доброволно под робството на империализма.

Би било неправилно да се мисли, че всеки от тези пътища на развитие се осъществява в практическия живот непременно в чист вид и непременно изолирано от другите пътища. В действителност в историята на отделните държави тези пътища често са се кръстосвали и допълняли един други, създавайки образци на тяхно преплитане. Пример на такова преплитане на пътищата е например историята на развитие на Североамериканските съединени щати. Това обстоятелство се обяснява с факта, че различните пътища на развитие, при всичките си отлики един от друг, имат някои общи черти, които ги сближават помежду им и правят възможно тяхното преплитане: първо, всички водят към създаването на *капиталистически* индустриални държави; второ, всички предполагат приток на „добавъчни капитали“ отвън, получавани по един или друг начин, *като неизбежно условие* за образуване на такива държави. Но би било още по-неправилно те да се смесват въз основа на това едни с други и да се трупат на един куп, без да се разбира, че трите пътища на развитие означават все пак три различни метода за образуване на индустриални капиталистически държави, че всеки от тези пътища налага своя особен отпечатък върху физиономията на тези държави.

Но тогава какво остава да прави Съветската държава, щом старите пътища на индустриализация на страната са неприемливи за нея, а притокът на нови капитали при незаробващи условия си остава все още изключен?

Остава новият път на развитие, път още неизпитан напълно от другите страни, път на развитие на едра индустрия без кредити отвън, път на индустриализация

на страната без задължителен приток на чуждестранен капитал — пътят, набелязан от Ленин в статията „По-добре по-малко, но по-добре".

„Ние трябва да се постараем — казва Ленин — да изградим държава, в която работниците да запазят ръководството си над селяните, доверието на селяните към себе си, и с най-голяма икономия да изгонят от своите обществени отношения всички следи от каквито и да са излишества.

Ние трябва да сведем нашия държавен апарат до максимална икономия . . . Ако запазим за работническата класа ръководството над селячеството, ще получим възможност с цената на най-големи икономии на стопанството в нашата страна да постигнем това, че всяко най-дребно спестяване да се запази за развитието на нашата тежка машинна индустрия, за развитието на електрификацията . . Само тогава – казва по-нататък Ленин — ние ще бъдем в състояние да се прехвърлим, изразено фигуративно, от единия кон на другия, именно от селския, мужишкия, сиромашкия кон, от коня на икономиите, правени с оглед на разорената селска страна — на коня, към който пролетариатът се стреми и не може да не се стреми, на коня на едрата машинна индустрия, на електрификацията, на Волховстроя и т. н." (виж т. XXVII, стр. 417).

Този е пътят, по който нашата страна вече тръгна и който трябва да извърви, за да развие своя едра индустрия и сама да се развие в мощна индустриална пролетарска държава.

Както вече казах, този път не е изпитан от буржоазните държави. Но това далеч още не значи, че той е невъзможен за пролетарската държава. Онова, което е невъзможно или почти невъзможно в дадения случай за буржоазните държави — е напълно възможно за една пролетарска държава. Работата е там, че пролетарската държава има в това отношение такива предимства, каквито нямат и, разбира се, не могат да имат буржоазните държави. Национализираната земя, национализираната индустрия, национализираният транспорт и кредит, монополизираната външна търговия, регулираната от държавата вътрешна търговия — всичко това са такива нови източници на „добавъчни капитали", които могат да се използуват за развитието на индустрията на нашата страна, каквито не е имала още нито една буржоазна държава. Вие знаете, че тези и подобни на тях източници се вече използуват от пролетарската власт за развитието

на нашата индустрия. Вие знаете, че ние имаме вече по този път известни немаловажни успехи.

Ето защо пътят на развитие, който е невъзможен за буржоазните държави, е напълно възможен за пролетарската държава, въпреки всичките му трудности и изпитания.

Освен това трябва да се забележи, че липсата в дадения момент на приток на капитал отвън при незаробващи условия не може да бъде нещо вечно и несъмнено. Вие знаете, че вече започна известен приток на капитал отвън в нашата страна. Едва ли има основание за съмнение, че този приток ще се засилва успоредно с растежа и укрепването на нашето народно стопанство.

Тъй стои работата с първото тълкуване на въпроса.

Да преминем към второто тълкуване на въпроса.

Възможно ли е изграждането на социалистическо стопанство в нашата страна без предварителната победа на социализма в главните страни на Европа, без пряката помощ с техника и съоръжения от страна на победилия пролетариат на Европа?

Преди да премина към този въпрос, отговор на който всъщност е вече даден от мен в началото на тази реч, аз бих желал да разсея едно твърде разпространено недоразумение, свързано с този въпрос. Това недоразумение се състои в обстоятелството, че някои другари са склонни да отъждествяват въпроса за „обновяването и разширението на основния капитал на едрата индустрия“ с въпроса за изграждането на социалистическо стопанство в нашата страна. Може ли да се съгласим с такова отъждествяване? Не, не може. Защо? Защото първият въпрос е по-ограничен по своя обем от втория. Защото първият въпрос за разширението на основния капитал на индустрията заема само една *част* от народното стопанство — индустрията, докато въпросът за изграждането на социалистическото стопанство обгръща *цялото* народно стопанство, т. е. *и* индустрията, *и* селското стопанство. Защото проблемата за изграждането на социализма значи проблема за *организация* на народното стопанство като цяло, проблема за *правилно съчетание* на индустрията и селското стопанство, докато въпросът за

разширението на основния индустриален капитал дори не засяга, строго казано, тази проблема. Ние можем да си представим, че основният капитал на индустрията се вече обновява и разширява, но това още съвсем не значи, че с това е вече разрешена проблемата за изграждането на социалистическото стопанство. Социалистическото общество е едно производително-потребително дружество на работниците от индустрията и от селско о стопанство. Ако в това дружество индустрията не е координирана със селското стопанство, което дава суровините и продоволствието и поглъща произведенията на индустрията, ако индустрията и селското стопанство не съставляват, по този начин, едно народностопанско цяло — от това не ще се получи никакъв социализъм.

Ето защо въпросът за взаимните отношения на индустрията и селското стопанство, въпросът за взаимните отношения на пролетариата и селячеството е основният въпрос на проблемата за изграждането на социалистическото стопанство.

Ето защо въпросът за обновяването и разширяването на основния капитал на тежката индустрия не може да се отъждествява с въпроса за изграждането на социалистическото стопанство.

И тъй, възможно ли е изграждането на социалистическо стопанство в нашата страна без предварителната победа на социализма в другите страни, без пряката помощ с техника и съоръжения от страна на победилия пролетариат на Запада?

Да, възможно е. И не само е възможно, но и необходимо, но и неизбежно. Защото ние вече строим социализъм, развивайки национализираната индустрия и спойвайки я със селското стопанство, като въвеждаме в селото кооперацията и включваме селското стопанство в общата система на съветското развитие, като оживяваме Съветите и сливаме държавния апарат с милионните маси на населението, като изграждаме нова култура и създаваме нова общественост. Няма съмнение, че по този път се срещат маса трудности, че ние ще трябва да преживеем още цяла редица изпитания. Няма съмнение, че работата би се коренно улеснила, ако би сварила да

дойде на помощ победата на социализма на Запад. Но, първо, победата на социализма на Запад не се „прави“ тъй скоро, както на нас би се искало, второ, тези трудности са преодолими и ние, както се знае, ги вече преодоляваме.

За всичко това аз вече говорих в началото на своята реч. За това говорих и по-преди в своя доклад пред московския актив*. А още по-рано се говореше за това в моя „Предговор“ към книжката „По пътя към Октомври“. Аз казах, че отричането на социалистическите възможности за строителство в нашата страна е ликвидаторство, което води към израждане на партията. Едва ли трябва сега да се повтаря пак казаното вече няколко пъти по-рано. Затова аз ви отправям към съчиненията на Ленин, в които ще намерите достатъчно количество материали и положения по този предмет.

Бих искал само да кажа няколко думи върху историята на въпроса и за неговото значение за партията в дадения момент.

Ако не се смятат дискусиите през 1905—1906 година, въпросът за изграждането на социализма в една страна беше най-напред поставен пред партията по време на империалистическата война през 1915 година. Известно е, че Ленин тогава за първи път формулира положението за „възможността на победа на социализма“ първоначално „в една, отделно взета, капиталистическа страна“ (виж т. XVIII, стр. 232). Това беше периодът на поврат от буржоазнодемократическата революция към социалистическата революция. Известно е, че Троцки още тогава оспори това положение на Ленин, като заяви: „безнадеждно е да се мисли ... че например революционна Русия би могла да устои пред лицето на консервативна Европа“ (виж т. III от съч. на Троцки, ч. I, стр. 90).

През 1921 година, след Октомврийската революция и гражданската война, когато въпросите на строителството се поставиха на дневен ред, въпросът на изграждането на социализма наново изплува в партията. Това беше периодът, когато завоят към „новата икономическа

* Виж настоящия том, стр. 76—111. — *Ред.*

политика" се преценяваше от някои другари като оттегляне от социалистическите задачи, като оттегляне от социалистическото строителство. Известно е, че Ленин в своята брошура „За продоволствения данък" [37] определи тогава завоя към „новата икономическа политика" като необходимо условие за спойката на индустрията със селското стопанство, като условие за изграждането на фундамента на социалистическата икономика, като път към успешното изграждане на социализма. Това беше през април 1921 година. Като че ли в отговор на това Троцки, през януари 1922 година, в предговора към своята книга „1905 година" излага едно съвсем противоположно схващане по въпроса за социалистическото строителство в нашата страна, заявявайки, че „противоречията в положението на едно работническо правителство в една изостанала страна с огромно мнозинство селско население могат да намерят своето разрешение само в международен мащаб, върху арената на световната пролетарска революция".

Година след това (през 1922 година) отново се противопоставят едно на друго изявлението на Ленин на пленума на Моссъвета, че „от неповска Русия ще стане социалистическа Русия", и изявлението на Троцки в послесловието към „Програмата на мира", че „истинският подем на социалистическото стопанство в Русия ще стане възможен само след победата на пролетариата в най-важните европейски страни".

Най-сетне, след още една година, не много преди своята смърт, Ленин отново се връща на този въпрос в статията „За кооперацията" (май 1923 г.), заявявайки, че у нас, в Съветския съюз, е налице „всичко необходимо за построяването на пълно социалистическо общество".

Това е кратката история на въпроса.

Вече от тази историческа справка се вижда, че проблемата за изграждането на социализма в нашата страна е една от най-важните проблеми на нашата партийна практика. Едва ли трябва да се доказва, че Ленин не би се връщал много пъти на нея, ако не я смяташе за извънредно важен въпрос на нашата практика.

В по-нататъшното развитие на нашата икономика изострянето на борбата в нея между елементите на социализма и капитализма, и особено пък временната стабилизация на капитализма, само изостриха и засилиха значението на въпроса за възможността на социалистическо строителство в нашата страна.

В какво се състои важността на този въпрос от гледна точка на партийната практика?

В това, че той засяга въпроса за перспективата на нашето строителство, за задачите и целите на това строителство. Не можем да строим истински, ако не знаем в името на какво строим. Не можем да се движим нито крачка, ако не знаем посоката на движението. Въпросът за перспективата е един извънредно важен въпрос за нашата партия, която е свикнала да има пред себе си ясна и определена цел. Строим ли ние в името на социализма, разчитайки на победата на социалистическото строителство, или строим наслука, слепешком, за да наторим „в очакване на социалистическата революция в целия свят" почвата за буржоазната демокрация — това е сега един от основните въпроси. Не може да се работи и да се строи истински, ако няма ясен отговор на този не по-малко ясен въпрос. Стотици и хиляди партийни работници, професионалисти и кооператори, стопански и културни дейци, военни работници и комсомолци се обръщат към нас, питат ни, питат нашата партия: към какво да се насочваме, в името на какво да строим? И горко на ония ръководители, които не съумеят или не пожелаят да дадат ясен и определен отговор на този въпрос, които започнат да си въртят опашката и да пращат хората от Понтий при Пилат, удавяйки в интелигентски скептицизъм социалистическите перспективи на нашето строителство.

Великото значение на ленинизма се състои, между другото, именно в това, че той не признава строителство наслука, слепешком, че той не допуска строителство без перспектива, че той дава на въпроса за перспективата на нашата работа ясен и определен отговор, заявявайки, че ние имаме всички данни за изграждането на социали-

стическо стопанство в нашата страна, че ние можем и трябва да градим пълно социалистическо общество.

Тъй стои работата с въпроса за възможността за изграждането на социалистическото стопанство.

Друг е въпросът, дали ще успеем сигурно да изградим социалистическото стопанство. Това зависи не само от нас. Това зависи също тъй от силата и слабостта на нашите врагове и на нашите приятели вън от нашата страна. Ние ще го изградим, ако ни позволят да градим, ако успеем да продължим периода на „отдих“, ако няма сериозна интервенция, ако интервенцията не бъде победоносна, ако силата и мощта на международното революционно движение, от една страна, и силата и мощта на нашата собствена страна, от друга, бъдат достатъчно големи, за да направят невъзможен един сериозен опит за интервенция. И обратно, ние не ще го изградим, ако ни разгромят в резултат на една успешна интервенция.

Тъй стои работата с деветия въпрос.

Да преминем към последния въпрос.

X

Посочете най-големите предстоящи трудности на нашето партийно и съветско строителство във връзка със стабилизацията и със забавянето на световната революция, особено в областта на взаимните отношения на партията и работническата класа, на работническата класа и селячеството.

Такива трудности, ако се вземат предвид главните измежду тях, аз наброих пет. Ролята на стабилизацията на капитализма се състои в това, че тя ги донякъде усилва.

Първата трудност. Тя се състои в затрудненията, свързани с опасността от чужда въоръжена интервенция. Това не значи, че ние стоим пред непосредствена опасност от интервенция, че империалистите са вече готови и са напълно в състояние незабавно да интервенират нашата страна. За тази цел империализмът би следвало да бъде поне дотолкова силен, колкото беше например преди войната, какъвто той, както е известно, не е в действителност. Сегашната война в Мароко[38] и

интервенцията в Китай[39], тези репетиции на бъдещи войни и интервенции, нагледно показват, че гръбнакът на империализма е отслабнал. Става дума, следователно, не за непосредствена интервенция, а за това, че докато има капиталистическо обкръжение — ще има и опасност от интервенция изобщо, а докато има опасност от интервенция — ние сме принудени да поддържаме в интереса на отбраната армия и флота, които поглъщат ежегодно стотици милиони рубли. А какво значи ежегодното изразходване на стотици милиони рубли за армията и флотата? Това значи съответно намаление на разходите за културно и стопанско строителство. Не ще и дума, че ако нямаше опасност от интервенция, ние бихме могли да употребим тези суми, или поне по-голямата част от тях, за засилване на индустрията, за подобряване селското стопанство, за въвеждане например реформата на общозадължителното първоначално образование и т. п. Оттук затрудненията в областта на строителната работа, свързани с опасността от интервенция.

Характерната особеност на тази трудност, за разлика от другите трудности, се състои в това, че нейното преодоляване не зависи само от нас, че тя може да бъде ликвидирана само със съвместните усилия на нашата страна и революционното движение на всички други страни.

Втората трудност. Тя се състои в затрудненията, свързани с противоречията между пролетариата и селячеството. Аз вече говорих за тези противоречия при разглеждането на въпроса за класовата борба в селото. Няма никаква нужда да се повтаря вече казаното. Тези противоречия вървят по линията на ценовата политика за земеделските продукти и за индустриалните изделия, по линията на селскостопанския данък, управлението на селата и т. п. Опасността се състои тук в дезорганизация на делото на спойката и в подкопаване на идеята за ръководството на селячеството от страна на пролетариата. Оттук трудността, свързана с тази опасност.

Характерната особеност на тази трудност, за разлика от предидущата трудност, се състои в това, че тя може да бъде преодоляна с нашите вътрешни сили. Новият

курс в село — това е пътят, необходим за преодоляването на тази трудност.

Третата трудност. Тя се състои в затрудненията, свързани с националните противоречия вътре в нашия Съюз, с противоречията между „центъра" и „крайнините". Тези противоречия се развиват на почвата на нееднаквостта на стопанските и културни условия на развитие на „центъра" и „крайнините", на почвата на изостаналостта на последните от първия. Ако политическите противоречия в тази област могат да се смятат вече за преодолени, културните и особено стопанските противоречия се намират още в процес на появяване и оформяване, предвид на което те тепърва трябва да бъдат преодолени. Тук се крият две опасности: опасност от великодържавно високомерие и чиновнически произвол на централните съюзни учреждения, нежелаещи или неумеещи да проявят необходимия усет към исканията на националните републики, от една страна, и опасност от национално недоверие и национална затвореност на републиките и областите по отношение на „центъра", от друга страна. Борба с тези опасности, особено с първата от тях — такъв е пътят на преодоляване трудностите в областта на националния въпрос.

Характерната особеност на тази трудност се състои в това, че тя, също както и втората трудност, може да бъде преодоляна с вътрешните сили на Съюза.

Четвъртата трудност. Тя се състои в затрудненията, свързани с опасността от откъсване на държавния апарат от партията, с опасността от отслабване на партийното ръководство над държавния апарат. Аз вече говорих за тази опасност при разглеждането на въпроса за опасностите от партийно израждане. Едва ли е нужно да се повтаря вече казаното. Тази опасност се култивира от наличността на буржоазнобюрократически елементи в държавния апарат. Тя се засилва и изостря от растежа на държавния апарат и от засилването на неговото относително значение. Задачата е да се намалява по възможност държавният апарат, да се изгонват систематически от него елементите на бюрократизма и на буржоазното разложение, да се разпределят ръководните

сили на партията по възловите точки на държавния апарат и да се осигури по този начин партийното ръководство над него.

Характерната особеност на тази трудност се състои в това, че тя, също както и третата трудност, може да бъде преодоляна с нашите собствени сили.

Петата трудност. Тя се състои в опасността от частично откъсване на партийните организации и профсъюзи от широките маси на работническата класа, от нуждите и исканията на тези маси. Тази опасност се появява и се развива поради засилването на бюрократическите елементи в редица органи на партийните и професионални организации, включително ядките и фабзавкомите. Тази опасност се засили в последно време във връзка с лозунга „с лице към селото", който премести вниманието на нашите организации от града в селото, от пролетариата към селячеството, при което много от другарите не разбраха, че обръщайки се с лице към селото, не бива да се застава с гръб към пролетариата, че лозунгът „с лице към селото" може да се осъществи само чрез пролетариата и със силите на пролетариата, че невнимателното отношение към исканията на работническата класа може само да усили опасността от откъсване на партийните и професионалните организации от работническите маси.

Какви са признаците на тази опасност?

Първо, загубване на усет и недостиг на внимание в нашите партийно-професионални организации към исканията и нуждите на широките маси на работническата класа; второ, неразбирането на факта, че у работниците се е засилило чувството за лично достойнство и чувството на господствуваща класа, че те не ще приемат и не ще понесат едно бюрократическо-канцеларско отношение от страна на партийните и професионалните организации; трето, неразбирането на факта, че не бива да се излиза пред работниците с необмислени разпоредби, че сега центърът на тежестта не е в такива „мероприятия", а в извоюването на доверието на цялата работническа класа на страната на партията; четвърто, неразбирането на факта, че не може да се проведат що-годе широки

мероприятия (например преминаване към работа на три стана в текстилния район), засягащи масата на работниците, без предварителна кампания всред работниците, без провеждането на широки производствени съвещания.

В резултат на всичко това имаме откъсване на редица партийни и професионални организации от широките маси на работническата класа и конфликти в предприятията. Известно е, че неотдавнашните конфликти, които се разиграха в текстилния район, разкриха наличността на всички тези язви в цяла редица наши партийни и професионални организации.

Такива са характерните черти на петата трудност по пътя на нашето строителство.

За да се преодолеят тези трудности, необходимо е, преди всичко, да се постигне освобождаването на нашите партийни и професионални организации от явно бюрократическите елементи, да се пристъпи към подновяването на състава на фабзавкомите, непременно да се оживят производствените съвещания, да се пренесе центърът на тежестта на партийната работа върху големите производствени ядки и да бъдат те снабдени с по-добри партийни работници.

Повече внимание и загриженост към исканията и нуждите на работническата класа, по-малко бюрократичен формализъм в практиката на нашите партийно-професионални организации, повече усет и отзивчивост към чувството за класово достойнство на работническата класа — ето каква е сега задачата.

Тъй стои работата с десетия въпрос.

„Правда“ бр. бр. 139, 141,
142 и 145, 21, 24, 25
и 26 юни 1925 г.

ДО УНИВЕРСИТЕТА „Я. М. СВЕРДЛОВ“

По случай деня на втория випуск на основния и професионалния курс

Свердловският университет е един от най-мощните инструменти за създаването на партиен команден състав за ръководене на масите.

През годините на своето съществуване Свердловският университет успя вече да даде на партията цели отреди от активни работници, действуващи на всички фронтове на социалистическото строителство.

Сега университетът отново предава за партийна работа един отред от 214 студенти — в своето множинство работници.

За да бъде плодотворна предстоящата работа на този отред при сложните задачи на строителството, стоящи пред партията — необходимо е този отред да помни за някои нови обстоятелства в нашата обстановка, които в дадения момент имат решаващо значение.

Какви са тези обстоятелства?

Първо, това е фактът, че основните класи на нашата страна, пролетариатът и селячеството, се измениха съществено в последно време, станаха по-активни и в политическо, и в стопанско отношение, поради което се и нуждаят от нов подход на партията към тях. Ние нямаме вече една декласирана работническа класа — сега имаме една напълно формирана и пълнокръвна класа на пролетарии, израснали културно и политически и поради това изискващи от партията едно по-гъвкаво и по-обмислено ръководство. Същото може да се каже за селячеството. Това вече не е старото селячество, подавено

от старите скорпиони и обзето от страх да не загуби бившите помешчически земи или притиснато между бариерите на системата на изземване излишъците. Това е ново селячество, израснало културно, забравило вече помешчика и изземването на излишъците, искащо евтини стоки и високи цени за житото и умеещо да използува до дъно партийния лозунг за оживяването на Съветите. Максимална гъвкавост по отношение на днешното селячество — ето какво се иска днес от партията. Да се завоюва отново селячеството на страната на пролетариата — в това е сега партийната задача.

Второ, това е обстоятелството, че в цяла редица райони средняkът се оказа в блок с кулака. Това е един основен факт, който не бива да се забравя нито за минута. От гледна точка на съюза на работниците и селяните диктатурата на пролетариата е ръководене на селячеството от пролетариата. А какво значи да се ръководи селячеството? Това значи да се възстанови напълно доверието на основната маса на селячеството към работническата класа и нейната партия. Без такова доверие няма пролетарско ръководство, без такова ръководство няма диктатура на пролетариата. Ето защо задачата на партията и на партийните работници е да водят работата по линията на възстановяването на пълното доверие на основната маса на селячеството към работническата класа.

Трето, това е обстоятелството, че в последно време нашите партийни работници заради лозунга „с лице към селото“ започнаха полека-лека да забравят работниците, изпуснаха изпредвид, че обръщайки се с лице към селото, ние не можем да застанем с гръб към града и особено към пролетариата. Това е също нов факт, който не бива да се забравя нито за минута. Трябва да се запомни, че в последно време в работническата класа се разви и засили особено чувството на сила и чувството на лично достойнство. Това е порасналото чувство на стопанин у класата, която е господствуваща в нашата страна. Това, другари, е най-голямото постижение в цялата наша работа, защото една работническа класа, която се чувствува не само като класа на работещите, но и като

класа на управляващите — такава класа е способна на чудеса. Но от това следва, че който от комунистите в своята работа не се съобразява с това чувство на стопанин у класата на пролетариите, той нищо не е разбрал от новата обстановка, той, строго казано, не е комунист, той положително ще си строши врата. Затова когато се говори за лозунга „с лице към селото", трябва заедно с това да се помни, че основната класа, призвана да проведе този лозунг, е работническата класа, че този лозунг може да се проведе в живота само дотолкова, доколкото работническата класа става действително ръководещата сила в страната. Ето защо най-близката задача на партията се състои в това, нашите партийни работници по места да разберат най-сетне необходимостта от най-внимателно и най-обмислено отношение към всички без изключение искания на работническата класа, както материални, така и културни.

Задачата на вашия отред от випускници се състои в това, да се съобрази с всички тези обстоятелства в своята работа по места.

Не се съмнявам, че вие ще съумеете да изпълните тази задача.

Позволете ми да ви пожелая пълен успех в предстоящата работа.

С комунистически поздрав

И. Сталин

„Правда" бр. 132,
13 юни 1925 г.

ОЩЕ ВЕДНЪЖ ПО НАЦИОНАЛНИЯ ВЪПРОС

По повод статията на Семич

Може само да се приветствува това, че Семич сега, след станалата дискусия в югославската комисия, се присъединява в своята статия изцяло и напълно към позицията на делегацията на РКП (б) в Коминтерна, но би било неправилно въз основа на това да се мисли, че между делегацията на РКП (б), от една страна, и Семич — от друга, нямаше разногласия преди дискусията или през време на дискусията в югославската комисия. Семич, както изглежда, е склонен именно тъй да мисли за разногласията по националния въпрос, стараейки се да ги сведе до недоразумения. Но той, за съжаление, дълбоко се лъже. В своята статия той твърди, че полемиката с него се дължала на „редица недоразумения", предизвикани „от една не изцяло преведена" негова реч в югославската комисия. С други думи, излиза, че тук е виновен преводачът, който, кой знае защо, не е превел изцяло речта на Семич. В интереса на истината аз съм принуден да заявя, че това твърдение на Семич съвсем не отговаря на действителността. Разбира се, би било по-добре, ако Семич подкрепеше това свое изявление с цитати от своята реч в югославската комисия, която се пази в архивата на Коминтерна. Но той, неизвестно защо, не е сторил това. Предвид на това аз съм принуден да извърша вместо Семич тази не много приятна, но съвсем необходима процедура.

Това е толкова по-необходимо, защото все пак останаха доста неясности в сегашната позиция на

Семич, дори сега, когато той изцяло се солидаризира с позицията на делегацията на РКП (б).

В своята реч пред югославската комисия (виж „Большевик“[40] бр. 7)* аз говорих за разногласия по три въпроса: 1) по въпроса за начините на разрешаване националния въпрос, 2) по въпроса за вътрешното социално съдържание на националното движение в дадената историческа епоха и 3) по въпроса за ролята на международния момент в националния въпрос.

По първия въпрос аз твърдях, че Семич „не напълно си е изяснил основната същност на постановката на националния въпрос у болшевиките“, че той откъсва националния въпрос от общия въпрос за революцията, че той по този начин застава на пътя, който свежда националния въпрос до един конституционен въпрос.

Вярно ли е всичко това?

Четете следните места от речта на Семич в югославската комисия (30 март 1925 г.) и съдете сами:

„Може ли да се сведе националният въпрос до един конституционен въпрос? Преди всичко, една теоретическа постановка. Да кажем, че в една държава X живеят три нации — A, B и C. Тези три нации изявяват желанието, че искат да живеят в една държава. Тогава за какво става дума в един такъв случай. Разбира се, за регулирането на вътрешните отношения в тази държава. Значи, въпросът е от конституционен характер. В този теоретически случай националният въпрос се свежда до един конституционен въпрос . . . Ако ние в такъв теоретически случай свеждаме националния въпрос до един конституционен въпрос, тогава трябва да се каже — и това аз винаги съм подчертавал, — че самоопределението на народите, включително и тяхното отделяне, е условие за разрешаването на конституционния въпрос. И само на тази плоскост аз поставям конституционния въпрос.“

Мисля, че тези места от речта на Семич не се нуждаят от по-нататъшни коментарии. Ясно е, че оня, който разглежда националния въпрос като съставна част от общия въпрос за пролетарската революция, не може да го свежда до конституционен въпрос. И обратно, само оня, който откъсва националния въпрос от общия въпрос за пролетарската революция, само той може да го сведе до конституционен въпрос.

---

* Виж настоящия том, стр. 59—64. — *Ред.*

В речта на Семич се съдържа указанието, че правото на национално самоопределение не може да се извоюва без революционна борба. Семич казва: „Разбира се, че такива права могат да се извоюват само чрез революционна борба. Те не могат да се извоюват по парламентарен начин, а могат да бъдат придобити само чрез масови революционни действия." Но какво значи „революционна борба" и „революционни действия"? Могат ли да се отъждествят „революционната борба" и „революционните действия" със свалянето на господствуващата класа, със завземането на властта, с победата на революцията като условие за разрешаването на националния въпрос? Разбира се, не могат. Едно нещо е да говориш за победата на революцията като за главно условие за разрешаването на националния въпрос, и съвсем друго нещо е да поставяш „революционните действия" и „революционната борба" като условие за разрешаването на националния въпрос. Трябва да се отбележи, че пътят на реформите, конституционният път съвсем не изключва „революционните действия" и „революционната борба". При определянето на революционния и реформисткия характер на една или друга партия трябва да се смятат за решаващи не „революционните действия" сами по себе си, а ония политически цели и задачи, в името на които те се предприемат и използуват от партията. Както е известно, през 1906 година, след разтурването на първата Дума, руските меншевики предлагаха да се организира „обща стачка" и даже „въоръжено въстание". Но това никак не им попречи да си останат меншевики. Защото, за какво предлагаха те тогава всичко това? Разбира се, не за разгрома на царизма и за организирането на пълната победа на революцията, а за да „упражнят натиск" върху царското правителство с цел да се извоюва реформа, с цел да се разшири „конституцията", с цел да се свика една „подобрена" Дума. „Революционни действия" *за* реформиране на стария режим *при* запазването на властта в ръцете на господствуващата класа — това е едно, това е конституционен път. „Революционни действия" за събарянето на стария режим, за свалянето на господствуващата класа — това

е друго, това е революционен път, това е път към пълната победа на революцията. Разликата тук е коренна.

Ето защо аз мисля, че позоваването на Семич на „революционната борба“ *при* свеждане на националния въпрос до въпрос на конституцията не опровергава, а само потвърждава моето изказване, че Семич „не напълно си е изяснил основната същност на постановката на националния въпрос у болшевиките“, защото той не е разбрал, че националният въпрос трябва да се разглежда не изолирано, а в неразделна връзка с въпроса за победата на революцията, като част от общия въпрос за революцията.

Наблягайки на това, аз съвсем не искам да кажа, че съм изказал нещо ново за грешката на Семич по този въпрос. Нищо подобно. За тази грешка на Семич говореше др. Мануилски още на V конгрес на Коминтерна[41], като заяви, че:

„В своята брошура „Националният въпрос в светлината на марксизма“ и в ред статии, обнародвани в органа на Югославската комунистическа партия „Радник“, Семич издига като практически лозунг за компартията борбата за ревизия на конституцията, т. е. фактически поставя целия въпрос за самоопределението на нациите изключително на конституционна почва“ (виж стенограмата на V конгрес, стр. 596—597).

За същата грешка говореше Зиновиев в югославската комисия, като заяви, че:

„Оказва се, в перспективата на Семич липсва малко нещо — революцията“, че националният въпрос е „революционна, а не конституционна “проблема“ (виж „Правда“ бр. 83).

Не е възможно всички тези забележки на представителите на РКП (б) в Коминтерна относно грешките на Семич да бъдат случайни, лишени от основание. Няма пушек без огън.

Тъй стои въпросът с първата, с основната грешка на Семич.

Останалите негови грешки произтичат непосредствено от тази основна грешка.

По втория въпрос аз в своята реч (виж „Болшевик“ бр. 7) твърдях, че Семич „не иска да разглежда националния въпрос като въпрос, по същество селски“*

* Виж настоящия том, стр. 61. — *Ред.*

Вярно ли е това?

Прочетете следното място от речта на Семич в югославската комисия и съдете сами:

„В какво се заключава — пита Семич — социалният смисъл на националното движение в Югославия? И отговаря пак там: „Това социално съдържание се състои в конкурентната борба между сръбския капитал, от една страна, и хърватския и словенския — от друга“ (виж речта на Семич в югославската комисия).

Че конкурентната борба на словенската и хърватската буржоазия със сръбската буржоазия не може да не играе тук известна роля — в това, разбира се, не може да има съмнение. Но също тъй е несъмнено, че един човек, който съзира социалния смисъл на националното движение в конкурентната борба на буржоазиите от разните националности, не може да разглежда националния въпрос като въпрос по същество селски. В какво се състои същността на националния въпрос сега, когато националният въпрос се е превърнал от местен и вътрешнодържавен въпрос в световен въпрос, във въпрос за борбата на колониите и зависимите националности против империализма? Същността на националния въпрос се състои сега в борбата на народните маси на колониите и зависимите националности против финансовата експлоатация, против политическото поробване и културното обезличаване на тези колонии и на тези националности от страна на империалистическата буржоазия на господствуващата националност. Какво значение може да има при такава постановка на националния въпрос конкурентната борба на буржоазиите от различните националности помежду им? Безусловно, не решаващо, а в някои случаи даже маловажно. Съвсем очевидно е, че тук става дума, преди всичко, не за това, че буржоазията на една националност ще победи или може да победи в конкурентната борба буржоазията на друга националност, а за това, че империалистическата група на господствуващата националност експлоатира и потиска основните маси и, преди всичко, селските маси на колониите и зависимите националности, а като ги потиска и експлоатира, тя ги увлича в борбата против империализма, прави ги съюзници на пролетарската революция. Не може да се разглежда

националният въпрос като един по същество селски въпрос, ако социалният смисъл на националното движение се свежда до конкурентната борба на буржоазиите от разните националности. И обратно: не може да се съзира социалният смисъл на националното движение в конкурентната борба на буржоазиите от разните националности, ако разглеждаш националния въпрос като един по същество селски въпрос. Няма никаква възможност да се постави знак на равенство между тези две формули.

Семич се позовава на едно място от брошурата на Сталин „Марксизмът и националният въпрос“, написана в края на 1912 година. Там е казано, че „в условията на *възхождащия* капитализъм националната борба е борба на буржоазните класи помежду им“. Очевидно, той се опитва с това да намекне, че е правилна неговата формула за определяне социалния смисъл на националното движение в дадените исторически условия. Но брошурата на Сталин е написана преди империалистическата война, когато в представата на марксистите националният въпрос не беше още въпрос от световно значение, когато основното искане на марксистите за правото на самоопределяне се оценяваше не като част от пролетарската революция, а като част от буржоазнодемократическата революция. Би било смешно да не се забележи, че оттогава международната обстановка се коренно измени, че, от една страна, войната и, от друга страна, Октомврийската революция в Русия превърнаха националния въпрос от частица на буржоазнодемократическата революция в частица на пролетарско-социалистическата революция. Ленин казваше още през октомври 1916 година в своята статия за „Резултатите от дискусията за самоопределението“[42], че главната точка на националния въпрос — за правото на самоопределяне — е престанала да съставлява част от общодемократическото движение, че тя вече се е превърнала в съставна част на общопролетарската, на социалистическата революция. Да не говоря за по-късните трудове по националния въпрос както на Ленин, така и на други представители на руския комунизъм. Какво значение може да има след всичко това позоваването на Семич на познатото място в брошурата на Сталин, напи-

сана в периода на *буржоазно*-демократическата революция в Русия, сега, когато ние, по силата на новата историческа обстановка, встъпихме в нова епоха, в епохата на *пролетарската* революция? То може да има само това значение, че Семич цитира вън от пространството и времето, вън от зависимостта от живата историческа обстановка, като нарушава с това елементарните изисквания на диалектиката и не се съобразява с това, че правилното в една историческа обстановка може да се окаже неправилно в друга историческа обстановка. В своята реч в югославската комисия аз вече казах, че в постановката на националния въпрос от руските болшевики трябва да се различават два стадия: предоктомврийски стадий, когато ставаше дума за буржоазнодемократическа революция, а националният въпрос се разглеждаше като част от общодемократическото движение, и октомврийски стадий, когато ставаше вече дума за пролетарска революция, а националният въпрос се превърна в съставна част на пролетарската революция. Едва ли е нужно да се доказва, че това различаване има решаващо значение. Боя се, че Семич все още не си е изяснил смисъла и значението на това различие между двата стадия в постановката на националния въпрос.

Ето защо аз мисля, че в опита на Семич да разглежда националното движение не като един по същество селски въпрос, а като въпрос на конкуренция на буржоазиите от разните националности — „се крие подценяване вътрешната мощ на националното движение и неразбиране на дълбоко народния, дълбоко революционния характер на националното движение" (виж „Большевик", бр. 7)*.

Тъй стои въпросът с втората грешка на Семич.

Характерно е, че съвсем същото казва Зиновиев за тази грешка на Семич в своята реч в югославската комисия, заявявайки:

„Не е правилно твърдението на Семич, че в Югославия селското движение се възглавявало от буржоазията и затова било нереволюционно" (виж „Правда", бр. 83).

---

* Виж настоящия том, стр. 61. — *Ред.*

Случайно ли е това съвпадение? Разбира се, не! Аз пак ще кажа: няма пушек без огън.

Най-сетне, по третия въпрос аз твърдях, че Семич прави „опит да разглежда националния въпрос в Югославия без връзка с международната обстановка и с вероятните перспективи в Европа“ *.

Вярно ли е това?

Да, вярно е. Защото в своята реч Семич не направи даже най-малък намек за това, че в съвременните условия международната обстановка е, особено по отношение на Югославия, един извънредно важен фактор за разрешаването на националния въпрос. Фактът, че самата югославска държава се образува в резултат на сбиването на двете главни империалистически коалиции, че Югославия не може да изскочи от тази голяма игра на сили, която става днес в заобикалящите я империалистически държави — всичко това е останало вън от погледа на Семич. Позоваването на Семич на това, че той напълно допуска известни промени в международната обстановка, по силата на които въпросът за самоопределянето може да стане актуално-практически въпрос — това позоваване трябва да се счете сега, при дадената международна обстановка, за вече недостатъчно. Въпросът сега съвсем не е в това, да се признае актуалността на въпроса за правото на народите на самоопределяне при известни промени в международната обстановка в едно възможно и далечно бъдеще — това биха могли сега, в случай на нужда, перспективно да признаят даже буржоазните демократи. Въпросът сега не е там, а в това, да не се превръщат днешните граници на югославската държава, които се образуваха в резултат на войни и насилия, в изходен пункт и законна база за разрешаването на националния въпрос. Едно от двете: или въпросът за националното самоопределяне, т. е. за коренното изменение на границите на Югославия, е един *придатък* към националната програма, очертаваща се бледо в едно далечно бъдеще, или той е *основата* на националната програма. Във всеки случай, ясно е, че точката за пра-

* Виж настоящия том, стр. 61. — *Ред.*

вото на самоопределяне не може да бъде едновременно *и* придатък, *и* основа на националната програма на Югославската компартия. Боя се, че Семич все още продължава да разглежда правото на самоопределяне като перспективен придатък към националната програма.

Ето защо аз мисля, че Семич откъсва националния въпрос от въпроса за общото международно положение, поради което въпросът за самоопределянето, т. е. за изменението на границите на Югославия, е у него по същество не актуален, а академически въпрос.

Тъй стои въпросът с третата грешка на Семич.

Характерно е, че съвсем същото казва др. Мануилски за тази грешка на Семич в своя доклад на V конгрес на Коминтерна:

> „Основната предпоставка на цялата постановка на националния въпрос от Семич е мисълта, че пролетариатът трябва да приеме буржоазната държава *в границите, създадени чрез ред войни и насилия*“ * (виж стенограмата на V конгрес на Коминтерна, стр. 597).

Може ли това съвпадение да се сметне за случайно съвпадение? Разбира се, не може!

Още веднаж ще повторя: няма пушек без огън.

Списание „Болшевик“ бр. 11—12.
30 юни 1925 г.
Подпис: И. Сталин.

---

* Курсивът е мой. *И. Ст.*

ЗА РЕВОЛЮЦИОННОТО ДВИЖЕНИЕ НА ИЗТОКА

Интервю, дадено на японския кореспондент на „Ниши-Ниши"
господин Фусе

ВЪПРОСИТЕ НА Г. ФУСЕ И ОТГОВОРИТЕ НА И. В. СТАЛИН

1-и въпрос. Японският народ, който е най-напреднал от народите на Изтока, е повече от всички други заинтересован в успехите на освободителното движение на народите от Изтока. Той с готовност би станал съюзник на СССР в това велико дело — освобождението на поробените народи на Изтока от игото на империализма на западните държави. Обаче Япония, която е същевременно капиталистическа държава, трябва понякога да върви против това движение, застанала на един фронт със западните държави (например: англо-японският съюз, по силата на който Япония бе длъжна да оказва помощ на Англия в борбата ѝ против въстаниците в Индия, и съвместната акция на Япония с Англия, Америка и Франция против китайските работници при последните събития в Шангхай).

Какъв би могъл да бъде, по Вашето мнение, изходът от това трудно положение, създавано от противоречието между националните стремежи на японския народ, от една страна, и държавния и социален строй на японската държава — от друга?

Отговор. Вярно е, че японският народ е най-напредналият от народите на Изтока, че той е заинтересован в успехите на освободителното движение на потиснатите народи. Един съюз на японския народ с народите на Съветския съюз би бил решаваща стъпка за освобождаването на народите на Изтока. Един такъв съюз би отбелязал началото на края на големите колониални империи

началото на края на световния империализъм. Този съюз би бил непобедим.

Но също тъй е вярно и това, че държавният и социален строй на Япония тласка японския народ по пътя на империализма, създавайки от него инструмент не за освобождението, а за поробването на народите на Изтока.

Вие питате: как да се излезе от това противоречие между интересите на японския народ, от една страна, и държавния и социален строй на Япония — от друга?

Изходът е един: да се измени държавният и социален строй на Япония съответно с основните интереси на японския народ.

Едно време Русия беше страшилище за народите от Изтока, жандарм на всяко освободително движение. С какво да се обясни фактът, че тя от жандарм на освободителното движение се превърна в приятел и знаменосец на това движение? Само с това, че бе изменен държавният и социален строй на Русия.

2-и въпрос. Източните народности, населяващи територията на СССР, бяха изостанали с много столетия поради деспотическия режим на царското управление и едва след революцията получиха правото на самостоятелно развитие на индустрията, селското стопанство, културата и т. н.

Колко години приблизително ще бъдат, по Вашето мнение, нужни на тези източни народности на СССР, за да застанат на еднакво културно равнище с другите народности на СССР?

Отговор. Вие питате: колко години приблизително ще бъдат нужни на източните народи на Съветския съюз, за да застанат на еднакво културно равнище с другите народи на Съветския съюз?

Трудно е да се каже. Темпът на културното развитие на тези народи зависи от много вътрешни и външни условия. Изобщо аз трябва да кажа, че прогнозите за темпа на развитието никога не са се отличавали с точност, особено ако става дума за броя на годините. Основното улеснение на културното развитие на тези страни се състои в това, че са премахнати от пътя им

главните пречки на развитието като царизмът, руският империализъм, режимът на експлоатация на крайнините от центъра. Това обстоятелство дава грамаден тласък на културното развитие на източните народи на Съветския съюз. Но доколко това основно улеснение ще бъде напълно използувано — това зависи вече от самите източни народи и, преди всичко, от оня стадий на културно развитие, на който ги е заварила съветската революция.

Едно нещо може да се каже, във всеки случай, без колебание: при днешните условия на развитие източните народи на Съветския съюз имат много по-големи шансове за бързо и всестранно развитие на националната си култура, отколкото биха могли да имат при един режим на най-„свободен" и най-„културен" капитализъм.

3-и въпрос. Вие казвате, че спойката на освободителното национално движение на поробените народи от Изтока с пролетарското движение на напредналите страни на Запада ще осигури победата на световната революция. А у нас, у японския народ, има лозунг — „Азия за азиатците". Не намирате ли Вие общност между нашите стремежи и вашата революционна тактика по отношение на колониалните страни на Изтока?

Отговор. Вие питате: няма ли общност между лозунга „Азия за азиатците" и революционната тактика на болшевиките по отношение на колониалните страни на Изтока?

Доколкото лозунгът „Азия за азиатците" означава призив към революционна война с империализма на Запада, дотолкова — но само дотолкова — тук несъмнено съществува общност.

Но лозунгът „Азия за азиатците" не обхваща само тази страна на въпроса. Той съдържа още два съставни елемента, които са съвсем несъвместими с тактиката на болшевиките. Първо, той отминава въпроса за източния империализъм, считайки като че ли, че източният империализъм е по-добър от западния, че с източния империализъм може и да не се води борба. Второ, той, този лозунг, присажда у работниците на Азия чувство на недоверие към работниците на Европа, отчуждава пър-

вите от вторите, разкъсва интернационалната връзка помежду им и по този начин подкопава самите основи на освободителното движение.

Революционната тактика на болшевиките е насочена не само против западния империализъм, но против империализма изобщо, включително източния. Тя е насочена не към ослабването на интернационалните връзки на работниците от Азия с работниците от европейските и американските страни, а към разширяването и укрепването на тези връзки.

Ето защо тук има, както виждате, освен общност още и точки на коренно различие между лозунга „Азия за азиатците“ и болшевишката тактика на Изток.

4-и въпрос. Отговаряйки на моя въпрос: „Где може комунизмът да има по-големи шансове за успех — на Запад или на Изток“, Владимир Илич в една беседа с мене през 1920 година каза: „Засега истинският комунизъм може да има успех само на Запад, обаче знае се, че Западът живее за сметка на Изтока; европейските капиталистически държави се обогатяват главно от източните колонии, но те в същото време въоръжават и учат своите колонии как да се сражават и с това Западът сам си копае гроба на Изток.“ Не смятате ли Вие, че събитията, които стават все по-често и по-често в Китай, Индия, Персия, Египет и в другите източни страни, са предзнаменование на това, че е близо времето, когато западните държави ще трябва да се погребат в гроба, който те сами си изкопаха на Изток?

Отговор. Вие питате: не смятам ли, че засилването на революционното движение в Китай, Индия, Персия, Египет и другите източни страни е предзнаменование на това, че е близо времето, когато западните държави ще се погребат в гроба, който те сами си изровиха на Изток?

Да, смятам. Колониалните страни са главният тил на империализма. Революционизирането на този тил не може да не подкопае империализма не само в смисъл че империализмът ще бъде оставен без тил, но и в смисъл че

революционизирането на Изтока трябва да даде решаващ тласък към изострянето на революционната криза на Запад. Атакуван от две страни — и откъм тила, и фронтално, — империализмът ще трябва да признае, че е обречен на гибел.

„Правда“ бр. 150,
4 юли 1925 г.

ПИСМО ДО ДР. ЕРМАКОВСКИ

Др. Ермаковски!

Много се извинявам за късния отговор. Аз прекарах два месеца в отпуск, върнах се вчера в Москва и едва днес имах възможност да се запозная с Вашата бележка. Впрочем, по-добре късно отколкото никога.

Отрицателният отговор на Енгелс на въпроса: „Може ли да се извърши революцията в една коя да е страна?" — изцяло отразява епохата на предмонополистическия капитализъм, епохата преди империализма, когато нямаше още условия за неравномерно. скокообразно развитие на капиталистическите страни, когато следователно нямаше данни за победата на пролетарската революция в една страна (както се знае, възможността за победата на такава революция в една страна произтича от закона за неравномерното развитие на капиталистическите страни при империализма). Законът за неравномерното развитие на капиталистическите страни и свързаното с него положение за възможността на победата на пролетарската революция в една страна бяха изложени и можеха да бъдат открити от Ленин само в периода на империализма. С това, между другото, се и обяснява, че ленинизмът е марксизъм от епохата на империализма, че той представлява по-нататъшно развитие на марксизма, който се беше формирал в предимпериалистическата епоха. При всичката своя гениалност Енгелс не можеше да забележи онова, което още не съществуваше в периода на предмонополистическия капитализъм, в четиридесетте години на миналия

век, когато той написа своите „Принципи на комунизма“[43], и което се появи едва впоследствие, в периода на монополистическия капитализъм. От друга страна, Ленин, като гениален марксист, не можеше да не забележи онова, което се появи вече след смъртта на Енгелс в периода на империализма. Разликата между Ленин и Енгелс е разликата на два исторически периода, които ги отделят един от друг.

Не може и дума да става, че „теорията на Троцки е тъждествена с учението на Енгелс“. Енгелс имаше основание да даде отрицателен отговор на 19-я въпрос (виж неговите „Принципи на комунизма“) в периода на предмонополистическия капитализъм, в четиридесетте години на миналия век, когато не можеше и дума да става за закона за неравномерното развитие на капиталистическите страни. Троцки, напротив, няма никакво основание да повтаря в XX век стария отговор на Енгелс, взет от една вече преминала епоха, и да го прилага механически към новата империалистическа епоха, когато законът за неравномерното развитие стана общоизвестен факт. Енгелс изгражда своя отговор върху *анализа* на съвременния му предмонополистически капитализъм. Троцки, напротив, не анализира, а *се абстрахира* от съвременната епоха, забравя, че живее не в четиридесетте години на миналия век, а в двадесетия век, в епохата на империализма, и хитроумно поставя носа на Иван Иванович от четиридесетте години на XIX век към брадичката на Иван Никифорович от началото на XX век, смятайки очевидно, че по този начин е възможно да се надхитри историята. Аз не вярвам, че тези два диаметрално противоположни метода биха могли да дадат основание да се говори за „тъждество на теорията на Троцки с учението на Енгелс“.

С ком. поздрав *И. Сталин*

15. IX. 25 г.

Печата се за първи път.

БЕСЕДА С УЧАСТНИЦИТЕ В СЪВЕЩАНИЕТО НА АГИТПРОПЧИЦИТЕ

14 октомври 1925 г.

Въпрос. Станали ли са някакви промени в стабилизацията на капитализма през времето след конгреса на Коминтерна?

Отговор. У нас в партийните кръгове се говори обикновено за две стабилизации: за стабилизацията на капитализма и за стабилизацията на съветския строй. Стабилизацията на капитализма означава известно временно смекчение на кризата на капитализма при растеж на непримиримите противоречия вътре в капитализма, чието развитие трябва да доведе до нова поредна криза на капитализма. Каквито и промени да станат в тази област, новата криза не ще се избегне. Що се отнася до стабилизацията на съветския строй, тя се развива с нарастващ темп, като консолидира силите на социализма в нашата страна и подкопава корените на капиталистическите елементи. Няма съмнение, че пълната победа на социалистическите елементи на нашата страна над капиталистическите елементи е въпрос на най-близките години.

Въпрос. Не ще ли доведе растящото ляво движение в профсъюзите на Запад до откъсването на известни части на пролетариата от комунистическите партии?

Отговор. Не, не ще доведе. Напротив, олевяването на профсъюзите трябва да засили влиянието на комунистическите партии в работническото движение. Силата на социал-реформистите в работническото движение се състои не само в това и даже не толкова в това, че те

имат на свое разположение социалдемократическите партии, а най-вече в това, че те се опират на професионалните съюзи на работниците. Стига да бъдат лишени от тази опора, и те ще увиснат във въздуха. Олевяването на профсъюзите означава, че една значителна част от професионално организираните работници започват да се оттеглят от старите, реформистките водачи и търсят нови, леви водачи. Грешката на комунистическите партии се състои в това, че те не разбират този благотворен процес и вместо да протегнат ръка на левеещите работници от социалдемокрацията и да им помогнат да се измъкнат от блатото, започват да ги ругаят като предатели и да ги отблъскват от себе си.

Трябва да се има предвид, че въпросът с профсъюзите на Запад не стои тъй, както у нас. У нас профсъюзите възникнаха след появяването на партията, след като партията вече бе успяла да закрепне и да придобие голям авторитет всред работниците. У нас профсъюзите бяха създадени и организирани със силите на партията, под ръководството на партията, при помощта на партията. С това се обяснява, между другото, и фактът, че авторитетът на партията всред работниците стои у нас много по-високо от авторитета на профсъюзите. Съвсем друга картина наблюдаваме на Запад. Там профсъюзите се появиха много по-рано от политическата партия на работническата класа. Там още нямаше партии, когато профсъюзите водеха работниците на стачки, организираха ги и им помагаха да отстояват своите интереси в борбата с капиталистите. Нещо повече, там партиите произлязоха от профсъюзите. С това се обяснява, между другото, и фактът, че профсъюзите на Запад се ползуват с много по-голям авторитет в масите отколкото партията. Добри ли, лоши ли са там профсъюзите и техните водачи — едно все пак е ясно: работниците смятат профсъюзите за свои крепости против капиталистите. Трябва да се държи сметка за всички тези особености при изобличаването на реформистките водачи на профсъюзите. Тук не помагат ругатни и силни епитети по отношение на реформистките водачи — напротив, ругатните и силните епитети могат само да създадат у работниците впечатле-

нието, че тук става дума не за отстраняване на негодните водачи, а за разрушаване на профсъюзите.

Въпрос. Какво е положението на Германската компартия във връзка с отстраняването на „ултралевите"?

Отговор. Няма съмнение, че отстраняването на „ултралевите" подобри положението на Германската компартия. „Ултралевите" — това са хора, чужди на работническата класа. Какво общо могат да имат Рут Фишер и Маслов [44] с работническата класа на Германия? Отстраняването на „ултралевите" доведе до това, че се издигнаха нови водачи на Компартията измежду работниците. Това е голям плюс за работническото движение на Германия.

Въпрос. Набелязва ли се нова ориентация на СССР във връзка с пакта с Германия?

Отговор. Не. Ориентацията у нас бе и си остава една: ние се ориентираме към СССР и неговото преуспяване както вътре в нашата страна, така и навън. Никаква друга ориентация не ни е нужна. Каквито и пактове да са сключени, те не могат да променят нищо в това отношение.

Въпрос. В какво се състои основният метод на нашата партийна работа сред широките маси?

Отговор. В ликвидирането на остатъците от военния комунизъм в партийната работа и в прехода към метода на убеждаването. По отношение на експлоататорските елементи в нашата страна ние имаме стар, изпитан метод — метода на принуждаването. Що се отнася до трудещите се в нашата страна, до работниците, селяните и т. н., тук ние трябва да прилагаме метода на убеждаването. Въпросът не е в това, че указанията и директивите на партията са правилни. Това, разбира се, е хубаво, но не е достатъчно. Въпросът сега е там, да се убедят широките маси на трудещите се в правилността на тези директиви и указания. Въпросът е в това, самите маси да се убедят от свой собствен опит в правилността на директивите и указанията на партията. Това изисква голяма и сложна, гъвкава и търпелива работа на партията. Но това е единствено правилният

метод на работа при сегашните условия на растеж на активността на трудещите се маси.

Въпрос. На кои въпроси трябва да обърнат внимание агитационно-пропагандистките отдели във връзка с предстоящия партиен конгрес?

Отговор. Първо, на въпроса за индустриализацията на нашата страна и, второ, на селския въпрос. По първия въпрос трябва да се постави ударението върху това, че индустриализацията е главното средство за запазването на икономическата самостоятелност на нашата страна, че без индустриализация нашата страна рискува да се превърне в придатък на световната капиталистическа система. По втория въпрос трябва да се разгъне дейност около проблемите за укрепването на спойката между работническата класа и селячеството, между индустрията и селското стопанство, защото без тази спойка е невъзможно да се изгради социализмът в нашата страна.

Въпрос. Какви проблеми възникват във връзка с растежа на партията и необходимостта от неговото регулиране?

Отговор. В последно време партията расте количествено с бърз темп. Това, разбира се, е добре, защото бързият растеж на партията означава растеж на доверието на работническата класа към нашата партия. Но тук има и сериозни минуси. Тези минуси се състоят в това, че бързият растеж на партията води към известно спадане равнището на съзнателността в партийните редове, към известно влошаване качеството на партията. А качеството трябва да има за нас не по-малко, ако не по-голямо значение отколкото количеството. За да се ликвидират тези минуси, трябва да се тури край на прекомерното увлечение на някои наши другари по количествения растеж на партията, трябва да се преустанови безразборният наплив в партията и да се въведе правилото занапред да се приемат нови членове в партията с голяма взискателност. Това първо. И, второ, трябва да се организира интензивна политическа просвета сред новите партийни членове, за да се подигне тяхното политическо съзнание до необходимото равнище.

Въпрос. Кое може сега да ни осигури повече връзката с безпартийната селска маса: въвличането на селяните в партията или създаването на безпартиен актив около партията?

Отговор. Нужно ни е и едното, и другото. Много е трудно да се създаде широк безпартиен селски актив около нашата партия, ако няма известен минимум от партийно организирани селяни в селото. Още по-трудно е да се създадат сериозни партийни организации в селата, ако няма един широк безпартиен актив от селяни, защото партийните организации се създават обикновено за сметка на такъв актив. Все пак създаването на широк безпартиен актив от селяни е по-важна задача.

В какво е силата на партията от гледна точка на нейните връзки с масите? В това, че тя има около себе си широк безпартиен актив от съчувственици. Партията не би могла да води на борба милионните маси на работническата класа, ако тя нямаше около себе си този широк актив от съчувственици. Без помощта на такъв актив партията не може да осъществява ръководството на милионните народни маси. Това е един от основните закони на ръководството.

Помните ли историята с ленинския набор, когато в течение на няколко дни влязоха в партията 200 хиляди нови члена, най-добри синове на работническата класа? Откъде дойдоха тези 200 хиляди? Те се излъчиха от редиците на широкия безпартиен актив на работниците, съчувствуващи на нашата партия.

Значи безпартийният актив е средата, от чиито сокове живее и се развива партията. Това е вярно не само по отношение на работническата класа. Това е вярно също и по отношение на трудещото се селячество.

Въпрос. Какво реално се предвижда да донесат за разширението на индустрията концесиите?

Отговор. Още Ленин казваше, че от концесиите у нас нищо не излезе. Ние имаме сега възможност да потвърдим думите на Ленин с нови данни на ръка. Ние

можем сега с пълна увереност да кажем, че в нашата страна за концесиите няма перспектива. Факт е, че относителното значение на концесионната индустрия в общата система на нашето индустриално производство представлява една нищожна величина и тази величина има тенденция да се превърне в нулева.

Печата се за първи път.

ЗА ЗАДАЧИТЕ НА КОМСОМОЛА

Отговор на въпросите, зададени от редакцията на „Комсомольская Правда“

I

Към какво главно задължава комсомола днешното международно и вътрешно положение на Съветския съюз?

Въпросът е поставен много общо, затова и отговорът може да бъде само общ. Днешното международно и вътрешно положение на Съветския съюз задължава комсомола главно към това, да поддържа с думи и дела революционното движение на угнетените класи на всички страни и борбата на пролетариата на Съветския съюз за изграждането на социализма, за свободата и независимостта на пролетарската държава. Но от това следва, че комсомолът може да изпълни тази своя обща задача само ако в цялата си дейност той се ръководи от указанията, изхождащи от Комунистическия интернационал и от Руската комунистическа партия.

II

Какви задачи стоят пред комсомола във връзка с опасностите от ***ликвидаторство*** *(изгубване перспективата на социалистическото строителство), от* ***национализъм*** *(изгубване на международно-революционната перспектива) и от* ***отслабване*** *на партийното ръководство, т. е. във връзка с опасностите, които бяха отбелязани в брошурата „Въпроси и отговори“?*

Накратко казано, задачите на комсомола в тази област се състоят в това, да възпитава нашата работни-

ческо-селска младеж в духа на ленинизма. А какво значи да се възпитава младежта в духа на ленинизма? Първо, това значи да се внедри в нейното съзнание, че победата на социалистическото строителство в нашата страна е напълно възможна и необходима. Второ, това значи да се затвърдява в нея убеждението, че нашата работническа държава е рожба на международния пролетариат, че тя е база за разгъването на революцията във всички страни, че окончателната победа на нашата революция е дело на международния пролетариат. Трето, това значи да се възпитава младежта в дух на доверие към ръководството на Руската комунистическа партия. Трябва да се създадат в комсомола такива кадри и такъв актив, които биха могли да проведат възпитанието на младежта в тези именно насоки.

Комсомолците работят във всички области на строителството: в индустрията, в селското стопанство, в кооперацията, в Съветите, в културно-просветните организации и т. п. Нужно е всеки комсомолец-активист да свързва своята всекидневна работа във всички области на строителството с перспективата на изграждането на социалистическото общество. Нужно е той да умее да върши своята всекидневна работа в дух и насока на осъществяването на тази перспектива.

Комсомолците работят сред работниците и селяните от най-разнообразни националности. Самият комсомол е нещо като един своеобразен Интернационал. При това тук играе роля не само националният състав на комсомола, но и фактът, че комсомолът е непосредствено свързан с РКП(б), която образува един от най-важните отреди на всемирния пролетарски Интернационал. Интернационализмът е основната идея, която пронизва дейността на комсомола. В това е неговата сила. В това е неговата мощ. Необходимо е духът на интернационализма да витае винаги над комсомола. Необходимо е успехите и несполуките в борбата на пролетариата на нашата страна да се свързват в съзнанието на комсомолците с успехите и несполуките на международното революционно движение. Необходимо е комсомолците да се научат да гледат на нашата революция не

като на самоцел, а като на средство и опора за победата на пролетарската революция във всички страни.

Формално комсомолът е непартийна организация. Но той е същевременно комунистическа организация. Това значи, че бидейки формално непартийна организация на работниците и селяните, комсомолът трябва заедно с това да работи под ръководството на нашата партия. Да се осигури доверието на младежта към нашата партия, да се осигури ръководството на нашата партия в комсомола — ето коя е задачата. Комсомолецът трябва да помни, че осигуряването на ръководството на партията е най-главното и най-важното в цялата дейност на комсомола. Комсомолецът трябва да помни, че без това ръководство комсомолът не може да изпълни своята основна задача — възпитанието на работническо-селската младеж в духа на пролетарската диктатура и комунизма.

III

Как трябва да се постави понастоящем въпросът за растежа на комсомола: трябва ли да продължава по-нататък в основата си курсът на въвличане в неговите редици на всички работници, на ратайската, бедняшката и най-добрата част на средняшката младеж, или трябва да се обърне главното внимание на укрепването и възпитанието на вече обхванатата от съюза младежка маса?

Не може да се казва: или — или. Трябва да се върши и едното, и другото. Трябва да се въвлече в комсомола по възможност цялата работническа младеж и най-добрите елементи на селските бедняци и средняци. Но заедно с това е нужно да се съсредоточи вниманието върху възпитаването на новите членове на комсомола от актива на комсомола. Засилването на пролетарското ядро е една извънредно важна, непосредствена задача на комсомола. В провеждането на тази задача се заключава залогът, че комсомолът ще върви по правилния път. Но комсомолът не е организация само на работническата младеж. Комсомолът е организация на работническо-селската младеж. Затова наред

със засилването на пролетарското ядро трябва да върви работата по привличането на най-добрите елементи на селската младеж, по осигуряването на трайния съюз между пролетарското ядро и селската част на комсомола. Без това е невъзможно ръководството на пролетарското ядро по отношение на селската младеж в комсомола.

IV

Някои губкоми на РЛКСМ, позовавайки се на примера на женските делегатски събрания, пристъпиха към организирането на делегатски събрания на безпартийната селска младеж с постоянен състав. Ролята на тези събрания се заключава в обединяването на селския, главно на средняшкия, младежки актив под ръководството на комсомола. Правилна ли е тази позиция и не се ли крие тук опасност от израждане на тези делегатски събрания в своего рода безпартийни селски юношески съюзи, които биха могли да се противопоставят на нашия младежки съюз?

Според мен тази позиция е неправилна. Защо? Ето защо.

Първо, тук се крие някакъв страх от средняка, стремеж да отстранят от себе си средняшката младеж, опит да се оттеглят от нея. Правилен ли е този стремеж? Разбира се, не. Ние не трябва да отстраняваме от себе си средняшката младеж, а да я приближаваме към себе си, да я приближаваме към комсомола. Само по този начин може да се култивира в средняшката младеж доверие към работниците, доверие към пролетарското ядро на комсомола, доверие към нашата партия.

Второ, несъмнено е, че отделните делегатски събрания на средняшката младеж при комсомола неминуемо ще се превърнат при сегашните условия на оживление на всички селски групи в отделен съюз на средняшката младеж. При това този отделен съюз по силата на необходимостта ще бъде принуден да се противопоставя на съществуващия съюз на младежта и на неговата ръководителка — РКП(б), ще отвлича към себе си селската

част на комсомола и ще създаде, по този начин, опасност от разпадане на комсомола на два съюза — на съюз на работническата младеж и съюз на селската младеж. Можем ли да не се съобразяваме с тази опасност? Разбира се, че не можем да не се съобразяваме. Нужно ли ни е такова разпадане, особено в днешната обстановка, особено при днешните условия на нашето развитие? Разбира се, че не е нужно. Напротив, сега ни е нужно не отдалечаване, а приближаване на селската младеж към пролетарското ядро на комсомола, не раздвоение, а здрав съюз между тях.

Трето, не може да се оправдава създаването на делегатски събрания на средняшката младеж, позовавайки се на съществуването на делегатски събрания на работничките и селянките. Не бива да се поставя на една дъска работническо-селската младеж, която има своя отделна организация в лицето на комсомола, с работничките и селянките, които нямат своя отделна организация, също както не може да се смесва средняшката *селска* младеж с работничките, представляващи част от *работническата класа*. Съществуването на делегатски събрания на средняшката младеж създава опасност за съюза на младежите, докато съществуването на делегатски събрания на работничките и селянките не заплашва никого с никаква опасност, тъй като понастоящем работничките и селянките нямат своя отделна постоянна организация, подобна на съюза на младежта.

Ето защо аз мисля, че е излишно създаването на специални делегатски събрания на средняшката младеж при комсомола.

Аз мисля, че VI конгрес на комсомола[45] постъпи правилно, като се ограничи с предложението за създаване около комсомола в селото на помощни организации като кръжоци за самообразование, групи по селското стопанство и т. н.

V

Възможно ли е при нашите условия комсомолският актив да съчетае практическата си работа с едно обстойно изучаване на марксизма и ленинизма и какво

трябва да правят в тази насока комсомолските организации и отделните комсомолци?

Първо, една малка забележка относно марксизма и ленинизма. При такава формулировка на въпроса може да се помисли, че марксизмът е едно, а ленинизмът — друго, че можеш да бъдеш ленинец, без да си марксист. Но такава представа не може да се признае за правилна. Ленинизмът не е ленинското учение *минус* марксизма. Ленинизмът е марксизъм от епохата на империализма и пролетарските революции. С други думи, ленинизмът включва в себе си всичко, което е дадено от Маркс, плюс новото, което Ленин внесе в съкровищницата на марксизма и което по необходимост произтича от всичко, което е дал Маркс (учението за диктатурата на пролетариата, селския въпрос, националния въпрос, партията, въпроса за социалните корени на реформизма, въпроса за основните уклони в комунизма и т. н.). Затова по-добре би било въпросът да се формулира така, че да се говори за марксизъм или ленинизъм (което в основата си е едно и също), а не за марксизъм *и* ленинизъм.

Второ, не подлежи на никакво съмнение, че без *съчетаването* на практическата работа на комсомолския актив с неговата теоретическа подготовка („изучаване на ленинизма“) е невъзможна никаква що-годе смислена комунистическа работа в комсомола. Ленинизмът е обобщение на опита на революционното движение на работниците от всички страни. Този опит е пътеводната звезда, която осветлява пътя на практиците в тяхната всекидневна работа и която им дава насока. Практиците не могат да бъдат нито уверени в своята работа, нито да имат съзнанието за правилността на тази работа, ако те не са овладели този опит макар и в минимална степен. Да работят пипнешком, да работят в тъмнина — това ще е съдбата на практическите деятели, ако те не изучават ленинизма, ако те не се стремят да овладеят ленинизма, ако те не желаят да съчетаят своята практическа работа с необходимата теоретическа подготовка. Затова изучаването на ленинизма, ленинската просвета, е най-необходимото условие за превръщането на днешния комсомолски актив в истински ленински актив, способен

да възпитава многомилионната комсомолска младеж в духа на пролетарската диктатура и на комунизма.

Но възможно ли е едно такова съчетание на теорията с практиката при сегашните условия на претрупаност на комсомолския актив? Да, възможно е. Това е трудно, не ще и дума. Но то е напълно възможно, щом е така необходимо, щом без това условие е невъзможно създаването на истински ленински актив в комсомола. Ние не можем да заприличваме на разнежени хора, които бягат от трудностите и търсят лека работа. Трудностите затова и съществуват, за да се борим с тях и да ги преодоляваме. Болшевиките положително биха погинали в борбата против капитализма, ако не бяха се научили да преодоляват трудностите. Комсомолът не би бил комсомол, ако се боеше от трудностите. Активът на комсомола пое върху себе си една велика задача. Затова той трябва да намери в себе си сили, за да преодолее всички видове трудности по пътя към целта.

Търпеливо и упорито изучаване на Ленин — това е пътят, по който трябва да премине активът на комсомола, ако действително иска да възпитава милионните маси на младежта в духа на пролетарската революция.

„Комсомольская Правда“ бр 133,
29 октомври 1925 г.
Подпис: И. Сталин.

РЕЧ НА ПОГРЕБЕНИЕТО НА М. В. ФРУНЗЕ

3 ноември 1925 г.

Другари! Аз не съм в състояние да говоря дълго, душевното ми състояние не предразполага към това. Ще кажа само, че в лицето на другаря Фрунзе ние изгубихме един от най-чистите, най-честните и най-безстрашните революционери на нашето време.

Партията изгуби в лицето на другаря Фрунзе един от най-верните и най-дисциплинирани свои ръководители.

Съветската власт изгуби в лицето на другаря Фрунзе един от най-смелите и най-разумни строители на нашата страна и нашата държава.

Армията изгуби в лицето на другаря Фрунзе един от своите най-любими и уважавани ръководители и създатели.

Ето защо тъй скърби партията по повод загубата на другаря Фрунзе.

Другари! Тази година беше за нас проклятие. Тя изтръгна от нашите среди цяла редица ръководещи другари. Но това се оказа недостатъчно и трябваше да понесем още една жертва. Може би така именно и трябва, старите другари да слизат тъй лесно и тъй просто в гроба. За съжаление, не тъй лесно и далеч не тъй просто израстват нашите млади другари, за да заменят старите.

Но нека вярваме, нека се надяваме, че партията и работническата класа ще вземат всички мерки, за да

улеснят изковаването на нови кадри за замяна на старите.

Централният комитет на Руската комунистическа партия ме натовари да изразя скръбта на цялата партия по повод загубата на другаря Фрунзе.

Нека моята кратка реч да стане израз на тази скръб, която е безгранична и която не се нуждае от дълги речи.

„Правда" бр. 253,
5 ноември 1925 г.

ОКТОМВРИ, ЛЕНИН И ПЕРСПЕКТИВИТЕ НА НАШЕТО РАЗВИТИЕ

Мисля, че между периода на подготовката на Октомври, от който изминаха осем години, и днешния период, настъпил осем години след Октомври, все пак има една обща черта, въпреки цялата грамадна разлика между тях. Тази обща черта се състои в това, че и двата тези периода отразяват един преломен момент в развитието на нашата революция. Тогава, в 1917 година, се касаеше да се извърши преминаването от власт на буржоазията към власт на пролетариата. Сега, през 1925 година, се касае да се извърши преминаването от днешната икономика, която не може да се нарече изцяло социалистическа, към социалистическата икономика, към икономиката, която трябва да послужи за материална основа на социалистическото общество.

Каква беше обстановката през периода на Октомври, когато на 10 октомври 1917 година Централният комитет на нашата партия под ръководството на Ленин взе решение за организирането на въоръженото въстание?

Първо, война между двете европейски коалиции, нарастване на елементите на социалистическата революция в цяла Европа и заплаха от сепаративен мир с Германия с цел да се задуши революцията в Русия. Това — в международно отношение. Второ, извоюването на мнозинството в Съветите от нашата партия, селски въстания по цялата страна, подем на революционното движение на фронтовете, изолация на буржоазното правителство на

Керенски и заплаха от втора корниловщина. Това — във вътрешно отношение.

Това беше предимно фронт на политическа борба.

Преломният момент се разреши тогава чрез победоносното въстание на работниците и селяните и създаването на пролетарската диктатура.

Как стои работата сега, осем години след разгрома на буржоазната власт?

Първо, наличност на два лагера в света: лагера на *капитализма*, стабилизиращ се временно при явното нарастване на революционното движение на колониалните и зависимите страни (Китай, Мароко, Сирия и т. н.), и лагера на *социализма*, Съветският съюз, растящ в своето икономическо развитие и сплотяващ около себе си както работниците от напредналите страни, така и потиснатите народи от колониалните и зависимите страни — обстоятелство, което дава възможност да се превърне краткият „отдих" в цял период на „отдих". Това — в международно отношение. Второ, растеж на индустриалното и кооперативно развитие на нашата страна, подем на материалното положение на работниците и селяните, несъмнено подобрение на взаимните отношения между пролетариата и селячеството и укрепване авторитета на партията сред работниците и селяните — обстоятелство, което дава възможност да се тласне напред социалистическото строителство заедно със селячеството, под ръководството на пролетариата и неговата партия. Това — във вътрешно отношение.

Това е предимно фронт на стопанско строителство.

Дали днешният преломен период ще завърши с победа на пролетариата, това зависи преди всичко от успехите на нашето строителство, от успехите на революционното движение на Запад и Изток, от развитието на противоречията, които разяждат капиталистическия свят.

Преди осем години задачата се състоеше в това, да се спои пролетариатът с най-бедното селячество, да се неутрализират средняшките слоеве на селячеството, да се използува смъртната борба между двете империалистически коалиции и да се събори буржоазното правителство в Русия с цел да се организира диктатурата на

пролетариата, да се излезе от империалистическата война, да се заздрави връзката с пролетариите от всички страни и да се гласне напред делото на пролетарската революция във всички страни.

Сега, осем години по-късно, задачата се състои, от една страна, в това, да се спои пролетариатът и най-бедното селячество със средното селячество на основата на трайния съюз между тях, да се осигури ръководството на пролетариата вътре в този съюз, да се засили развитието и преобзавеждането на нашата индустрия, да се вълекат милионните маси на селячеството в кооперацията и с това да се осигури победата на социалистическото ядро на нашето стопанство над елементите на капитализма, и, от друга страна — да се изгради съюзът както с пролетариата от всички страни, така и с колониалните народи от потиснатите страни с цел да се помогне на революционния пролетариат в борбата му за победа над капитализма.

Неутрализирането на средното селячество сега вече не е достатъчно. Сега задачата се състои в това, да се установи траен съюз със средното селячество, за да се уредят правилни взаимоотношения между пролетариата и селячеството. Защото, ако е вярна тезата на Ленин, че *„10—20 години правилни отношения със селячеството и победата във всемирен мащаб е осигурена“* [46]*, то също тъй са верни думите на Ленин, че трябва *„...сега да се движим напред в несравнено по-широка и по-мощна маса, не другояче, освен заедно със селячеството“* [47]*.

Простото развитие на държавната индустрия е сега вече недостатъчно. Още повече е недостатъчно нейното довоенно равнище. Сега задачата се състои в това, да се тласне напред *преобзавеждането* на нашата държавна индустрия и нейното по-нататъшно разгъване *на нова техническа база*. Защото нашата държавна индустрия по своя тип е социалистическа индустрия. Защото тя е основната база на пролетарската диктатура в нашата страна. Защото без такава база няма защо и да се

* Курсивът е мой. *И. Ст.*

говори за превръщане на нашата страна в индустриална страна, а непова Русия — в социалистическа Русия.

Простото развитие на кооперацията в селото е сега вече недостатъчно. Сега задачата се състои в това, да се въвлекат милионните маси на селячеството в кооперацията и *да се внедри кооперативната общественост в селото.* Защото при диктатурата на пролетариата и при наличността на една социалистическа по своя тип индустрия кооперацията е *главната* кука за включването на селячеството в системата на социалистическото строителство.

Такива са, общо взето, условията, необходими за победата на социалистическото строителство в нашата страна.

Преди осем години партията постигна победата над буржоазната власт затова, защото тя съумя да прояви ленинска твърдост в провеждането задачите на пролетариата, въпреки невероятните трудности, въпреки колебанията в нейните отделни отреди.

Сега, след осем години, партията има всички възможности да осигури победата над капиталистическите елементи на нашето народно стопанство, ако тя съумее да прояви старата, ленинската твърдост в провеждането на своите задачи, въпреки безбройните трудности, стоящи пред нея, въпреки възможните колебания в отделните нейни отреди.

Ленинска твърдост в провеждането на предстоящите задачи на пролетариата — това е също тъй едно от най-необходимите условия за победата на социалистическото строителство.

„Правда" бр. 255,
7 ноември 1925 г.
Подпис: И. Сталин.

ПИСМО ДО ПРЕЗИДИУМА НА XXII ЛЕНИНГРАДСКА ГУБЕРНСКА ПАРТИЙНА КОНФЕРЕНЦИЯ [48]

Скъпи другари!

В Секретариата на ЦК на РКП (б) постъпиха сведения, че според някои членове на вашата конференция резолюцията на Московската XIV партийна конференция по отчета на ЦК [49] била насочена против ленинградската организация, при което тези другари като че ли призовали към открита борба на ленинградската делегация на партийния конгрес. Ако тези сведения отговарят на действителността, то аз смятам за свой дълг да ви заявя следното.

На Московската конференция бе приета принципиална резолюция по принципни въпроси. От стенограмите на речите както на Московската конференция, така и на районните конференции, а също тъй и от споменатата по-горе резолюция не е трудно да се убедите, че в Москва никой не е мислил нито да дискредитира ленинградската организация, нито да призовава за борба с нея. Поради това на мен се виждат тревожни изказванията на Саркис, Сафаров и други, започнали още на районните конференции и продължени на вашата губернска конференция. И особено тревожни ми се виждат изказванията на някои другари през последните дни на вашата конференция с речи, зовящи към открита борба на партийния конгрес. Единството на ленинците — даже и да има между тях някои различия по отделни въпроси — е в сегашните условия по-необходимо, отколкото когато и да било. Единството на ленинците може да бъде не само запа-

зено, но и заздравено при твърдо желание от ваша страна. Ленинградската организация е и трябва да остане една от най-важните опори на нашата партия.

Като член на президиума на вашата конференция аз смятам за свой дълг да доведа всичко това до вашето знание.

Член на президиума на конференцията
на ленинградската организация

И. Сталин

8 декември 1925 г.

Списание „Красная Летопись“ бр. 1 (58), 1934 г.

XIV КОНГРЕС НА ВКП (б)[50]

18—31 декември 1925 г

„Правда“ бр. бр. 291, 292 и 296; 20, 22 и 29 декември 1925 г.

ПОЛИТИЧЕСКИ ОТЧЕТ НА ЦЕНТРАЛНИЯ КОМИТЕТ

18 декември

Другари! През последните две седмици вие имахте възможност да чуете от страна на цяла редица членове на ЦК и членове на Политбюро доклади върху дейността на ЦК от XIII до XIV конгрес, обширни доклади, които в основата си са безусловно правилни. Аз смятам, че едва ли има смисъл да повтарям тези доклади. Мисля, че това обстоятелство улеснява моята работа в дадения момент и поради това бих счел за целесъобразно да се огранича с поставянето на редица въпроси за дейността на ЦК на нашата партия от XIII конгрес до XIV конгрес.

Обикновено отчетът на ЦК започва с външното положение. Аз не ще наруша този обичай. Ще започна също с външното положение.

I

МЕЖДУНАРОДНОТО ПОЛОЖЕНИЕ

Основното и новото, което решава и прониква всички събития в областта на външните отношения през този период, това е обстоятелството, че между нашата страна на строящия се социализъм и страните на капиталистическия свят се установи известно временно равновесие на силите — равновесие, което определи текущия период на „мирно съжителство“ между страната на Съветите и страните на капитализма. Онова, което едно време ни се виждаше като кратък отдих след войната, се превърна в цял период на отдих. Оттук това известно равновесие на силите и този неопределен период на „мирно съжителство“ между света на буржоазията и света на пролетариата.

В основата на всичко това лежи, от една страна, вътрешната слабост, слабостта и немощта на световния капитализъм, и, от друга страна — растежът на революционното движение на работниците изобщо, а особено растежът на силите у нас, в страната на Съветите.

Какво лежи в основата на тази слабост на капиталистическия свят?

В основата на тази слабост лежат ония непреодолими за капитализма противоречия, в рамките на които се формирва цялото международно положение — противоречия, които са непреодолими за капиталистическите страни и които могат да бъдат преодолени само в процеса на развитието на пролетарската революция на Запад.

Какви са тези противоречия? Те могат да се сведат към пет групи.

Първата група противоречия, това са противоречията между пролетариата и буржоазията в капиталистическите страни.

Втората група противоречия, това са противоречията между империализма и освободителните движения на колониите и зависимите страни.

Третата група противоречия, това са противоречията, които се развиват и не могат да не се развиват между държавите-победителки в империалистическата война и победените държави.

Четвъртата група противоречия, това са противоречията, които се развиват и не могат да не се развиват между самите държави-победителки.

И петата група противоречия, това са противоречията, които се развиват между страната на Съветите и страните на капитализма като цяло.

Ето тези пет групи основни противоречия, в рамките на които протича развитието на нашето международно положение.

Другари, ако не разгледаме накратко характера и растежа на тези противоречия, ние не ще можем да разберем днешното международно положение на нашата страна. Ето защо един кратък преглед на тези противоречия трябва неизбежно да заеме една част от моя отчет.

1. Стабилизацията на капитализма

И тъй, да започнем с противоречията от първата категория — противоречията между пролетариата и буржоазията в страните на капитализма. В тази област основните факти могат да се сведат до следните.

Първо. Капитализмът излиза или вече излезе от хаоса, от този хаос в производството, търговията и финансовата област, който бе настъпил след войната и в който той се намираше. Това бе наречено от партията частична или временна стабилизация на капитализма. Какво значи това? Това значи, че производството и търговията на капиталистическите страни, които по едно време бяха страшно спаднали през периода на следвоенната криза (аз имам предвид 1919—1920 г.), започнаха да напредват, а политическата власт на буржоазията започна повече или по-малко да закрепва. Това значи, че капитализмът временно се измъкна от хаоса, в който се беше озовал след войната.

Ето цифри, ако се вземе Европа.

Във всички развити страни на Европа производството или отива напред в сравнение с 1919 година, расте, достигайки на места до 80—90% от предвоенната норма, или се задържа на едно ниво. Само в Англия някои области от производството не са се още изправили. Изобщо, ако се вземе Европа като цяло, производството и търговията се движат напред, без впрочем да са достигнали засега предвоенната норма. Ако се вземе производството на зърнени храни, то в Англия имаме 80—85% от предвоенната норма, във Франция — 83%, в Германия — 68%. Много бавно се повишава производството на зърнени храни в Германия. Във Франция то не се повишава, а в Англия спада. Всичко това се допълва от износа на зърнени храни от Америка. Добивът на въглища през 1925 година в Англия съставлява 90% от предвоенната норма, във Франция — 107% от предвоенната норма, в Германия — 93%. Производството на стомана в Англия съставлява 98% от предвоенната норма, във Франция — 102%, в Германия — 78%. Консумацията на памук в Англия е равна на 82% от предвоенната норма, във

Франция—83%, в Германия — 81%. Външната търговия на Англия показва пасивно салдо и достига 94% в сравнение с предвоенната, в Германия се е малко увеличила в сравнение с 1919 година и показва също пасивно салдо, във Франция тя е сега по-висока от предвоенната норма — 102%. Ако вземем 1921 година, нивото на цялата европейска търговия съставляваше 63% от предвоенната норма, а сега, през 1925 година, търговията достигна 82% от същата норма. Бюджетите в тези държави тъй или иначе се уравновесяват, но се уравновесяват за сметка на едно страшно обременяване на населението с данъци. Валутни колебания съществуват в отделни страни, но, общо взето, не се наблюдава предишният хаос.

Общо взето, картината показва, че следвоенната стопанска криза в Европа се изживява, производството и търговията отиват към предвоенните норми. Една от европейските страни, Франция, вече прекрачи в областта на търговията и производството предвоенните норми, а друга европейска страна — говоря за Англия — все още се намира на едно или почти на едно ниво, без да е достигнала предвоенните норми.

Второ. Вместо периода на прилив на революционните вълни, който наблюдавахме през годините на следвоенната криза, ние сега наблюдаваме период на отлив в Европа. Това значи, че въпросът за вземането на властта, за завладяването на властта от пролетариата днес или утре, не стои сега на дневен ред в Европа. Периодът на подем на революционните вълни, когато движението напира напред, надига се нагоре, а партията не може да догони движението със своите лозунги, както беше например у нас през 1905 година или през 1917 — този период на подем предстои тепърва. Но сега той липсва, сега е период на временен отлив, период на събиране силите от страна на пролетариата, който дава големи резултати в смисъл на набелязване новите форми на движението, в смисъл на съществуване и растеж на едно масово движение под знамето на борбата за единство на профдвижението, в смисъл на установяване и укрепване на връзката на работническото движение на Запада с работническото движение на Съветския съюз, в смисъл на

олевяване, например на английското работническо движение, в смисъл на разпадане на Амстердам, на дълбока пукнатина в него, и пр. и пр. Повтарям, ние преживяваме период на натрупване сили, който има голямо значение за бъдещите революционни действия. Това е периодът, през който лозунг на комунистическото движение става завладяването на масовите организации на пролетариата (профсъюзите и пр.) и „снемането от постовете“ на социалдемократическите водачи, както това беше у нас през 1911—1912 година.

Трето. Центърът на финансовото могъщество в капиталистическия свят, центърът на финансовата експлоатация на целия свят се премести от Европа в Америка. По-рано Франция, Германия и Англия бяха обикновено център на финансовата експлоатация на света. Сега това вече не може да се каже без особени уговорки. Сега център на финансовата експлоатация на света са преди всичко Северoамериканските съединени щати. Тази държава расте във всяко отношение: и в производствен смисъл, и в търговски смисъл, и в смисъл на натрупване. Ще приведа някои цифри.

Производството на зърнени храни в Северна Америка надхвърли предвоенното ниво: то възлиза сега на 104% по отношение на това ниво. Добивът на въглища е достигнал до 90% от предвоенната норма, но недостигът се компенсира от грамадното увеличение на добива на нефт. А трябва да се каже, че добивът на нефт в Америка се равнява на 70% от световния добив. Производството на стомана се е увеличило на 147% — с 47% над предвоенната норма. Националният доход се равнява на 130% от предвоенния — превишава с 30% предвоенното ниво. Външната търговия е достигнала 143% от предвоенната норма с грамадно активно салдо за сметка на европейските страни. От общо 9 милиарда световни златни резерви около 5 милиарда се намират в Америка. Валутата на Северoамериканските съединени щати е най-твърдата от всички валути. Що се отнася до износа на капитали, понастоящем Америка е почти единствената страна, която изнася капитали във все по-увеличаваща се пропорция. Франция и Германия изнасят съвсем малко,

Англия също тъй е значително намалила износа на своите капитали.

Четвърто. Временната стабилизация на европейския капитализъм, за която говорих по-горе, се постигна преди всичко с помощта на американския капитал и с цената на финансовото подчиняване на Западна Европа от Америка. За да се докаже това, достатъчно е само да се приведе цифрата на държавния дълг на Европа към Америка. Тази цифра възлиза на не по-малко от 26 милиарда рубли. Да не говоря за частните задължения към Америка, т. е. за американските инвестиции в европейски предприятия, които съставляват за Европа една сума от няколко милиарда. Какво говори това? — Това говори, че Европа започна повече или по-малко да се изправя на краката си благодарение на притока на капитали от Америка (отчасти от Англия). С цената на какво? — С цената на финансовото подчиняване на Европа от Америка.

Пето. Предвид на това, Европа, за да има възможност да изплаща лихвите и задълженията, е принудена да увеличи данъчния товар на населението, да влоши положението на работниците. Именно това става сега в европейските страни. Още сега, когато изплащането на задълженията и лихвите още не е започнало както трябва, още сега в Англия например растежът на данъчния товар в проценти спрямо целия национален доход е достигнал от 11% (в 1913 г.) до 23% в 1924 година, във Франция — от 13% от националния доход до 21%, в Италия — от 13% до 19%. Не ще и дума, че още в най-близко бъдеще данъчният товар ще се увеличи още повече. Поради това материалното положение на трудещите се в Европа и преди всичко на работническата класа непременно ще се влошава, а работническата класа неизбежно ще се революционизирва. Симптоми на това революционизирване вече съществуват както в Англия, така и в другите европейски страни. Аз имам предвид определеното олевяване на работническата класа в Европа.

Такива са основните факти, които говорят, че временната стабилизация на капитализма, която се постигна в Европа, е гнила стабилизация, израснала на гнила почва.

Много е възможно — аз не смятам това за изключено — производството и търговията в Европа да могат да дойдат и до предвоенното ниво. Но туй още не значи, че с това капитализмът ще достигне оная устойчивост, която той имаше преди войната. Такава устойчивост той изобщо няма вече никога да достигне. Защо? Първо, защото Европа заплати своята временна стабилизация с цената на финансовото си подчинение на Америка, което води към колосален растеж на данъчното бреме, към неизбежно влошаване положението на работниците и към революционизиране на европейските страни, второ, защото съществуват цяла редица други причини, за които ще говоря по-долу, които правят днешната стабилизация нетрайна, неустойчива.

Общият извод — ако се направи равносметка на всичко онова, върху което аз току-що говорих по отношение анализа на първата категория противоречия, — общият извод се състои в това, че кръгът на главните експлоатиращи света държави в сравнение с предвоенния период се е намалил до последна степен. По-рано главните експлоататори бяха Англия, Франция, Германия, отчасти Америка, сега този кръг се е намалил до последна степен. Сега главните финансови експлоататори на света и следователно главни негови кредитори са Северна Америка и отчасти нейната помощница — Англия.

Това още не значи, че Европа е преминала в положението на колония. Продължавайки да експлоатират своите колонии, европейските страни сами попаднаха сега във финансово подчинение на Америка, поради което те на свой ред се експлоатират и ще бъдат експлоатирани от Америка. В този смисъл кръгът на главните държави, които експлоатират света във финансово отношение, се намали до минимум, докато кръгът на експлоатираните страни се разшири.

Това е една от причините за неустойчивостта и вътрешната слабост на днешната стабилизация на капитализма.

2. Империализмът, колониите и полуколониите

Да преминем към втората категория противоречия — противоречията между империалистическите и колониалните страни.

Основните факти в тази област се състоят: в развитието и растежа на индустрията и на пролетариата в колониите, особено през времето на войната и след нея; в порастването на културата изобщо и на националната интелигенция по-специално в тези страни; в нарастването на националнореволюционното движение в колониите и в кризата на световното господство на империализма изобщо; в освободителната борба на Индия и Египет против английския империализъм; в освободителната война на Сирия и Мароко против френския империализъм; в освободителната борба на Китай против англо-японо-американския империализъм и т. н.; в растежа на работническото движение в Индия, Китай и в растящата роля на работническата класа на тези страни в националнореволюционното движение.

От това следва, че великите сили са изправени пред опасността да загубят своя главен тил, т. е. колониите. Стабилизацията на капитализма куца тук с двата крака, защото революционното движение на потиснатите страни, увеличавайки се крачка по крачка, започва на места да приема формата на пряка война против империализма (Мароко, Сирия, Китай), а империализмът явно не се справя със задачата да обуздае „своите" колонии.

Казват — особено буржоазните писачи, — че за нарастването на кризата в колониите били виновни болшевиките. Аз трябва да кажа, че те ни правят твърде много чест, като ни обвиняват в това. За съжаление, ние още не сме тъй силни, за да помогнем пряко на всички колониални страни за тяхното освобождение. Причината трябва да се търси по-надълбоко. Вън от всичко друго, причината се състои в това, че европейските държави, които са задължени да плащат лихви на Америка, са принудени да засилят натиска и експлоатацията в колониите и зависимите страни, което не може да не поведе

към засилването на кризата и на революционното движение в тези страни.

Всичко това говори, че в тази област работите на световния империализъм стоят повече от зле. Ако там, в областта на първата категория противоречия, европейският капитализъм се е частично стабилизирал и въпросът за завземане на властта от пролетариата днес или утре засега не се поставя, то в колониите кризата е достигнала до най-високата точка и въпросът за изгонването на империалистите от цяла редица колонии стои на дневен ред.

3. Победителите и победените

Преминавам към третата категория противоречия, съществуващи между страните-победителки и победените страни.

Основните факти в тази област се състоят в следното. Първо, след Версайския мир Европа се оказа разцепена на два лагера — на лагер на победените (Германия, Австрия и др. страни) и лагер на победителите (Антантата плюс Америка). Второ, следва да се отбележи обстоятелството, че победителите, които преди се опитваха чрез окупация да задушат победените страни (напомням ви за Рур), се отказаха от това средство и преминаха към друг метод, към метода на финансовата експлоатация на Германия, на първо място, и на Австрия — на второ място. Израз на този нов метод е планът Дауес, чиито отрицателни резултати едва сега проличават. Трето, конференцията в Локарно [51], която привидно унищожи всички противоречия, съществуващи между победители и победени, в действителност, въпреки шума около този въпрос, фактически не унищожи нищо, никакви противоречия, а само ги изостри.

Смисълът на плана Дауес се състои в това, че Германия трябва да заплати на Антантата ни повече ни по-малко от около 130 милиарда златни марки в разни срокове. Резултатите от плана Дауес вече проличават в смисъл на влошаване икономическото положение на Германия, в смисъл на редица крахове на цяла група предприятия, в смисъл на увеличаване на безработицата

и пр. Планът Дауес, който е съставен в Америка, е такъв: Европа плаща дълга си към Америка за сметка на Германия, която е задължена да плати на Европа репарации, но тъй като Германия не може да изсмуче цялата тази сума от нищо, то Германия трябва да получи редица свободни пазари, незаети още от другите капиталистически страни, отдето тя би могла да черпи нови сили и нова кръв за изплащането на репарационните задължения. Освен няколко незначителни пазари, Америка има тук предвид нашите руски пазари. Според плана Дауес те трябва да бъдат предоставени на Германия, за да може тя по нещо да изцежда и да има от какво да плаща репарационните задължения на Европа, която на свой ред трябва да плаща на Америка по линията на държавните дългове. Целият този план е добре построен, но е построен без стопанина, защото той означава двойна преса за германския народ — пресата на немската буржоазия по отношение на германския пролетариат и пресата на чуждестранния капитал по отношение на целия германски народ. Да се казва, че тази двойна преса ще се понесе току-така от германския народ — значи да се допусне грешка. Затова аз мисля, че в тази си част планът Дауес носи неизбежна революция в Германия. Той е създаден за усмиряването на Германия, но той, планът Дауес, неизбежно трябва да доведе до революция в Германия. Втората част на този план, която предвижда, че Германия трябва да изсмуква копейките за Европа за сметка на руските пазари, е също решение без стопанина. Защо? Защото ние съвсем не искаме да се превърнем в аграрна страна за която и да било друга страна, включително и за Германия. Ние сами ще си произвеждаме машините и другите средства за производство. Ето защо, да се разчита на това, че ние ще се съгласим да превърнем нашата родина в аграрна страна за Германия — значи да се прави сметката без кръчмаря. В тази си част планът Дауес стои на глинени крака.

Що се отнася до Локарно, то е само продължение на Версай и може да има за своя цел само запазването на „статуквото", както се казва на дипломатически език, т. е. запазването на съществуващото състояние на не-

щата, по силата на което Германия е победената страна, а Антантата — победителката. Това състояние се осигурява юридически от конференцията в Локарно в този смисъл, че новите граници на Германия се запазват в полза на Полша, запазват се в полза на Франция, че Германия губи колониите и че тя заедно с това, вързана и натикана в прокрустово ложе, трябва да вземе всички мерки, за да изсмуче 130 милиарда златни марки. Да се мисли, че Германия, която расте и напредва, ще се помири с това положение, значи да се разчита на чудо. Ако по-рано, след френско-пруската война, въпросът за Елзас—Лотарингия, един от възлите на съществуващите тогава противоречия, послужи като една от най-сериозните причини на империалистическата война, то каква е гаранцията, че Версайският мир и неговото продължение — Локарно, които узаконяват и юридически осветяват загубата на Силезия, Данцигския коридор и Данциг за Германия, загубата на Галиция и Западна Волиния за Украйна, загубата на западните части за Белорусия, загубата на Вилно за Литва и пр. — каква е гаранцията, че този договор, който наряза на парчета няколко държави и създаде цяла редица възли на противоречия — не ще сподели съдбата на стария френско-пруски договор, който след френско-пруската война откъсна Елзас—Лотарингия от Франция?

Такава гаранция няма и не може да има.

Ако планът Дауес носи революция в Германия, то Локарно носи нова война в Европа.

Английските консерватори смятат да запазят и „статуквото“ против Германия и да използуват Германия против Съветския съюз. Дали те не искат твърде много?

Говори се за пацифизъм, говори се за мир между европейските държави. Бриян и Чембърлейн се целуват, Щреземан сипе комплименти пред Англия. Всичко това са глупости. Ние знаем от историята на Европа, че всеки път, когато са се сключвали договори за разместване на силите за нова война, тези договори са се наричали мирни. Сключвали са се договори, определящи елементите на бъдещата война, и винаги сключването на такива договори се е съпровождало от шум и крясък за мир.

В такива случаи винаги са се намирали фалшиви певци на мира. Да си спомним фактите от историята след френско-пруската война, когато Германия беше победителка, когато Франция беше победена, когато Бисмарк всячески се стараеше да запази „статуквото", т. е. реда, който се създаде след победоносната война на Германия с Франция. Тогава Бисмарк държеше за мира, защото този мир му даваше редица привилегии пред Франция. Франция също тъй държеше, поне на първо време, за мира, догдето още не беше се оправила от несполучливата война. Тъкмо в този период, когато всички говореха за мир, а фалшивите певци възпяваха мирните намерения на Бисмарк, Германия и Австрия сключиха споразумение, съвсем мирно и съвсем пацифистко споразумение, което по-късно послужѝ като една от причините на бъдещата империалистическа война. Говоря за споразумението между Австрия и Германия в 1879 година. Против кого беше насочено това споразумение? Против Русия и Франция. За какво се говореше в това споразумение? Слушайте:

„Тъй като тясното сътрудничество на Германия и Австрия не заплашва никого и е предназначено да укрепи европейския мир върху основите, установени от Берлинския договор, техни величества, т. е. двамата владетели, решиха да сключат съюзен мир и взаимно споразумение."

Вие чувате: тясно сътрудничество на Германия и Австрия *заради мира в Европа*. Това споразумение се трактуваше като „мирен съюз", а при това всички историци са единодушни в мнението, че това споразумение послужи като пряка подготовка към империалистическата война от 1914 година. Като последствие от това споразумение за мир в Европа, а всъщност за война в Европа, дойде друго споразумение, споразумението на Русия и Франция в 1891—1893 година — също за мир — не за друго! Какво се казва там? Това, че

„Франция и Русия, въодушевени от еднаквия стремеж да поддържат мира, дойдоха до следното споразумение".

До какво? — това така и не беше казано тогава *открито*. А в тайния текст на споразумението е казано:

в случай на война Русия трябва да извади против Германия 700,000 войника, а Франция (струва ми се) 1,300,000.

И двете тези споразумения се наричаха официално споразумения за мир, приятелство и спокойствие в цяла Европа.

Като завършък на всичко това след 6 години, през 1899 година, се събира Хагската конференция на мира, на която се поставя въпросът за намаление на въоръженията. Това става в момента, когато въз основа на споразумението на Франция и Русия френски офицери от генералния щаб пристигат в Русия, за да изработят плановете за разположението на войските в случай на война, а руски офицери от генералния щаб заминават за Франция, за да съставят с френските генерали плановете на бъдещите военни операции против Германия. Това става във времето, когато генералните щабове на Германия и Австрия съставят плана и изработват условията, при които Австрия и Германия трябва взаимно да настъпват срещу своите съседи на Запад и Изток. В същия този момент (всичко това се прави, разбира се, тихомълком, зад гърба) се събира Хагската конференция в 1899 година, на която се провъзгласява мир, гдето се вдига престорен шум за намаление на въоръженията.

Ето ви образец на безпримерното лицемерие на буржоазната дипломация — чрез шум и песни за мира се мъчат да прикрият подготовката към нова война.

Имаме ли след всичко това основание да вярваме на песните за Обществото на народите и за Локарно? Разбира се, нямаме. Ето защо ние не можем да вярваме нито на Чембърлейн и Бриян, когато се целуват, нито на Щреземан, когато сипе комплименти. Ето защо ние мислим, че Локарно е план на разместване силите за нова война, а не за мир.

Интересна е ролята на II Интернационал по този въпрос. Знае се, че водачите на II Интернационал повече от всички други скачат и играят, уверявайки работниците, че Локарно е инструмент на мира, а Обществото на народите — ковчег на мира, че болшевиките не искат да влязат в Обществото на народите затова, че те са против мира и пр. До какво се свежда целият този шум от страна

на II Интернационал, ако се вземе под внимание казаното по-горе и по-специално историческата справка,която аз приведох за цялата редица от споразумения след френско-пруската война, които се наричаха споразумения за мир, а в действителност се оказаха споразумения за война? За какво говори днешната позиция на II Интернационал по отношение на Локарно? За това, че II Интернационал е организация не само за буржоазно развращаване на работническата класа, но и организация за моралното оправдание на всички несправедливости на Версайския мир. За това, че II Интернационал е спомагателна организация на Антантата, организация, която със своята дейност и със своя шум за Локарно и Обществото на народите е задължена да оправдае морално всички несправедливости и целия гнет, създадени от режима Версай—Локарно.

4. Противоречията между страните-победителки

Преминавам към противоречията от четвъртата категория, към противоречията между страните-победителки. Основните факти тук се свеждат до това, че въпреки някакъв си блок между Америка и Англия, блок, чиято основа е споразумението на Америка и Англия против анулирането на съюзническите дългове, въпреки, казвам, този блок, борбата на интереси между Англия и Америка не отслабва, а напротив, се засилва. Един от основните въпроси за световните държави е сега въпросът за нефта. Ако вземем например Америка, тя произвежда около 70 % от целия световен добив и консумира повече от 60 % от цялата световна консумация. Тъкмо в тази област, представляваща главният нерв на цялата стопанска и военна дейност на световните държави, Америка навсякъде и винаги се натъква на противодействието на Англия. Ако вземем двете световни нефтени компании — „Стандарт Ойл“ и „Кониклайк Шел“, първата от които представлява Америка, а втората — Англия, то борбата между тези компании се води по всички части на света, където се намира нефт. Това е борба между Америка и Англия. Защото въпросът за нефта е жизнен

въпрос, защото от това, кой ще има повече нефт, зависи кой ще командува в бъдещата война. От това, кой ще има повече нефт, зависи кой ще командува световната индустрия и търговия. След като флотите на развитите страни преминават към моторни двигатели, нефтът става жизненият нерв на борбата на световните държави за надмощие както във време на мир, така и във време на война. И именно в тази област се води смъртна борба между нефтените компании на Англия и нефтените компании на Америка, която наистина не винаги носи явен характер, но винаги съществува и тлее, както това се вижда от историята на преговорите и от историята на свадите между Англия и Америка на тази почва. Достатъчно е да се напомни за цялата серия от ноти на Хюс, когато той беше министър на външните работи в Америка, против Англия по въпроса за нефта. Борбата се води в Южна Америка, в Персия, в Европа, в онези райони на Румъния и Галиция, в които има нефт, във всички части на света, ту в скрита, ту в открита форма. Да не говоря за такъв немаловажен факт, какъвто е борбата на интересите на Англия и Америка в Китай. Вие навярно знаете, че тук се води скрита борба и при това Америка, която действува по-гъвкаво, която не си служи с грубо колониалните методи, от които още не са се освободили английските лордове, успява винаги да измами Англия в Китай, да избута Англия и да си отвори път в Китай. Разбира се, Англия не може да гледа на това равнодушно.

Аз няма да говоря и да се простирам върху противоречивите интереси между Франция и Англия във връзка с борбата за господство над европейския континент. Това е общоизвестен факт. Също тъй е ясно, че борбата на интереси между Англия и Франция се води не само по въпроса за хегемонията на континента, но и в колониите. В печата проникнаха сведения, че войната в Сирия и Мароко против френския империализъм е организирана не без участието на Англия. Аз нямам документи, но мисля, че тези сведения не са лишени от основание.

Аз няма да говоря също и за противоречията на интересите между Америка и Япония — това е също тъй известно. Стига само да се напомни за неотдавнашните

маневри на американската флота във Великия океан и за маневрите на японската флота, за да се разбере за какво се прави това.

Най-после аз трябва да отбележа факт, който трябва да зачуди всички, факта на колосалния растеж на въоръженията в страните-победителки. Говоря за победителите, за противоречията сред държавите-победителки. Тези победители се наричат съюзници. Наистина Америка не влиза в Антантата, но тя се би в съюз с нея против Германия. И ето, тези съюзници се въоръжават сега с всички сили. Против кого се въоръжават? По-рано, когато страните на Антантата се въоръжаваха, те се позоваваха обикновено на Германия, казвайки, че тя е въоръжена до зъби и представлява опасност за мира в целия свят, поради което е необходимо да се въоръжават за отбрана. Добре, но сега? Сега Германия не съществува като въоръжена сила: тя е разоръжена. А въоръженията растат сега в страните-победителки както никога. С какво да се обясни например чудовищният растеж на авиацията във Франция? С какво да се обясни чудовищният растеж на въоръженията и особено на морската флота в Англия? С какво да се обясни чудовищният растеж на морската флота в Америка и Япония? От какво и от кого се боят г-да „съюзниците“, които заедно победиха Германия и я разоръжиха? От какво се боят и защо се въоръжават? И къде е всъщност пацифизмът на II Интернационал, който крещи за мир и не вижда — уж не вижда, — че „съюзниците“, които официално се наричат приятели, бясно се въоръжават против „несъществуващия“ враг? Какво направиха Обществото на народите и II Интернационал, за да прекратят бесния растеж на въоръженията? Нима те не знаят, че при растежа на въоръженията „оръдията сами започват да стрелят“? Не очаквайте отговор от Обществото на народите и от II Интернационал. Работата тук е в това, че борбата на интересите между страните-победителки расте и се засилва, сблъскването помежду им става неизбежно и те, предвиждайки новата война, се въоръжават с всички сили и с всички средства. Не ще преувелича, ако кажа, че в този смисъл ние имаме работа

не с един приятелски мир между страните-победителки, а с един въоръжен мир, със състояние на въоръжен мир, който носи война. Това, което сега става в страните-победителки, много напомня положението, което имахме преди войната от 1914 година — положението на въоръжен мир.

Управниците на Европа се стараят сега да прикрият този факт чрез празния шум за пацифизъм. Но аз вече казах колко струва този пацифизъм и каква цена трябва да му се определи. Ето, болшевиките още от времето на Генуа искат разоръжение[52]. Защо II Интернационал и останалите дърдорковци на пацифизма не поддържат нашето предложение?

Това обстоятелство за лишен път говори, че стабилизацията, временната, частичната стабилизация, която Европа постигна с цената на своето поробване, не е трайна, защото противоречията вътре в страните-победителки растат и се засилват, без да говорим за противоречията между страните-победителки и победените страни.

5. Капиталистическият свят и Съветският съюз

Преминавам към петата категория противоречия — към противоречията между Съветския съюз и капиталистическия свят.

Основното в тази област се състои в това, че не съществува вече всеобхващащ капитализъм в целия свят. След като на света се появи Съветската страна, след като стара Русия се превърна в Съветски съюз — след това няма вече всеобхващащ капитализъм в целия свят. Светът се разцепи на два лагера: на лагер на империализма и на лагер на борбата против империализма. Това е първото, което трябва да се отбележи.

Второто, което трябва да се отбележи в тази област, се свежда до това, че начело на страните на капитализма застават две главни страни — Англия и Америка, като англо-американски съюз. Начело на недоволните и борещите се на смърт против империализма застава нашата страна — Съветският съюз.

Третото е, че се създават два основни, но противоположни центрове на притегляне и съобразно с това —

две насоки на влечение към тези центрове в целия свят: Англо-Америка — за буржоазните правителства, и Съветският съюз — за работниците от Запада и революционерите от Изтока. Англия и Америка привличат със своето богатство, от тях могат да се получат кредити. Съветският съюз привлича със своя революционен опит, с опита в борбата за освобождаване работниците от капитализма и на потиснатите народи от империализма. Говоря за влечението на работниците на Европа и революционерите на Изтока към нашата страна. Вие знаете какво значи за европейския работник или за революционера от потиснатите страни да бъде известно време у нас, как те идват на поклонение у нас и какво влечение към нашата страна съществува у всичко честно и революционно в целия свят.

Два лагера, два центъра на привличане.

Четвъртото е, че в този лагер, в лагера на капитализма, няма единство на интересите и спойка, че там цари борба на интересите, разложение, борба между победители и победени, борба между самите победители, борба между всичките империалистически страни заради колонии, заради печалби, че поради всичко това стабилизацията в този лагер не може да бъде трайна. Нашата страна, напротив, се намира в процес на здрава и крепнеща стабилизация, на растеж на нашето стопанство, на растеж на нашето социалистическо строителство, а в целия наш лагер се извършва постепенно, неотклонно сплотяване около пролетариата на нашата страна на всички недоволни елементи и слоеве както от Запада, така и от Изтока, тяхното сплотяване около Съветския съюз.

Там, в лагера на капитализма — разногласие и разложение. Тук, в лагера на социализма — сплотеност и все повече увеличаващо се единство на интересите против общия враг — против империализма.

Това са основните факти, които исках да отбележа в областта на противоречията от петата категория — противоречията между света на капитализма и света на Съветите.

Искам специално да се спра на факта, който нарекох влечение на революционните и социалистическите елементи от целия свят към пролетариата на нашата страна. Имам предвид работническите делегации, пристигащи в нашата страна, делегациите, които грижливо разглеждат всяко кътче на нашето строителство, за да се убедят, че ние сме не само способни да разрушаваме, но и да строим ново. В какво се състои смисълът на работническите делегации — на това поклонничество на работниците в нашата страна, — на делегациите, които сега отразяват цял период от развитието на работническото движение в Запада? Вие чухте как ръководителите на Съветската държава посрещаха английската работническа делегация, немската работническа делегация. Обърнахте ли внимание на това, че нашите другари, ръководители от различните области на управлението, не само даваха информации на представителите на работническите делегации, но те просто се отчитаха пред тях. Аз тогава не бях тук в Москва, бях отпътувал, но четох вестниците и прочетох как др. Дзержински, ръководителят на Висшия съвет на народното стопанство, не само информираше немската работническа делегация, а се отчиташе пред нея. Това е новото и специфичното в нашия живот, на което трябва да се обърне особено внимание. Аз прочетох как ръководителите на нашата нефтена индустрия — Косиор в Грозни и Серебровски в Баку — не само информираха работническите делегати, както се информират екскурзианти, а се отчитаха пред работническите делегации като пред висша контролна власт. Аз четях как всички наши висши учреждения, Совнаркомът и ЦИК, чак до изпълкомите по места, бяха готови да се отчетат пред работническите делегации, в лицето на които те виждаха приятелския, братския контрол на работническата класа от Запада над нашето строителство, над нашата работническа държава.

Какво говорят всички тези факти? Те говорят за две неща. Първо, за това, че работническата класа на Европа, поне революционната част на работническата класа на Европа, смята нашата държава за своя рожба, че работническата класа изпраща своите делегации в нашата

страна не от любопитство, а за да види как и какво се върши у нас, защото очевидно те се смятат за морално отговорни за всичко, което ние тук градим. Второ, за това, че революционната част от пролетариата на Европа, осиновявайки нашата държава и гледайки на нея като на своя рожба, се заема да я защищава и да се бие за нея в случай на нужда. Назовете ми друга държава, най-демократичната между останалите, която би се решила да се подложи на братския контрол на работническите делегации от други страни! Вие не ще назовете такава държава, защото в света не съществува такава държава. Само нашата държава, държавата на работниците и селяните, е способна да направи такава крачка. Но оказвайки на работническите делегации максимум доверие, нашата страна с това печели максимум доверие от страна на работническата класа на Европа. А това доверие към нас е по-ценно от всички и всякакви заеми, защото то, доверието на работниците към нашата държава, е главната противоотрова срещу империализма и неговите интервенционистически машинации.

Ето в какво е основното в изменението на взаимоотношенията между нашата държава и пролетариата на Запада, което се е формирало или се формира на базата на поклонничеството на работниците в нашата страна. Ето новото, което мнозина не са доловили, но което е сега решаващо. Защото ако нас ни преценяват като част, като рожба на работническата класа на Европа, ако европейската работническа класа, изхождайки от това, поема върху себе си моралната отговорност, поема върху себе си задачата да защищава нашата държава в случай, да кажем, на една интервенция от капитализма, задачата да защищава нашите интереси против империализма, то какво говори това? Говори, че нашите сили растат и ще растат не с дни, а с часове. Че отслабването на капитализма ще расте не с дни, а с часове. Защото сега не може да се воюва без работниците. Ако работниците не пожелаят да воюват против нашата република, ако те смятат нашата република за своя рожба, чиято съдба им е близка, то войната против нашата страна ще стане невъзможна. Ето в какво е тайната, ето в какво е

коренът. ето в какво е смисълът на това поклонничество в нашата страна, което се извършва и още ще се извършва в бъдеще и което ние сме длъжни всестранно да поощряваме като залог на солидарността и като залог на укрепване приятелските връзки между работниците от нашата страна и работниците от страните на Запада.

Може би не ще е излишно да се кажат две думи за броя на делегациите, които посетиха нашата страна. Аз чух неотдавна, че на Московската конференция един другар задал на Риков въпроса: „А няма ли да ни струват много скъпо тези делегации?“ Другари, такива неща не бива да се говорят. Никога не бива да се говори в такъв дух за работническите делегации, които пристигат у нас. Срамота е да се говори така. Ние не трябва да се спираме пред никакви разходи и пред никакви жертви, за да помогнем на работническата класа от Запада да изпраща при нас своите делегати, за да им помогнем да се убедят, че работническата класа, която е взела властта, е способна не само да разруши капитализма, но и да строи социализъм. Те, работниците от Запада, най-малкото мнозина от тях, са все още уверени, че работническата класа не може да мине без буржоазията. Този предразсъдък е основната болест на работническата класа на Запада, която ѝ се присажда от социалдемократите. Ние не ще се спрем пред никакви жертви, за да дадем възможност на работническата класа от Запада да се убеди чрез своите делегати в това, че работническата класа, взела властта, е способна не само да разрушава старото, но и да строи социализъм. Ние не ще се спрем пред никакви жертви, за да дадем възможност на работническата класа от Запада да се убеди в това, че нашата страна е единствената в света работническа държава, за която те на Запад заслужава да се бият и която заслужава да защищават против своя капитализъм *(Аплодисменти)*.

У нас идваха три вида делегации: интелигентски делегации, учители и пр., делегации от възрастни работници, които бяха, струва ми се, грубо пресметнато, около 10, и делегации на работническата младеж. Идвали

са всичко 550 делегати и екскурзианти в нашата страна. Очакват се още 16 делегации, които са зарегистрирани във ВЦСПС*. Ние и занапред ще движим това дело, за да заздравим връзката на работническата класа на нашата страна с работническата класа на Запада и с това да създадем преграда против всички и всякакви възможности за интервенция.

Такива са характерните черти на основните противоречия, които разяждат капитализма.

Какво именно произтича от всички тези противоречия? Какво говорят те? Те говорят, че капиталистическият свят се разяжда от цяла редица вътрешни противоречия, които правят капитализма немощен, че, от друга страна, нашият свят, светът на социализма, се все повече и повече закалява, сплотява се, че поради това именно се и роди на тази почва временното равновесие на силите, което тури край на войната против нас, което сложи началото на периода на „мирно съжителство" между Съветската държава и капиталистическите държави.

Трябва да спомена още два факта, които също тъй оказват влияние, за да се установи у нас вместо период на война — период на „мирно съжителство".

Първият факт се състои в това, че в дадения момент Америка не желае войната в Европа. Тя като че казва на Европа тъй: аз ти заех милиарди, ти не се дърпай, ако искаш и занапред да получаваш парички, ако не искаш валутата ти да полети с главата надолу, седи и работи, печели парички и плащай лихвите на задълженията си. Едва ли трябва да се доказва, че този съвет на Америка, дори и да не е решаващ за Европа, във всеки случай не може да остане без влияние.

Вторият факт се състои в това, че след победата на пролетарската революция в нашата страна от световната система на капитализма отпадна цяла грамадна страна с грамадни пазари за пласмент, с грамадни източници на сурови материали и това, разбира се, не можеше да не повлияе на стопанското положение на Европа. Да изгуби една шеста част от света, да изгуби пазарите и източни-

* Всесъюзен централен съвет на професионалните съюзи. — *Ред.*

ците на суровини на нашата страна, това значи за капиталистическа Европа да намали своето производство, да се разклати то от корен. И ето че за да турят край на тази отчужденост на европейския капитал от нашата страна, от нашите пазари и източници за суровини, се оказа необходимо да приемат известен период на „мирно съжителство“ с нас, за да се доберат до нашите пазари и до източниците на суровини — иначе, оказва се, няма възможност да се постигне една що-годе устойчивост на стопанството в Европа.

6. Външното положение на СССР

Това са всички ония фактори, които създадоха известно равновесие на силите между лагера на социализма и лагера на капитализма в целия свят, които замениха периода на война с период на отдих, които превърнаха краткия отдих в цял период на отдих и които ни дадоха възможност да започнем известно, както казваше Илич, „сътрудничество“ с капиталистическия свят.

Оттук оня период на „признаване“ на Съветския съюз, който се започна и трябва да продължи по-нататък.

Аз няма да изброявам страните, които ни „признаха“. Като че ли от големите страни, които не са ни признали, остана само Америка. Също тъй не ще се разпростирам върху това, че след „признаването“ ние сключихме търговски договори например с Германия и Италия. Не ще се разпростирам надълго върху това, че нашата външна търговия значително порасна, че в тази търговия е особено заинтересована Америка като страна, която изнася за нас памук, и Англия и Германия като страни, които внасят нашето жито и нашите земеделски продукти. Едно трябва да се каже, а именно, че сегашната година е първата година, в която ние, след установилия се период на „съвместно съжителство“ с капиталистическите държави, встъпваме в един що-годе широк мащаб в богати и широки връзки с капиталистическия свят по линията на търговията.

Това, разбира се, не значи, че ние сме ликвидирали всички, тъй да се каже, недомлъвки и всички, бих казал, претенции и контрапретенции, които съществуваха и още

съществуват между нашата държава и държавите от Запада. Ние знаем, че от нас искат да си платим дълговете. Европа още не ги е забравила и може би няма да ги забрави, във всеки случай не тъй скоро ще ги забрави. Казват ни, че нашият довоенен дълг към Европа се равнява на 6 милиарда, военният дълг се оценява на 7 и нещо милиарда, значи всичко 13 милиарда. Ако се вземе под внимание спадането на валутата и се извади от тази сума дялът на откъснатите държави*, ще излезе, че ние дължим на западноевропейските държави не по-малко от 7 милиарда. Известно е, че нашите контрапретенции във връзка с интервенцията на Англия, Франция и Америка във време на гражданската война се свеждат към цифрата (ако вземем изчисленията на Ларин), струва ми се, 50 милиарда рубли. Така че те ни дължат петорно повече, отколкото ние им дължим *(Ларин от мястото си:* „Ще ги получим"). Др. Ларин казва, че ние с време ще си получим всичко *(Смях)*. Но ако се смята по-скъпернически, както прави Наркомфин, ще се получи не по-малко от 20 милиарда. Все пак ние сме в печалба *(Смях)*. Обаче капиталистическите страни не искат да се помирят с това и ние все още фигурираме като длъжници в техните списъци.

Ето на тази почва се явяват у нас спънки и затруднения в хода на преговорите с капиталистите. Тъй беше с Англия, тъй ще бъде сигурно и с Франция.

Каква е позицията на ЦК на нашата партия по този въпрос?

Тя си остава същата, каквато беше при сключването на договора с Макдоналд [53].

Ние не можем да отменим известния закон в нашата страна за анулирането на царските дългове [54], издаден през 1918 година. Ние си оставаме на базата на този закон. Ние не можем да анулираме декретите, които провъзгласихме и които узакониха у нас експроприацията на експроприаторите. Ние стоим и ще стоим в бъдеще на базата на тези закони. Но ние нямаме нищо против да направим по реда на практическите преговори известни изключения и за Англия, и за Франция по въпроса за

* Става дума за Естония, Литва, Латвия и Финландия.—*Ред.*

бившите царски дългове с цел да платим мъничко и да получим срещу това нещо. Ние сме съгласни да задоволим бившите частни собственици, като им предоставим концесии, но пак така, че условията на концесиите да не са заробващи. На тази основа ние успяхме да се разберем с Макдоналд. Подпочвата на тези преговори беше идеята за фактическото анулиране на военните дългове. Тъкмо затова този договор бе провален. От кого? Несъмнено, от Америка. Макар че Америка не участвуваше в преговорите на Раковски с Макдоналд, макар че Макдоналд и Раковски дойдоха до известно проектоспоразумение, макар че това проектоспоразумение отваряше изход и за едната, и за другата страна и с този проект интересите на двете страни се повече или по-малко задоволяваха, въпреки това, понеже този проект изхождаше от идеята за анулирането на военните дългове, а Америка не искаше да се създава такъв прецедент, защото тя тогава би загубила милиардите, които има да взема от Европа, то тя, т. е. Америка, „даде съвет“ и договорът отпадна.

Въпреки това, ние и сега стоим на почвата на споменатия проект.

От въпросите на нашата външна политика, от въпросите, възникнали през отчетния период, въпроси особено щекотливи и боеви, които се отнасят до взаимоотношенията на нашето правителство с правителствата на западноевропейските страни, аз бих желал да отбележа два въпроса: първо, въпроса, който неведнаж се е подигал и още ще се подига от английските консерватори, това е въпросът за пропагандата, и, второ, въпроса за Комунистическия интернационал.

Обвиняват ни в това, че водим специална пропаганда против империализма както в Европа, така и в колониите и зависимите страни. Английските консерватори твърдят, че руските комунисти са хората, които са призвани да разрушат могъществото на Британската империя. Аз бих желал тук да заявя, че всичко това са истински глупости. Ние нямаме нужда от никаква специална пропаганда нито на Запад, нито на Изток, след като самите работнически делегации пристигат у нас, изучават нашия строй и раз-

насят вестта за нашия строй по всичките страни на Запада. Никаква друга пропаганда не ни е нужна. Това е най-добрата, най-силната и най-ефикасната пропаганда за строя на Съветите против строя на капитализма (*Аплодисменти*).

Казват ни, че водим пропаганда в Изтока. Аз твърдя, че и това са истински глупости. Ние нямаме нужда от никаква специална пропаганда на Изток, след като знаем, че целият наш държавен строй се гради на базата на съжителството и братското сътрудничество на народите на най-разнообразните националности на нашата страна. Всеки китаец, всеки египтянин, всеки индиец, който е идвал в нашата страна и е оставал половин година в нея, е имал възможност да се убеди, че нашата страна е единствената страна, която разбира душата на потиснатите народи и която умее да уреди сътрудничеството на пролетариите на бившата господствуваща националност с пролетариите на бившите потиснати националности. Никаква друга пропаганда, никаква друга агитация на Изток не ни е нужна, освен това, щото делегациите, пристигащи от Китай, Индия, Египет, след като поработят у нас и погледат, да разнесат вестта за нашия строй по целия свят. Това е най-добрата пропаганда и най-ефикасната от всички форми, от всички видове пропаганда.

Но има една сила, която може да разруши и непременно ще разруши Британската империя. Това са английските консерватори. Това е оная сила, която непременно, неминуемо ще поведе Британската империя към гибелта. Достатъчно е да напомним за политиката на консерваторите, когато дойдоха на власт [55]. С какво започнаха те? Започнаха с това, че обуздаха Египет, засилиха натиска върху Индия, намесиха се в Китай и т. н. Ето политиката на консерваторите. Кой е тук виновен и кой може да бъде обвиняван, ако английските лордове не са способни на друга политика? Нима е трудно да се разбере, че вървейки по този път, консерваторите трябва, като две и две — четири, да доведат Британската империя до неминуема гибел?

Няколко думи за Коминтерна. На Запад се разпространяват слухове от наемници на империалистите и автори на фалшификации, че Коминтернът е организация

на заговорници и терористи, че комунистите обикалят по страните на Запада, за да устройват заговори против европейските управници. С името на комунистите се свързва, между другото, софийската експлозия в България. Длъжен съм да заявя това, което би трябвало да бъде известно на всеки културен човек, ако той не е кръгъл невежа или ако не е подкупен — длъжен съм да заявя, че комунистите не са имали, нямат и не могат да имат нищо общо с теорията и практиката на индивидуалния терор, че комунистите не са имали, нямат и не могат да имат нищо общо с теорията на заговори против отделни лица. Теорията и практиката на Коминтерна се състои в организацията на масово революционно движение против капитализма. Това е вярно. Това е задачата на комунистите. Само невежи и идиоти могат да смесват заговорите и индивидуалния терор с политиката на Коминтерна на масово революционно движение.

Две думи за Япония. На Запад някои от нашите врагове потриват ръце: ето, казват си, в Китай започна революционно движение — разбира се, че болшевиките са подкупили китайския народ — кой друг ще подкупва един 400-милионен народ? — а туй, казват, ще доведе дотам, че „руските“ ще се сбият с японците. Всичко това е дивотия, другари. Силите на революционното движение в Китай са неимоверни. Те още не са се проявили както трябва. Те тепърва ще се проявят. Управниците на Изтока и Запада, които не виждат тези сили и не се съобразяват с тях както трябва, ще пострадат от това. Ние като държава не можем да не вземем под внимание тази сила. Ние смятаме, че Китай стои пред същите въпроси, пред които стоеше Северна Америка, когато се обединяваше в една държава, пред които стоеше Германия, когато се формираше в държава и се обединяваше, пред които стоеше Италия, когато се обединяваше и освобождаваше от външните врагове. Тук истината и справедливостта са изцяло на страната на китайската революция. Ето защо ние съчувстваме и ще съчувстваме на китайската революция в борбата ѝ за освобождението на китайския народ от игото на империалистите и за обединението на Китай в една държава. Който не се съоб-

разява и не ще се съобразява с тази сила, той положително ще изгуби. Аз предполагам, че Япония ще схване, че и тя, Япония, също тъй трябва да се съобразява с тази растяща сила на националното движение в Китай, която върви напред и помита всичко на своя път. Именно затуй и пропада Чанг Цо-лин, защото той не разбра това. Но той пропада и затуй, защото градеше цялата си политика върху разприте, върху влошаването на отношенията между СССР и Япония. Всеки генерал, всеки управник на Манджурия, който ще изгражда своята политика върху разприте между нас и Япония, върху влошаването на отношенията между нас и Япония, непременно ще пропадне. Само оня от тях може да стъпи здраво на краката си, който ще изгражда своята политика върху подобряването на нашите отношения с Япония и върху нашето сближение с Япония, само такъв генерал и такъв управник може да се задържи в Манджурия, защото ние нямаме интереси, които да водят до изостряне нашите отношения с Япония. Нашите интереси се движат по линията на сближението на нашата страна с Япония

7. Задачите на партията

Преминавам към въпроса за задачите на нашата партия във връзка с външното положение.

Аз мисля, че тук задачите на партията по отношение. на нейната дейност би трябвало да бъдат скицирани в две области: в областта на *международното* революционно движение и след това в областта на *външната политика* на Съветския съюз.

Какви са задачите в областта на *международното* революционно движение?

Задачите се състоят в това, първо, да се работи по линията на укрепването на комунистическите партии на Запад, по линията на завоюването на мнозинството на работническите маси от тях. Второ — да се работи по линията на засилването борбата на работниците от Запада за профсъюзно единство, за укрепване на дружбата между пролетариата на нашия Съюз и пролетариата на

капиталистическите страни. Тук влиза и този период на поклонничество, за който говорих по-горе и чието значение обрисувах. Трето — да се работи по линията на укрепването на спойката между пролетариата на нашата страна и освободителното движение на потиснатите страни, защото те са наши съюзници в борбата против империализма. И четвърто — да се работи по линията на укрепването на социалистическите елементи на нашата страна, по линията на победата на тези елементи над капиталистическите елементи, победа, която има решаващо значение за революционизирането на работниците във всички страни. Когато говорят за задачите на нашата партия в областта на международното революционно движение, другарите обикновено се ограничават с първите три задачи и забравят четвъртата задача, а именно, че нашата борба в нашата страна, борбата за победата на социалистическите елементи в нашата страна над капиталистическите елементи, нашата строителна борба е по своето значение също тъй международна, интернационална, защото нашата страна е база на международната революция, защото нашата страна е основният лост за разгъването на международното революционно движение и ако тук у нас строителството върви с нужния темп, това значи, че ние вършим своята работа в международното революционно движение по всички останали линии именно тъй, както това изисква от нас партията.

Такива са задачите на партията в областта на международното революционно движение.

А сега — задачите на партията в областта на *външната* политика на нашия Съюз.

Първо — да се работи по линията на борбата против нови войни, след това по линията на запазването на мира и осигуряването на тъй наречените нормални отношения с капиталистическите страни. Основа на политиката на нашето правителство, на външната политика, е идеята за мир. Борбата за мир, борбата против нови войни, разобличаването на такива ходове, които прикриват под знамето на пацифизма фактическата подготовка на война — ето коя е нашата задача. Именно затова ние не искаме да влезем в Обществото на наро-

дите, защото Обществото на народите е една организация за прикриване подготвителната работа за война, защото за да влезем в Обществото на народите, трябва, както правилно се изрази др. Литвинов, да направим избор между чука и наковалнята. Е добре, ние не желаем да бъдем нито чук за слабите народи, нито наковалня за силните. Ние не желаем нито едното, нито другото, ние сме за мира, ние сме за разобличаването на всички ходове, водещи към война, с каквито и пацифистически флагчета да са прикрити. Дали това ще е Обществото на народите или Локарно — все едно, нас флагове не ни мамят, нас шум не ни плаши.

Второ — да се работи по линията на разширяването на нашия стокообмен с външния свят на базата на монопола на външната търговия.

Трето — да се работи по линията на сближението с победените в империалистическата война страни, със страните, които повече от всички други капиталистически страни са огорчени и измамени, които поради това се намират в опозиция към господствуващия съюз на великите сили.

Четвърто — да се работи по линията на спойката със зависимите и колониалните страни.

Такива са задачите, които стоят в настоящия момент пред партията в областта на международните отношения и на международното работническо движение.

II

ВЪТРЕШНОТО ПОЛОЖЕНИЕ НА СЪВЕТСКИЯ СЪЮЗ

Преминавам към втората част на доклада по отчета на ЦК. Тази част се отнася до вътрешното положение на нашата държава и до политиката на ЦК по въпросите, отнасящи се до вътрешното положение. Аз бих желал да приведа няколко цифри. Макар че в последно време се обнародваха доста цифри в печата, все пак не може, за съжаление, да се мине без известно количество цифри.

1. Народното стопанство в цялост

Но преди да премина към цифрите, позволете ми да изложа няколко общи положения, определящи нашата

работа по изграждането на социалистическото стопанство (аз мисля да започна със стопанството).

Първо положение. Ние работим и строим в обстановката на капиталистическо обкръжение. Това значи, че нашето стопанство и нашето строителство ще се развиват в противоречията, в стълкновенията между системата на нашето стопанство и системата на капиталистическото стопанство. Това противоречие ние по никой начин не можем да избегнем. Това са рамките, в чиито граници трябва да протича борбата на двете системи, на социалистическата система и на капиталистическата система. Това значи още, че нашето стопанство трябва да се изгражда не само в неговото противопоставяне на капиталистическото стопанство отвън, но и в противопоставянето на различните елементи вътре в нашата страна, в противопоставянето социалистическите елементи на капиталистическите елементи.

Оттук изводът: ние трябва да изграждаме нашето стопанство така, че нашата страна да не се превърне в придатък на световната капиталистическа система, че тя да не се включи в общата система на капиталистическото развитие като нейно спомагателно предприятие, че нашето стопанство да се развива не като спомагателно предприятие на световния капитализъм, а като самостоятелна икономическа единица, опираща се главно на вътрешния пазар, опираща се на спойката на нашата индустрия със селското стопанство на нашата страна.

Има две генерални линии: едната излиза от това, че нашата страна трябва още задълго да си остане аграрна страна, трябва да изнася земеделски продукти и да внася машинни съоръжения, че на това трябва да стоим и да се развиваме и занапред по този път. Тази линия иска всъщност намаляване обема на нашата индустрия. Тя получи неотдавна своя израз в тезисите на Шанин (може би някой ги е чел в „Экономическая жизнь“[56]). Тази линия води към това, че нашата страна никога или почти никога не би могла истински да се индустриализира, че нашата страна би трябвало обективно да се превърне от икономически самостоятелна единица, опираща се на вътрешния пазар, в придатък на общата

капиталистическа система. Тази линия означава отстъпление от задачите на нашето строителство.

Това не е нашата линия.

Има друга генерална линия, която излиза от това, че ние трябва да положим всички усилия, за да направим нашата страна икономически самостоятелна страна, независима, базираща се на вътрешния пазар, една страна, която ще послужи като фокус за притегляне към себе си на всички други страни, постепенно отпадащи от капитализма и вливащи се в потока на социалистическото стопанство. Тази линия изисква максимално разгръщане на нашата индустрия, обаче в размер и в съответствие с ресурсите, които съществуват у нас. Тя решително отрича политиката на превръщане нашата страна в придатък на световната система на капитализма. Това е нашата линия на строителство, за която се държи партията и за която тя ще се държи и занапред. Тази линия е задължителна, докато съществува капиталистическо обкръжение.

Друг е въпросът, когато победи революцията в Германия или във Франция, или в двете страни заедно, когато там започне социалистическо строителство на по-висока техническа база. Тогава ние ще преминем от политиката на превръщане на нашата страна в независима икономическа единица към политиката на включване на нашата страна в общия поток на социалистическото развитие. Но докато това още не е станало, ние имаме абсолютна нужда от онзи минимум на независимост за нашето народно стопанство, без който ще бъде невъзможно да предпазим нашата страна от стопанско подчинение на системата на световния капитализъм.

Такова е първото положение.

Второто положение, от което ние също тъй трябва да се ръководим при нашето строителство, както и от първото, се състои в това, че трябва всеки път да държим сметка за особеностите на нашето ръководство на народното стопанство за разлика от ръководството в капиталистическите страни. Там, в капиталистическите страни, владее частният капитал, там грешките на отделните капиталистически тръстове, на синдикатите, на едни или

други групи от капиталисти се поправят от стихията на пазара. Ако е твърде много произведено — ще има криза, но след това, след кризата, стопанството идва в нормата. Ако са се увлекли твърде много във внос и са получили пасивен търговски баланс — курсът на девизите ще се разколебае, ще се получи инфлация, вносът ще се намали, износът ще се повиши. Всичко това става по пътя на кризите. Нито една що-годе голяма грешка или едно що-годе голямо свръхпроизводство или сериозно отклонение на производството от общия сбор на търсенето не минава в капиталистическите страни без поправяне на несполуките, грешките и отклоненията по пътя на една или друга криза. Тъй живеят в страните на капитализма. Но ние не можем тъй да живеем. Там виждаме стопански, търговски, финансови кризи, които засягат отделните групи капиталисти. У нас работата е друга. Всяка сериозна засечка в търговията, в производството, всяка сериозна грешка в нашето стопанство свършва не с една или друга отделна криза, а удря по цялото народно стопанство. Всяка криза, била тя търговска, финансова, индустриална, може у нас да се превърне в обща криза, която удря по цялата държава. Затова от нас се изисква особена предпазливост и прозорливост при строителството. Затова ние тук сме длъжни да ръководим планомерно стопанството така, че да има по-малко грешки в предвиждането, че нашето стопанско ръководство да бъде архипрозорливо, архипредвидливо, архибезгрешно. Но тъй като ние, другари, за съжаление не се отличаваме нито с особена прозорливост, нито с особена предвидливост, нито с особени способности за безпогрешно стопанско ръководство, тъй като ние едва още се учим да строим, то у нас стават грешки и ще стават и занапред. Затова ние трябва да строим с резерви, необходими ни са резерви, които биха могли да запълват нашите празноти. Цялата наша работа през последните две години показва, че ние не сме гарантирани нито от случайности, нито от грешки. В областта на селското стопанство ние твърде много зависим не само от нашето стопанисване, но и от природните сили (лоши реколти и пр.). В областта на индустрията твърде много нещо

зависи не само от нашето стопанисване, но и от вътрешния пазар, който ние още не сме овладели. В областта на външната търговия твърде много нещо зависи не само от нас, но и от поведението на западноевропейските капиталисти, като при това колкото повече расте нашият износ и внос, толкова повече ставаме зависими от капиталистическия Запад, толкова повече ставаме уязвими за удари от страна на враговете. За да се осигурим срещу всички тези случайности и неизбежни грешки, ние трябва да усвоим идеята за необходимостта от натрупване на резерви.

Ние не сме гарантирани срещу неурожаи в областта на селското стопанство. Ето защо е необходим резерв. Ние не сме гарантирани срещу случайностите на вътрешния пазар по линията на развитието на нашата индустрия. Да не говоря за това, че живеейки от собствените си натрупвани средства, ние трябва особено да се скъпим и бъдем сдържани в изразходването на натрупаните средства, стараейки се да влагаме всяка копейка разумно, т. е. в такива неща, чието развитие е абсолютно необходимо във всеки даден момент. Оттук необходимостта от резерви за индустрията. Ние не сме гарантирани срещу случайности по линията на външната търговия (прикрит бойкот, прикрита блокада и пр.). Оттук необходимостта от резерви.

Би било възможно да се удвои отпускането на суми за земеделски кредит, но тогава не би останал нужният резерв за финансиране индустрията, индустрията би изостанала в своето развитие далеч зад селското стопанство, производството на фабрикати би се намалило и би се получило раздуване цените на фабрикатите с всички произтичащи от това последствия.

Би било възможно да се определят двойно повече кредити за разгръщането на индустрията, но това би означавало такъв бърз темп на развитие на индустрията, който ние, поради големия недостиг на свободни капитали, не бихме издържали и на почвата на който ние положително бихме се провалили, без да говорим за това, че няма да остане резерв за кредитирането на селското стопанство.

Би било възможно да се ускори двойно повече, отколкото е сега развитието на нашия внос, преди всичко на вноса на машинни съоръжения, за да се тласне с бърз темп напред развитието на индустрията, но това би могло да предизвика превишаване на вноса над износа, би се получил пасивен търговски баланс и нашата валута би се подкопала, т. е. би се подкопала основата, само на почвата на която е възможно планирането и развитието на индустрията.

Би било възможно, без оглед на нищо, да се тласне напред с всички сили износът, без да се обръща внимание на състоянието на вътрешния пазар, но това обстоятелство би предизвикало големи усложнения в градовете, в смисъл на бързо покачване цените на земеделските продукти, в смисъл следователно на подриване на работническите заплати и в смисъл на известен изкуствено организиран глад с всички произтичащи от това резултати.

Би било възможно да се увеличи до най-висока степен заплатата на работниците — не само до предвоенното равнище, но и по-високо, но това обстоятелство би предизвикало намаляване темпа на развитие на нашата индустрия, защото разгръщането на индустрията при нашите условия, при липсата на заеми отвън, при липсата на кредити и т. н., е възможно само на базата на натрупването на известна печалба, необходима за финансирането и снабдяването на индустрията, нещо, което би било обаче изключено, т. е. би било изключено едно що-годе сериозно натрупване, ако се приемеше от нас един извънредно ускорен темп на покачване на заплатите.

И т. н. и др. п.

Такива са двете главни ръководни положения, които трябва да служат като факел, като фар в нашата работа по изграждането на нашата страна.

Позволете ми сега да премина към цифрите.

Впрочем, още едно отклонение. У нас съществува в системата на нашето стопанство известна пъстрота — съществуват цели пет форми на стопанство. Има една форма на стопанство, едва ли не натурална: това са ония

селски стопанства, които дават много малка стокова продукция. Съществува втора форма на стопанство, формата на стоковото производство, гдето производството на стоки в селското стопанство играе решаваща роля. Съществува трета форма на стопанство — частният капитализъм, който не е умъртвен, който се оживи и ще се оживява до известни граници, докато у нас има неп. Четвъртата форма на стопанство — това е държавният капитализъм, т. е. капитализмът, който ние позволихме и имаме възможност да контролираме и ограничаваме според желанието на пролетарската държава. Най-сетне, петата група — социалистическата индустрия, т. е. нашата държавна индустрия, гдето в производството не са представени две враждебни класи — пролетариатът и буржоазията, а една класа — пролетариатът.

Аз исках да кажа две думи за тези пет форми на стопанство, защото без тези две думи трудно ще се разбере групата цифри, която ще съобщя, и тенденцията, която се отбелязва в развитието на нашата индустрия, още повече, че Ленин на времето си достатъчно подробно говорѝ за тези пет форми на стопанство в системата на нашия строй[57], учейки ни да умеем да държим сметка за борбата между тези групи в нашата градивна работа.

Аз бих желал да кажа две думи за държавния капитализъм и за държавната индустрия, която по своя тип е социалистическа, за да се разсеят недоразуменията и бъркотията, които се създадоха в партията около този въпрос.

Може ли нашата държавна индустрия да се нарече държавнокапиталистическа? Не може. Защо? Защото държавният капитализъм в условията на пролетарската диктатура е такава организация на производството, гдето са представени две класи: класата на експлоатиращите, на притежаващите средствата за производство, и класата на експлоатираните, на непритежаващите средствата за производство. Каквато и особена форма да има държавният капитализъм, той все пак трябва да бъде капиталистически по своята същност. Когато анализираше държавния капитализъм, Илич имаше предвид преди всичко концесиите. Да вземем концесиите и да видим представени ли

са тук две класи. Да, представени са. Класата на капиталистите, т. е. на концесионерите, които експлоатират и временно притежават средствата за производство, и класата на пролетариите, които са експлоатирани от концесионерите. Че тук ние нямаме елементи на социализъм, това е ясно например от туй, че никой не ще се реши да се впусне да организира в едно концесионно предприятие кампания за повишаване производителността на труда, защото всички знаят, че концесионното предприятие не е социалистическо, а чуждо на социализма предприятие.

Да вземем другия тип предприятия — държавните предприятия. Капиталистически ли са те? Не, не са. Защо? Защото в тях не са представени две класи, а една класа, класата на работниците, които в лицето на своята държава притежават оръдията и средствата за производство и които не са експлоатирани, защото максимумът от онова, което дават предприятията свръх работните заплати, отива за по-нататъшното разгръщане на индустрията, т. е. за подобрение положението на цялата работническа класа, взета вкупом.

Може да кажат, че все пак това не е пълен социализъм, ако се имат предвид остатъците от бюрократизъм, които са се запазили в управляващите органи на нашите предприятия. Това е правилно. Но това не противоречи на факта, че държавната индустрия е по тип на производство социалистическа. Има два типа производство: капиталистически тип, включително и държавнокапиталистическият, при който има две класи, при който производството е насочено към създаване печалби за капиталиста, а има и друг, социалистически тип производство, при който няма експлоатация, при който средствата за производство принадлежат на работническата класа и при който предприятията не работят за донасяне печалба за чуждата класа, а за разширяване индустрията за работниците в цялост. Ленин така и казваше, че нашите държавни предприятия са по своя тип последователно-социалистически предприятия.

Тук би могло да се прокара аналогия с нашата държава. Нашата държава също тъй не се нарича буржоазна, защото тя е според Ленин нов тип държава,

тип на *пролетарска* държава. Защо? Защото нашият държавен апарат работи не за потискането на работническата класа, както това става без изключение във всички буржоазни държави, а за освобождаване работническата класа от потисничеството на буржоазията. Ето защо по своя тип нашата държава е пролетарска държава, макар че можете да намерите колкото искате негодно и остатъци от старото в апарата на тази държава. Никой друг не е ругал тъй здраво нашия съветски строй заради неговите бюрократически остатъци както Ленин, който провъзгласи този строй за пролетарски тип държава. При все това той винаги твърдеше, че нашата държава е нов тип, пролетарска държава. Трябва да се различава типът на държавата от онова наследство и остатъци, които още са се запазили в системата и апарата на държавата. Точно по същия начин трябва непременно да се различават бюрократическите остатъци в държавните предприятия от онзи тип на устройство на индустрията, който у нас се нарича социалистически тип. Не бива да се твърди, че тъй като в стопанските органи или в тръстовете съществуват още грешки, бюрократизъм и т. п., нашата държавна индустрия не е социалистическа. Така не бива да се говори. Тогава и нашата държава, която е пролетарска по своя тип, не би била пролетарска. Аз мога да изброя цяла редица буржоазни апарати, които работят по-добре и по-икономично отколкото нашия пролетарски държавен апарат. Но това още не значи, че нашият държавен апарат не е пролетарски, че нашият държавен апарат по своя тип не стои по-високо от буржоазния. Защо? Защото този буржоазен апарат, ако и да работи по-добре, работи за капиталиста, а нашият пролетарски държавен апарат, даже и понякога да стъпва тромаво, все пак работи за пролетариата, против буржоазията.

Тази принципиална разлика не бива да се забравя.

Същото трябва да се каже и за държавната индустрия. Не бива въз основа на липсата на съгласуваност и на остатъците от бюрократизма, които съществуват в управителните органи на нашите държавни предприятия и които още ще съществуват, не бива въз основа на тези остатъци и недостатъци да се забравя, че нашите пред-

приятия са по своето същество социалистически предприятия. В предприятията например на Форд, които работят изправно, стават може би и по-малко кражби, но все пак те работят за Форд, за капиталиста, а нашите предприятия, в които понякога стават кражби и в които работата не върви винаги хармонично, все пак работят за пролетариата.

Именно тази принципиална разлика не бива да се забравя.

Да преминем сега към цифрите за нашето народно стопанство в цялост.

Селско стопанство. Ако сравним неговото ниво с предвоенното ниво, с нивото от 1913 година, то неговата брутна продукция през 1924/25 година е достигнала 71%. Иначе казано, през 1913 година е било произведено за 12 милиарда рубли и нещо по довоенни цени, а през 1924/25 година е произведено за 9 милиарда и нещо рубли. За следващата 1925/26 година се предполага въз основа на данните, с които разполагат нашите планови органи, да се доведе по-нататъшното развитие на производството до 11 милиарда рубли, т. е. до 91% от предвоенното ниво. Селското стопанство расте — този извод естествено се налага.

Индустрия. Ако вземем цялата индустрия, и държавната, и концесионната, и частната, то през 1913 година цялата индустрия е дала брутна продукция за 7 милиарда рубли, а през 1924/25 година даде 5 милиарда. Това са 71% от предвоенната норма. Нашите планови органи предполагат, че към идната година производството ще достигне 6½ милиарда, т. е. ще възлезе на около 93% от предвоенната норма. Индустрията се повдига. През тази година тя се повдигна по-бързо отколкото селското стопанство.

Въпросът за електрификацията трябва да се отбележи специално. Съгласно плана на ГОЭЛРО* през 1921 година беше набелязано построяването на 30 електростанции в течение на 10—15 години с мощност 1,500,000 киловата и стойност 800 милиона златни рубли. Преди Октомврий-

* Държавна комисия по електрифициране на Русия. — *Ред.*

ската революция мощността на електростанциите съставляваше 402 хиляди киловата. До настоящия момент са построени от нас станции с мощност 152,350 киловата и е набелязано за пускане през 1926 година 326,000 киловата. Ако развитието върви с такъв темп, то за 10 години, т. е. приблизително към 1932 година (минималния набелязан срок), планът за електрификацията на СССР ще бъде осъществен. Паралелно с растежа на електростроителството върви растежът на електроиндустрията, чиято програма за 1925/26 година е пресметната на 165—170% от предвоенното ниво. Обаче трябва да се отбележи, че строежът на големи хидроелектрически станции води към голямо превишаване на разходите в сравнение с набелязаните планове. Така например първоначалната сметка на Волховстрой беше съставена в размер на 24,300,000 „ориентировачни“ рубли, а към септември 1925 година тя нарасна до 95,200,000 червонни рубли, което прави 59% от средствата, изразходвани за изграждането на първата група станции, при една мощност на Волховстрой, възлизаща на 30% от мощността на тези станции. Първоначалната сметка на Земо-Авчалската станция беше набелязана в размер на 2,600,000 златни рубли, а последните искания възлизат на около 16 милиона червонни рубли, от които около 12 милиона са вече изразходвани.

Ако се вземе и се сравни производството на държавната и кооперативната индустрия, обединени по един или друг начин, с производството на частната индустрия, ще се получи у нас следното: през 1923/24 година държавната и кооперативната индустрия дадоха 76·3% от цялата сума на индустриалното производство за годината, частната — 23·7%, а през 1924/25 година участието на държавната и кооперативната индустрия възлизаше на 79·3%, а участието на частната индустрия не беше вече 23·7%, а 20·7%.

През този период относителният дял на частната индустрия спадна. За следващата година се предполага, че участието на държавната и кооперативната индустрия ще съставлява около 80%, а участието на частната индустрия ще спадне до 20%. Абсолютно взето, частната индустрия расте, но тъй като държавната и кооперативната

индустрия растат по-бързо, то относителният дял на частната индустрия спада прогресивно.

Ето един факт, който не може да не се вземе под внимание и който говори, че превесът на социалистическата индустрия над частната индустрия е неоспорим факт.

Ако се вземе имуществото, съсредоточено в ръцете на държавата, и имуществото, намиращо се в ръцете на частните стопани, то ще излезе, че и в тази област — аз имам предвид контролните цифри на държавния план — превесът е на страната на пролетарската държава, защото държавата разполага с основни фондове на сума не по-малко от 11·7 милиарда (в червонни рубли), а на частните собственици, най-вече на селските стопанства, принадлежат фондове на сума не по-голяма от 7·5 милиарда.

Това е един факт, който говори, че делът на обобществените фондове е твърде голям и че този дял се увеличава в сравнение с дяла на собствеността на необобществения сектор.

И все пак нашият строй, взет като цяло, не може още да се нарече нито капиталистически, нито социалистически. Взет като цяло, нашият строй е преходен строй от капитализма към социализма, гдето все още преобладава, по отношение обема на производството, частностопанското селско производство, но гдето делът на социалистическата индустрия расте непрекъснато. Делът на социалистическата индустрия расте така, че тази индустрия, използувайки своята концентрираност, използувайки своята организация, използувайки това, че имаме пролетарска диктатура, използувайки това, че транспортът е в ръцете на държавата, използувайки това, че кредитната система е наша и банките са наши, използувайки всичко това, нашата социалистическа индустрия, чийто дял в общия обем на народното производство расте постепенно, тази индустрия, вървейки напред, започва да подчинява частната индустрия, да приспособява към себе си и да води след себе си всичките останали форми на стопанство. Такава е съдбата на селото — то трябва да върви след града, след тежката индустрия.

Ето основния извод, който се получава, ако се постави въпросът за характера на нашия строй, за дяла на социалистическата индустрия в този строй, за дяла на частнокапиталистическата индустрия, за дяла, най-сетне, на дребното стоково, най-вече селско, производство в общото народно стопанство.

Две думи за държавния бюджет. Би трябвало да ви е известно, че той нарасна у нас до 4 милиарда рубли. Ако се вземе в предвоенни рубли, то нашият държавен бюджет ще възлезе, в сравнение с държавния бюджет от предвоенното време, на не по-малко от 71%. Освен това, ако към сумата на общодържавния бюджет се прибави сумата на местните бюджети, доколкото те могат да се изчислят, тогава нашият държавен бюджет ще възлезе на не по-малко от 74·6% в сравнение с 1913 година. Характерното е, че в системата на нашия държавен бюджет дялът на извъндан ъчните приходи е много по-голям отколкото дяла на данъчните приходи. Всичко това говори също тъй, че нашето стопанство расте и върви напред.

Въпросът за печалбите, които ние реализирахме през миналата година от нашите държавни и кооперативни предприятия, има извънредно важно значение, тъй като ние сме страна, бедна откъм капитали, страна, която не получава отвън големи заеми. Ние трябва зорко да се взираме в нашите индустриални и търговски предприятия, банки и кооперации, за да знаем с какво можем да разполагаме за по-нататъшното разгръщане на нашата индустрия. През 1923/24 година държавната индустрия от съюзно значение и Главметал дадоха, струва ми се, около 142 милиона червонни рубли печалба. От тях 71 милиона бяха внесени в държавното съкровище. През 1924/25 година ние имаме вече 315 милиона. От тях 173 милиона се предвиждат по плана за внасяне в държавното съкровище.

Държавната търговия от съюзно значение даде през 1923/24 година около 37 милиона, от тях 14 милиона отидоха в приход на държавното съкровище. През 1925 година имаме по-малко — 22 милиона, поради

политиката на намаление цените. От тази сума ще влязат в държавното съкровище около 10 милиона.

От външната търговия имахме през 1923/24 година печалба от 26 и нещо милиона рубли, от тях около 17 милиона отидоха в приход на държавното съкровище. През 1925 година външната търговия дава или, по-право, даде вече 44 милиона. От тях 29 милиона отиват в приход на държавното съкровище.

Според пресмятанията на Наркомфина банките са дали през 1923/24 година 46 милиона печалби, от тях 18 милиона са отишли в приход на държавното съкровище, през 1924/25 година — 97 и нещо милиона, от които 51 милиона влязоха в приход на държавното съкровище.

Потребителните кооперации дадоха през 1923/24 година 57 милиона печалби, селскостопанските — 4 милиона.

Цифрите, които току-що приведох, са повече или по-малко намалени. Вие знаете защо. Вие знаете как стопанските органи у нас правят изчисленията с цел да оставят повече за себе си, за разширяване на работата. Ако тези цифри ви се виждат малки, а те действително са малки, то имайте предвид, че те са малко по-намалени.

Няколко думи за оборотите на нашата външна търговия.

Ако приемем за 100 целия наш търговски оборот през 1913 година, ще се окаже, че през 1923/24 година сме достигнали в своята външна търговия 21% от предвоенното ниво, а през 1924/25 година — 26% от предвоенното ниво. През 1923/24 година износът се равняваше на 522 милиона рубли; вносът — на 439 милиона; общият оборот — на 961 милиона; активно салдо — 83 милиона. През 1923/24 година имахме активен търговски баланс. През 1924/25 година износът се равняваше на 564 милиона; вносът — на 708 милиона; общият оборот — на 1272 милиона; салдо — минус 144 милиона. Казаната година приключихме по линията на външната търговия с пасивно салдо от 144 милиона.

Позволете ми да се спра малко на това.

У нас често са склонни да обясняват това пасивно салдо през изтеклата стопанска година с това, че през тази година, поради слабата реколта, сме внесли много жито. Но ние сме внесли жито за 83 милиона, а тук се получават минус 144 милиона. До какво води този минус? До това, че купувайки повече, отколкото продаваме, внасяйки повече, отколкото изнасяме, ние поставяме под въпросителен знак нашия платежен баланс, а следователно и нашата валута. Ние имахме директивата на XIII партиен конгрес относно това, че партията на всяка цена трябва да постига активен търговски баланс [58]. Аз трябва да призная, че всички ние, и съветските органи, и Централният комитет, допуснахме тук груба грешка, като не изпълнихме дадената ни директива. Нейното изпълнение беше трудно, но все пак можеше при известно напрежение да се получи поне едно малко активно салдо. Ние допуснахме тази груба грешка и конгресът е длъжен да я поправи. Впрочем, Централният комитет сам се постара да я поправи през ноември тази година в едно специално заседание, на което, като преглежда цифрите на нашия внос и износ, взе решение през идната година — а ние там набелязвахме главните елементи на нашия външнотърговски оборот за идната година — външната ни търговия да се приключи с едно активно салдо поне от 100 милиона. Това е необходимо. Това е абсолютно необходимо за една страна като нашата, в която капиталите са малко, в която не става внос на капитали отвън или става в минимална степен и в която равновесието на платежния баланс трябва да се поддържа с помощта на търговския баланс, за да не се разклати нашата червонна валута, и като запазим валутата, да можем да запазим и възможността за по-нататъшно разгръщане на нашата индустрия и на селското стопанство. Вие всички сте изпитали какво значи нестабилна валута. Ние не трябва да се връщаме към този злощастен момент и трябва да вземем всички мерки, за да пресечем от корен всички фактори, които могат по-нататък да ни подведат към такива условия, които могат да разклатят нашата валута.

Такива са цифрите и съображенията относно нашето народно стопанство като цяло, относно индустрията и сел-

ското стопанство, взети поотделно, относно дяла на социалистическата индустрия спрямо другите видове стопанство и относно ония ръководни идеи в изграждането на социализма, за които говорих и на почвата на които стои Централният комитет на нашата партия.

2. Индустрията и селското стопанство

Ако се вземат, по-нататък, въпросите, отнасящи се непосредствено до индустрията и селското стопанство в техните взаимоотношения сега и в най-близко бъдеще, тези въпроси биха могли да се сведат до следните точки:

Първо. Ние сме все още аграрна страна: продукцията на селското стопанство преобладава над индустриалната продукция. Главното в индустрията се състои в това, че тя вече се приближава до границата на предвоенните норми, че следващите стъпки в индустрията ще означават нейното разгъване на нова техническа база, с използуване на нови съоръжения и с разгръщане на ново строителство на заводи. Това нещо е много трудно. Да се прекрачи този праг, да се премине от политиката на максимално използуване на всичко онова, което имаше нашата индустрия, към политиката на изграждане на нова индустрия на нова техническа база, на базата на ново строителство на заводи — преминаването през този праг изисква големи капитали. Но тъй като недостигът на капитали у нас е значителен, то развитието на нашата индустрия ще върви в бъдеще, по всяка вероятност, не с такъв бърз темп, както е вървяло досега.

Не тъй стои въпросът със селското стопанство. Не може да се каже, че са вече изчерпани всичките възможности, криещи се в селското стопанство при неговата сегашна техническа база. За разлика от индустрията селското стопанство може и при сегашната техническа база да се движи за известно време с бърз темп. Дори простото повдигане културата на селянина, грамотността, дори такова просто нещо, каквото е пречистването на семената, биха могли да увеличат с 10—15% брутната продукция на селското стопанство. А пресметнете какво

значи това за цялата страна. Ето какви възможности се крият още в земеделието. Ето защо по-нататъшното развитие на земеделието не среща поне засега такива технически затруднения, каквито среща нашата индустрия. Затова несъответствието на индустриалния баланс спрямо баланса на селското стопанство ще продължи да се увеличава през най-близките няколко години поради това, че в селското стопанство се крият цяла редица вътрешни потенциални възможности, които далеч още не са използувани и които подлежат на използуване през най-близките години.

В какво се състоят нашите задачи във връзка с това обстоятелство?

Преди всичко в това, да се повдигне нашата тежка държавна индустрия на всяка цена, преодолявайки трудностите, които стоят пред нас. А после в това, да се повдигне съветската индустрия от *местен* тип. Другари, ние не можем да се съсредоточим само на развитието на съюзната индустрия, защото съюзната индустрия, нашите централизирани тръстове и синдикати не могат да задоволят цялото разнообразие на вкусове и нужди на 140-милионното население. За да могат да се задоволят тези нужди, необходимо е да се достигне дотам, че да закипи живот, индустриален живот във всеки район, във всеки окръг, във всяка губерния,област, в националната република. Без да развържем силите, криещи се по места по линията на стопанското строителство, без да окажем всестранна подкрепа на местната индустрия, започвайки от районите и окръзите, без да развържем всички тия сили, ние не ще можем да постигнем този общ подем на стопанско строителство в нашата страна, за който говореше Ленин. Без това, без спояване интересите и изгодите на центъра с интересите и изгодите по места, ние не ще разрешим проблемата за разгръщане строителната инициатива, проблемата на общия стопански подем в страната, проблемата на най-бързата индустриализация на страната.

Второ. По-рано по отношение на горивото ставаше въпрос за неговото свръхпроизводство. Сега ние поставяме въпроса за криза в горивото, защото нашата инду-

стрия расте по-силно отколкото горивото. Ние се приближаваме до нивото, на което се намираше нашата страна при буржоазния строй, когато горивото не достигаше и бяхме принудени да внасяме. Иначе казано, излиза, че горивният баланс не отговаря на баланса на индустрията, на нейните нужди. Оттук задачата за засилено развитие на нашето горивно стопанство, за подобряване неговата техника с цел горивото да догони, да може да догони в своето развитие развитието на индустрията.

Трето. Съществува известно несъответствие на металния баланс спрямо баланса на цялото народно стопанство. Ако се изчислят минималните нужди от метал и се изчисли максималната възможност на металодобиването, то металът у нас не достига с цели десетки милиони. Така да се движи по-нататък нашето стопанство, особено нашата индустрия, е невъзможно. Ето защо трябва да се обърне особено внимание на това обстоятелство. Металът е основата на основите на нашата индустрия и неговият баланс трябва да бъде доведен до съответствие с баланса на индустрията и транспорта.

Четвърто. Несъответствие на баланса на нашата квалифицирана работна ръка спрямо баланса на нашата индустрия. В печата са публикувани редица цифри и аз не ще ги съобщавам, ще кажа само, че нуждата от допълнителна квалифицирана работна ръка в цялата индустрия се равнява за 1925/26 година на цифрата 433 хиляди души, а ние можем да задоволим само една четвърт от тази нужда.

Пето. Аз исках да отбележа още един недостатък и едно несъответствие, състоящо се в това, че нормата на използуване подвижния състав на железниците преминава всяка граница. Нуждата от подвижен състав е тъй голяма, че ние през идната година ще бъдем принудени да използуваме локомотивите и вагоните не до 100%-та възможност, а до 120—130%. По този начин основният капитал на НКПС ще се износва прекалено много и ние можем в най-близко бъдеще да се намерим пред катастрофа, ако не вземем решителни мерки.

Това са всички ония недостатъци и несъответствия, които съществуват вътре в нашето народно стопанство като цяло, вътре в индустрията, по-специално, и които трябва да се преодолеят.

3. Въпросите на търговията

Позволете да премина сега към въпросите на търговията. Цифрите говорят, че, както в индустриалната област, и в тази област растежът на относителното тегло на държавното начало напредва по отношение на частнокапиталистическото начало. Ако се приеме, че общият оборот на вътрешната търговия в стокови рубли се равняваше преди войната на 20 милиарда, то ще излезе, че през 1923/24 година този оборот е бил равен на 10 милиарда, т. е. на 50% от предвоенния, а през 1924/25 година се равнява на 14 милиарда, т. е. на 70%. Общият растеж на вътрешния оборот е несъмнен. Ако се говори за участието на държавата в този оборот, ще излезе, че през 1923/24 година участието на държавата се равнява на 45% от целия търговски вътрешен оборот, участието на кооперацията — на 19%, а участието на частния капитал — на 35%. А през следващата година, т. е. през 1924/25 година, участието на държавата се равняваше на 50%, участието на кооперацията вместо на 19%—на 24.7%, участието пък на частния капитал вместо 35%—на 24.9%. Участието на частния капитал спада в общия оборот, участието на държавата и кооперацията се увеличава. Ако се раздели оборотът на две части, на търговия на едро и на дребно, то и тук съществува същата тенденция. В търговията на едро участието на държавната търговия се равняваше през 1923/24 година на 62 и нещо процента от целия оборот, а през 1924/25 година — на 68·9%. Увеличението е очевидно. При кооперацията имаме едно увеличение от 15 на 19%. Частната търговия имаше 21%, а сега — 11%. В търговията на дребно участието на държавата се равняваше през 1923/24 година на 16%, а през 1924/25 година — на почти 23%. Участието на кооперацията в търговията на дребно се равняваше през миналата година на 25.9%, а през 1924/25 година се рав-

нява на 32.9%. Растежът е несъмнен. А участието на частния капитал в търговията на дребно се равняваше през 1923/24 година на 57%, сега — на 44·3%. Очевидно ние прекрачихме прага в областта на търговията на дребно. През миналата година в търговията на дребно преобладаваше частният капитал, през тази година преобладават държавата и кооперацията.

Порастването на значението на държавата и кооперацията при доставките на суровини и зърнени храни възлизаше: за маслодайни семена през 1924/25 година 65%, за лен — 94%, за памук — почти 100%, за зърнени храни през 1923/24 година — 75%, през 1924/25 година — 70%. Тук имаме известно намаление. Общо взето, растежът на държавното и кооперативното начало в областта на вътрешната търговия е безспорен както по линията на търговията на едро, така и по линията на търговията на дребно.

Ако по линията на зърнените доставки процентът на държавното участие преобладава, но все пак расте по-бавно отколкото през миналата година, то това сочи на грешките, които бяха допуснати при изкупуването на храните. Работата е там, че опущенията по изкупуването са опущения не само на съветските органи, но и на ЦК, защото последният е длъжен да контролира съветските органи и отговаря за всичко, което се върши в съветските органи. Това опущение се свежда до това, че при запланирането ние не се съобразихме, че положението на пазара, условията за доставките показват тази година нещо ново, нещо особено в сравнение с това, което беше през миналата и по-миналата година. Тази година е първата, през която ние се явихме на пазара на зърнени храни без административен натиск, когато сведохме до минимум данъчното бреме, данъчната преса, и когато селяните и агентите на правителството се срещнаха лице с лице на пазара като равни. Ето тези обстоятелства не бяха взети предвид от нашите планови органи, които възнамериха да доставят към 1 януари 1926 година 70% от всички доставки на зърнени храни за годината. Ние не се съобразихме с това, че селякът също тъй умее да маневрира, че той отделя настрана своята валутна

стока — пшеницата — за по-нататък, в очакване на по-нататъшно покачване на цените, и предпочита засега да излезе на пазара с други, по-малко ценни храни. С това ние не се съобразихме. Във връзка с това бе преработен планът за доставките и бе съкратен планът за износ на зърнени храни, както се съкращава съответно и вносният план. Преразглежда се вносно-износният план, който трябва да се приключи с активно салдо от минимум сто милиона рубли, но който не е изработен още окончателно.

4. Класите, тяхната активност, тяхното съотношение

Развитието на народното стопанство в страната доведе до подобрението на материалното положение преди всичко на работническата класа. Декласирането на работническата класа остана далеч в миналото. Възстановяването и растежът на работническата класа вървят с бърз темп. Ето цифри: ако пресметнем всички работници във всички видове индустрия, включително дребната, включително сезонните работници, включително земеделските работници, то на 1 април 1924 година според данните на Наркомтруда ние сме имали 5,500,000 работници, от които 1 милион ратаи и 760,000 безработни. На 1 октомври 1925 година работниците бяха вече 7 милиона и нещо, от които 1,200,000 ратаи и 715,000 безработни. Растежът на работническата класа е безспорен.

Средната месечна заплата на работниците в червонни рубли за отделен работник за цялата индустрия възлизаше през април 1925 година на 35 рубли, или на 62% от предвоенната. През септември 1925 година — на 50 рубли, или 88·5% от предвоенната. Има отделни клонове, които вече прескочиха предвоенното ниво. Средната дневна реална работна заплата в стокови рубли възлизаше за отделния работник през април 1925 година на 0·88 рубли, през септември 1925 година — на 1 рубла и 21 копейки. Средното дневно производство на отделния работник за изработен ден в цялата индустрия възлизаше през април 1924 година в предвоенни рубли на 4·18%, а през 1925 година — на 6·14, т. е. 85% от предвоенното. Ако вземем съотношението между работ-

ната заплата и производителността на труда по месеци, то ще излезе, че те вървят паралелно: расте заплатата, расте и производителността на труда. Обаче през юни и юли работната заплата се вдига, а производителността на труда се вдига в по-малка степен отколкото заплатата. Това се обяснява с отпуските и с това, че във фабриките и заводите пристигнаха нови слоеве работници-полуселяни.

Сега относно *надничния* фонд. Според данните на Наркомтруда (имам предвид индустрията, без да се отнася до другите клонове) надничният фонд възлизаше през 1923/24 година на 808 милиона, през 1924/25 година на 1,200 милиона и нещо, през 1925/26 година се предвиждат 1,700 милиона рубли.

Аз не ще говоря, другари, за какви нужди отива фондът за *социалните осигуровки,* това е известно на всички. Позволете да приведа само общата цифра, за да дам възможност да се ориентирате по въпроса, колко се изразходва от пролетарската държава за осигуряване работниците. Общият брой на осигурените през 1924/25 година беше 6,700,000, за 1925/26 година се предвиждат 7 милиона. Средната удръжка от заплатата през 1924/25 година е 14·6%, за 1925/26 година се предвижда 13·84% от заплатата. Ако се изрази в обща цифра, то за 1924/25 година бяха определени за тази цел 422 милиона, а за 1925/26 година се предвиждат 588 милиона. Може би не ще е излишно да се съобщи, че от фонда, определен за миналата година, остана в касите на социалните осигуровки известна сума, равняваща се на 71 милиона рубли.

По селска линия увеличението на производството на селското стопанство не можеше, естествено, да не се отрази върху подобрението на материалното положение на селското население. Според данните на нашите планови органи личното потребление на селското население, процентът на растежа на това потребление се оказва по-висок, отколкото е процентът на растежа на потреблението на градското население. Селякът започна да яде по-добре и той задържа много по-голям дял от своето

производство за лично потребление отколкото през миналата година.

В какво се е изразила помощта на пролетарската държава за бедняшките стопанства, помощта за пострадалите от лошата реколта? Наркомфинът дава сведение, че през 1924/25 година финансовата помощ за бедняците възлиза в ориентировачна, не съвсем точна, цифра на 100—105 милиона рубли, от които данъчни и осигурителни облекчения около 60 милиона рубли, после от фонда за борба с последствията от лошата реколта — 24 милиона рубли, по линията на кредита — 12 милиона рубли. Помощта на пострадалите от лошата реколта през 1924 година обгръща един район с население от 7 милиона и нещо. По тази линия са изразходвани всичко 108—110 милиона рубли, от които по държавния бюджет 71 милиона и 38 милиона от средствата на обществените организации и банковите учреждения. Освен това е основан един 77-милионен фонд за борба със сушата. В това се е изразила помощта на пролетарската държава за слабите селски слоеве, помощ, разбира се, недостатъчна, но все пак такава, за която заслужава да се кажат две думи.

Подобрение на материалното положение на работническата класа и селячеството — това са основните предпоставки, без които е невъзможен напредък в областта на нашето строителство. Ние виждаме, че тези предпоставки са вече налице у нас.

Няколко думи за подигането на активността на масите. Основното в нашето вътрешно положение, онова, което бие на очи и което не можем да не забележим, се състои в това, че във връзка с подобрението материалното положение на работниците и селяните се подигна и тяхната политическа активност, те започнаха да се отнасят по-критично към нашите недостатъци, да говорят по-високо за опущенията в нашата практика. Ние навлязохме в периода на оживление на всички класи и на всички социални групировки. Оживи се работническата класа, оживи се селячеството с всичките свои групировки, оживи се и новата буржоазия, нейните агенти в селото (кулаците), нейните представители в интелигенцията.

Този факт послужи за основа на оня поврат в нашата политика, израз на който се явяват решенията на XIV-та партконференция. Политика на оживяване на Съветите, политика на оживяване на кооперацията, на профсъюзите, на отстъпки на селячеството в смисъл на уточняване въпросите за арендата и наемния труд, материална помощ за бедняците, политика на траен съюз със средняците, ликвидация на остатъците от военния комунизъм — ето в какво главно се изрази новият курс на партията в селото. Вам е добре известно как беше у нас в селото в края на миналата и в началото на настоящата година. Общото недоволство сред селяните се увеличаваше, а тук-таме имаше дори опити за въстания. Ето обстоятелствата, които определиха новия курс на партията в селото.

Такива са основите на партийната политика по отношение на селячеството в периода на подем на активността на масите и оживяване на техните организации, политика, която цели да регулира отношенията в селото, да издигне там авторитета на пролетариата и на неговата партия и да осигури траен съюз на пролетариата и бедняците със средното селячество.

Вие знаете, че тази политика се оправда изцяло.

5. Трите лозунга на Ленин по селския въпрос

Правилно ли постъпихме, като взехме курс към средняка? Как стои въпросът с принципиалната страна на новия курс? Нямаме ли някакви указания на Ленин върху това?

Казват, че на II конгрес на Коминтерна е приета резолюция по селския въпрос, в която се казва, че в епохата на борбата за власт съюзник на пролетариата може да бъде само бednякът, че средняkът може най-много да се неутрализира. Вярно ли е това? Вярно. Ленин написа тази резолюция [59], имайки предвид една партия, която върви към властта. Е добре, но ние сме партия, която е вече дошла на власт. Ето где е разликата. По въпроса за селячеството, по въпроса за съюза на работниците със селячеството или с отделни слоеве

на селячеството ленинизмът има три основни лозунга, отговарящи на трите периода на революцията. Целият въпрос е там, да се напипа правилно преходът от единия лозунг към втория, от втория към третия.

Някога, когато отивахме към буржоазна революция, когато ние, болшевиките, за първи път начертахме своята тактика по отношение на селячеството, Ленин казваше: съюз *с цялото* селячество против царя и помешчиците, при неутрализация на кадетската буржоазия. С този лозунг ние вървяхме тогава към буржоазната революция и победихме. Това беше първият етап на нашата революция.

След това, когато се приближихме към втория етап, към Октомври, Ленин издигна нов лозунг, отговарящ на новата обстановка: съюз на пролетариата *със селската беднота* против всички буржоа, при *неутрализация* на средното селячество. Това е лозунгът, който е необходим за комунистическите партии, отиващи към властта. И дори тогава, когато те са завоювали властта, но още не са я затвърдили, те не могат да разчитат на съюз със средняците. Среднякът, това е човек, който се оглежда. Той наблюдава кой ще надделее, изчаква и само тогава, когато ти си взел връх, след като си изгонил помешчиците и буржоата, той сключва с тебе съюз. Затова той е и средняк. Следователно, на втория етап на нашата революция ние вече не вървяхме с лозунга за съюз на работниците *с цялото* селячество, а с лозунга за съюз на пролетариата *с бедното* селячество.

А по-нататък? По-нататък, когато заздравихме достатъчно властта, като отбихме атаките на империалистите и влязохме във фазата на широкото социалистическо строителство, Ленин издигна третия лозунг — за *траен съюз* на пролетариата и бедняците със средното селячество. Този лозунг е единственият правилен лозунг, отговарящ на новия период на нашата революция, на периода на широко строителство. Той е правилен не само защото сега може да се разчита на съюза, но и защото, изграждайки социализма, ние трябва да оперираме не само с милионите, но и с десетките милиони хора от селата.

Иначе не може да се гради социализъм. Социализмът обхваща не само града. Социализмът е такава организация на стопанството, която обединява индустрията и земеделието върху принципа на обобществяването на средствата и оръдията за производство. Без обединението на тези два клона на стопанството социализмът е невъзможен.

Тъй стои въпросът с лозунгите на ленинизма за съюза със селячеството.

Това, което Ленин каза на II конгрес на Коминтерна, е абсолютно правилно, защото, когато вървиш към властта или още не си успял да затвърдиш взетата власт, можеш да разчиташ само на съюза с беднотата, като неутрализираш средняка. Но когато ти си се закрепил, взел си властта, започнал си да строиш и когато трябва вече да оперираш с десетки милиони хора, съюзът на пролетариата и бедняците със средняците е единствено правилният лозунг.

Този преход от стария лозунг „за съюз на пролетариата с бедняците", от стария лозунг за неутрализиране на средното селячество към лозунга за траен съюз със средняците стана още на VIII конгрес на нашата партия. Позволете да цитирам едно място от речта на Илич при откриването на този конгрес. Ето го:

„Най-добрите представители на социализма от миналото — когато те още вярваха в революцията и й служеха теоретически и идейно — говореха за *неутрализация* на селячеството, т. е. да се направи от средното селячество ако не активен помощник на пролетарската революция, то поне един такъв обществен слой, който да не й пречи, да е неутрален, да не застава на страната на нашите врагове. Тази отвлечена, теоретическа постановка на задачата е напълно ясна за нас. *Но тя не е достатъчна.* Ние влязохме в такъв *стадий на социалистическо строителство, когато трябва* да се изработят конкретно, подробно, проверени чрез опита на работата в селото, основни правила и указания, от които трябва да се ръководим, за *да застанем по отношение на средния селянин на почвата на трайния съюз.*" * [60]

Такава е теоретическата основа на партийната политика, която в дадения исторически период е насочена към траен съюз със средняка.

---

* Курсивът навсякъде е мой. *И. Ст.*

Който мисли да опровергае с написаната от Ленин резолюция на II конгрес на Коминтерна тези думи на Ленин — нека го каже направо.

Тъй стои въпросът теоретически. Ние вземаме учението на Ленин не в неговите отделни части, а като цяло. Ленин издигна три лозунга по отношение на селячеството: първия — през време на буржоазната революция, втория — през време на Октомврийската революция и третия — след закрепването на Съветската власт. Който мисли да замени тези три лозунга с някакъв общ лозунг, той допуска най-груба грешка.

Тъй стои въпросът теоретически. А практически той стои така, че ние, след като извършихме Октомврийската революция, изгонихме помешчиците и раздадохме земята на селяните, очевидно осреднячихме, както се изразява Ленин, повече или по-малко Русия и сега средняkът съставлява мнозинството в селото, независимо от процеса на диференциация.

Диференциация, разбира се, се извършва. Иначе и не може да бъде при непа, в сегашния стадий. Но тя върви с бавни стъпки. Аз четох неотдавна едно ръководство, издадено едва ли не от агитпропа при ЦК, и едно друго ръководство, издадено, ако не се лъжа, от агитпропа на ленинградската организация. Ако се вярва на тези ръководства, оказва се, че при царя бедняците у нас са били нещо около 60%, а сега са у нас 75%; при царя е имало нещо около 5% кулаци, а сега са у нас 8 или 12%; при царя средняците били еди колко си, а сега по-малко. Не искам да се изразявам със силни думи, но трябва да се каже, че тези цифри са нещо по-лошо от контрареволюция. Как може един човек, който мисли по марксистки, да изкара такова чудо, че и да го отпечата, и то в ръководство? Като един от членовете на ЦК, и аз, разбира се, също тъй нося отговорност за това нечувано безобразие. Ако при царя се провеждаше политиката на създаване кулаци, съществуваше частна собственост върху земята, съществуваше търговия със земята (което особено изостря диференциацията), ако тогава правителството беше такова, че всячески се стремеше към диференциация и

все пак е имало не повече от 60% бедняци, то как е възможно сега, при нашето правителство, при Съветското правителство, когато не съществува частна собственост върху земята, т. е. земята е извадена от обращение, значи съществува тази пречка срещу диференциацията, след като ние две години се занимавахме с разкулачване, когато и до днес не сме се още освободили от всички методи на разкулачване, когато ние провеждаме особена кредитна и кооперативна политика, която не благоприятствува диференциацията — как е възможно сега, при тия пречки, да излезе, че имало уж у нас много по-голяма диференциация отколкото при царя, много повече кулаци и бедняци отколкото в миналото? Как могат да бъбрят такива несвързани глупости хора, които се наричат марксисти? Та това е за смях, това е нещастие, беда (*Смях*).

Същото може да се каже за злощастния зърнено-фуражен баланс на Централното статистическо управление, издаден през юни, според който излезе тъй, че стоковите излишъци били уж у заможните 61%, у бедняците — нищо, а у средняците — останалите проценти. Смешното тук се състои в това, че след няколко месеца ЦСУ излезе с друга цифра: не 61%, а 52%. А неотдавна ЦСУ даде нова цифра — вече не 52%, а 42%. Е добре, може ли така да се изчислява? Ние имаме вярата, че ЦСУ е една крепост на науката. Ние смятаме, че без цифрите на ЦСУ нито един управляващ орган не може да пресмята и планира. Ние мислим, че ЦСУ трябва да дава обективни сведения, свободни от каквито и да било предубеждения, защото опитът да се нагаждат цифрите според едно или друго предубеждение е престъпление от углавен характер. Но как може след всичко това да се вярва на цифрите на ЦСУ, щом то само̀ престава да вярва на своите цифри?

Накратко. Тъй като ние осреднячихме селото в резултат на аграрната революция, тъй като среднякът съставлява мнозинството в селото, въпреки процеса на диференциацията, а нашата строителна работа и ленинският кооперативен план изискват въвличането на основната маса на селячеството в това дело, то политиката на

съюза със средняците е в условията на непа единствено правилната политика.

Такава е практическата страна на въпроса.

Погледнете как Ленин формулираше нашите задачи, когато обосноваваше новата икономическа политика. Пред мене лежи проектът на брошурата „За продоволствения данък“, написан от Ленин, гдето той ясно и точно дава основните и ръководещи нишки.

„Сега увеличението на продуктите става (стана) *най-същественото, пробен камък* . . . Следователно: „залагане“ върху средняка в земеделието.

Старателният селянин като „централна фигура“ на нашия стопански подем“ (виж т. XXVI, стр. 312—313).

Значи, залагане върху средняка в земеделието, старателният селянин — като централна фигура на нашия стопански подем. Тъй писа другарят Ленин през 1921 година.

Ето тази идея, другари, послужи като основа на ония решения и отстъпки на селячеството, които бяха приети от нас на XIV априлска конференция на нашата партия.

В какво отношение се намират резолюциите на XIV априлска партийна конференция към резолюцията за работата сред бедняците, която ЦК прие единодушно през октомври[61], също тъй както той прие единодушно резолюциите на XIV конференция? Основната задача, която стоеше пред нас на октомврийския пленум на Централния комитет, се състоеше в това, да не се позволи да се провали политиката, която изработихме на априлската конференция, политиката на траен съюз със средняка, да не се позволи да се провали тази политика, тъй като у нас в партията се очертаха настроения, според които политиката на траен съюз със средняците е неправилна или неприемлива. Очертаха се също тъй настроения, че политиката на траен съюз със средняка била означавала забравяне на бедняците, че като че ли уж някой се старае през главата на бедняка да нагласява траен съюз със средняка. Това, другари, е глупаво, но е факт, защото такива настроения имаше. Съставляваше ли за нас въпросът за бедняците нещо ново, когато се

събирахме на октомврийския пленум? Разбира се, не. Докато има бедняци, ние трябва да бъдем в съюз с бедняците. Това ни е известно още от 1903 година, когато за първи път излезе брошурата на Ленин „Към селската беднота“ [62]. Ние затова сме марксисти и комунисти, защото се опираме на бедНотата в селото. Че на кого ще се опрем повече? Този въпрос не е нов, той не съставляваше и не може да съставлява нищо ново за нас нито през април, нито през октомври, нито на конференцията, нито на пленума на ЦК. Ако все пак въпросът за беднотата изплува, то той изплува във връзка с опита, който се натрупа у нас през време на новите избори за Съветите. Какво се оказа? Съветите се оживиха. Започнаха да въвеждат съветската демокрация. Но за какво? Нали съветска демокрация значи ръководство на работническата класа? Нали никоя съветска демокрация не може да се нарече истински съветска и истински пролетарска, щом ѝ липсва ръководството на пролетариата и на неговата партия? Но какво значи съветска демокрация при ръководството на пролетариата? Това значи, че пролетариатът трябва да има свои агенти в селата. Отгде трябва да се вземат тези агенти? От представители на беднотата. А в какво положение се оказа беднотата, когато ние оживихме Съветите? В най-раздробено, в най-разпиляно състояние. Не само на някои елементи от беднотата, но и на някои комунисти им се стори, че отказът от разкулачване и от административен натиск означава отказ от беднотата, забравяне на нейните интереси. И вместо да поведат организирана борба с кулачеството, започнаха да скимтят по недостоен начин.

Какво трябваше да се направи, за да се преодолеят тези настроения? Първо, трябваше да се изпълни задачата, която постави XIV партийна конференция пред партията, т. е. да се определят условията, начините и мерките за материалното подпомагане на беднотата. Второ, трябваше да се издигне лозунг за организиране особени бедняшки групи или фракции за открита политическа борба за привличане средняка и изолиране

кулака през време на изборите за Съветите, изборите за кооперации и т. н.

Именно това и направи др. Молотов с тезисите за работата сред беднотата в резултат на своята тримесечна работа в селската комисия при ЦК, които се одобриха единодушно от октомврийския пленум на ЦК.

Както виждате, резолюцията на октомврийския пленум на ЦК е пряко продължение на решенията на XIV конференция.

Трябваше, първо, да се постави конкретно въпросът за материалната помощ, за да се подигне материалното състояние на беднотата, и, второ, трябваше да се издигне лозунгът за организиране беднотата. Това е онова ново, което изцяло принадлежи на др. Молотов, негова е идеята за лозунга за организиране бедняшки групи.

Защо стана нужен лозунгът за организиране бедняшки групи? Той стана нужен за това, за да се ликвидира с разпиляността на беднотата и да ѝ се даде възможност да се организира с помощта на комунистите в самостоятелна политическа сила, която да може да служи като организирана опора на пролетариата в селото в борбата против кулака, в борбата за средното селячество. Беднотата е все още проникната от иждивенска психология*, тя се надява на ГПУ, на началството, на всичко каквото пожелаете, само не на себе си, на своята сила. Ето тая пасивност и иждивенска психология трябва да се издухат от съзнанието на беднотата. Трябва да се даде на беднотата лозунга да се изправи най-сетне на собствените си крака, да се организира в групи с помощта на Комунистическата партия и с помощта на държавата, да се учи да се бори с кулака на арената на Съветите, на арената на кооперацията, на арената на селските комитети и на всички арени на селската общественост, но да се бори не чрез апели към ГПУ, а по пътя на политическата борба, по пътя на организираната борба. Само така може да се закали беднотата, само така може да се организира беднотата и само така може селската

* Психология на човек, който очаква издръжката си от другиго. — *Ред.*

беднота да се превърне от една иждивенска група в опора на пролетариата в селото.

Ето за какво бе подигнат през октомври въпросът за беднотата.

6. Двете опасности и двата уклона по селския въпрос

Във връзка с въпроса за селячеството се набелязаха у нас в партията два уклона. Уклон към подценяване на кулашката опасност и уклон към нейното преувеличаване, към намаляване и подценяване ролята на средняка. Аз не казвам, че тези уклони представляват нещо смъртоносно за нас. Уклонът е уклон, уклонът е нещо, което още не се е оформило. Уклонът е началото на грешката. Или ще позволим на тази грешка да се развие — тогава работата е лоша, или ще я пресечем в корена — и тогава опасността е ликвидирана. Уклонът е нещо погрешно, което ще даде резултати по-късно, ако не го спреш навреме.

Две думи за подценяването на кулашката опасност. Говори се за кулашки уклон. Това е, разбира се, глупаво. В партията не може да има кулашки уклон. Става дума не за кулашки уклон, а за уклон към подценяване на кулашката опасност. Дори и да нямаше хора, които са станали жертва на този уклон, които да са застанали на почвата на този уклон, такива тъй или иначе биха се появили, защото развитието у нас върви към известно оживяване на капитализма, а оживяването на капитализма не може да не породи известна бъркотия около нашата партия. От друга страна, у нас се развива социалистическа индустрия и се води борба между нея и частния капитал. Кой кого ще надпревари? Сега превесът е на страната на социалистическите елементи. Ние ще подчиним на себе си и кулака, и частния капиталист в града. Но засега фактът е факт, че кулакът расте и ние икономически далече още не сме го били. Кулакът безспорно събира силите си и който не забелязва това, който казва, че това са глупости, че кулакът е плашило, той поставя партията пред опасността да отслаби своята бдителност и да се окаже разоръжена в борбата с

кулака, в борбата с капитализма, защото кулакът е агент на капитализма в селото.

Говорят за Богушевски. Разбира се, че неговият уклон не е кулашки. Неговият уклон е в подценяването на кулашката опасност. Ако у него имаше кулашки уклон, той би трябвало да бъде изключен от партията. Но струва ми се, че досега, доколкото ми е известно, никой не е поискал неговото изгонване от партията. Този уклон — уклонът към подценяване кулашката опасност в селото, — уклонът, който пречи да се държи партията в състояние на постоянна готовност за борба, който разоръжава партията в борбата ѝ против капиталистическите елементи, този уклон, както е известно, е осъден с решение на Централния комитет на партията.

Но има и втори уклон — към надценяване кулашката опасност, към объркване пред кулашката опасност, към паника: „Кулак иде, караул!" Чудно нещо! Тези хора въвеждаха непа, знаейки, че непът е оживяване на капитализма, раздвижване на кулака, че кулакът непременно ще надигне глава. И ето, трябваше само да се покаже кулакът и те започнаха да викат „караул", изгубиха си ума. И объркването дойде дотам, че забравиха средняка. А при това основната задача в селото се състои сега в борбата за спечелване на средняка, в борбата за откъсването на средняка от кулака, в борбата за изолирането на кулака чрез установяването на траен съюз със средняка. Ето кое забравят другарите, които са изпаднали в паника пред кулашката опасност.

Мисля, че ако издирим корените на тези два уклона, бихме могли да ги сведем до следните изходни точки.

Първият уклон се състои в подценяването на ролята на кулака и изобщо на капиталистическите елементи в селото, в замазването на кулашката опасност. Той излиза от неправилното предположение, че развитието на непа не води към оживяване на капиталистическите елементи в селото, че кулакът и изобщо капиталистическите елементи отминават или вече са отминали в областта на историята, че не се извършва диференциация в селото, че кулакът е отглас на миналото, плашило, и само това.

Към какво води този уклон?

На практика този уклон води към отричането на класовата борба в селото.

Вторият уклон води към преувеличаването ролята на кулака и изобщо на капиталистическите елементи в селото, в паниката пред тези елементи, в отричането на факта, че съюзът на пролетариата и беднотата със средняка е възможен и целесъобразен.

Този уклон излиза от предположението, че у нас в селото като че ли става просто възстановяване на капитализма, че този процес на възстановяване на капитализма е всепоглъщащ процес, обхващащ изцяло или в по-голямата ѝ част и нашата кооперация, че в резултат на такова развитие диференциацията на селячеството трябва да расте непрекъснато в голям мащаб, че крайните групи, т. е. кулаците и бедняците, трябва да се засилват и увеличават от година на година, че средните групи, т. е. средняците, трябва също тъй от година на година да отслабват и изчезват.

На практика този уклон води към разпалването на класовата борба в селото, към връщането към политиката на бедняшките комитети за разкулачване, значи, към провъзгласяването на гражданска война в нашата страна и по този начин към провалянето на цялата наша строителна работа, а с това — и към отричането на кооперативния план на Ленин в смисъл на включването на милионите селски стопанства в системата на социалистическото строителство.

Вие ще запитате: кой уклон е по-лош? Въпросът не може да се поставя така. И двата са лоши, и първият, и вторият уклон. И ако тези уклони се развият, те са способни да разложат и погубят партията. За щастие, в нашата партия има сили, които могат да отсекат и първия, и втория уклон *(Аплодисменти)*. Макар и двата уклона да са лоши и да е глупаво да се поставя въпросът, кой от тях е по-опасен, има едно друго гледище, от което трябва да се подходи към тези два уклона. Към борба с кой уклон е най-вече подготвена партията — към борба с първия ли, или с втория уклон? — ето как трябва да се постави въпросът практически. И двата уклона са опасни, и двата са лоши, не

може да се каже кой от тях е по-опасен, но може и трябва да се каже: за борба с кой уклон е най-вече подготвена партията. Ако се зададе въпрос на комунистите за какво е повече готова партията — да обезвреди кулака или да не върши това, а да направи съюз със средняка, мисля, че от 100 души комунисти 99 ще кажат, че партията е най-подготвена за лозунга: бий кулака. Само дай — и в миг ще съблекат кулака. А виж, щом се касае не до разкулачване, а да се води по-сложната политика на изолиране кулака чрез съюз със средняка, тази работа не се смила тъй лесно. Ето защо аз мисля, че в своята борба против двата уклона партията все пак трябва да съсредоточи огъня в борбата с втория уклон *(Аплодисменти)*. С никакъв марксизъм, с никакъв ленинизъм не може да се прикрие положението, че кулакът е опасен. Кулакът си е кулак. Той е опасен, колкото и Богушевски да повтаря за плашилото. И това не можеш да избиеш от съзнанието на комуниста с никакви цитати. Но положението, че е нужен траен съюз със средняка, докато Илич пише в резолюцията на II конгрес за неутрализирането на средняка — това положение винаги може да се замазва, да се затъмнява с фрази за ленинизъм, за марксизъм. Тук има богато поле за цитати, тук има богато поле за всекиго, който иска да заблуди партията, който иска да скрие истината от партията, истината, че Ленин имаше по отношение на селячеството не един, а три лозунга. Тук може за сметка на марксизма да се правят всякакви манипулации. И тъкмо затова трябва да се съсредоточи огънят в борбата с втория уклон.

Тъй стои работата с въпроса за вътрешното положение на Съюза, за неговото стопанство, за индустрията и селското стопанство, за класите, за активността на класите, за оживяването на Съветите, за селячеството и прочее.

Аз не се спирам на някои въпроси, отнасящи се до държавния апарат, който расте и тегли да се изтръгне от ръководството на партията, което, разбира се, не ще му се удаде.

Също тъй не говоря за бюрократизма на нашия държавен апарат, не говоря върху това, защото моят отчет се много удължи. Не говоря върху това, защото този въпрос не е нещо ново за партията.

7. Задачите на партията

Преминавам към задачите на партията в областта на вътрешната политика.

В областта на *развитието на народното стопанство* като цялост ние трябва да работим:

а) по линията на по-нататъшното увеличаване продукцията на народното стопанство;

б) по линията на превръщане нашата страна от аграрна в индустриална;

в) по линията на осигуряване решителен превес на социалистическите елементи над капиталистическите елементи в народното стопанство;

г) по линията на осигуряване на народното стопанство на Съветския съюз нужната независимост в обстановката на капиталистическото обкръжение;

д) по линията на увеличаване относителното тегло на извънданъчните приходи в общата система на държавния бюджет.

В областта на *индустрията и селското стопанство* да се работи:

а) по линията на разгъването на нашата социалистическа индустрия на базата на по-високо техническо ниво, на подигането производителността на труда, на намаляването на себестойността, на увеличаването на скоростта в обращението на капитала;

б) по линията на довеждане баланса на топливото, металите, а също тъй и на основния капитал на железопътния транспорт в съответствие с растящите нужди на страната;

в) по линията на засиленото развитие на съветската индустрия от местно значение;

г) по линията на подигане плодородността на земята, на подигане техническото ниво на земеделието, развитието на техническите култури, индустриализацията на селското стопанство;

д) по линията на включване на разпръснатите селски стопанства в социалистическото строителство чрез масовото коопериране и подигане културното ниво на селячеството.

В областта на *търговията* да се работи:

а) по линията на по-нататъшното разширяване и качествено подобряване на търговската мрежа (всякакви видове кооперации, държавна търговия);

б) по линията на максимално увеличаване скоростта на стоковото обращение;

в) по линията на намаляване цените на дребно и по-нататъшното увеличаване превеса на съветско-кооперативната търговия над частната търговия;

г) по линията на установяване единен фронт и на твърда дисциплина в събирането на селскостопански произведения сред всички снабдителни органи;

д) по линията на засилването на стокообмена с външния свят, при осигуряване на активен търговски баланс, а следователно и на активен платежен баланс, който е крайно необходимо условие за запазването на здрава валута и е необходима гаранция срещу инфлация.

В областта на *планирането* да се работи в насоката на задължителното осигуряване необходимите резерви.

Тук му е мястото да кажа две думи за един от източниците на резерви — за водката. Има хора, които мислят, че може да се строи социализъм с бели ръкавици. Това, другари, е много груба грешка. Щом нямаме заеми, щом сме бедни откъм капитали и щом освен това не можем да станем роби на западноевропейските капиталисти, не можем да приемем техните заробващи условия, които те ни предлагат и които ние отхвърлихме — тогава остава едно: да търсим източници в други области. Това е все пак по-добро отколкото заробването. Тук трябва да се избира между робството и водката, и хората, които мислят, че може да се строи социализъм с бели ръкавици, жестоко се лъжат.

В областта на *класовите съотношения* да се работи:

а) по линията на осигуряване съюза на пролетариата и селската беднота със средното селячество;

б) по линията на осигуряване ръководството на пролетариата в този съюз;

в) по линията на политическо изолиране и стопанското изтикване на кулака и градския капиталист.

В областта на *съветското строителство* да се работи по линията на решителната борба с бюрократизма, по линията на въвличането на широките маси на работническата класа в тази борба.

Исках да кажа две думи за новата буржоазия и нейните идеолози — сменовеховците. Сменовеховството е идеология на новата буржоазия, която расте и малко по малко се споява с кулака и с чиновническата интелигенция от царско време. Новата буржоазия издигна своя идеология — сменовеховската идеология, състояща се в това, че по нейното мнение Комунистическата партия трябва да се изроди, а новата буржоазия трябва да се консолидира, при което излиза, че ние, болшевиките, незабелязано за нас, трябва да се приближим до прага на демократическата република, след това трябва да прекрачим този праг и с помощта на някакъв „цезар“, който ще се издигне било от военните, било от гражданските чинове, да се озовем в положението на обикновена буржоазна република.

Такава е тази нова идеология, която се старае да измами нашата чиновническа интелигенция от царско време и не само нея, но също тъй и някои близки нам среди. Аз няма да опровергавам тезата за израждането на нашата партия. Не заслужава да се опровергават глупости. Нашата партия не се изражда и не ще се изроди. Тя не е слепена от такъв материал и не е изкована от такъв човек, че да се изроди (*Аплодисменти*). Нашите кадри, и младите, и старите, растат в идейно отношение. Ние сме щастливи, че успяхме да пуснем няколко издания от съчиненията на Ленин. Сега хората четат, учат се и започват да разбират. Не само ръководителите, но и средняците в партията започват да разбират и не можеш ги вече излъга. С крясъци за израждане сега никого не можеш уплаши. Хората сами се

ориентирват. Те могат да викат колкото желаят, могат да плашат с цитати колкото искат, а средният партиец ще послуша и ще разбере, защото сега той има на ръка трудовете на Ленин (*Аплодисменти*). Този факт е една от главните гаранции срещу това, че нашата партия не ще напусне пътя на ленинизма *(Бурни аплодисменти)*.

Ако аз все пак заговорих за сменовеховците, то е за да отговоря с две думи на всички ония, които разчитат на израждане на нашата партия и на нашия ЦК. Устрялов е авторът на тази идеология. Той е на служба у нас, в транспорта. Казват, че добре служи. Аз мисля, че щом той служи добре, може да си мечтае за израждането на нашата партия. Мечтаенето у нас не е забранено. Нека мечтае колкото си иска. Но нека той знае, че като мечтае за израждане, той е длъжен заедно с това да налива вода в нашата болшевишка мелница. Иначе ще бъде лошо за него *(Аплодисменти)*.

III

ПАРТИЯТА

Преминавам към въпроса за партията. Аз поставям партията на края на своя отчет не затова, че тя по своето значение е последна в редицата фактори на нашето развитие. Не, не затова. А затова, че партията у нас увенчава всяко дело.

Аз говорих за успехите на пролетарската диктатура в областта на външната и вътрешната политика, в областта на маневриранията навън, в обстановката на капиталистическото обкръжение и в областта на социалистическото строителство вътре в страната. Но тези успехи не биха били възможни, ако нашата партия не стоеше на висотата на своите задачи, ако тя не растеше и не крепнеше. Значението на партията в това отношение, като ръководна сила, е неизмеримо. Диктатурата на пролетариата не се провежда стихийно, а преди всичко със силите на партията, под нейното ръководство. В съвременните условия на капиталистическо обкръжение диктатурата на пролетариата би била невъзможна

без ръководството на партията. Достатъчно е само да се разколебае партията, да се отслаби, за да се разколебае и отслаби в миг диктатурата на пролетариата. С това се именно и обяснява, че всички буржоа от всички страни говорят с ярост за нашата партия.

С това съвсем не искам да кажа, че нашата партия е тъждествена с държавата. Ни най-малко. Партията е ръководната сила в нашата държава. Би било глупаво да се казва въз основа на това, че Политбюро е висшият орган на държавата, както говорят някои другари. Това не е вярно. Това е едно безсмислие, което налива вода в мелницата на нашите врагове. Политбюро е висшият орган не на държавата, а на партията, а самата партия е висшата ръководна сила в държавата. ЦК и Политбюро са органи на партията. Аз не искам да отъждествявам държавните учреждения с партията. Аз искам само да кажа, че по всички основни въпроси на нашата вътрешна и външна политика ръководната роля е принадлежала на партията. И само за това ние имахме успехи в нашата вътрешна и външна политика. Ето защо въпросът за състава на партията, за нейното идейно равнище, за партийните кадри, за умението на партията да ръководи при поставянето на въпросите за стопанското и съветското строителство, за нейното относително тегло в работническата класа и селските среди, най-сетне, за нейното вътрешно състояние въобще — е основен въпрос на нашата политика.

Преди всичко за състава на партията. Общата численост на партията към 1 април 1924 година, без ленинския набор, възлизаше на цифрата 446 хиляди партийни членове и кандидати. От тях работници бяха 196 хиляди, т. е. 44%, селяни — 128 хиляди, т. е. 28·8%, служащи и други 121 хиляди, т. е. 27·2%. Към 1 юли 1925 година се оказаха вече в партията вместо 446 хиляди — 911 хиляди членове и кандидати, от които: работници — 534 хиляди, т. е. 58·6%, селяни — 216 хиляди, т. е, 23·8%, служащи и други — 160 хиляди, т. е. 17·6%. На 1 ноември 1925 година ние имаме 1,025,000 комунисти.

Какъв процент от работническата класа (ако вземем цялата работническа класа) е организиран у нас в пар-

тията? В своя организационен отчет на XIII конгрес аз казах, че у нас в страната има всичко 4,100,000 работници (включително и земеделските работници). Аз тогава не взех предвид работниците в леката индустрия, които не се поддаваха на изчисление, защото социалните осигуровки още не бяха разпространени, а статистиката не се занимаваше с този въпрос. Аз дадох тогава януарските цифри за 1924 година. Впоследствие, когато стана възможно да се пресметнат работниците, заети в дребната индустрия, се оказа, че към 1 юли 1924 година е имало всичко 5,500,000 работници, включително земеделските работници. От тези работници в партията имаше 390 хиляди, т. е. 7% от цялата работническа класа. Към 1 юли 1925 година имаше всичко 6,500,000 работници, от които в партията бяха 534 хиляди, т. е. 8% от целия състав на работническата класа. Към 1 октомври 1925 година имаше у нас 7 милиона работници, земеделски и индустриални, без разлика на лека, средна и едра индустрия. От тях в партията бяха 570 хиляди, т. е. 8%.

Казвам всичко това, за да посоча колко е неразумно да се говори, че в една или две години можем да организираме партийно 90% от целия състав на работническата класа в страната.

Да разгледаме сега относителното тегло на работническата част от РКП(б) по отношение на работниците от цензовата индустрия. Броят на постоянните работници, без сезонните, в едрата цензова индустрия, държавна и не държавна, включително военната индустрия, главните железопътни работилници и главните депа — броят на работниците от всички тези отрасли възлизаше към 1 януари 1924 година на 1,605,000. Тогава у нас в партията влизаха 196 хиляди работници. Това прави 12% от целия състав на работническата класа от едрата индустрия. А ако се вземат производствените работници-членове на партията и се определи тяхното процентно съотношение към целия състав на работническата класа в едрата индустрия, то ще видим, че към 1 януари в партията е имало 83 хиляди производствени работници и те са възлизали на 5% от целия състав на работниците от тежката индустрия. Всичко това е към 1 януари

1924 година. Към 1 юни 1924 година имаше в тежката индустрия 1,780,000 работници; тогава в партията влизаха 389,000 работници, т. е. 21·8% от целия състав на работниците в тежката индустрия. В партията имаше 267,000 производствени работници, т. е. 15% от целия състав на работническата класа от едрата индустрия. Към 1 януари 1925 година имаше в едрата цензова индустрия 1,845,000 работници; броят на работниците в партията изобщо, производствени и незаети в прекия производствен процес работници, възлизаше на 429,000, т. е. 23·2% от целия състав на работническата класа от едрата индустрия; производствени работници имаше тогава в партията 302,000, т. е. 16·3% от целия състав на работническата класа от едрата индустрия. Към 1 юли 1925 година имаше в едрата индустрия 2,094,000 работници; броят на работниците в партията беше 534,000, т. е. 25·5%, броят на производствените работници — 383,000, т. е. 18·2% от целия състав на работническата класа от едрата индустрия.

Вие виждате, че ако по отношение на цялата работническа класа растежът на партийно организираните работници по отношение на целия състав на работническата класа върви по-бавно отколкото растежът на самата работническа класа, то напротив, в тежката индустрия растежът на процента на работниците в партията върви по-бързо отколкото растежът на работническата класа в самата тежка индустрия. Това трябва да бъде отбелязано, за да се има предвид какво е лицето на нашата партия, когато говорим за нейното работническо ядро: това са преди всичко работници от тежката индустрия.

Можем ли ние сега, виждайки всичко това, да казваме, че трябва в продължение на една година да увеличим броя на производствените работници в партията на 90%? Не, не можем, защото ние не искаме да изпадаме във фантастика. Защото, ако в партията има 380,000 производствени работници, то, за да съставляват всичките останали — значи около 700,000 други членове на партията — 10%, трябва да се доведе броят на партийните членове в продължение на една година до

7 милиона. Другарите просто не са пресметнали и попаднаха в неловко положение с цифрата 90%.

Расте ли относителното тегло на партията в работническата класа? Едва ли заслужава да се доказва тази очевидна истина. Вие знаете, че по своята същност нашата партия е излъчена от работническата класа. В това отношение ние постигнахме това, което нито една партия в света още не е постигнала. Само този факт вече говори, че относителното тегло на нашата партия в редовете на работническата класа е неизмеримо и че нашата партия има монополно положение в работническата класа.

Що се отнася до относителното тегло на нашата партия в селото, то тук работата стои доста зле. Към XIII конгрес селското население в страната на възраст от 18 до 60 години възлизаше на 53 милиона, към XIV конгрес — на 54 милиона и нещо. А в селските ядки имаше към XIII конгрес 136,000 комунисти, т. е. около 0·26% по отношение на цялото възрастно селско население, а към XIV конгрес имахме в партията 202,000 селяни, т. е. 0·37%. Страшно бавно расте нашата партия в селото. Не искам да кажа, че тя трябва да расте с километрически крачки, но този процент на селячеството в нашата партия е все пак много незначителен. Нашата партия е работническа партия. В нея работниците винаги ще превъзхождат. Това е израз на факта, че у нас има пролетарска диктатура. Но ясно е и това, че пролетарската диктатура е невъзможна без съюза със селячеството, че известен процент от най-добрите хора измежду селяните в състава на нашата партия е едно необходимо за партията звено в селото. В това отношение засега работата стои не много добре.

По-нататък трябва да отбележа общия растеж на идейното равнище на нашата партия. За организационната страна ще ви докладва др. Молотов, поради което аз няма да се спирам на този въпрос, но не мога да не кажа едно, а именно, че по всички данни идейното равнище на нашите ръководни кадри, и млади, и стари, е значително порасnало. За пример би могла да се вземе дискусията, която водихме през миналата година с троц-

кизма. Както ви е известно, ставаше дума за ревизия на ленинизма, за промяна на партийното ръководство, тъй да се каже, между другото. Известно е на всички как задружно партията посрещна тази антипартийна вълнà. Какво говори това? Това, че партията е израснала. Нейните кадри укрепнаха и тя не се плаши от дискусията. Сега ние, за съжаление, влязохме в период на нова дискусия. Аз съм уверен, че партията ще преодолее бързо и тази дискусия и не може да се случи нищо особено *(Гласове:* „Правилно!" *Аплодисменти).* За да не изпреварвам събитията и да не дразня никого, аз не ще засегна в дадения момент същността на начина, по който държаха другарите-ленинградци на своята конференция и по който реагираха на това московските другари. Мисля, че това ще кажат самите членове на конгреса, а аз ще направя изводите в заключителната си реч.

Аз завършвам своя доклад.

Говорих за нашата външна политика, за противоречията, които разяждат капиталистическия свят. Казах, че тези противоречия могат да се преодолеят само чрез работническа революция на Запад.

По-нататък говорих за противоречията, в рамките на които протичат нашите взаимоотношения, взаимоотношенията на Съветския съюз с капиталистическите държави. Говорих за това, че те, тези държави, ще се стараят да превърнат нашата страна в придатък на капиталистическата система, че те ще се стараят да ни интервенират, а ние ще даваме отпор, при което ние разчитаме на всестранната подкрепа на работническата класа на Запада, особено след като работниците от Запад зачестиха да ни посещават и да се побратимяват с нас. При това ние разчитаме, че туй побратимяване няма да мине без последствия за капиталистите. Тези противоречия също преодоляваме. Но в края на краищата ние не можем да преодолеем само със собствените си сили противоречията отвън, между света на капитализма и света на социализма, за това е нужна помощта на победоносната пролетарска революция в ред страни.

По-нататък говорих за противоречията вътре в нашата страна, между капиталистическите елементи и социалистическите елементи. Аз казах, че ние можем да прео-

долеем тези противоречия със собствените си сили. Който не вярва в това — той е ликвидатор, той не вярва в социалистическото строителство. Ние ще преодолеем тези противоречия, ние вече ги преодоляваме. Разбира се, че колкото по-скоро пристигне помощ от Запад, толкова по-добре, толкова по-скоро ще преодолеем тези противоречия, за да довършим с частния капитал и постигнем пълната победа на социализма у нас, изграждането на пълното социалистическо общество. Но и без помощ отвън ние няма да започнем да се отчайваме, няма да викаме за помощ, няма да си изоставим работата *(Аплодисменти)* и няма да се уплашим от трудностите. Който се е уморил, който се плаши от трудности, който изпада в паника — нека отстъпи пътя на оня, който е запазил мъжество и твърдост *(Аплодисменти)*. Ние не сме от ония, които се плашат от трудностите. Затова сме и болшевики, затова сме и получили ленинска закалка, за да не избягваме, а да вървим срещу трудностите и да ги преодоляваме *(Викове*: „Правилно!“ *Аплодисменти)*.

По-нататък, другари, говорих за успехите и за грешките на нашата партия. Тези грешки не бяха малко. И в сектора на външната търговия, и в снабдителния сектор, и в някои други области на работата направихме не малко грешки. Илич ни учеше да не се възгордяваме. Ние не ще се възгордеем. Грешките не бяха малко. Но има и успехи. Както и да е, но ние постигнахме едно, ние постигнахме това, което по никой начин не могат да ни отнемат. Това е фактът, че с нашата широка строителна работа, с нашия болшевишки натиск на стопанския фронт, с успехите, които ние тук постигнахме, ние показахме на целия свят, че работниците, взели властта, умеят не само да бият капитализма, не само да разрушават, но и да строят ново общество, да строят социализъм. Това завоевание, това, че ние направихме тази истина очевидна — това не ще ни отнемат. Това е най-голямото и най-трудно завоевание от всички, които досега сме имали. Защото ние показахме на работническата класа на Запад и на потиснатите народи на Изток, че работниците, които в продължение на историята умееха само да работят за господарите, а господа-

рите управляваха, че тези работници, като взеха властта, се оказаха способни да управляват голямата страна, да изграждат социализъм при най-трудни условия.

Какво се изисква, за да победят пролетариите на Запад? Преди всичко вяра в своите сили, съзнанието, че работническата класа може да мине без буржоазията, че работническата класа е способна не само да разруши старото, но и да изгради новото, да изгради социализма. Цялата работа на социалдемокрацията се състои в това, да внуши на работниците скептицизъм, невярване в собствените си сили, невярване във възможността да спечелят със сила победа над буржоазията. Смисълът на цялата наша работа, на цялото наше строителство е в това, тази работа и това строителство да убедят работническата класа на капиталистическите страни в способността на работническата класа да мине без буржоазията и да строи новото общество със своите собствени сили.

Поклонничеството на работниците в нашата страна, фактът, че работническите делегации, пристигайки в нашата страна, опипват всяко кътче на нашето строителство и се стараят да почувствуват успехите на нашето строителство — всичко това говори, че работническата класа на капиталистическите страни, без да слуша социалдемокрацията, започва да вярва в собствените си сили и в способността на работническата класа да създаде новото общество върху развалините на старото.

Аз не ще кажа, че сме постигнали много през отчетната година, но едно все пак трябва да се признае: това, че чрез успехите на нашето социалистическо строителство ние посочихме и доказахме, че работническата класа, като събори буржоазията и вземе властта в собствените си ръце, е способна да преустрои капиталистическото общество върху началата на социализма. Това ние постигнахме и това никой не ще ни отнеме, независимо от каквото и да било. И този успех е неоценим. Защото, какво значи да се постигне този успех? Това значи да се вдъхне на работниците от капиталистическите страни вяра в техните сили, вяра в тяхната победа. Това значи да им се даде в ръцете ново оръжие против буржоазията. А че те вземат това оръжие в ръка и са

готови да се възползуват от него — това се вижда напр. от факта, че поклонничеството на работниците в нашата страна не спира, а се засилва. А когато работниците от капиталистическите страни се заразят с вярата в своите сили, можете да бъдете уверени, че това ще бъде началото на края на капитализма и най-сигурен признак за победата на пролетарската революция.

Ето защо аз мисля, че изграждайки социализма, ние не работим напразно. Ето защо аз мисля, че в тази работа ние трябва да победим в международен мащаб *(Бурни продължителни аплодисменти. Овация от целия конгрес)*.

ЗАКЛЮЧИТЕЛНА РЕЧ ПО ПОЛИТИЧЕСКИЯ ОТЧЕТ НА ЦЕНТРАЛНИЯ КОМИТЕТ

23 декември

Другари! Аз не ще отговарям на отделните записки по отделните въпроси, защото цялата ми заключителна реч ще бъде по същество отговор на тези записки.

После, аз не мисля да отговарям на личните нападки и всевъзможни изказвания от чисто личен характер, тъй като предполагам, че конгресът разполага с достатъчно материали, за да провери мотивите и причините на тези нападки.

Също тъй няма да засегна „пещерните хора" — т. е. хората, които се събираха някъде при Кисловодск и правеха разни комбинации за сметка на органите на ЦК. Че какво, това е тяхна работа, нека комбинират. Бих желал само да подчертая, че Лашевич, който излезе тук с апломб против комбинаторската политика, сам се оказа в числото на комбинаторите, а отгоре на това той е играл, както излиза, далеч не маловажна роля в съвещанията на „пещерните хора" при Кисловодск. Какво от туй, господ да му е на помощ *(Смях)*.

Преминавам към въпроса.

1. СОКОЛНИКОВ И ДАУЕСИЗАЦИЯТА НА НАШАТА СТРАНА

Най-на̀пред отделните възражения. Първото възражение се отнася до Соколников. В своята реч той каза: „Когато Сталин набеляза двете генерални линии, двете линии в изграждането на нашето стопанство, той ни въведе в заблуждение, защото трябваше иначе да формулира тези две линии, той не трябваше да говори за

внос на съоръжения, а за внос на готови стоки." Аз твърдя, че това изказване на Соколников го издава напълно като привърженик на тезисите на Шанин. Искам да кажа, че тук Соколников говори всъщност като привърженик на дауесизацията на нашата страна. За какво говорих в доклада? Нима говорих за износно-вносния план? Разбира се, че не. Всекиму е известно, че ние *сега сме принудени* да внасяме съоръжения. Но Соколников превръща тази нужда в принцип, в теория, в перспектива на развитието. Ето где е грешката на Соколников. В доклада аз говорих за двете основни, ръководни, генерални линии по изграждането на нашето народно стопанство. Аз говорих за това, за да изясня въпроса за начините на осигуряване едно самостоятелно стопанско развитие на нашата страна в обстановката на капиталистическото обкръжение. Аз говорих в доклада за нашата генерална линия, за нашата перспектива в смисъл нашата страна да се превърне от аграрна в индустриална. Какво е това аграрна страна? Аграрната страна е такава страна, която изнася земеделски продукти и внася съоръжения, но сама такива съоръжения (машини и пр.) не произвежда или почти не произвежда със собствените си сили. Ако ние изостанем на тази степен на развитие, на която ние трябва да внасяме съоръжения и машини, а не да ги произвеждаме със собствените си сили, то ние не можем да бъдем гарантирани срещу превръщането на нашата страна в придатък на капиталистическата система. Именно затова ние трябва да държим курс към развитие на производството на средства за производство у нас. Нима Соколников не може да разбере тези елементарни неща? Че аз само за това и говорих в доклада.

Какво иска планът на Дауес? Той иска Германия да изсмуква пари за изплащането на репарационните си задължения за сметка предимно на нашите, съветските пазари. Какво следва от това? От това следва, че Германия ще ни дава съоръжения, ние ще ги внасяме, а ще изнасяме земеделски продукти. По този начин ние, т. е. нашата индустрия се връзва за Европа. Това е и основата на плана Дауес. По този повод аз казах в своя доклад, че планът

Дауес, доколкото той засяга нашата страна, е изграден върху пясък. Защо? „Защото — казах аз — ние съвсем не искаме да се превърнем в аграрна страна за която и да била друга страна, включително и за Германия", защото „ние сами ще си произвеждаме машините и другите средства за производство". Да превърнем нашата страна от аграрна в индустриална, способна да произвежда със собствените си сили необходимите съоръжения — ето къде е същността, основата на нашата генерална линия. Ние трябва да организираме работата тъй, че мислите и стремежите на нашите стопански дейци да се насочат именно нататък, към превръщането на нашата страна от страна, внасяща съоръжения, в страна, произвеждаща тези съоръжения. Защото в това е главната гаранция за стопанската самостоятелност на нашата страна. Защото в това е гаранцията, че нашата страна не ще се превърне в придатък на капиталистическите страни. Соколников не иска да разбере това просто и очевидно нещо. Авторите на плана Дауес биха желали да се ограничим с производството, да кажем, на басма, но за нас това не е достатъчно, защото ние искаме да произвеждаме не само басма, но и машините, необходими за производството на басма. Те биха желали да се ограничим с производството, да кажем, на автомобили, но за нас това не е достатъчно, защото ние искаме да произвеждаме не само автомобили, но и машините, които произвеждат автомобили. Те искат да се ограничим с производството, да кажем, на обувки, но за нас това не е достатъчно, защото ние искаме да произвеждаме не само обувки, но и машините, които произвеждат обувки. И т. н. и т. п.

Ето где е разликата между двете генерални линии и ето какво не иска да разбере Соколников.

Да се откажем от нашата линия — значи да отстъпим от задачите на социалистическото строителство, значи — да възприемем гледището за дауесизация на нашата страна.

2. КАМЕНЕВ И НАШИТЕ ОТСТЪПКИ НА СЕЛЯЧЕСТВОТО

Второто възражение се отнася до Каменев. Той каза, че ние, с вземането на известните решения на XIV партийна

конференция по линията на стопанството, по линията на оживяването на Съветите, по линията на ликвидирането на остатъците от военния комунизъм, по линията на уточняването на въпроса за арендата и наемния труд — сме направили отстъпки на кулака, а не на селячеството, че това не са отстъпки на селячеството, а на капиталистическите елементи. Вярно ли е това? Аз твърдя, че това не е вярно, че това е една клевета срещу партията. Аз твърдя, че така не може да пристъпва към въпроса един марксист, че така може да пристъпва към въпроса само един либерал.

Какви са отстъпките, които ние направихме на XIV конференция? Влизат ли тези отстъпки в рамките на непа, или не? Безусловно, влизат. Или може би ние сме разширили непа на априлската конференция? Нека отговори опозицията: разширили ли сме непа през април, или не? Ако сме го разширили, защо те гласуваха за решенията на XIV конференция? И нима не е известно, че ние всички сме против разширяването на непа? В какво се състои тогава работата? В това, че Каменев се е объркал, защото непът включва в себе си допускането на търговия, на капитализъм, на наемен труд, а решенията на XIV конференция са израз на непа, който се въведе при Ленин. Знаеше ли Ленин, че непът ще бъде използуван, на първо време, преди всичко от капиталистите, търговците, кулаците? Разбира се, че знаеше. Но казвал ли е Ленин, че въвеждайки непа, ние правим отстъпки на спекулантите и на капиталистическите елементи, а не на селячеството? Не, не е казвал и не е могъл да каже това. Напротив, той винаги твърдеше, че като допускаме търговията и капитализма и променяме политиката в посоката на непа, ние правим отстъпки на селячеството заради запазването и укрепването на спойката с него, защото селячеството не може да живее при дадените условия без стокообмен, без допускането на известно оживяване на капитализма, защото ние сега не можем да постигнем спойката освен чрез търговията, защото ние само по този начин можем да укрепим спойката и да изградим фундамента на социалистическата икономика. Ето как пристъпваше Ленин към въпроса за отстъпките. Ето как

трябва да се пристъпва към въпроса за отстъпките от април 1925 година.

Позволете ми да ви прочета мнението на Ленин по този въпрос. Ето как той обосновава преминаването на партията към новата политика, към политиката на непа, в своя доклад „За продоволствения данък" на съвещанието на секретарите на ядките от Московската губерния:

„Искам да се спра на въпроса, помирява ли се тази политика с гледището на комунизма и как става това, че комунистическата Съветска власт съдейства за развитието на свободната търговия. Добре ли е това от гледището на комунизма? За да отговорим на този въпрос, трябва внимателно да се вгледаме в промените, които станаха в селското стопанство. Отначало положението беше такова, че ние виждахме натиск на цялото селячество против властта на помешчиците. Против помешчиците вървяха еднакво и бедняците, и кулаците, макар, разбира се, с различни намерения: кулаците вървяха с цел да отнемат земята на помешчиците и да развият върху нея своите стопанства. Именно тогава се и разкриха различните интереси и стремежи между кулаците и бедняците. Това различие на интересите и сега се вижда в Украйна с много по-голяма яснота отколкото у нас. Беднотата можеше много малко да използува непосредствено това отнемане на земята от помешчиците, защото тя не притежаваше за това нито материали, нито сечива. И ето ние виждаме, че бедняците се организират, за да не позволят на кулаците да заграбят отнетите земи. Съветската власт оказва помощ на възникналите бедняшки комитети у нас и на „комнезамите"* в Украйна. Но какво се получи в резултат? *В резултат се получи, че преобладаващ елемент в селото станаха средняците*... По-малко останаха крайностите по посока на кулачеството, по-малко по посока на беднотата, и мнозинството от населението започна да се приближава към средняка. Ако трябва да подигнем производителността на нашето селско стопанство, то трябва най-напред да имаме предвид средняка. *Съобразно с това именно Комунистическата партия трябваше да изгражда своята политика*... *Значи промяната в политиката по отношение на селячеството се обяснява с това, че се промени положението на самото селячество. Селото стана повече средняшко и за да подигнем производителните сили, ние трябва да се съобразяваме с това*"** (виж т. XXVI, стр. 304—305.)

И по-нататък, в същия том, на стр. 247, Ленин прави общ извод:

„*Ние трябва да изграждаме нашата държавна икономика съобразно с икономиката на средняка***, която не можахме за три години да преобразим и не ще преобразим още за десет години."

* Комитет на незаможните. — *Ред.*

** Курсивът навсякъде е мой. *И. Ст.*

С други думи, ние въведохме свобода на търговията, ние допуснахме оживяване на капитализма, ние въведохме непа, за да подигнем ръста на производителните сили, да увеличим количеството на продуктите в страната, да заздравим спойката със селячеството. Спойката, интересите на спойката със селячеството като основа на нашите отстъпки по линията на непа — ето как пристъпва Ленин към въпроса.

Знаеше ли тогава Ленин, че от непа, от отстъпките спрямо селячеството ще се възползуват спекулантите, капиталистите, кулаците? Разбира се, че знаеше. Значи ли това, че тези отстъпки бяха по своята същност отстъпки на спекуланта и на кулака? Не, не значи. Защото непът, изобщо, и търговията, по-специално, се използуват не само от капиталистите и кулаците, но и от държавните и кооперативните органи, защото търгуват не само капиталистите и кулаците, но и държавните органи и кооперацията, като при това държавните органи и кооперацията, когато се научат да търгуват, ще вземат връх (вече вземат връх!) над частниците, споявайки нашата индустрия със селското стопанство.

А какво се получава от това? От това се получава, че нашите отстъпки отиват главно по линията на укрепването на спойката и заради спойката със селячеството.

Който не разбира това, той пристъпва към въпроса не като ленинец, а като либерал.

3. ЧИИ СА ОПУЩЕНИЯТА?

Третото възражение се отнася до Соколников. Той казва: „Големите загуби, които претърпяхме на стопанския фронт, започвайки от есента, идат тъкмо по линията на надценяването на нашите сили, по линията на надценяването на социалистическата зрелост, от надценяването на възможностите за нас, за държавното стопанство, да ръководи още сега цялото народно стопанство."

Оказва се, че опущенията в снабдяването и външната търговия — аз имам предвид пасивното салдо за 1924/25 година, — че тези опущения се обясняват не с грешките на нашите регулиращи органи, а с надценяването на социалистическата зрелост на нашето сто-

панство. И за това, оказва се, е виновен Бухарин, чиято „школа“ специално култивира увличането в социалистическата зрелост на нашето стопанство.

Разбира се, че човек в своите речи „може“ да безобразничи колкото желае, както това често прави Соколников. Но все пак трябва да се знае границата. Как може да се казва подобна несъобразност и истинска лъжа пред конгреса? Нима Соколников не знае за специалното заседание на Политбюро в началото на ноември, на което се обсъждаше въпросът за снабдяването и външната търговия, където грешките на регулиращите органи бяха изправени от Централния комитет, от мнозинството на Централния комитет, който уж надценявал нашите социалистически възможности? Как може да се говорят на конгреса такива глупости? И какво общо има тук „школата“ на Бухарин или сам Бухарин? Що за маниер е да се сваля вината от болната глава на здравата? Нима Соколников не знае, че стенограмата от речите на заседанието на ЦК по въпроса за опущенията беше разпратена на всички губкоми? Как може да се говори против очевидните факти? Да безобразничиш в речите си „можеш“, но все трябва да знаеш мярка.

4. КАК СОКОЛНИКОВ ЗАЩИЩАВА БЕДНОТАТА

Четвъртото възражение се отнася пак до Соколников. Той заяви тук, че, виждате ли, като Наркомфин всячески се стараел да осигури подоходността на селскостопанския данък, но му пречели, пречели му, защото не му позволявали да защити беднотата и да обуздае кулака. Това не е истина, другари. Това е клевета срещу партията. Въпросът за формалното изменение на селскостопанския данък по линията на подоходността — казвам формалното, защото фактически той е един подоходен данък, — този въпрос беше поставен на пленума на ЦК през октомври тази година, но никой освен Соколников не подкрепи поставянето на този въпрос пред конгреса, тъй като въпросът още не беше подготвен за поставяне пред конгреса. Тогава Соколников не настояваше на своето предложение. А сега се оказва, че Соколников е готов да използува този въпрос против ЦК, разбира се, не заради интересите

на беднотата, а заради интересите на опозицията. Щом Соколников говори тук за беднотата, тогава позволете ми да ви съобщя един факт, който разкрива истинската позиция на Соколников, на този уж заклет защитник на беднотата. Не много отдавна Наркомфинът на РСФСР др. Милютин взе решение да се освободят от данъка под една рубла бедняшките селски стопанства. От докладната записка на др. Милютин до ЦК се вижда, че цялата сума на този данък под една рубла, който данък дразни селячеството, възлиза на около 300—400 хиляди рубли за цялата РСФСР, че само за разходи по събирането на този данък са нужни суми, които не са много по-малки от този данък. И какво прави Соколников, този защитник на беднотата? Той взема и отменя това решение на др. Милютин. По този повод ЦК получава протести от 15 губкома. Соколников упорствува. Нужен беше натискът на ЦК, за да се откаже Соколников от отменяването на съвсем правилното решение на Наркомфина на РСФСР за несъбирането на данъка по-нисък от рубла. Това Соколников нарича „защита“ на интересите на беднотата. И такива хора, имащи зад себе си такива простъпки, имат — как да се изразя по-меко — смелостта да излизат против ЦК. Странно, другари, странно.

5. ИДЕЙНА БОРБА ИЛИ КЛЕВЕТА?

Накрай още едно възражение. Имам предвид възражението срещу авторите на „Сборника материали по спорните въпроси“. Вчера тук се раздаде тайно, само за членовете на конгреса, току-що издаденият „Сборник от материали по спорните въпроси“. В този сборник се казва между другото, че през април т. г. съм приел една делегация от селски кореспонденти, че съм изказал съчувствие към идеята за възстановяване на частната собственост върху земята. Оказва се, че в „Беднота“[63] били поместени аналогични „впечатления“ на един от селкорите, които не са ми известни, не са прегледани от мен. За това научих през октомври тази година. Още по-рано, през април, Рижската агенция, която се отличава от всички други агенции по това, че фабрикува всички лъжливи слухове по наш адрес, разпратила също такова

съобщение на задграничната преса, за което ни съобщиха нашите хора с телеграма от Париж, адресирана до Наркоминдела, като искаха опровержение. Аз още тогава отговорих на др. Чичерин чрез своя помощник, като заявих, че „ако др. Чичерин смята за нужно да опровергава всяка глупост и интрига, нека опровергава“ (виж архива на ЦК).

Известно ли е всичко това на авторите на този сакраментален „сборник“? Разбира се, че е известно. Тогава защо продължават да разпространяват всякакви глупости и небивалици? Как могат те, как може опозицията да прибягва до методите на Рижската агенция? Нима вече дотам достигнаха? *(Глас:* „Позор!“)

По-нататък, познавайки нравите на „пещерните хора“, знаейки, че те са способни да повторят методите на Рижската агенция, аз изпратих до редакцията на „Беднота“ едно опровержение. Да се опровергава такава глупост е смешно, но като знаех с кого имам работа, аз все пак изпратих опровержението. Ето го:

„Писмо до редакцията на „Беднота“.

Др. редактор! Неотдавна узнах от другари, че в поместената в „Беднота“ от 5. IV. 1925 г. скица от впечатления на един от селкорите върху моята беседа с делегацията на селкорите, която нямах случай да прочета своевременно, се съобщавало, че съм се бил отнесъл съчувствено към идеята за закрепяване собствеността върху земята за 40 и повече години, към идеята за частна собственост върху земята и т. п. Макар че това фантастично съобщение не се нуждае, поради своята очевидна безсмисленост, от опровержение, все пак не ще бъде може би излишно да ви помоля да разрешите да се съобщи в „Беднота“, че това съобщение представлява най-груба грешка и трябва да се отнесе изцяло за сметка на фантазията на неговия автор.

И. Сталин“

Известно ли е това писмо на другарите — автори на „сборника“? Няма съмнение, че е известно. Тогава защо те продължават да разпространяват интриги и небивалици? Какъв е този метод на борба? Казват, че това било идейна борба. Нищо подобно, другари, това не е идейна борба. На нашия руски език това се казва просто *клевета.*

Позволете сега да премина към главните принципни въпроси.

6. За непа

Става дума за непа. Аз имам предвид др. Крупская и нейната реч, произнесена по въпроса за непа. Тя казва: „Непът е всъщност капитализъм, който се допуска при известни условия, капитализъм, който се държи вързан на верига от пролетарската държава..." Вярно ли е това? И да, и не. Че ние държим капитализма вързан на верига и ще го държим, докогато той съществува, това е факт, това е вярно. Но това, че непът бил капитализъм — това е една безсмислица, една невъобразима безсмислица. Непът е особена политика на пролетарската държава, която е насочена към допускане капитализъм при положение, че командните върхове са в ръцете на пролетарската държава, към борба между капиталистическите и социалистическите елементи, към засилване ролята на социалистическите елементи във вреда на капиталистическите елементи, към победа на социалистическите елементи над капиталистическите елементи, към унищожаване класите, към изграждането фундамента на социалистическата икономика. Който не разбира тази преходна, двойствена природа на непа, той отстъпва от ленинизма. Ако непът беше капитализъм, тогава неповска Русия, за която говореше Ленин, би била капиталистическа Русия. Но нима днешна Русия е капиталистическа, а не преминаваща от капитализъм към социализъм? Защо тогава Ленин не е казал просто: *„Капиталистическа* Русия ще стане социалистическа Русия", а предпочете да даде друга формула: „от *неповска* Русия ще стане социалистическа Русия"? Съгласна ли е опозицията с др. Крупская, че непът е капитализъм, или не е съгласна? Аз мисля, че не ще се намери нито един член на конгреса, който би се съгласил с формулата на др. Крупская. Др. Крупская (нека ме прости) каза за непа една истинска безсмислица. С подобна безсмислица не бива да се излиза тук в защита на Ленин против Бухарин.

. ЗА ДЪРЖАВНИЯ КАПИТАЛИЗЪМ

С този въпрос е свързана грешката на Бухарин. В какво се състоеше неговата грешка? По кои въпроси спореше Ленин с Бухарин? Ленин твърдеше, че катего-

рията на държавния капитализъм е съвместима със системата на пролетарската диктатура. Бухарин отричаше това. Той смяташе — заедно с него и „левите" комунисти, а в това число и Сафаров, смятаха, — че категорията на държавния капитализъм не е съвместима със системата на пролетарската диктатура. Разбира се, че Ленин беше прав. Бухарин не беше прав. Той призна тази своя грешка. Ето в какво се състои грешката на Бухарин. Но това беше в миналото. Ако той сега, през май 1925 година, повтаря, че има разногласия с Ленин по въпроса за държавния капитализъм, то аз предполагам, че това е просто недоразумение. Той или трябва да се откаже направо от това изявление, или пък това е едно недоразумение, защото линията, която той сега поддържа по въпроса за характера на държавния капитализъм, е линията на Ленин. Не Ленин отиде при Бухарин, а обратно, Бухарин отиде при Ленин. И именно затова ние защищаваме Бухарин *(Аплодисменти)*.

Основната грешка на Каменев и Зиновиев се състои в това, че те разглеждат въпроса за държавния капитализъм схоластически, не диалектически, без връзка с историческата обстановка. Такъв подход към въпроса е враждебен на целия дух на ленинизма. Как поставяше Ленин въпроса? През 1921 година Ленин, знаейки, че нашата индустрия е слабо развита, а селячеството се нуждае от стоки, знаейки, че тя (индустрията) не може да се възстанови изведнаж, че работниците, по силата на тогавашната обстановка, не се занимаваха толкова с индустрия, колкото с изработването на запалки — при тази обстановка Ленин смяташе, че най-добрата възможност от всички възможности е да се привлече задграничен капитал, да се организира с неговата помощ индустрията, да се въведе по този начин държавен капитализъм и *чрез* него да се изгради спойката между Съветската власт и селото. Този път беше тогава безусловно правилен, защото ние нямахме тогава други възможности да задоволим селячеството, защото нашата индустрия куцаше, транспортът беше спрял или почти беше спрял, гориво нямаше, не достигаше. Смяташе ли тогава Ленин, че държавният капитализъм е допустим и желателен като

преобладаваща форма на нашето стопанство? Да, смяташе. Но това беше тогава, в 1921 година. А сега? Може ли да се каже сега, че нямаме наша индустрия, че транспортът е спрял, че няма гориво и т. н.? Не, не може. Може ли да се отрече, че нашата промишленост и търговия вече установяват спойката на индустрията (на *нашата* индустрия) със селското стопанство *пряко*, със собствените си сили? Не, не може. Може ли да се отрече, че в областта на индустрията „държавният капитализъм" и „социализмът" си смениха вече ролите, защото социалистическата индустрия стана господствуваща, а относителното тегло на концесиите и арендата (първите имат 50 хил. работници, втората — 35 хил.) е минимално? Не, не може. Още през 1922 година Ленин казваше, че от концесиите и арендата у нас нищо не излезе.

А какво следва от това? От това следва, че от 1921 година насам положението у нас се е съществено променило, че през това време нашата социалистическа индустрия и съветско-кооперативната търговия успяха вече да станат преобладаваща сила, че се вече научихме да установяваме със собствените си сили спойката между града и селото, че най-ярките форми на държавния капитализъм — концесиите и арендата — не добиха през това време едно сериозно развитие, че да се говори *сега,* в 1925 година, за държавния капитализъм като за преобладаваща форма на нашето стопанство значи да се изопачава социалистическият характер на нашата държавна индустрия, значи да не се разбира цялата разлика между миналата и сегашната обстановка, значи да се пристъпва към въпроса за държавния капитализъм не диалектически, а схоластически, метафизически.

Не желаете ли да послушате Соколников? Той казва в своята реч:

„Нашата външна търговия се води като държавно-капиталистическо предприятие . . . Нашите вътрешни търговски дружества са също тъй държавно-капиталистически предприятия. И аз трябва да кажа, другари, че Държавната банка е също тъй едно държавно-капиталистическо предприятие. А нашата парична система? Нашата парична система е основана на това, че в съветското стопанство, в условията на строящия се социализъм, е възприета една парична

система, проникната от принципите на капиталистическата икономика.“

Така говори Соколников.

Скоро той ще дойде дотам, че ще обяви и Народния комисариат на финансите за държавно-капиталистически. Досега аз мислех, досега ние всички мислехме, че Държавната банка е част от държавния апарат. Досега аз мислех, и ние всички мислехме, че нашият Внешторг*, ако не се сметнат обкръжаващите го държавно-капиталистически учреждения, е част от държавния апарат, че нашият държавен апарат е апарат на една държава от пролетарски тип. Ние всички тъй мислехме досега, защото пролетарската власт е *единственият* господар на тези институти. А сега излиза според Соколников, че тези институти, съставляващи част от нашия държавен апарат, били държавно-капиталистически. Може би и нашият съветски апарат представлява също тъй държавен капитализъм, а не пролетарски тип на държава, както твърдеше Ленин? Защо пък не? Нима нашият съветски апарат не се ползува от „една парична система, проникната от принципите на капиталистическата икономика“? Ето до каква безсмислица може да дойде човек.

Позволете преди всичко да приведа мнението на Ленин по въпроса за характера и значението на Държавната банка. Аз бих желал, другари, да се позова на едно място от книгата на Ленин, написана през 1917 година. Аз имам предвид брошурата „Ще задържат ли болшевиките държавната власт?“, в която той още стоеше на гледището за контрол над индустрията (а не за национализация) и в която, независимо от това, той смяташе Държавната банка в ръцете на пролетарската държава за епин в $^9/_{10}$ социалистически апарат. Ето какво писа той за Държавната банка:

„Големите банки *са* оня „държавен апарат“, който ни е *нужен* за осъществяването на социализма и който ние *вземаме наготово* от капитализма, при което нашата задача тук е само да *премахнем* онова, което *капиталистически изврат'ява* този превъзходен апарат, да го направим *още по-едър*, още по-демократичен, още по-всеобхващащ. Количеството ще премине в качество. Една единна дър-

* Народен комисариат на външната търговия. — *Ред.*

жавна банка, най-голямата от най-големите, с отделения във всяка община, при всяка фабрика — това е вече девет десети *социалистически* апарат. Това е едно общодържавно счетоводство, едно общодържавно *отчитане* на производството и разпределението на продуктите, това е, тъй да се каже, нещо като *скелет* на социалистическото общество" (виж т. XXI, стр. 260).

Сравнете думите на Ленин с речта на Соколников — и ще разберете накъде се плъзга Соколников. Аз не ще се учудя, ако той обяви Наркомфина за държавен капитализъм.

В какво се състои тук работата? Отгде такива грешки у Соколников?

Именно в това, че Соколников не разбира двойствения характер на непа, двойствения характер на търговията в сегашните условия на борба на социалистическите елементи с капиталистическите елементи, той не разбира диалектиката на развитието в обстановката на пролетарската диктатура, в обстановката на преходния период, когато методите и оръжието на буржоазията се използуват от социалистическите елементи за преодоляването и ликвидирането на капиталистическите елементи. Работата съвсем не е в това, че търговията и паричната система са методи на „капиталистическата икономика". Работата е там, че социалистическите елементи на нашето стопанство, борейки се с капиталистическите елементи, овладяват тези методи и това оръжие на буржоазията за преодоляването на капиталистическите елементи, че те *с успех* ги изполузват *против* капитализма, че *с успех* ги използуват за изграждането на социалистическия фундамент на нашата икономика. Работата, следователно, е в това, че благодарение на диалектиката на нашето развитие функциите и предназначението на тези буржоазни инструменти се променят *принципиално*, из основи, променят се в полза на социализма, във вреда на капитализма. Грешката на Соколников се състои в това, че той не е разбрал цялата сложност и противоречивост на процесите, които се извършват в нашата икономика.

Позволете ми сега да се позова на Ленин по въпроса за историческия характер на държавния капитализъм, да приведа цитати по въпроса, кога и защо той предлагаше държавен капитализъм като главна форма, какво го при-

нуждаваше към това и при какви именно конкретни условия той го предлагаше *(Глас: „Молим!“)*.

„Ние в никой случай не можем да забравяме онова, което често наблюдаваме — социалистическото отношение на работниците в принадлежащите на държавата фабрики, в които работниците сами набавят гориво, суровини и продукти, или когато работниците се стараят да разпределят правилно индустриалните продукти сред селячеството, да ги превозят с помощта на транспорта. *Това е социализъм.* Но редом с него съществува дребното стопанство, което най-често съществува *независимо* от него. Защо то може да съществува независимо от него? *Защото* тежката индустрия не е възстановена, *защото* социалистическите фабрики могат да получат може би само една десета част от онова, което трябва да получават; и доколкото те не получават, дотолкова то остава независимо от социалистическите фабрики. Невероятното разорение на страната, недостигът на гориво, суровини и транспорт довеждат дотам, че дребното производство съществува *отделно* от социализма. И аз казвам: какво е туй държавен капитализъм при тези условия? — Това ще бъде обединяване на дребното производство. Капиталът обединява дребното производство, капиталът израства от дребното производство. По този въпрос няма защо да си затваряме очите. Разбира се, че *свободата на търговията означава растеж на капитализъм;* от това не можем никак да се изплъзнем и който намисли да се изплъзва и да се извърта, той само се утешава с думи. Щом има дребно стопанство, щом има свобода на размяната — появява се капитализъм. Но *опасен* ли е за нас този капитализъм, *щом ние имаме в ръцете си фабриките, заводите, транспорта и външната търговия?* И ето, аз го казах преди, ще го повторя сега и го смятам за неопровержимо — този капитализъм не е опасен за нас. Такъв капитализъм са концесиите“ * (виж т. XXVI, стр. 306).

Ето как Ленин пристъпваше към въпроса за държавния капитализъм.

През 1921 година, когато почти нямахме своя индустрия, суровините не достигаха, а транспортът беше спрял, Ленин предлагаше държавен капитализъм като средство, с чиято помощ той мислеше да свърже селското стопанство с индустрията. И това беше правилно. Но значи ли това, че Ленин смяташе този път за желан *при всички* условия? Разбира се, че не значи. Той вървеше към спойката чрез държавния капитализъм, защото ние нямахме развита социалистическа индустрия. Добре, а сега? Може ли да се каже, че сега нямаме развита държавна индустрия? Разбира се, не може да се каже. Раз-

---

* Курсивът навсякъде е мой. *И. Ст.*

витието тръгна в друга насока, концесиите почти не пуснаха корен, държавната индустрия порасна, порасна държавната търговия, порасна кооперацията, и спойката между града и селото започна да се установява чрез социалистическата индустрия. Оказахме се в по-добро положение, отколкото сами мислехме. Как може след туй да се говори, че държавният капитализъм е главната форма на нашето стопанисване?

Нещастието на опозицията се състои в това, че тя не иска да разбере тези прости неща.

8. ЗИНОВИЕВ И СЕЛЯЧЕСТВОТО

Става дума за селячеството. Аз казах в моя доклад и някои оратори тук потвърдиха, че у Зиновиев съществува уклон към подценяване на средняка, че той до скоро още стоеше определено на гледището за неутрализирането на средното селячество и едва сега, след борбата в партията, се опитва да промени позициите си, да обоснове другото гледище, гледището за траен съюз със средняка. Вярно ли е всичко това? Позволете ми да се позова на някои документи.

В статията „За болшевизацията" Зиновиев тази година писа:

„Има редица задачи, които са *съвсем общи за всички партии от Коминтерна.* Такива са например . . . верният подход към селячеството. Съществуват три слоя в земеделското население на целия свят, които могат и трябва да бъдат завоювани от нас и да станат съюзници на пролетариата (земеделският пролетариат, полупролетариите — парцелното селячество и дребното селячество, което не прибягва към наемане на чужда работна ръка). Съществува и друг слой на селячеството (средняците), който, най-малкото, трябва да бъде *неутрализиран от нас*" * („Правда" от 18 януари 1925 г.).

Така пише Зиновиев за средняка шест години след VIII партиен конгрес, на който Ленин отхвърли лозунга за неутрализирането на средняка, като го замени с лозунга за траен съюз със средняка. Бакаев пита, какво страшно има тук? А аз ще ви помоля да сравните статията на Зиновиев с тезиса на Ленин за ориентиране към средняка и да отговорите отстъпил ли е Зиновиев от

* Курсивът навсякъде е мой. *И. Ст.*

тезиса на Ленин, или не е отстъпил... *(Глас от залата:* „Подразбират се другите страни, без Русия". *Шум).* Не излиза така, другарю, защото в статията на Зиновиев се говори за „задачите, които са *съвсем* общи за *всички* партии от Коминтерна". Нима ще отречете, че нашата партия е също така част от Коминтерна? Тук направо е казано: „за *всички* партии" *(Глас от мястото на ленинградската делегация:* „В определени моменти". *Общ смях).*

Сравнете този цитат от статията на Зиновиев *за неутрализирането* с цитата от речта на Ленин на VIII партиен конгрес относно това, че ни е нужен *траен съюз* със средняка, и вие ще разберете, че между тях няма нищо общо.

Характерно е, че прочитайки тези редове в статията на Зиновиев, др. Ларин, този привърженик на една „втора революция" в селото, не закъсня да се присъедини към тях. Аз мисля, че макар др. Ларин тези дни да говори против Каменев и Зиновиев, и то говори доста сполучливо, това не изключва факта, че ние имаме с него разногласия, и ние трябва тук да се разграничим от него. Ето как се отзовава др. Ларин за тази статия на Зиновиев:

„Напълно правилно е формулирал „верния подход към селячеството" от гледището на общите задачи на *всички** партии от Коминтерна неговият председател, Зиновиев" (*Ларин*, „Советская деревня", стр. 80).

Виждам, че др. Ларин протестира, заявявайки, че той в своята книга прави уговорка за несъгласието си със Зиновиев, доколкото Зиновиев разпростира лозунга за неутрализирането на средняка и върху Русия. Вярно е, че той в своята книга прави уговорка за това, твърдейки, че неутрализацията не е достатъчна за нас, че ни е нужно да направим „крачка напред" в посока на „споразумение със средняка против кулака". Но тук за съжаление др. Ларин преплита своята схема за „втора революция" против засилването на кулака,

---

* Курсивът навсякъде е мой. *И. Ст.*

което ние не споделяме, което го сближава със Зиновиев и което ме заставя да се разгранича донякъде от него.

Както виждате, в приведения от мен документ Зиновиев се изказва направо и определено за лозунга за неутрализирането на средното селячество, противно на Ленин, който провъзгласяваше недостатъчност на неутрализацията и необходимост от траен съюз със средняка.

Следващият документ. В своята книга „Ленинизмът" Зиновиев, като цитира от Ленин следното място, отнасящо се към 1918 година: „Със селячеството — до края на буржоазнодемократическата революция, с най-бедната, пролетарската и полупролетарската част на селячеството — напред към социалистическата революция!" — прави такъв извод:

> „Основната . . . проблема, която ни занимава сега . . . е осветлена в цитираните положения на Ленин напълно и докрай. *Нищо не може да се прибави тук, нито една дума не може да се зачертае.* Тук всичко е казано с иличевска пестеливост и релефност, сбито и ясно — тъй, че е просто за христоматия" („Ленинизм," стр. 60).

Такава е според Зиновиев *изчерпателната* характеристика на ленинизма по селския въпрос. Със селячеството изобщо против царя и помешчиците — това е буржоазната революция. С бедняците против буржоазията — това е Октомврийската революция. Всичко това е добре. Двата Ленинови лозунга са дадени. А какво стана с третия лозунг на Ленин — със средняка против кулака за социалистическо строителство? Къде се дяна този трети лозунг на Ленин? Той липсва у Зиновиев. Той е изчезнал. Макар че Зиновиев твърди, че „нищо не може да се прибави тук", все пак, ако тук не прибавим третия лозунг на Ленин за траен съюз на пролетариата и бедняците със средняка, то рискуваме да изопачим Ленин, както го изопачава Зиновиев. Може ли да се сметне за случайно, че е изчезнал, оказал се е изгубен у Зиновиев третият лозунг на Ленин, който е сега за нас най-актуален лозунг? Не, не може да се сметне за случайно, защото Зиновиев стои на гледището за неутрализиране

* Курсивът навсякъде е мой. *И. Ст.*

средняка. Разликата между първия и втория документ се състои само в това, че в първия той се изказваше против лозунга за траен съюз със средняка, а във втория е премълчал този лозунг.

Третият документ е статията на Зиновиев „Философия на епохата“. Говоря за първоначалната редакция на тази статия, без измененията и добавките, които след това се внесоха от членовете на ЦК. Характерната черта на тази статия се състои в това, че тя, както и вторият документ, съвсем премълчава въпроса за средняка и минавайки покрай този жизнен въпрос, разсъждава за някакво неопределено народническо равенство, без да посочва класовата основа на равенството. Там е селската беднота, там е кулакът, там е капиталистът, там има нападки по адрес на Бухарин, има есеровско равенство, там е Устрялов, но липсва среднякът и кооперативният план на Ленин, макар и статията да се нарича „Философия на епохата“. Когато др. Молотов ми прати тази статия (тогава бях отпътувал), аз отговорих с груба и рязка критика. Да, другари, аз съм прям и груб човек, това е истина, това не отричам *(Смях)*. Аз отговорих с груба критика, защото не може да се търпи Зиновиев в продължение на година систематически да премълчава или да изопачава най-характерните черти на ленинизма по селския въпрос, сегашния лозунг на нашата партия за съюза с основната маса на селячеството. Ето как отговорих тогава на др. Молотов:

„Статията на Зиновиев „Философия на епохата“ представлява изкривяване на партийната линия в духа на Ларин. Тя приказва за XIV конференция, но главната тема на тази конференция — средното селячество и кооперацията — е заобиколена. Средното селячество и кооперативният план на Ленин са изчезнали. Това не е случайно. Да се говори след това за „борба за тълкуване“ решенията на XIV конференция — значи да се провежда линия на нарушаване тези решения. Да се смесва Бухарин със Столипин, както това прави Зиновиев — значи да се лъже по адрес на Бухарин. По този начин може да се смеси със Столипин и Ленин, който казваше: „търгувайте и се учете да търгувате“. Лозунгът за равенство в дадения момент е есеровска демагогия. Никакво равенство не може да има, докогато съществуват класите и докогато съществува квалифициран и неквалифициран труд (виж „Държавата и революцията“ от *Ленин*). Трябва да се говори не за неопределено равенство, а за унищожение на класите, за социализъм. Да

се нарича нашата революция „некласическа" — значи да се изпадне в меншевизъм. Според мен статията трябва да се преработи основно, така, че да не носи характер на платформа за XIV конгрес.

И. Сталин."

12 септември 1925 г.

Всичко това съм готов и сега да защищавам. Всяка дума, всяко изречение.

Не може да се говори в една основна ръководна статия за равенство, без да се даде строго определение за какво равенство става дума — за равенство на селяните с работническата класа ли, за равенство вътре в селячеството ли, за равенство вътре в работническата класа ли, между квалифицирани и неквалифицирани, или за равенство в смисъл на унищожение на класите. Не може да се премълчават в една ръководна статия сегашните лозунги на партията за работата в селото. Не може да се играе с думи за равенство, защото това е игра с огъня, тъй както не може да се играе с думи за ленинизъм, премълчавайки най-належащия лозунг на ленинизма по въпроса за селячеството.

Това са те трите документа: статията на Зиновиев (януари 1925 г.) за неутрализирането на средняка, книгата на Зиновиев „Ленинизмът" (септември 1925 г.), премълчаваща третия лозунг на Ленин за средняка, и новата статия на Зиновиев „Философия на епохата" (септември 1925 г.), премълчаваща средняка и кооперативния план на Ленин.

Случайно ли е това постоянно извъртане на Зиновиев по селския въпрос?

Вие виждате, че то не е случайно.

Неотдавна в доклада си по отчета на ЦК в Ленинград Зиновиев, най-сетне, се реши да се изкаже за лозунга за траен съюз със средняка. Това стана след борбата, след търканията, след стълкновенията в ЦК. Това е много добре. Но аз не съм уверен, че той не ще се пак откаже от това. Защото, както показват фактите, Зиновиев никога не е страдал от оная твърдост на линията по селския въпрос, която ни е нужна *(Аплодисменти).*

Ето няколко факта от областта на колебанията на Зиновиев по селския въпрос. През 1924 година Зиновиев защищаваше в пленума на ЦК „селската“ политика на организиране безпартийни селски фракции в центъра и по места със седмичен вестник. Това предложение бе отклонено поради възражения в ЦК. Малко по-рано от тогава Зиновиев даже парадираше с това, че бил имал „селски уклон“. Ето какво каза той например на XII партиен конгрес: „Когато ми казвате: у вас има „уклон“, вие правите уклон към селячеството — аз отговарям: да, ние не само трябва да се „наклоним“ към селячеството и неговите стопански нужди, но трябва да се *поклоним* и ако е нужно, да се *преклоним* пред стопанските нужди на селянина, който върви след нашия пролетариат.“ Вие чувате „да се наклоним“, „да се поклоним“, „да се преклоним“ *(Смях, аплодисменти)*. След това, когато стана по-добре със селячеството, когато нашето положение в селото се подобри, Зиновиев направи „поврат“ от своето увлечение, като започна да подозира средняка и провъзгласи лозунга за неутрализацията. След известно време той направи нов „поврат“, настоя всъщност за ревизия на решенията на XIV конференция („Философия на епохата“) и обвинявайки в селски уклон едва ли не целия ЦК, започна да се „наклонява“ по-решително против средняка. Най-сетне, преди XIV партиен конгрес, той пак прави още един „поврат“, сега в посока на съюз със средняка, и може би пак ще започне да се хвали, че отново е готов да се „преклони“ пред селячеството.

Каква е гаранцията, че Зиновиев не ще се разколебае още веднаж?

Та това е люшкане, другари, а не политика *(Смях, аплодисменти)*. Та това е истерия, а не политика (*Гласове*: „Правилно!“)

Казват, че не трябвало да се обръща особено внимание на борбата против втория уклон. Това не е вярно. Ако у нас съществуват два уклона — уклонът на Богушевски и уклонът на Зиновиев, — то трябва да разберете, че Богушевски по никой начин не може да се сравни със Зиновиев. Богушевски е свършен човек (*Смях*).

Богушевски не притежава свой печатен орган. А уклонът към неутрализиране на средняка, уклонът против трайния съюз със средняка, зиновиевският уклон, притежава свой орган и досега продължава още да се бори против ЦК. Този орган се нарича „Ленинградская Правда“[64]. Защото какво означава изкалъпеният неотдавна в Ленинград термин „средняшки болшевизъм“, за който с пяна на уста говори „Ленинградская Правда“, ако не един показател, че този вестник се е откъснал по селския въпрос от ленинизма? Нима не е ясно дори само от това обстоятелство, че борбата с втория уклон е по-трудна отколкото борбата с първия уклон, с уклона на Богушевски? Ето защо, понеже имаме пред себе си такъв представител на втория уклон, или такъв защитник и покровител на втория уклон, какъвто е „Ленинградская Правда“, ние трябва да вземем всички мерки, за да се подготви специално партията за борба с този уклон, който е силен, който е сложен и против който трябва да се съсредоточи огънят. Ето защо този втори уклон трябва да бъде предмет на особеното внимание на нашата партия *(Гласове:* „Правилно!“ *Аплодисменти).*

9. КЪМ ИСТОРИЯТА НА РАЗНОГЛАСИЯТА

Позволете ми сега да премина към историята на нашата вътрешна борба в мнозинството на Централния комитет. С какво започна нашето разногласие? То започна с въпроса, „какво да се прави с Троцки“. Това беше в края на 1924 година. Групата на ленинградците предлагаше отначало изключването на Троцки от партията. Аз имам тук предвид периода на дискусията през 1924 година. Ленинградският губком излезе с постановление за изключването на Троцки от партията. Ние, т. е. мнозинството на ЦК, не се съгласихме с това *(Гласове:* „Правилно!“), водихме известна борба с ленинградци и ги убедихме да изхвърлят от своята резолюция точката за изключването. Известно време след това, когато се събра у нас пленумът на ЦК и ленинградци поискаха заедно с Каменев незабавното изключване на Троцки от Политбюро, ние не се съгласихме и с това предложение на опозицията, получихме мнозинство в

ЦК и се ограничихме със снемането на Троцки от поста народен комисар на военните работи. Ние не се съгласихме със Зиновиев и Каменев, защото знаехме, че политиката на рязане крие в себе си големи опасности за партията, че методът на пускане на кръв — а те искаха кръв — е опасен, заразителен: днес отрязваме един, утре друг, вдругиден трети — а какво ще остане в нашата партия? *(Аплодисменти.)*

В това първо стълкновение вътре в мнозинството на ЦК пролича основната разлика между нас по въпросите на организационната политика в партията.

Вторият въпрос, който предизвика у нас разногласия, това е въпросът, свързан с речта на Саркис против Бухарин. Това беше на XXI ленинградска конференция през януари 1925 година. Саркис обвини тогава Бухарин в синдикализъм. Ето думите му:

„Прочетохме в московската „Правда" статията на Бухарин за работническите и селските кореспонденти. Възгледите, които развива Бухарин, нямат привърженици в нашата организация. Но такива възгледи, които, може да се каже, са един особен вид *синдикалистки, не болшевишки,* антипартийни възгледи, съществуват у редица даже отговорни другари (повтарям, не в ленинградската, а в други организации). Тези възгледи искат независимост и екстериториалност на различните масови работническо-селски обществени организации от Комунистическата партия" (Стенограф. отчет на XXI ленинградска конференция).

Първо, тази реч беше една принципиална грешка на Саркис, защото Бухарин беше абсолютно прав по въпроса за рабселкорското движение, второ, тук бе допуснато, не без поощрение от страна на ръководителите на ленинградската организация, много грубо нарушение на елементарните правила за другарско обсъждане на въпроса. Не ще и дума, че това обстоятелство не можеше да не влоши отношенията вътре в ЦК. Въпросът се приключи с откритото признаване в печата от страна на Саркис на своята грешка.

Този инцидент показа, че откритото признаване на своята грешка е най-добрият начин за избягване на открита дискусия и за изживяването на разногласията по вътрешна линия.

Третият въпрос — това е въпросът за ленинградския комсомол. Тук се намират членовете на губкомите и те навярно помнят, че в Политбюро имаше съответно решение спрямо ленинградския губернски младежки комитет, който се бе опитал да свика в Ленинград една едва ли не всеруска конференция на комсомола без знанието и съгласието на ЦК на младежкия съюз. С решението на ЦК на РКП (б) сте запознати. Ние не можехме да допуснем да съществува наред с Централния комитет на комсомола и втори център, който конкурира и се противопоставя на този център. Ние, като болшевики, не можехме да допуснем съществуването на два центъра. Ето защо ЦК счете за нужно да вземе мерки за опресняването на ЦК на младежта, който допусна този сепаратизъм, и за снемането на Сафаров от поста ръководител на ленинградския губкомол.

Този инцидент показа, че ленинградските другари имат тенденцията да превърнат своята ленинградска организация в център на борба против ЦК.

Четвъртият въпрос — това е въпросът, поставен от Зиновиев, за организирането в Ленинград на едно специално списание под названието „Большевик" с редакционен състав: Зиновиев, Сафаров, Вардин, Саркис и Тарханов. Ние не се съгласихме с това и заявихме, че едно такова списание, успоредно на московския „Большевик", неминуемо ще се превърне в групов орган, във фракционен орган на опозицията, че една такава стъпка е опасна и ще подкопае единството на партията. С други думи, ние забранихме издаването на списанието. Сега искат да ни плашат с думата „забрана". Но това е безсмислица, другари. Ние не сме либерали. За нас партийните интереси стоят по-високо от формалния демократизъм. Да, ние забранихме издаването на фракционния орган и ще забраняваме и занапред подобни неща *(Гласове: „Правилно! Ясно!" Бурни аплодисменти).*

Този инцидент показа, че ленинградската върхушка иска да се обособи в отделна групировка.

По-нататък, въпросът за Бухарин. Аз имам предвид лозунга „обогатявайте се". Аз имам предвид априлската реч на Бухарин, когато му се изплъзна думата „обога-

тявайте се“. Два дни след това се откри априлската конференция на нашата партия. Не някой друг, а аз заявих в президиума на конференцията, в присъствието на Сокольников, Зиновиев, Каменев и Калинин, че лозунгът „обогатявайте се“ не е наш лозунг. Аз не помня Бухарин да е възразявал срещу този протест. Когато др. Ларин поиска думата на конференцията, струва ми се, против Бухарин, тогава не някой друг, а Зиновиев поиска да не се допусне реч против Бухарин. Обаче след това др. Крупская изпраща една статия против Бухарин, настоявайки за нейното отпечатване. Бухарин, разбира се, не остава длъжен и на свой ред пише статия против др. Крупская. Мнозинството на ЦК решава да не се печата нито една дискусионна статия, да не се открива дискусия и да се предложи на Бухарин да заяви в печата, че лозунгът „обогатявайте се“ е погрешен, с което той се съгласява и което той после, след завръщането си от отпуск, изпълнява в статията си против Устрялов. Сега Каменев и Зиновиев смятат да уплашат някого с плашилото „забрана“, възмущавайки се по либералски, че сме забранили отпечатването на статията на др. Крупская. С това никого не ще уплашите. Първо, ние не печатахме не само статията на др. Крупская, но и статията на Бухарин. Второ, защо да не се забрани печатането на статията на др. Крупская, ако това изискват от нас интересите на партийното единство? А с какво собствено се различава др. Крупская от всеки друг отговорен другар? Смятате ли вие, че интересите на отделните другари трябва да се поставят по-високо от интересите на партията и нейното единство? Нима на другарите от опозицията не е известно, че за нас, за болшевиките, формалният демократизъм не е нищо, а реалните интереси на партията са всичко? *(Аплодисменти.)*

Нека другарите посочат поне една статия в Централния орган на партията, в „Правда“, която пряко или косвено би оправдала лозунга „обогатявайте се“. Те не ще посочат, защото такава статия няма никъде. Имаше един случай, един единствен случай, когато Стецки написа статия в „Комсомольская Правда“, гдето той в

мека, едва забележима форма, се старае да оправдае лозунга „обогатявайте се“. И какво? Още на другия ден след това Секретариатът на ЦК прави мъмрене на редакцията на този вестник в едно специално писмо, подписано от Молотов, Андреев и Сталин. Това стана на 2 юни 1925 година. А няколко дни след туй Оргбюрото при ЦК постановява, при пълното съгласие на Бухарин, да се предреши уволнението на редактора на този вестник. Ето извадка от това писмо:

„Москва, 2 юни 1925 г. До всички членове на редакцията на „Комсомольская Правда“.

Считаме, че някои места в статиите на Стецки „Новият етап на новата икономическа политика“ пораждат съмнения. В тези статии, макар в мека форма, се провежда лозунгът „обогатявайте се“. Този лозунг не е наш, той е неправилен, той поражда цял ред съмнения и недоразумения и за него не трябва да има място в ръководна статия на „Комсомольская Правда“. Нашият лозунг е социалистическото натрупване. Ние вдигаме административните прегради, които пречат за подигането на благосъстоянието на селото. Тази операция безусловно улеснява всеки вид натрупване, и частнокапиталистическото, и социалистическото Но никога още партията не е казала, че тя издига като свой лозунг частното натрупване . . .“

Известни ли са всички тези факти на опозицията? Разбира се, че са известни. Е, в такъв случай защо не прекратяват хайката против Бухарин? Докога ще надават вик за грешката на Бухарин?

Аз зная грешки на някои другари, например през октомври 1917 година, в сравнение с които грешката на Бухарин не заслужава даже внимание. Тези другари не само сгрешиха тогава, но и имаха „смелостта“ два пъти да нарушат най-важно постановление на ЦК, прието под ръководството и в присъствието на Ленин. И все пак партията забрави тези грешки, щом тези другари си признаха грешките. Но Бухарин допусна в сравнение с тези другари една незначителна грешка. И той не е нарушил нито едно постановление на ЦК. С какво да се обясни, че въпреки това все още продължава необузданата хайка срещу Бухарин? Какво искат всъщност от Бухарин?

Тъй стои работата с въпроса за грешката на Бухарин.

След това въпросът за статията на Зиновиев „Философия на епохата“ и за доклада на Каменев на събранието на тазгодишния московски пленум през есента, в края на лятото — един въпрос, който също изостри нашите вътрешнопартийни отношения. Аз вече говорих в моята реч върху това и няма да повтарям. Тогава ставаше дума за „Философията на епохата“, за грешките на тази статия, за това, как ние изправяхме тези грешки, за грешките на Каменев във връзка със зърненофуражния баланс на ЦСУ, за това, как Каменев прие на вяра цифрата на ЦСУ досежно 61% стокови излишъци в горните групи на селячеството и след това, как той под натиска на нашите другари трябваше да изправи грешката си в едно свое специално заявление в СТО *, печатано във вестниците, че повече от половината излишъци се намират в ръцете на средняците. Всичко това изостряше, без съмнение, нашите отношения.

По-нататък, въпросите, свързани с октомврийския пленум — новите усложнения, когато опозицията настояваше за открита дискусия, когато изплува въпросът за тъй наречения „термидор“ на Залуцки, и като завършък на всичко — ленинградската конференция, която още от първия ден откри огън срещу ЦК. Аз имам предвид речите на Сафаров, Саркис, Шелавин и др. Имам предвид речта на Зиновиев, една от последните му речи при закриването на конференцията, гдето той призова конференцията на война против московците, като предложи да се избере делегация от хора, готови за борба против ЦК. Тъй беше работата. Именно затова не попаднаха в ленинградската делегация работниците-болшевики Комаров и Лобов (те не приеха платформата на борба против ЦК). Те бяха заменени в делегацията с Гордон и Тарханов. Поставете на едното блюдо на везните Гордон и Тарханов, на другото — Комаров и Лобов, и всеки безпристрастен човек ще каже, че първите не ще издържат сравнението с вторите (*Аплодисменти*). А в какво се състои вината на Лобов и Комаров? Цялата вина на Комаров и Лобов се състои в това, че те не

* СТО — Съвет на труда и отбраната. — *Ред.*

пожелаха да тръгнат против ЦК. Това е цялата им вина. Нали само месец преди това ленинградци предлагаха Комаров за първи секретар на своята организация. Така ли беше? Да или не? *(Гласове от ленинградската делегация:* „Тъй, тъй".) Какво именно можа да се случи с Комаров за един месец? *(Бухарин* : „Той се е изродил за един месец".) Какво именно можа да се случи за един месец, че избутахте от Секретариата на Ленинградския комитет члена на ЦК Комаров, когото вие сами предлагахте за първи секретар на вашата организация и не счетохте за възможно да го изберете за един от делегатите на конгреса? *(Глас от ленинградците* : „Той оскърби конференцията." *Глас* : „Това е лъжа, Наумов!" *Шум.)*

10. ПЛАТФОРМАТА НА ОПОЗИЦИЯТА

А сега да преминем към платформата на Зиновиев и Каменев, на Сокολников и Лашевич. Време е да се поговори и за платформата на опозицията. Тя е доста оригинална. Много разнообразни речи се казаха у нас от страна на опозицията. Каменев казваше едно, теглеше на една страна, Зиновиев казваше друго, теглеше на друга страна, Лашевич — трето, Соколников — четвърто. Но въпреки разнообразието, те всички се съгласяваха в едно. В какво именно бяха единодушни? В какво именно се състои тяхната платформа? Тяхната платформа е да се преобразува Секретариатът на ЦК. Единственото общо нещо, което напълно ги обединява, е въпросът за Секретариата. Това е странно и смешно, но е факт.

Този въпрос си има своята история. През 1923 година, след XII конгрес, хората, които се бяха събрали в „пещерата" (*Смях*), изработиха една платформа за унищожаването на Политбюро и политизирането на Секретариата, т. е. за превръщането на Секретариата в политически и организационен ръководен орган в състав Зиновиев, Троцки и Сталин. Какъв е смисълът на тази платформа? Какво значи това? Това значи да се ръководи партията без Калинин, без Молотов. От тази плат-

форма не излезе нищо, не само защото тя беше същевременно безпринципна, но и защото без посочените от мен другари е невъзможно в дадения момент да се ръководи партията. На въпроса, зададен ми в писмена форма от далечния Кисловодск, аз отговорих отрицателно, като заявих, че щом другарите настояват, аз съм готов да освободя мястото си без шум, без явна или тайна дискусия и без да настоявам за гарантиране правата на малцинството *(Смях)*.

Това беше, тъй да се каже, първият стадий.

А сега излиза, че е настъпил у нас вторият стадий, противоположен на първия. Сега вече искат не политизирането, а технизирането на Секретариата, не унищожението на Политбюро, а неговото пълновластие.

Че какво, щом превръщането на Секретариата в прост технически апарат представлява действително удобство за Каменев, би трябвало, може би, да се съгласим с това. Боя се само, че партията не ще се съгласи с това. *(Глас:* „Правилно!") Дали ще може един технически Секретариат да подготвя въпросите, които той трябва да подготвя и за Оргбюро, и за Политбюро — в това аз се съмнявам.

Но когато се говори за едно пълновластно Политбюро, такава една платформа може да послужи само за смях и на кокошките. Нима Политбюро не е пълновластно? Нима Секретариатът и Оргбюро не са подчинени на Политбюро? А пленумът на ЦК? Защо не говори нашата опозиция за пленума на ЦК? Не смята ли тя да направи Политбюро по-пълновластно от пленума?

Не, на опозицията положително не ѝ върви с нейната платформа или платформи за Секретариата.

11. ТЯХНОТО „МИРОЛЮБИЕ"

Какво по-нататък, ще запитате вие, какво трябва да се предприеме, за да се излезе от създаденото положение? Този въпрос ни е занимавал през цялото време, както през време на конгреса, така и преди конгреса. Ние имаме нужда от единство на партийните редици — ето где е сега въпросът. Опозицията обича да говори за

трудностите. Но има една трудност, която е по-опасна от всички затруднения и която ни създаде опозицията, това е опасността от разединение и дезорганизация на партията *(Аплодисменти)*. Трябва, преди всичко, да се преодолее тази трудност. Това имахме предвид, когато два дни преди конгреса се обърнахме към опозицията с компромисни условия за споразумение, които имаха за цел едно възможно помиряване. Ето текста на това обращение:

„Долуподписаните членове на ЦК смятат, че подготовката за партийния конгрес е водена от ред ръководни другари на ленинградската организация в разрез с линията на ЦК на партията и против привържениците на тази линия в Ленинград. Долуподписаните членове на ЦК считат за съвсем правилна резолюцията на московската конференция както по същество, така и по форма и са на мнение, че ЦК е длъжен да дава отпор на всички и на всякакъв вид тенденции, които отиват против партийната линия и дезорганизират партията.

Обаче заради единството на партията, заради мира вътре в партията, за предотвратяване на възможната опасност от отчуждаване на ленинградската организация, една от най-добрите организации на РКП, от ЦК на партията — долуподписаните считат за възможно — при условие че конгресът потвърди ясната и определена политическа линия на ЦК — да направят ред отстъпки. Предвид на това ние правим следните предложения:

1. При съставянето на резолюцията по отчета на ЦК да се приеме за основа резолюцията на московската конференция, като се смекчат отделни формулировки.

2. Да се признае в интереса на единството за нецелесъобразно печатането на писмото на ленинградската конференция и отговора на московския комитет на това писмо както във вестниците, така и в бюлетините.

3. Членовете на Политбюро . . . да не говорят един против друг на конгреса.

4. В речите на конгреса да се вземе становище против Саркис (регулиране състава на партията) и Сафаров (държавен капитализъм).

5. Грешката относно Комаров, Лобов и Москвин да се поправи организационно.

6. Решението на ЦК за включването на ленинградец в Секретариата на ЦК да се проведе незабавно след конгреса.

7. За засилване на връзката с Централния орган да се включи в редакционната колегия на Централния орган един деец от Ленинград.

8. Поради слабост на редактора на „Ленинградская Правда" (Гладнев) да се признае за необходима замяната му с един по-силен другар по споразумение с ЦК.

Калинин, Сталин, Молотов, Дзержински и др.

15/XII. 1925 г."

Ето какъв компромис предлагахме ние, другари.

Но опозицията отказа споразумението. Тя предпочете пред мира откритата и жестока борба на конгреса. Такова е „миролюбието" на опозицията.

12. ПАРТИЯТА ЩЕ ПОСТИГНЕ ЕДИНСТВО

По същество ние и сега оставаме на гледището на този документ. В нашата проекторезолюция ние, както знаете, вече смекчихме някои формулировки в интереса на мира в партията.

Ние сме против рязането. Ние сме против политиката на отрязване. Това не значи, че ще бъде позволено на водачите безнаказано да капризничат и да се качват на главата на партията. О не, извинявайте. Поклони пред водачите няма да има *(Викове:* „Правилно!" *Аплодисменти).* Ние сме за единството, ние сме против рязането. Политиката на отрязване ни е противна. Партията желае единство и ще го постигне *заедно* с Каменев и Зиновиев, ако те пожелаят това, или *без тях* — ако те не пожелаят това *(Викове:* „Правилно!" *Аплодисменти).*

А какво изисква единството? Малцинството да се подчинява на мнозинството. Без това няма и не може да има никакво партийно единство.

Ние сме против специален дискусионен вестник. В „Большевик" съществува дискусионен отдел. Това ще е напълно достатъчно. Не бива да се увличаме в дискусии. Ние сме партия, която управлява страната — не забравяйте това. Не забравяйте, че всяко разногласие горе отеква в страната като минус за нас. Да не говоря за чужбина.

Органите на ЦК навярно ще останат в същия вид, в какъвто те съществуват. Партията едва ли ще се съгласи да ги руши *(Викове:* „Правилно!" *Аплодисменти).* Политбюро и без това е пълновластно, то е най-висшият орган на ЦК освен пленума. А най-висшият орган

е пленумът, нещо, което понякога се забравя. Пленумът решава у нас всичко и той подканва към ред своите водачи, когато те започнат да губят равновесие *(Викове: „Правилно!“ Смях. Аплодисменти).*

Единство у нас трябва да има и ще го има, ако партията, ако конгресът проявят характер и не се поддадат на заплахи *(Гласове:* „Не ще се поддадем, тук са закалени хора“). Щом някой от нас започне да залита, ще бъдем подканени към ред — това е необходимо, това е нужно. Не може да се ръководи партията вън от колегията. Глупаво е да се мечтае за това след Илич *(Аплодисменти),* глупаво е да се говори за това.

Колегиална работа, колегиално ръководство, единство в партията, единство в органите на ЦК при условие на подчиняване малцинството на мнозинството — ето какво ни е нужно сега.

Що се отнася до ленинградските работници-комунисти, то аз не се съмнявам, че те всякога ще бъдат в първите редици на нашата партия. Заедно с тях сме строили партията, заедно с тях я изграждахме, заедно с тях вдигнахме знамето на въстанието през октомври 1917 година, заедно с тях победихме буржоазията, заедно с тях сме се борили и ще се борим с трудностите по пътя на нашето строителство. Аз не се съмнявам, че ленинградските работници-комунисти не ще изостанат зад своите другари от другите индустриални центрове в борбата за желязно ленинско единство на партията *(Бурни аплодисменти. „Интернационалът“).*

ЗАБЕЛЕЖКИ

Всесъюзният учителски конгрес се състоя в Москва от 12 до 17 януари 1925 година. На конгреса присъствуваха 1,660 делегати, представляващи 49 националности на Съветския съюз. Трите четвърти от делегатите на конгреса бяха селски учители. Конгресът изслуша и обсъди докладите: предстоящите задачи на съветското строителство, учителството и пролетарската революция, просветните задачи в системата на съветското строителство, съветското училище, националният въпрос и училището, учителството и комсомолът, международното положение на СССР и др. Конгресът прие декларация, в която заяви, че учителството не отделя своите задачи от задачите на Комунистическата партия, от нейната борба за изграждането на социализма. — **4.**

2 **„Красная Молодёжь"** — месечно студентско списание; издаваше се от Централното и Московското бюро на пролетарското студентство от май 1924 година до ноември 1925 година. Отговорен редактор на списанието „Красная Молодёжь" беше В. М. Молотов. През ноември 1925 година списанието бе преименовано в „Красное Студенчество". — **5.**

3 От 17—20 януари 1925 година заседава пленумът на ЦК на РКП(б). На 17 януари се състоя съвместно заседание на пленумите на ЦК и ЦКК на РКП(б). След като изслушаха на това заседание съобщението на И. В. Сталин върху резолюциите на местните организации по повод изказванията на Троцки, пленумите приеха резолюция, в която окачествиха изказването на Троцки като ревизия на болшевизма, като опит да се замени ленинизмът с троцкизъм. На 19 януари И. В. Сталин

излезе пред пленума на ЦК на РКП(б) с реч по доклада на М. В. Фрунзе „За кредитите на Народния комисариат на военните и морските работи на СССР“ (виж настоящия том, стр. 7—10). — **7.**

4 Става дума за поражението през есента 1924 година на 150 хилядната испанска армия, изпратена от фашисткия диктатор на Испания Примо де Ривера за потушаване на национлноосвободителното движение в испанската зона на Мароко — областта Риф. В резултат на победата на мароканците бяха освободени две трети от територията, окупирана от испанската армия. — **12.**

5 През лятото на 1924 година беше съборено реакционното правителство на Ахмед Зогу в резултат на революционно-прогресивното движение в Албания. Дошлото на власт правителство на Фан-Ноли започна преговори със Съветското правителство за установяването на дипломатически и приятелски отношения на СССР с Албания. Между Съветския съюз и Албания стана размяна на дипломатически представители. Правителствата на Англия, Италия и Югославия поискаха от Албания скъсването на дипломатическите отношения със СССР. През декември 1924 година бандите на Ахмед Зогу, подкрепени от въоръжените сили на фашисткото правителство на Югославия, нахлуха в Албания и събориха правителството на Фан-Ноли. Ахмед Зогу отново застана начело на властта в Албания. — **12.**

6 **„Рабочая Газета“** — всекидневен масов вестник, орган на ЦК на ВКП(б); излизаше в Москва от март 1922 година до януари 1932 година, отначало под названието „Рабочий“, а от юли 1922 година под названието „Рабочая Газета“. — **14.**

7 Става дума за статията на И. В. Сталин „Октомври и теорията на „перманентната“ революция на Троцки“, печатана в „Правда“ бр. 290 от 20 декември 1924 година. Статията беше част от предговора към книгата „По пътя към Октомври“, написан от И. В. Сталин през декември 1924 година и изцяло обнародван само в тази книга. По-голямата част от предговора е печатана под общото название „Октомврийската революция и тактиката на руските комунисти“ в различни сборници, отделни брошури, а също тъй и във всички издания на книгата на И. В. Сталин „Въпроси на ленинизма“ и е

поместена в VI том на Съчиненията на И. В. Сталин, стр. 300. — **15.**

8 Виж В. И. Ленин, Сочинения, изд. 3-е, т. XXVII, стр. 391—397. — **16.**

9 Сборникът „Против течението" излезе през 1918 година в Петроград. В сборника влязоха статиите на В. И. Ленин от 1914—1917 година: „За лозунга за Европейски съединени щати", „За брошурата на Юниус", „За националната гордост на великорусите", „За двете линии на революцията", „Крахът на II Интернационал" и други, включени по-късно в XVIII и XIX том на третото издание на Съчиненията на В. И. Ленин. — **17.**

10 В. И. Ленин. „Пролетарската революция и ренегатът Кауцки" (виж Съчинения, изд. 3-е, т. XXV, стр. 331—412). — **17.**

11 В. И. Ленин. „Левичарството" — детската болест на комунизма" (виж Съчинения, изд. 3 е, т. XXV, стр. 165—250). — **17.**

12 И. В. Сталин говори на заседанието на Оргбюро на ЦК на РКП(б) във връзка с обсъждането на въпроса за събитията в село Димовка (Николаевски окръг, Одеска губерния). На 28 март 1924 година бе убит в Димовка от шайка престъпни елементи, намиращи се под влиянието на кулачеството, селският кореспондент Григори Малиновски. Постановлението на ЦК и ЦКК на РКП(б) за събитията в Димовка във връзка с убийството на селкора Малиновски е обнародвано в „Правда" бр. 30 от 6 февруари 1925 година — **18.**

13 Става дума за кулашкото въстание в Тамбовска губерния през 1919—1921 година и за контрареволюционния кронщадски бунт през март 1921 година, организирани от белогвардейците, есерите, меншевиките и агентите на чуждите държави. — **21.**

14 Става дума за контрареволюционното въстание в Грузия на 28 август 1924 година, организирано от останките на разгромените буржоазнонационалистически партии и от емигрантското меншевишко „правителство" Жордания по директивите и при финансовата подкрепа на империалистическите държави и на водачите на II Интернационал. Въстанието бе ликвидирано на 29 август при активно съдействие на грузинските работници и на трудещото се селячество. — **21.**

15 XIII губернска конференция на московската организация на РКП(б) се състоя на 24—28 януари 1925 година. На конференцията присъствуваха 1,150 делегати, които представляваха

64,078 членове и 30,770 кандидати на партията. Конференцията обсъди доклада на ЦК на РКП(б), отчета на МК на РКП(б) и допълнителния доклад на МК на РЛКСМ, доклада за работата на МКК, бюджета и стопанското положение на Московска губерния, въпроса за работата в селото и избра ръководните органи. И. В. Сталин говори на конференцията по въпроса за работата в селото. — **23**.

16 Планът Дауес — под това название е известен докладът по въпроса за изплащането на репарациите от страна на Германия, разработен от международен комитет от експерти под председателството на американския финансист генерал Дауес и утвърден на 16 август 1924 година на Лондонската конференция на съюзените държави (За плана Дауес виж настоящия том, стр. 227—229). — **31**.

17 Брандлер и Талхаймер — водачи на дясната опортюнистическа група в Германската компартия, които през 1922—1923 година бяха начело на ръководството на ГКП. Предателската политика на Брандлер и Талхаймер доведе до поражението на работническата класа в Германия във време на революционните събития от 1923 година. На Франкфуртския конгрес на ГКП през април 1924 година Брандлер и Талхаймер бяха отстранени от ръководството на Германската компартия. V конгрес на Коминтерна (1924 г.) осъди капитулантската линия на групата Брандлер—Талхаймер. През 1929 година Брандлер и Талхаймер бяха изключени от редовете на Комунистическата партия заради фракционна антипартийна дейност — **37**.

18 Има се предвид съдебният процес по делото на „Концерна на братята Бармат" в началото на 1925 година. На процеса бяха изобличени видни дейци от Германската социалдемократическа партия начело с Велс, които са получавали от концерна големи подкупи, а също тъй бе разкрито използуването на средствата на концерна и на свързаните с концерна банки от тях за борбата с Германската компартия във време на изборите за Райхстага през декември 1924 година. — **38**.

19 Куоминтанг — политическа партия в Китай, основана от Сун Ят-сен през 1912 година за борба за република и за национална независимост на страната. Сун Ят-сен умря на 12 март 1925 г. В своето предсмъртно завещание Сун Ят-сен

призова Куоминтанга да запази съюза с Китайската компартия, приятелството със Съветския съюз и да разширява националноосвободителното движение на китайските работници и селяни. В периода на развитието на революцията в Китай през 1925—1927 година дясното крило на Куоминтанга начело с Чанг Кай-шек измени на заветите на Сун Ят-сен. В съюз с империалистите от чуждите държави то поведе борба против демократическите сили на Китай, възглавявани от Комунистическата партия. — **44**.

20 Амстердамското обединение (Амстердамският интернационал на профсъюзите) се образува през юли 1919 година на международния конгрес в Амстердам. То включи реформистките профсъюзи на ред страни на Западна Европа и САЩ. Броят на членовете на обединението достигна през 1919 година до 24 милиона, а в края на 1923 година се намали на 16 милиона. През следващите години влиянието на Амстердамското обединение и броят на неговите членове систематически спадаха. През времето на Втората световна война Амстердамското обединение фактически прекрати своята дейност. Във връзка със създаването на Световната федерация на профсъюзите Амстердамското обединение бе ликвидирано през декември 1945 година. — **46**.

21 Чехословашката комисия беше създадена на V разширен пленум на Изпълнителния комитет на Комунистическия интернационал, който заседаваше в Москва от 21 март до 6 април 1925 година. Пленумът разгледа следните въпроси: международните перспективи и болшевизацията на комунистическите партии, борбата за единство на световно профдвижение, селския въпрос, дискусията в РКП(б), въпроси на отделните секции и др. На пленума бяха създадени следните комисии: политическа, чехословашка, югославска и др. И. В. Сталин беше избран в състава на политическата и чехословашката комисия. И. В. Сталин излезе с реч в югославската комисия по националния въпрос в Югославия (виж настоящия том, стр. 59—64). — **51**.

22 Виж И. В. Сталин. „Марксизмът и националният въпрос" (Съчинения, т. II, стр. 290—367). — **60**.

23 Виж В. И. Ленин. „За правото на нациите на самоопределение" (Съчинения, изд. 3-е, т. XVII, стр. 425—474). — **63**.

24 Първата Всесъюзна конференция на пролетарското студентство се състоя в Москва от 13—17 април 1925 година. На конференцията присъствуваха около 300 делегати, представляващи 250.000 студенти от ВУЗ, техникумите и работническите факултети. Конференцията обсъди следните въпроси: за международното и вътрешното положение на СССР, профсъюзите и студентството, отчет за дейността на Централното бюро на пролетарското студентство, за работата на Главпрофобрите* на РСФСР и УССР, за връзките на ВУЗ с производството. На 13 април И. В. Сталин беседва с една делегация на конференцията, а на 15 април изпрати до конференцията обнародваното в настоящия том обращение. — 72.

25 XIV конференция на РКП(б) се състоя в Москва на 27—29 април 1925 година. Конференцията обсъди следните въпроси: за партийното строителство, за кооперацията, за единен селскостопански данък, за металната индустрия, за революционната законност, за задачите на Коминтерна и РКП(б) във връзка с разширения пленум на ИККИ (Решенията на конференцията виж във „ВКП(б) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК“, ч. II, 1941, стр. 4—31). — 76.

26 В. И. Ленин. „Империализмът като най-висок стадий на капитализма“ (виж Сочинения, изд. 3-е, т. XIX, стр. 67—175). — 80.

27 Избирането на фелдмаршал Хинденбург, върл монархист и изразител на волята на германския империализъм и военщина, на поста президент на Германия стана на 26 април 1925 година. — 83.

28 На 16 април 1925 година стана експлозия в катедралата „Света Неделя“ в София, гдето в това време се намираха членовете на българското фашистко правителство начело с Цанков. Цанков направи едно клеветническо съобщение до САЩ, в което обвини Съветското правителство в инспириране на атентата. Реакционният задграничен печат поведе кампания против СССР, искайки от своите правителства да ревизират отношенията си към Съветския съюз. В своето обращение към трудещите се от целия свят по повод зверските изстъпления на правителството на Цанков над най-добрите представители на

---

* Главпрофобри — главни управления на професионалното образование. — *Ред.*

българския народ III конгрес на Съветите на Съюза на ССР, състоял се през май 1925 година, отхвърли клеветническите нападки против Съветския съюз. — **84.**

29 Имат се предвид тезисите за болшевизацията на партиите на Комунистическия интернационал, приети от V разширен пленум на Изпълкома на Коминтерна, състоял се в Москва от 21 март — 6 април 1925 година. — **86.**

30 Става дума за национално-държавното разграничение на съветските републики от Средна Азия (Туркестанската, Бухарската и Хорезмската), проведено през 1924 година. В резултат на националното разграничение бяха създадени Туркменската ССР, Узбекската ССР, Таджикската АССР в състава на Узбекската ССР, Каракиргизката автономна област в състава на РСФСР (впоследствие Киргизка ССР) и Каракалпакската автономна област в състава на Киргизката АССР (впоследствие Казахска ССР). III конгрес на Съветите на СССР прие през май 1925 година в състава на СССР Узбекската и Туркменската съветска социалистическа република и във връзка с това внесе съответните изменения в Конституцията на Съюза на ССР. Национално-държавното разграничение на съветските републики от Средна Азия бе проведено под прякото ръководство на И. В. Сталин. — **115.**

31 Виж статията на В. И. Ленин „Критически бележки по националния въпрос" (Сочинения, изд. 3-е, т. XVII, стр. 129—159). — **116.**

32 Става дума за въоръженото въстание на работниците в Ревал (Талин) на 1 декември 1924 година. Повод за въстанието бе присъдата на естонския съд, издадена в края на ноември 1924 година по делото на 149 политически затворници, които се обвиняваха в комунистическа пропаганда. Съгласно тази присъда мнозинството от обвиняемите бяха осъдени на многогодишен и 39 души — на доживотен затвор, а водачът на естонските работници, Томп, бе разстрелян. Въстанието бе жестоко потушено от естонското реакционно правителство. — **125.**

33 **„Комсомольская Правда"** — всекидневен вестник, орган на Централния и Московския комитет на ВЛКСМ, излиза от май 1925 година въз основа на решението на XIII конгрес на РКП(б) и на VI конгрес на РЛКСМ. — **128.**

34 **„Последние Новости"** — всекидневен вестник на кадетите-белогвардейци; излизаше в Париж от април 1920 година. Ре-

дактор на вестника беше водачът на кадетите П. Н. Милюков. — **139.**

35 III конгрес на Съветите на СССР се състоя в Москва от **13—20** май 1925 година. Конгресът обсъди въпросите: за влизането в състава на СССР на Туркменската и Узбекската съветска социалистическа република, отчет на правителството на Съюза на ССР, положението на индустрията на Съюза на ССР, въпроси на съветското строителство, мероприятия за подигането и укрепването на селското стопанство, за Червената армия и др. С доклад по въпроса за съветското строителство излезе пред конгреса М. И. Калинин. — **154.**

36 Става дума за V разширен пленум на Изпълкома на Коминтерна, състоял се в Москва от 21 март до 6 април 1925 година. (Речта на И. В. Сталин върху Чехословашката компартия на заседанието на чехословашката комисия на V разширен пленум на ИККИ, виж в настоящия том, стр. 51—58). — **157.**

37 Виж В. И. Ленин. Сочинения, изд. 3-е, т. XXVI, стр. 317—352. — **169.**

38 Има се предвид националноосвободителната война на рифкабилите в Мароко против френския империализъм, която започна през пролетта на 1925 година. След поражението на испанската окупационна армия в Мароко през есента на 1924 година Франция реши да заграби испанската зона на Мароко, областта Риф, и предизвика война. През пролетта и лятото на 1925 година рифкабилите нанесоха на французите редица сериозни поражения. Само след сключването на военен съюз между Франция и Испания техните войски успяха през май 1926 година да разбият рифкабилите. — **171.**

39 Става дума за намесата на англо-американския и японския империализъм във вътрешните работи на Китай през втората половина на 1924 година. В Южен Китай англичаните подкрепиха със своите морски военни сили метежа на контрареволюционната търговска буржоазия на Кантон против революционното кантонско правителство, оглавявано от Сун Ят-сен. На север англо-американските и японските империалисти разпалиха войната между своите протежета, китайските генерали Ву Пей-фу, от една страна, Чанг Цо-лин — от друга, за подялбата на Китай. Интервенцията предизвика мощен подем на националноосвободителната борба в Китай, която доведе до революцията от 1925—1927 година. — **172.**

[40] „Большевик“ — двуседмично теоретическо и политическо списание на ЦК на ВКП(б); излиза от април 1924 година. — **180**.

[41] V конгрес на Коминтерна се състоя в Москва от 17 юни — 8 юли 1924 година. На 30 юни Д. З. Мануилски излезе пред конгреса с доклад по националния въпрос. — **182**.

[42] Виж В. И. Ленин. Сочинения, изд. 3-е, т. XIX, стр. 239—272 — **184**.

[43] Виж К. Маркс и Ф. Енгелс, „Манифест на Комунистическата партия“, 1939, стр. 75—97. Приложения. — **194**.

[44] Рут Фишер и Маслов — водачи на троцкистката група в Германската комунистическа партия. През април 1924 година, на Франкфуртския конгрес на ГКП, след отстраняването от ръководството на ГКП на банкрутиралата дясна опортюнистическа група Брандлер—Талхаймер, групата Рут Фишер—Маслов завзе ръководството в нановоизбрания ЦК на ГКП. През есента на 1925 година Рут Фишер и Маслов заедно с техните привърженици бяха снети от ръководните постове на ГКП и през 1926 година изключени от партията като агенти на класовия враг. Ръководството на ГКП оглави Е. Телман. — 197.

[45] VI конгрес на Руския ленински комунистически младежки съюз се състоя в Москва от 12—18 юли 1924 година. Конгресът обсъди въпросите: за преименуване на РКСМ в РЛКСМ, за политическото положение и задачите на младежта, отчет на делегацията на РЛКСМ в Изпълкома на КИМ, отчет на ЦК на РЛКСМ перспективите на младежкия труд и задачите на икономическата дейност на РЛКСМ, за работата на РЛКСМ в селото, за работата на РЛКСМ в Червената армия и флота и др. VI конгрес на РЛКСМ се присъедини към решенията на XIII конгрес на РКП(б) и осъди опортюнистическата теория за неутралност на комсомола в борбата с антипартийните уклони (Решенията на VI конгрес на РЛКСМ виж в „Резолюциите и постановленията на VI Всесъюзен конгрес на РЛКСМ“, М., 1924 г.). — **205**.

[46] В. И. Ленин. „План и конспекти на брошурата „За продоволствения данък““ (виж Сочинения, изд. 3-е, т. XXVI, стр. 313). — **212**.

[47] В. И. Ленин. Реч при закриването на XI конгрес на РКП(б) на 2 април 1922 година (виж Сочинения, изд. 3-е, т. XXVII, стр. 272). — **212**.

48 XXII губернска конференция на ленинградската организация на РКП(б) се състоя от 1—10 декември 1925 година, в навечерието на XIV партиен конгрес. Обнародваното писмо на И. В. Сталин беше прочетено на 8 декември 1925 година на закритото заседание на конференцията. — 214.

49 XIV Московска губернска партийна конференция се състоя от 5—13 декември 1925 година, в навечерието на XIV партиен конгрес. В резолюцията по доклада на ЦК на РКП(б) конференцията одобри политическата и организационна дейност на ЦК на РКП(б). — **214**.

50 XIV конгрес на ВКП(б) се състоя в Москва от 18—31 декември 1925 година. Конгресът обсъди политическия и организационния отчет на Централния комитет, отчетите на ревизионната комисия, на ЦКК, на представителството на РКП(б) в Изпълкома на Коминтерна и докладите: за работата на профсъюзите, за работата на комсомола, за изменението на партийния устав и др. Конгресът одобри изцяло политическата и организационната линия на Централния комитет, набеляза пътя на по-нататъшната борба за победата на социализма, утвърди генералната ориентация на партията към социалистическата индустриализация на страната, отхвърли капитулантските планове на опозиционерите и възложи на ЦК да води решителна борба с всички видове опити за подкопаване на партийното единство. XIV конгрес на ВКП(б) влезе в историята на партията като конгрес на индустриализацията. Той премина под знака на борбата против „новата опозиция", която отричаше възможността за изграждането на социализма в СССР. По решение на XIV конгрес партията започна да се нарича Всесъюзна комунистическа партия (болшевики) — ВКП(б) (За XIV конгрес на ВКП(б) виж „Историята на ВКП(б). Кратък курс", стр. 331). — **217**.

51 Конференцията в Локарно (Швейцария) се състоя от 5—16 октомври 1925 година. На нея бяха представени Великобритания, Франция, Италия, Белгия, Полша, Чехословашко и Германия. (За конференцията в Локарно виж настоящия том, стр. 228—229). — **227**.

52 В Генуа (Италия) се състоя от 10 април до 19 май 1922 година международна стопанска конференция, на която взеха участие, от една страна, Англия, Франция, Италия, Белгия, Япония и други капиталистически държави, а от друга страна —

Съветска Русия. Конференцията в Генуа беше свикана за определянето на отношенията между капиталистическия свят и Съветска Русия. При откриването на конференцията съветската делегация разви една широка програма за възстановяването на Европа и представи проект за общо разоръжаване. Предложенията на съветската делегация не бяха приети от конференцията.

На 2 декември 1922 година Съветското правителство свика в Москва конференция на представителите на съседните западни държави (Естония, Финландия, Летония, Полша и Литва), гдето то постави на обсъждане план за пропорционално намаление на въоръженията. На 27 декември 1922 година X Всеруски конгрес на Съветите в обращението си „Към всички народи на света“ потвърди линията на мирна политика на Съветското правителство и призова всички трудещи се в света да подкрепят тази линия. През февруари 1924 година на Морската конференция в Рим съветският представител излезе с конкретно предложение за намаляване на морските въоръжения. — 235

53 Имат се предвид генералният (общият) и търговският договор между Великобритания и СССР, подписан в Лондон на 8 август 1924 година от представители на Съветското правителство и лейбъристкото правителство на Макдоналд. Английското консервативно правителство, което дойде на власт през ноември 1924 година, отказа да ратифицира тези договори. — 242.

54 Декретът на Всеруския централен изпълнителен комитет на Съветите на работническите, войнишките и селските депутати за анулирането на държавните заеми на царското правителство бе приет на 21 януари 1918 година. 242.

55 Става дума за консервативното правителство на Болдуин—Остин Чембърлейн, което дойде на власт през ноември 1924 година, като замести лейбъристкото правителство на Макдоналд. — 244.

56 „Экономическая Жизнь“, всекидневен вестник, орган на стопанските и финансовите наркоми и учреждения на РСФСР и СССР (ВСНХ, СТО, Госплан, Госбанк, Наркомфин и др.); излизаше от ноември 1918 до ноември 1937 година. — 249.

57 Виж трудовете на В. И. Ленин: „За детинското „левичарство“ и за дребнобуржоазността“ (Сочинения, изд. 3-е, т. XXII, стр. 503—528),

„Реч за продоволствения данък на събранието на секретарите и отговорните представители на ядките на РКП(б) в Москва и Московска губерния на 9 април 1921 г.", „За продоволствения данък" (т. XXVI, стр. 297—308, 317—352), „Пет години руска революция и перспективите за световна революция (Доклад на IV конгрес на Коминтерна на 13 ноември 1922 г.)" (т. XXVII, стр. 342—355). — **254.**

58 Виж „ВКП(б) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК", ч. I, 1941, стр. 566. — **262.**

59 Виж В. И. Ленин. „Първоначална скица на тезисите по аграрния въпрос (за втория конгрес на Комунистическия интернационал)" (Сочинения, изд. 3-е, т. XXV, стр. 266—278). — **271.**

60 Виж В. И. Ленин. Сочинения, изд. 3-е, т. XXIV, стр. 114. — **273.**

61 Има се предвид резолюцията, приета от пленума на ЦК на РКП(б) (от 3—10 октомври 1925 г.) по доклада на В. М. Молотов „За работата на партията сред селската беднота" (виж „ВКП(б) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК", ч. II, 1941, стр. 38—41). — **276.**

62 Виж В. И. Ленин. Сочинения, изд. 3-е, т. V, стр. 261—317 и изд. 4-е, т. VI, стр. 325—392. — **277.**

63 **„Беднота"** — всекидневен вестник, орган на ЦК на ВКП(б); излизаше от март 1918 до януари 1931 година. — **301.**

64 **„Ленинградская Правда"** — всекидневен вестник, орган на Ленинградския областен и градски комитет на ВКП(б), на Областния и Градски съвет на депутатите на трудещите се; започна да излиза през 1918 година под името „Петроградская Правда". През 1924 година бе преименувана в „Ленинградская Правда". В края на 1925 година „Ленинградская Правда" — орган на Сев.-зап. Обл. бюро на ЦК на РКП(б), на Ленинградския партиен губком, на губпрофсъвета и на областното икономическо съвещание — бе използувана от „новата опозиция" за нейните фракционни антипартийни цели. — **316.**

БИОГРАФИЧНА ХРОНИКА

1925

Началото на януари	И. В. Сталин беседва с членовете на редакцията на списанието „Красная Молодёжь“ върху задачите на списанието. Беседата е обнародвана в списанието „Красная Молодёжь“ бр. 1 (5), януари 1925 г.
5 януари	И. В. Сталин беседва със слушателите на партийната школа от гр. Сталино (Юзовка), пристигнали в Москва на екскурзия. И. В. Сталин написва обращението „Работнички и селянки, помнете и изпълнявайте заветите на Илич!“ Обращението е обнародвано в списанието „Работница“ бр. 1 от януари 1925 г.
6 януари	И. В. Сталин пише писмо до Всесъюзния учителски конгрес. Писмото е обнародвано в „Учительская Газета“ бр. 2 от 10 януари 1925 г.
9 януари	И. В. Сталин беседва с група комунисти, заминаващи на работа в селата.
10 януари	И. В. Сталин пише писмо до ръководителите на Всесъюзната асоциация на пролетарските писатели по повод свикването на конференцията на пролетарските писатели.
17—20 януари	И. В. Сталин ръководи работата на пленума на ЦК на РКП(б)

17 януари	И. В. Сталин излиза на съвместното заседание на пленумите на ЦК и на ЦКК на РКП(б) със съобщение за резолюциите на организациите по места по повод изказването на Троцки.
19 януари	И. В. Сталин произнася на пленума на ЦК на РКП(б) реч по доклада на М. В. Фрунзе „За кредитите на Народния комисариат по военните и морски дела на СССР".
21 януари	Писмото на И. В. Сталин до „Рабочая Газета" в деня на първата годишнина от смъртта на Ленин е обнародвано в „Рабочая Газета" бр. 17.
25 януари	И. В. Сталин пише отговор на писмото на др. Д-ов по въпроса за победата на социализма в една страна.
26 януари	И. В. Сталин излиза на заседанието на Оргбюро на ЦК на РКП(б) с реч „За „Димовка"."
27 януари	На XIII губернска конференция на московската организация на РКП (б) И. В. Сталин излиза с реч „Към въпроса за пролетариата и селячеството".
28 януари	И. В. Сталин взема участие в заседанията на Изпълнителния комитет на Комунистическия интернационал (ИККИ) и неговия Президиум.
30 януари	В поздравителни телеграми до първите конгреси на компартиите на Узбекистан и Туркменистан И. В. Сталин определя задачите на компартиите на тези републики след проведеното национално разграничение на Средна Азия. Телеграмите са обнародвани във вестниците „Правда Востока" бр. 29, 6 февруари, и „Туркменская Искра" бр. 34, 14 февруари 1925 г.
31 януари	На XXI губернска партийна конференция на ленинградската организация на РКП(б) И. В. Сталин бива избран в състава на Ленинградския губернски партиен комитет.

2 февруари	И. В. Сталин беседва с делегацията на Всесъюзната асоциация на пролетарските писатели по въпроси за пролетарската литература.
3 февруари	Беседа на И. В. Сталин с Херцог „За перспективите на ГКП и за болшевизацията", обнародвана във вестник „Правда" бр. 27.
6 февруари	И. В. Сталин беседва с ръководещи дейци от ЦК и МК на РЛКСМ по въпроси за работата на комсомола.
7 февруари	И. В. Сталин беседва с делегация на пленума на „Пролеткулта" по въпроси за по-нататъшната дейност на „Пролеткулта".
9 февруари	И. В. Сталин беседва с ръководещи дейци от ЦК на РЛКСМ по въпроси за дейността на комсомола.
15 февруари	И. В. Сталин изпраща поздравления до VII Царицински губернски конгрес на Съветите.
18 февруари	И. В. Сталин взема участие в заседанията на Президиума на ИККИ.
20 февруари	И. В. Сталин беседва с представители на партийните и съветските органи на Тулска губерния по въпроси за дейността на кооперацията и за жилищното строителство.
26 февруари	И. В. Сталин взема участие в заседанията на Президиума на ИККИ.
28 февруари	И. В. Сталин пише на др. Ме-рт по въпроса за положението на Германската компартия.
6 март	И. В. Сталин изпраща поздравление до трудещите се от Таджикистан във връзка със създаването на Таджикската АССР. Поздравлението е обнародвано във вестник „Правда Востока" бр. 58 от 12 март 1925 г.
8 март	Статия на И. В. Сталин „По случай международния женски ден", обнародвана във вестник „Правда" бр. 56.

9 март	Подписано е от И. В. Сталин известие „До всички организации на РКП (б)" за свикването на Всесъюзна партийна конференция и за дневния ред на конференцията.
10 март	И. В. Сталин се обръща с писмо до курсистите, до командния, политическия и преподавателския състав на Нижегородската пехотна школа „Сталин" във връзка с избирането му за почетен курсист. Писмото е обнародвано във вестник „Нижегородская Коммуна" бр. 45 от 23 февруари 1930 г.
	И. В. Сталин пише поздравление до Царицинския губернски конгрес на пълномощниците на селскостопанските кооперации с пожелание за успех в приобщаването на трудещото се селячество към социалистическото строителство.
13 март	И. В. Сталин пише обращение на ЦК на РКП(б) до Централния изпълнителен комитет на Куоминтанга по повод смъртта на Сун Ят-сен. Обращението е обнародвано във вестник „Правда" бр. 60 от 14 март 1925 г.
14 и 16 март	И. В. Сталин беседва с делегация на Първия всесъюзен конгрес на селкорите
15 март	И. В. Сталин изпраща поздравление до първата партийна конференция на Кара-Киргизката автономна област, в което определя задачите, стоящи пред комунистите от Кара-Киргизия. Поздравлението е обнародвано във вестник „Правда Востока" бр. 67 от 26 март 1925 г.
17 март	И. В. Сталин беседва с делегацията на Чехословашката компартия, пристигнала за V разширен пленум на ИККИ.
21 март — 6 април	И. В. Сталин взема участие в работата на V разширен пленум на ИККИ.

21 март — И. В. Сталин е избиран за член на политическата и чехословашката комисия на V разширен пленум на ИККИ.

22 март — Статия на И. В. Сталин „Към международното положение и задачите на компартиите", обнародвана във вестник „Правда" бр. 66.

25 март — И. В. Сталин беседва с делегации на работници от заводите на името на Владимир Илич и „Динамо", които го поканват на събранието за избор на Московски и районен съвет на работническите, селските и червеноармейските депутати.

И. В. Сталин беседва с делегация на екипажа на миноносеца „Сталин" от Червения Балтийски флот.

И. В. Сталин беседва с ръководещи работници от института „В. И. Ленин" за работата на института.

27 март — И. В. Сталин беседва с делегацията на Френската компартия, пристигнала за V разширен пленум на ИККИ.

На заседанието на чехословашката комисия на разширения пленум на ИККИ И. В. Сталин излиза с реч „За Чехословашката компартия".

28 март — На събранието на работниците от I участък на службата Движение при Северната железница И. В. Сталин е избиран за депутат на Московския съвет на работническите, селските и червеноармейските депутати.

30 март — На заседанието на чехословашката подкомисия на V разширен пленум на ИККИ И. В. Сталин излиза с речи за положението в Чехословашката компартия.

На заседанието на югославската комисия на разширения пленум на ИККИ И. В. Сталин излиза с реч „Към националния въпрос в Югославия".

	И. В. Сталин беседва с делегация на Киргизката република за положението в Киргизия. И. В. Сталин беседва с представители на редакцията на вестник „Беднота" по въпроси за работата на селския отдел на вестника.
1 април	И. В. Сталин беседва с делегацията на работниците от I участък на службата Движение при Северната железница, които връчват на И. В. Сталин депутатския мандат за Московския съвет.
3 април	С телеграма до секретаря на ЦК на Азербайджанската комунистическа партия С. М. Киров И. В. Сталин поздравява комунистическата партия на Азербайджан във връзка с нейната петгодишнина. Телеграмата е обнародвана във вестник „Бакинский Рабочий" бр. 75 от 5 април 1925 г.
6 април	И. В. Сталин излиза на заседанието на Оргбюро на ЦК на РКП(б) с реч „За комсомолския актив в селото".
7 април	И. В. Сталин участвува в заседанията на ИККИ.
13 април	И. В. Сталин беседва с делегацията на първата Всесъюзна конференция на пролетарското студентство.
15 април	И. В. Сталин пише обращение „Към първата Всесъюзна конференция на пролетарското студентство." Обращението е обнародвано във вестник „Правда" бр. 87 от 16 април 1925 г.
23—30 април	И. В. Сталин ръководи работата на пленума на ЦК на РКП(б).
27—29 април	И. В. Сталин ръководи работата на XIV конференция на РКП(б).
1 май	И. В. Сталин присъствува на първомайския парад на войските и манифестацията на трудещите се на Червения площад в Москва.
2 май	И. В. Сталин изпраща поздравления до редакцията на вестник „Правда Востока" (Ташкент)

	за деня на печата. Поздравлението е обнародвано в „Правда Востока", в извънредния брой от 6 май 1925 г.
5 май	И. В. Сталин беседва с делегацията на работниците от Октомврийската железница.
6 май	И. В. Сталин пише поздравление до вестник „Под Знаменем Ильича" (орган на Комунистическия университет на трудещите се от Изтока), в което определя задачите, стоящи пред вестника.
7—11, 16 май	И. В. Сталин участвува в работата на XII Всеруски конгрес на Съветите.
9 май	И. В. Сталин излиза с доклад „За резултатите на работата на XIV конференция на РКП(б)" на събранието на актива на московската организация на РКП(б).
11 май	XII Всеруски конгрес на Съветите избира И. В. Сталин за член на ВЦИК. Първата сесия на XII ВЦИК избира И. В. Сталин за член на Президиума на ВЦИК.
13—20 май	И. В. Сталин участвува в работата на III конгрес на Съветите на Съюза на ССР.
18 май	На събранието на студентите от КУТВ И. В. Сталин излиза с реч „За политическите задачи на Университета на народите от Изтока".
20 май	III конгрес на Съветите на Съюза на ССР избира И. В. Сталин за член на Съюзния съвет на ЦИК на СССР.
21 май	Първата сесия на ЦИК на СССР избира И. В. Сталин за член на Президиума на ЦИК на СССР.
22 май	И. В. Сталин беседва с делегатите на III конгрес на Съветите на СССР от Туркменската и Узбекската република.

23 май	И. В. Сталин беседва с ръководещи работници от партийните и съветските органи на Южноосетинската и Северноосетинската автономна област.
25 май	И. В. Сталин беседва с делегатите за III конгрес на Съветите на СССР от Туркменската ССР, Таджикската и Казахската АССР за положението в републиките.
29 май	И. В. Сталин участвува в заседанието на Президиума на ЦИК на СССР.
1 юни	И. В. Сталин беседва с ръководещи дейци от Узбекската ССР, Дагестанската и Таджикската АССР.
2 юни	И. В. Сталин, В. М. Молотов и А. А. Андреев отправят писмо до членовете на редакцията на вестник „Комсомольская Правда".
3 юни	И. В. Сталин беседва със слушатели на курсовете за околийски партийни деятели при ЦК на РКП(б).
5 юни	И. В. Сталин участвува в заседанието на Президиума на ЦИК на СССР.
9 юни	И. В. Сталин излиза в комунистическия университет „Я. М. Свердлов" с отговори на въпросите на слушателите на университета.
13 юни	Поздравление на И. В. Сталин „До университета „Я. М. Свердлов" (По случай деня на втория випуск на основния и професионалния курс)", обнародвано във вестник „Правда" бр. 132.
27 юни	И. В. Сталин беседва с председателите на губизпълкомите на Тамбовска, Орловска, Воронежка и Курска губерния върху мерките за възстановяването на народното стопанство на черноземната зона.

30 юни	Статията на И. В. Сталин „Още веднаж към националния въпрос (По повод статията на Семич)“ е обнародвана в списанието „Большевик“ бр. 11—12.
3 юли	На заседанието на Президиума на ИККИ И. В. Сталин бива избран в състава на комисията по полския въпрос.
4 юли	На заседанието на полската комисия на ИККИ И. В. Сталин говори по въпроса за положението в Полската компартия. Интервюто на И. В. Сталин на японския кореспондент на вестник „Ниши-Ниши“ г. Фусе „За революционното движение на Изток“ е обнародвано във вестник „Правда“ бр. 150.
29 юли	И. В. Сталин бива избран от Президиума на ИККИ в състава на комисията по германския въпрос.
18 август	И. В. Сталин се обръща с писмо до казачеството от станицата Горячеводска в отговор на връчената му грамота за избирането му за почетен казак на станицата в деня на нейната стогодишнина. Писмото е обнародвано във вестник „Терек“ бр. 189 от 22 август 1925 г.
12 септември	И. В. Сталин пише писмо до В. М. Молотов за антиболшевишкия характер на статията на Зиновиев „Философия на епохата“.
15 септември	И. В. Сталин пише отговор на записката на др. Ермаковски.
19 септември	Поздравление на И. В. Сталин до летовниците на санаториума в Уч-Дере, обнародвано във вестник „Советский Юг“ бр. 215.
24 септември	Политбюро на ЦК на РКП(б) избира И. В. Сталин в състава на комисията по разглеждане предложението на Средноазиатското бюро на ЦК на РКП(б) по въпроса за земната и водна реформа в Средна Азия.

28 септември	И. В. Сталин беседва с представителите на Казахската АССР по въпросите за националното и държавно устройство на републиката.
3—10 октомври	И. В. Сталин ръководи работата на пленума на ЦК на РКП(б).
10 октомври	И. В. Сталин пише писмо до Клара Цеткин за положението на работите в Германската компартия.
12 октомври	И. В. Сталин беседва с работниците от агитационно-пропагандистките отдели на Тифлиския и Нижегородския партиен комитет — участници в съвещанието на зав. агитпропите при ЦК на РКП(б).
14 октомври	И. В. Сталин беседва с участниците на съвещанието на агитпропчиците, свикано от ЦК на РКП(б).
15 октомври	Подписаното от И. В. Сталин съобщение за свикването на XIV конгрес на РКП(б) е обнародвано във вестник „Правда" бр. 236
19 октомври	И. В. Сталин беседва с представителите на Южноосетинската и Североосетинската автономна област по въпроса за обединението на Южна и Северна Осетия. И. В. Сталин излиза на заседанието на Оргбюро на ЦК на РКП(б) с реч за работата на татарската партийна организация. И. В. Сталин беседва с председателя на Курския губизпълком и със секретаря на Курския губком на партията по въпроси за работата в селото. И. В. Сталин беседва с управляващия Тулския оръжеен завод по въпроси за работата на завода.
23 октомври	И. В. Сталин се обръща с поздравление към работниците на Балтийския корабостроителен завод по повод спускането във водата на първия

	съветски кораб за дървен материал „Товарищ Сталин“. Поздравлението е обнародвано във вестник „Известия“ бр. 246 от 27 октомври 1925 г.
29 октомври	В „Комсомольская Правда“ бр. 133 са обнародвани отговорите на И. В. Сталин на въпросите на редакцията за задачите на комсомола. И. В. Сталин посещава болния М. В. Фрунзе в Боткинската (Солдатьонковската) болница.
31 октомври	И. В. Сталин посещава Боткинската болница, гдето се намираше в това време тялото на покойния М. В. Фрунзе.
2 ноември	И. В. Сталин присъствува на траурното заседание в Болшой театър, посветено на паметта на М. В. Фрунзе.
3 ноември	И. В. Сталин произнася реч на Червения площад на погребението на М. В. Фрунзе.
7 ноември	Статията на И. В. Сталин „Октомври, Ленин и перспективите на нашето развитие“ е обнародвана във вестник „Правда“ бр. 255.
9 ноември	И. В. Сталин беседва с ръководещи дейци от ЦК и МК на РЛКСМ по въпроси за работата на комсомола.
До 15 ноември	Партийното събрание на работниците от Сталинската железопътна работилница на Октябърската ж. п. линия избира И. В. Сталин за делегат на V партийна конференция на Соколническия район на Москва.
16 ноември	И. В. Сталин беседва с ръководителите на азербайджанските отделения на профсъюзите на металиците и миньорите за положението на работниците.
18 ноември	И. В. Сталин участвува в заседанието на Президиума на ЦИК на СССР.

И. В. Сталин се обръща с поздравление към V партийна конференция на Соколническия район на Москва. Поздравлението е обнародвано във вестник „Гудок“ бр. 265 от 20 ноември 1925 г.

29 ноември И. В. Сталин изпраща телеграма в Ленинград до др. Ярославски по повод подготовката на XXII губернска конференция на ленинградската организация на РКП(б).

1 декември На XXII губернска конференция на ленинградската организация на РКП(б) И. В. Сталин бива избран за почетен член на президиума на конференцията.

5 декември И. В. Сталин бива избран за почетен член на президиума на XIV губернска конференция на московската организация на РКП(б).

Писмо на И. В. Сталин до редакцията на вестник „Беднота“, обнародвано в „Беднота“ бр. 2278.

8 декември И. В. Сталин пише писмо до президиума на XXII губернска конференция на ленинградската организация на РКП(б). Писмото е обнародвано в списанието „Красная Летопись“ бр. 1 (58), 1934 г.

9 декември XXII губернска конференция на ленинградската организация на РКП(б) избира И. В. Сталин в състава на Ленинградския губком на партията.

13 декември XIV губернска конференция на московската организация на РКП(б) избира И. В. Сталин за делегат на XVI конгрес на РКП(б).

15 декември И. В. Сталин подписва обращението на членовете на ЦК на РКП(б) към „новата опозиция“ по въпроса за запазването единството на партията.

И. В. Сталин ръководи работата на пленума на ЦК на РКП(б) и излиза с реч по повод пре-

	наименованието на РКП(б) във Всесъюзна комунистическа партия (болшевики) — ВКП(б).
18—31 декември	И. В. Сталин ръководи работата на XIV конгрес на ВКП(б).
18 декември	И. В. Сталин излиза пред XIV конгрес на ВКП(б) с политическия отчет на Централния комитет.
23 декември	И. В. Сталин излиза на XIV конгрес на ВКП(б) със заключителна реч по политическия отчет на ЦК. И. В. Сталин излиза с изявление по повод проекторезолюцията по отчета на ЦК на XIV конгрес на ВКП(б). Изявлението е обнародвано във вестник „Правда“ бр. 298 от 31 декември 1925 г.
28 декември	И. В. Сталин ръководи работата на извънредния пленум на ЦК на партията; излиза с реч за вестник „Ленинградская Правда“ във връзка с използването му от „новата опозиция“ за нейните фракционни антипартийни цели.
31 декември	На заседанието на XIV конгрес на ВКП(б) И. В. Сталин бива избран за член на Централния комитет на ВКП(б).

СЪДЪРЖАНИЕ

ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА КОМУНИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ

И. В. СТАЛИН

СЪЧИНЕНИЯ
Том VII

Превел: К. Тотев

Редактор: Карло Луканов

Контр. редактор: Ст. Каролев

Коректор Ш. Хане

Тираж: 15,000

Печатница на Бълг. комунистическа партия

СОФИЯ № 817 1949